



**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ  
ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ  
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ  
ΣΤΗΝ  
ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ – ΜΑΝΑΤΖΜΕΝΤ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ  
(M.B.A. IN TOURISM)**

**Διπλωματική Εργασία**

**«Οικολογικές ξενοδοχειακές επιχειρήσεις  
στην Ελλάδα»**

**Χλόη Βασιλάτου**

**ΔΕ-ΜΤ - 1004**

**Πειραιάς 2013**

**«Οικολογικές ξενοδοχειακές επιχειρήσεις  
στην Ελλάδα»**

**Χλόη Βασιλάτου**

**ΔΕ-ΜΤ - 1004**

**ΥΠΟΒΛΗΘΕΙΣΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ – MANAGEMENT ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ**

**(MBA IN TOURISM)**

**ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ**

**Πειραιάς 2013**

Αφιερώνεται στην μητέρα μου και  
στην μνήμη του πατέρα μου

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ



**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ**  
**ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**  
**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**  
**ΣΤΗΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ – ΜΑΝΑΤΖΜΕΝΤ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ**  
**(M.B.A. IN TOURISM)**

---

**ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

(περιλαμβάνεται ως ξεχωριστή (δεύτερη) σελίδα στο σώμα της διπλωματικής εργασίας)

«Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, στη Διοίκηση Επιχειρήσεων – Μάνατζμεντ Τουρισμού: MBA–Tourism Management» με τίτλο:

**«Οικολογικές ξενοδοχειακές επιχειρήσεις στην Ελλάδα»**

έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτήτριας: \_\_\_\_\_

Όνοματεπώνυμο:

Χλόη Βασιλάτου

Ημερομηνία:

Δευτέρα, 25/11/2013

## «Οικολογικές ξενοδοχειακές επιχειρήσεις στην Ελλάδα»

Χλόη Βασιλάτου

### Σημαντικοί όροι:

Τουριστική Ανάπτυξη, Περιβαλλοντική Διαχείριση των Ξενοδοχείων, Πράσινος Τουρισμός, Πράσινα Ξενοδοχεία, Μέθοδοι Διαχείρισης Φυσικών Πόρων.

### Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει τις Οικολογικές Ξενοδοχειακές Μονάδες ή αλλιώς Green Hotels στην Ελλάδα. Αρχικά, παρουσιάζεται και αναλύεται το ζήτημα του τουρισμού και της τουριστικής ανάπτυξης καθώς και πως συνδέεται αυτό με το περιβάλλον. Στην συνέχεια μελετάται το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο περιβαλλοντικής διαχείρισης σε διεθνή αλλά και εθνική κλίμακα. Μελετώνται ζητήματα οικολογικής σήμανσης των ξενοδοχείων καθώς και ανάγκης ύπαρξης πράσινων ξενοδοχειακών μονάδων. Στην συνέχεια προσεγγίζεται το ζήτημα της περιβαλλοντικής διαχείρισης των ξενοδοχείων στην πράξη μέσω της συνεπαγόμενης διαδικασίας μετατροπής σε «πράσινη» μιας ξενοδοχειακής μονάδας και των αλληλένδετων με αυτή μεθόδων εξοικονόμησης φυσικών πόρων. Παράλληλα, γίνεται μνεία στο ζήτημα της υιοθέτησης πράσινων πρακτικών στη διεθνή και εγχώρια αγορά και μελετάται η περίπτωση του πρότυπου ξενοδοχειακού ομίλου περιβαλλοντικής διαχείρισης Aldemar Hotels & Spa. Τέλος, παρουσιάζονται τα συμπεράσματα από την ανάλυση όλων των παραπάνω.

## «Eco Hotel Companies in Greece»

Chloe Vasilatou

### **Keywords:**

Tourism Development, Environmental Management of Hotels, Green Tourism, Green Hotels, Methods of Management Natural Resources.

### **Abstract**

The current study deals with issues connected to Eco Hotel Units or otherwise Green Hotels. Initially the issue of tourism and tourism development as well as its connectivity with the environment is presented and discussed. Then, the existing institutional framework of environmental management in international and national scale is studied. Moreover issues are analyzed which are related both to the eco-labelling of hotels as well as to the central need for the presence of green hotels. What is more it is presented the subject matter of environmental management of hotels in practice, through the resulting process of greening a hotel unit, as well as the related methods aiming at the conservation of natural resources. Concurrently the issue of adopting green practices in international and domestic basis is studied. Further the case of the group Aldemar Hotels & Spa is illustrated on the ground that is considered as a standard hotel group in relation to environmental management. Finally, the conclusions of this study are presented and analyzed.

## Ευχαριστίες

Μέσα από τις επόμενες γραμμές θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους εκείνους τους ανθρώπους που μου συμπαροστάθηκα, με τον δικό του τρόπο ο καθένας, στην προσπάθεια μου για την επιτυχή συγγραφή αυτής της εργασίας.

Αρχικά θέλω να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Νικόλαο Τσαγκαράκη για την άφρογη συνεργασία μας σε όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας αλλά και για την καθοδήγηση, κατανόηση και ηθική υποστήριξη του.

Επίσης, θέλω να ευχαριστήσω την κ. Καλλιόπη Καραντεμοίρη, Διευθύντριας Ανθρώπινου Δυναμικού και Ποιότητας του ομίλου Aldemar Hotels & Spa, για την μεγάλη προθυμία της να με βοηθήσει και τις πολύτιμες πληροφορίες που μου παρείχε, χωρίς τις οποίες δε θα ήταν δυνατή η ολοκληρωμένη προσέγγιση του θέματος. Ακόμη, υιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω την κ. Ζιουσιία Παπαδοπούλου, υπεύθυνη συντονισμού του Green Key για την Ελλάδα ,για την καθοδήγησή της και τις πολύτιμες συμβουλές της.

Τέλος, ένα πολύ μεγάλο ευχαριστώ στους γονείς μου, τον εκλιπόντα πατέρα μου Βασίλη και τη μητέρα μου Ευτυχία, και στις αδερφές μου Μαρία και Αντριάνα, που ήταν και είναι πάντα δίπλα μου να με στηρίζουν και να με ευθαρρύνουν σε όλες τις εύκολες και δύσκολες στιγμές της ζωής μου.

## Πίνακας Περιεχομένων

Περίληψη.....	v
Abstract.....	vi
Ευχαριστίες .....	vii
Κατάλογος Σχημάτων .....	xii
Κατάλογος Πινάκων .....	xiii
<b>1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....</b>	<b>1</b>
<b>2 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ .....</b>	<b>4</b>
2.1 Τουρισμός.....	4
2.2 Τουριστική ανάπτυξη .....	4
2.3 Επιπτώσεις τουριστικής ανάπτυξης στην οικονομία, την κοινωνία, τον πολιτισμό και το περιβάλλον .....	7
2.3.1 Οικονομικές επιπτώσεις.....	7
2.3.2 Κοινωνικές και πολιτισμικές επιπτώσεις.....	8
2.3.3 Περιβαλλοντικές επιπτώσεις.....	9
2.4 Μαζικός τουρισμός.....	11
2.5 Εξελίξεις, τάσεις και προοπτικές στον ελληνικό τουρισμό .....	12
<b>3 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ .....</b>	<b>20</b>
3.1 Σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος.....	20
3.2 Τουριστική ανάπτυξη και περιβαλλοντικά προβλήματα στη Μεσόγειο.....	21
3.3 Αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις του τουρισμού.....	22
3.3.1 Φυσικοί πόροι .....	22
3.3.2 Φυσικά οικοσυστήματα και βιότοποι .....	24
3.3.3 Μορφές ρύπανσης προερχόμενες από τον τουρισμό.....	24
3.4 Θετικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις του τουρισμού.....	25
3.5 Συμμετοχή του τουρισμού στην διατήρηση του περιβάλλοντος .....	25



3.6	Η ανάγκη βιώσιμης - αειφόρας τουριστικής ανάπτυξης .....	26
3.7	Συμβολή Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού (EEMT) στο περιβάλλον...	28
<b>4</b>	<b>ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ .....</b>	<b>30</b>
4.1	ISO 14001 & Environmental Management System - ΕΜΑΣ .....	30
4.2	Παράμετρος κόστους και εφαρμογή Συστημάτων Περιβαλλοντικής Προστασίας μιας επιχείρησης .....	34
4.3	Συνδρομή του Επιχειρησιακού Προγράμματος για την Ανταγωνιστικότητα και την Επιχειρηματικότητα της περιόδου 2007-2013 .....	35
4.4	Δράση του Ελληνικού Οργανισμού Τυποποίησης - ΕΛΟΤ .....	36
4.5	Green Globe & Agenda 21 .....	37
4.6	Νομικό πλαίσιο προστασίας περιβάλλοντος στον Ελλαδικό χώρο .....	39
4.7	Προβλήματα εφαρμογής περιβαλλοντικής διαχείρισης στην Ελλάδα & Προοπτικές ..	41
4.8	Διεθνείς πολιτικές & φορείς τουριστικής ανάπτυξης & περιβαλλοντικής προστασίας.	43
<b>5</b>	<b>ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΣΗΜΑΝΣΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ.....</b>	<b>47</b>
5.1	Ευρωπαϊκό Οικολογικό Σήμα (Eco-Label) .....	47
5.2	Πλεονεκτήματα απονομής του Eco Label .....	49
5.3	Eco Label και πλαίσιο Ενταγμένων Επιχειρήσεων .....	50
5.4	Σπουδαιότητα του οικολογικού σήματος Green Key.....	52
5.5	Λοιποί οργανισμοί περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος και κριτήρια αξιολόγησης αυτών	54
<b>6</b>	<b>ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΥΠΑΡΞΗΣ ΠΡΑΣΙΝΩΝ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ .....</b>	<b>58</b>
6.1	Ελληνική Τουριστική Βιομηχανία .....	58
6.2	Ελληνική Ξενοδοχειακή Βιομηχανία .....	61
6.3	Περιβαλλοντικές επιπτώσεις της ξενοδοχειακής ανάπτυξης.....	64
6.4	Ανάπτυξη ειδικού πλαισίου χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης για τον τουρισμό .....	67
6.5	Οριοθέτηση και αναγκαιότητα των Green Hotels .....	69

6.6	Παράγοντες ενθάρρυνσης ή αναστολής της εφαρμογής προγραμμάτων περιβαλλοντικής προστασίας.....	71
6.7	Ανάπτυξη πράσινων ξενοδοχειακών επενδύσεων.....	72
6.8	Κίνητρα για πράσινα ξενοδοχεία .....	74
6.9	Απονομή βραβείων B-Green .....	76
<b>7</b>	<b>ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ &amp; ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ .....</b>	<b>79</b>
7.1	Διαδικασία μετατροπής ξενοδοχειακής μονάδας σε πράσινη.....	79
7.2	Ενδεικτικές μέθοδοι εξοικονόμησης νερού.....	80
7.3	Ενδεικτικές μέθοδοι εξοικονόμησης ενέργειας .....	80
7.4	Συστήματα βιοκλιματικού σχεδιασμού.....	81
7.5	Ενδεικτικές μέθοδοι εξοικονόμησης πόρων .....	82
7.6	Ενδεικτικές μέθοδοι ορθής διαχείρισης ξενοδοχειακών προμηθειών .....	84
7.7	Ενδεικτικές μέθοδοι ορθής διαχείρισης επικίνδυνων ξενοδοχειακών υλικών και καυσίμων .....	85
7.8	Ενδεικτικές μέθοδοι ορθής διαχείρισης θορύβου των ξενοδοχείων.....	86
7.9	Ενδεικτικές μέθοδοι περιβαλλοντικής εκπαίδευσης .....	87
<b>8</b>	<b>ΥΙΟΘΕΤΗΣΗ ΚΑΛΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ</b>	<b>88</b>
8.1	Παραδείγματα πράσινων ξενοδοχείων.....	88
8.2	Μελέτη περίπτωσης της δράσης του ομίλου Aldemar στον Ελλαδικό χώρο.....	91
8.2.1	Όμιλος Ξενοδοχειακών Μονάδων Aldemar.....	92
8.2.2	Φιλοσοφία και δράσεις Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης.....	95
8.2.3	Εταιρική φιλοσοφία, ποιότητα & επιμόρφωση προσωπικού .....	99
8.2.4	Έργο δημιουργίας πράσινου δωματίου.....	100
8.2.5	Πράσινες Διακρίσεις του ομίλου .....	101
8.2.6	Συμπερασματικές επισημάνσεις & μελλοντικά σχέδια του ομίλου.....	103

<b>9</b>	<b>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....</b>	<b>105</b>
9.1	Σύνοψη.....	105
9.2	Προτάσεις για μελλοντική έρευνα.....	107
9.3	Περιορισμοί μελέτης.....	108
	<b>Βιβλιογραφία.....</b>	<b>109</b>
I.	Ξενόγλωσση.....	109
II.	Ελληνική.....	109
III.	Διαδικτυακές Αναφορές.....	113
	<b>Παράρτημα.....</b>	<b>116</b>
	Απομαγνητοφώνηση συνέντευξης.....	116

## Κατάλογος Σχημάτων

Σχήμα 2.1: Παράμετροι διαμόρφωσης χαρακτηριστικών της τουριστικής ανάπτυξης. ....	5
Σχήμα 2.2: Ανταγωνιστικότητα ελληνικού τουριστικού προϊόντος ως προς τους γειτονικούς προορισμούς.....	14
Σχήμα 2.3: Εποχικότητα τουριστικής ζήτησης, Ελλάδα και μέσος όρος ανταγωνιστών έτους 2009. ....	16
Σχήμα 2.4: Επίπτωση της οικονομικής κρίσης σε μεγάλους τουριστικούς προορισμούς (2007 - 2009).....	18
Σχήμα 8.1: Λογότυπο Ομίλου Aldemar. ....	92
Σχήμα 8.2: Κατανομή ενέργεια του ομίλου Aldemar. ....	94
Σχήμα 8.3: Η Aldemar ανακηρύχθηκε για δεύτερη φορά η Καλύτερη Πράσινη Ξενοδοχειακή Αλυσίδα στην Ευρώπη (Europe's Leading Green Hotel Chain 2012) μετά από ψηφοφορία. ....	96
Σχήμα 8.4: Τα ξενοδοχεία του ομίλου Aldemar Royal Mare και Thalasso έλαβαν το πρώτο βραβείο Seven Star Global Luxury Award. ....	102

## Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 2.1: Μεγέθη Ελληνικού Τουριστικού Προϊόντος.....	13
Πίνακας 2.2: Διεθνείς αφίξεις τουριστών στην Ελλάδα.....	13
Πίνακας 8.1: Συνολικές ενεργειακές καταναλώσεις ομίλου Aldemar.....	94
Πίνακας 8.2: Αποτύπωση συνολικού ενεργειακού κόστους ομίλου Aldemar για το 2010.....	96
Πίνακας 8.3: Αποτύπωση ενεργειακών οφελών μέσω ηλιακής ανάκτησης για τον όμιλο Aldemar για το 2010.....	97

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

# 1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε εντός του πλαισίου των υποχρεώσεων λήψης του Μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών Διοίκησης Επιχειρήσεων – Μάνατζμεντ Τουρισμού (MBA in Tourism), του Τμήματος Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Πειραιώς, υπό την επίβλεψη του καθηγητή κ. Νικόλαου Τσαγκαράκη.

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η παρουσίαση και ανάλυση του τρόπου διαδικασίας «πρασινίσματος» μιας ξενοδοχειακής μονάδας σε διεθνές και τοπικό επίπεδο. Έμφαση δίδεται στην σπουδαιότητα της ανάδειξης τόσο του τρέχοντος και επικαίρου ζητήματος του Πράσινου Τουρισμού όσο και της πλήρωσης των θεσμοθετημένων οικολογικού χαρακτήρα κριτηρίων που σχετίζονται με τις Οικολογικές Ξενοδοχειακές Μονάδες. Επιπροσθέτως, σκοπός της παρούσας εργασίας είναι και το ζήτημα της ανάδειξης των μεθόδων που επιβάλλεται να ενστερνιστεί ο ξενοδοχειακός κλάδος, ώστε να διέπεται από αληθινά Οικολογικές Ξενοδοχειακές Μονάδες (Green Hotels). Στο σημείο αυτό επιβάλλεται να τονιστεί ότι η ιδέα των Green Hotels αλλά και της υιοθέτησης σύγχρονων συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης και ευρύτερα το Green Hotel Management, τα οποία συνιστούν καινοφανή και ιδιαίτερα επίκαιρα ζητήματα.

Η ιδέα του Πράσινου Τουρισμού άρχισε να αναπτύσσεται και να προβάλλεται μέσα από την παγκόσμια συνειδητοποίηση των αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων της τουριστικής ανάπτυξης. Ο τουρισμός και ειδικά ο μαζικός τουρισμός τα τελευταία χρόνια θεωρήθηκε από την παγκόσμια κοινότητα ότι συνιστούσε έννοια συνυφασμένη με την περιβαλλοντική καταστροφή. Μια αντίληψη που κατέστη κραταιά ως απότοκο της εξάντλησης των φυσικών πόρων, δηλαδή της ενέργειας και του ύδατος κατά κύριο λόγο. Η ανωτέρω συνειδητοποίηση κατέστησε επιβεβλημένη την ανάληψη δράσεων βιώσιμης και αειφόρας τουριστικής ανάπτυξης και τρόπων, ώστε ο τουρισμός να βρεθεί σε σύμπνοια με το περιβάλλον.

Έτσι άρχισε να μελετάται η υλοποίηση μιας τουριστικής ανάπτυξης, η οποία θα είχε ως βασικό γνώμονα όχι μόνο την υπερσυσσώρευση κέρδους αλλά και τον σεβασμό του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Σταδιακά λοιπόν άρχισε να μετατοπίζεται το κέντρο βάρους της τουριστικής ανάπτυξης και στην προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Συνακόλουθα, δεδομένης της περιβαλλοντικής καταστροφής που προξένησε ο μαζικός τουρισμός και της διαρκούς επικράτησης περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένων πολιτών διεθνώς, αλλά ακόμα και στον Ελλαδικό χώρο, οι μεγάλες κατά κύριο λόγο ξενοδοχειακές μονάδες του κλάδου άρχισαν

να μπαίνουν σε μια διαδικασία «πρασινίσματος». Κινητήριο μοχλό της ανωτέρω οικολογικής τάσης στα δρώμενα της ξενοδοχειακής βιομηχανίας αποτέλεσε ένας συγκερασμός παραγόντων. Αφενός τα πράσινα ξενοδοχεία δύναται να συνεισφέρουν τα μέγιστα στην εξοικονόμηση φυσικών πόρων του πλανήτη, αφετέρου μέσω της συνεκδοχικής προώθησης των πράσινων ξενοδοχείων είναι εφικτή η ενίσχυση της βιωσιμότητας των επιχειρήσεων. Παράλληλα, οι ξενοδοχειακές μονάδες μέσω της υιοθέτησης πράσινων λύσεων επιτυγχάνουν την ενίσχυση της εταιρικής τους εικόνας αλλά και την αφύπνιση της έννοιας της περιβαλλοντικής ηθικής στους επισκέπτες τους.

Η παρούσα μελέτη κατά κύριο λόγο εδράζεται στην ενδελεχή παρουσίαση και ανάλυση βιβλιογραφικών δεδομένων. Σημαντικό βιβλιογραφικού χαρακτήρα υλικό αντλήθηκε μέσα από τη μελέτη προγενέστερων ερευνών του πεδίου του τουρισμού. Υλικό ακόμα αξιοποιήθηκε μέσα από την μελέτη άρθρων και βιβλίων σε σχέση με το ζήτημα του πράσινου τουρισμού αλλά και μέσω της έρευνας του ζητήματος στο διαδίκτυο. Προκειμένου να διερευνηθεί περαιτέρω το ζήτημα των Οικολογικών Ξενοδοχειακών Μονάδων της Ελληνικής επικράτειας, έμφαση δόθηκε στην μελέτη περίπτωσης του βραβευμένου πράσινου ξενοδοχειακού ομίλου Aldemar Hotels & Spa. Για την περάτωση της μελέτης περίπτωσης χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία που έχουν ληφθεί από προγενέστερες διαδικτυακές αναφορές στον εν λόγω όμιλο, πρότυπο πράσινης Οικολογικής Ξενοδοχειακής Μονάδας στην Ελλάδα και στην Ευρώπη, όσο και στοιχεία τα οποία αντλήθηκαν μέσω της διενέργειας προσωπικής συνέντευξης με εκπρόσωπο αυτού.

Κατ' επέκταση η διάρθρωση των κεφαλαίων της συγκεκριμένης εργασίας συνίσταται στην παρουσίαση και ανάλυση του τουριστικού ζητήματος και της ανάπτυξης αυτού στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας. Στην συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας μελέτης αναλύεται η σχέση του τουρισμού με το περιβάλλον. Το τρίτο κεφάλαιο της μελέτης εξετάζει το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο περιβαλλοντικής διαχείρισης σε διεθνή αλλά και εθνική κλίμακα. Στο τέταρτο κεφάλαιο μελετώνται ζητήματα που άπτονται της οικολογικής σήμανσης των ξενοδοχείων, ενώ στο πέμπτο κεφάλαιο αναλύεται το νευραλγικής σημασίας ζήτημα της ανάγκης ύπαρξης πράσινων ξενοδοχειακών μονάδων. Στο έκτο κεφάλαιο προσεγγίζεται το ζήτημα της περιβαλλοντικής διαχείρισης των ξενοδοχείων στην πράξη μέσω της συνεπαγόμενης διαδικασίας «πρασινίσματος» μιας ξενοδοχειακής μονάδας και των αλληλένδετων με αυτή μεθόδων εξοικονόμησης φυσικών πόρων. Στο έβδομο κεφάλαιο γίνεται μνεία για το ζήτημα της υιοθέτησης πράσινων πρακτικών σε διεθνή και εγχώρια βάση και μελετάται η περίπτωση του ξενοδοχειακού ομίλου Aldemar Hotels & Spa. Εν κατακλείδι, με βάση τα στοιχεία όπου παρατίθενται και αναλύονται σε όλο το φάσμα των παραπάνω κεφαλαίων, έπεται η σύνοψη της

εργασίας και των συνεκδοχικών συμπερασμάτων αυτής. Στο τέλος της εργασίας αναφέρεται το σύνολο της βιβλιογραφίας που χρησιμοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της συγγραφής. Επιπροσθέτως, στο Παράρτημα Α' παρατίθεται η απομαγνητοφώνηση της διενεργηθείσας συνέντευξης με τον εκπρόσωπο του ξενοδοχειακού ομίλου Aldemar Hotels & Spa.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ



## 2 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

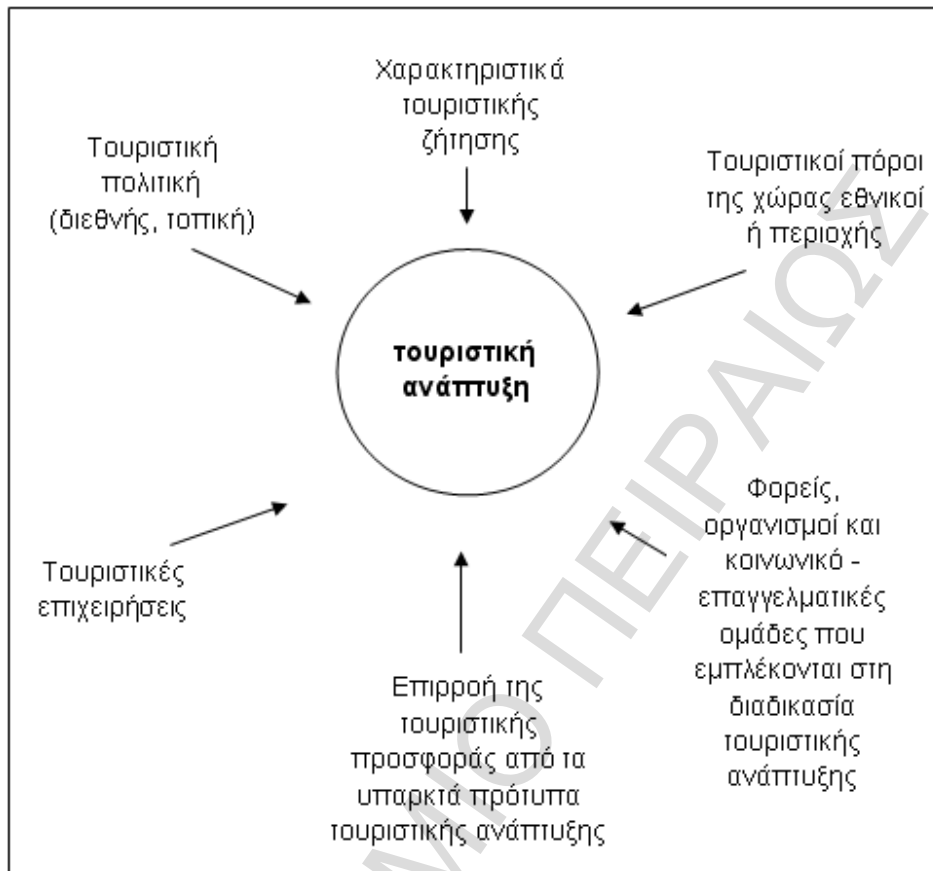
### 2.1 Τουρισμός

Ο τουρισμός αποτελεί διεθνώς μια οικονομική δραστηριότητα που επιφέρει σημαντικές θετικές επιδράσεις στην ανάπτυξη και την απασχόληση. Στα πλαίσια της τουριστικής δραστηριότητας δημιουργούνται υποδομές που συμβάλλουν στην τοπική ανάπτυξη, στη δημιουργία νέων αλλά και στη διατήρηση υφιστάμενων θέσεων εργασίας, και μάλιστα, συχνά, σε περιοχές που βρίσκονται σε βιομηχανική ή αγροτική παρακμή. Ετυμολογικά, η λέξη τουρισμός προέρχεται από την γαλλική λέξη *tour* και την αγγλική λέξη *touring*, που σημαίνουν γύρος, περιήγηση. Και οι δύο λέξεις προέρχονται από την λατινική λέξη *turnus*. Από τις αρχές του 20<sup>ου</sup> αιώνα, έχουν γίνει πολλές προσπάθειες από διεθνείς οργανισμούς και ειδήμονες του τουρισμού να ορίσουν τον τουρισμό ως έννοια. Αυτό συμβαίνει λόγω των δυσκολιών που εμφανίζονται από τον άυλο χαρακτήρα του και της δυσκολίας που προκύπτει κατά την εκτίμηση της επίδρασής του στην οικονομία, αντίθετα με άλλους κλάδους της οικονομίας. Σύμφωνα με τον επίσημο ορισμό από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (1993), ο οποίος θεωρήθηκε από την Επιτροπή Στατιστικής του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), «ο τουρισμός περιλαμβάνει τις δραστηριότητες των ατόμων που ταξιδεύουν και μένουν για λιγότερο από ένα έτος σε ένα μέρος διαφορετικό από τον τόπο κατοικίας τους, με σκοπό την αναψυχή, την εργασία ή άλλους σκοπούς» (Middleton & Hawkins, 2004).

Επίσης, σύμφωνα με τους Burkat και Medlik (1981), τουρισμός είναι «το φαινόμενο που εμφανίζεται όταν πραγματοποιούνται προσωρινές επισκέψεις (ή διανυκτερεύσεις) εκτός της μόνιμης κατοικίας, για οποιοδήποτε λόγο εκτός από τη διεκπεραίωση αμειβόμενων εργασιών στον τόπο επίσκεψης» (Μια εισαγωγή στον τουρισμό, σελ.10). Ωστόσο, ο εν λόγω ορισμός φαίνεται να μην περιλαμβάνει τα επαγγελματικά ταξίδια που συνδέονται με μια κερδοσκοπική δραστηριότητα.

### 2.2 Τουριστική ανάπτυξη

Η δυναμική πορεία του τουρισμού είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία πολλών και διαφορετικών προτύπων τουριστικής ανάπτυξης παγκοσμίως ως απόρροια των παραμέτρων που διαμορφώνουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της. Στο κάτωθι σχήμα επισημαίνονται αυτές οι παράμετροι και ακολούθως αναλύεται ο ιδιαίτερος ρόλος της καθεμιάς:



**Σχήμα 2.1:** Παράμετροι διαμόρφωσης χαρακτηριστικών της τουριστικής ανάπτυξης<sup>1</sup>.

- Χαρακτηριστικά της τουριστικής ζήτησης. Η τουριστική ζήτηση αποτελεί μία από τις σημαντικότερες παραμέτρους της διαμόρφωσης της τουριστικής ανάπτυξης. Στη παράμετρο αυτή οφείλεται η ανάπτυξη των πρώτων παραθαλάσσιων και ορεινών θέρετρων, όπως και των παραθεριστικών περιοχών. Με αυτόν τον τρόπο, η παγκόσμια προσφορά κατατάσσεται σε ζώνες με βάση τα χαρακτηριστικά της ζήτησης (π.χ. περιοχές με χειμερινά σπορ), αλλά και η ίδια η ζήτηση οδηγείται σε ειδίκευση των υπηρεσιών και των προϊόντων που προσφέρουν οι περιοχές αυτές.
- Τουριστικοί πόροι της χώρας ή της περιοχής. Οι τουριστικοί πόροι αποτελούν συγκριτικό πλεονέκτημα για μία χώρα ή μια περιοχή που προσβλέπει σε τουριστική ανάπτυξη. Στους τουριστικούς πόρους εντάσσονται εκτός από τους φυσικούς (κλίμα, φυσικό περιβάλλον κ.λπ.) και τους πολιτιστικούς (παράδοση, τοπικά ήθη και έθιμα κ.λπ.) και οι υποδομές και υπηρεσίες που άμεσα ή έμμεσα συμβάλλουν στην τουριστική ανάπτυξη

<sup>1</sup> (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001)

(ξενοδοχεία, πρακτορεία, μεταφορικά και επικοινωνιακά δίκτυα κ.λπ.). Παράλληλα με την αύξηση των τουριστικών χωρών και περιοχών σε παγκοσμίως, επιβάλλεται και η ανάπτυξη, προβολή και διαχείριση όλων των τύπων τουριστικών πόρων.

- Επιρροή των υπαρκτών προτύπων τουριστικής ανάπτυξης στην προσφορά. Η εξελικτική πορεία της τουριστικής ανάπτυξης, ειδικά στην σύγχρονη εποχή, οδήγησε στην διαμόρφωση και την παγίωση ορισμένων προτύπων ανάπτυξης του τουρισμού, που θεωρούνται «πετυχημένα», είτε εμπορικά είτε αναπτυξιακά. Με αυτόν τον τρόπο φορείς και άτομα των οποίων ο ρόλος είναι αναπόσπαστος στην ανάπτυξη των υποδομών και των υπηρεσιών που συγκροτούν την τουριστική προσφορά μιας χώρας, επηρεάζονται από τα πρότυπα αυτά. Π.χ. το πρότυπο ενός παραθαλάσσιου θέρετρου μαζικού οργανωμένου τουρισμού διακοπών μπορεί να μεταφερθεί μέσω της μίμησης των χαρακτηριστικών που το απαρτίζουν σε διαφορετικές περιοχές του κόσμου, δημιουργώντας παράλληλα και κάποιες «κεντρικές τάσεις» στα πρότυπα αυτά της τουριστικής ανάπτυξης, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες και σε νεότερους τουριστικούς προορισμούς.
- Φορείς, οργανισμοί και κοινωνικο-επαγγελματικές ομάδες που εμπλέκονται στη διαδικασία της τουριστικής ανάπτυξης. Λόγω της συνεχούς ανάπτυξης του τουρισμού και των επιδράσεών του στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον των τουριστικών χωρών, δημιουργήθηκαν πολλοί φορείς και οργανισμοί, οι οποίοι σε διεθνές, εθνικό και τοπικό επίπεδο ασχολούνται με την πολιτική, την έρευνα, τον προγραμματισμό και την διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης.
- Τουριστικές επιχειρήσεις. Από την συνεχή άνοδο και επέκταση της τουριστικής βιομηχανίας, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες, έχουν επωφεληθεί σε ιδιαίτερα μεγάλο βαθμό οι μεγάλες τουριστικές επιχειρήσεις (tour-operators). Πιο συγκεκριμένα, επειδή έχουν την δυνατότητα να κατευθύνουν σε μεγάλο ποσοστό την τουριστική ζήτηση (κυρίως σε επαγγελματικά ταξίδια και ταξίδια διακοπών), έχουν παράλληλα και την ευχέρεια να επηρεάζουν καθοριστικά και τη διαμόρφωση συγκεκριμένων προτύπων ανάπτυξης και από την πλευρά της προσφοράς.
- Τουριστική πολιτική (διεθνής, εθνική, τοπική). Κατά τις τελευταίες, δεκαετίες οι πολιτικές προγραμματισμού και διαχείρισης της τουριστικής ανάπτυξης συνεχώς πολλαπλασιάζονται. Πολλές από τις πολιτικές αυτές προέρχονται από διεθνείς οργανισμούς (Ευρωπαϊκή Ένωση, ΠΟΤ, ΟΗΕ κ.λπ.), ενώ άλλες από αναπτυσσόμενες «τουριστικές χώρες», και αφορούν διαφορετικές πτυχές της τουριστικής ανάπτυξης

(Κοκκώσης – Π. Τσάρτας, Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον, Κριτική, 2001, σελ.24-27). Πιο συγκεκριμένα, στην Ελλάδα έχει υιοθετηθεί ένα μοντέλο όπου συνδυάζεται η κεντρική διοίκηση του τουρισμού (Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού, ΕΟΤ) και η αποκέντρωση αρμοδιοτήτων (Νομαρχίες). Το μοντέλο αυτό επιδιώκει να συγκεράσει τον κεντρικό ρόλο του κράτους (με κύρια αρμοδιότητα το σχεδιασμό και τον προγραμματισμό της τουριστικής πολιτικής) και τον διαρκώς δυναμικότερο ρόλο των ΟΤΑ, με αρμοδιότητες σχετικές με την οργάνωση, τη διαχείριση, την προβολή αλλά και το σχεδιασμό της τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης του τουρισμού (Βαρβαρέσσος, 1999).

## **2.3 Επιπτώσεις τουριστικής ανάπτυξης στην οικονομία, την κοινωνία, τον πολιτισμό και το περιβάλλον**

### **2.3.1 Οικονομικές επιπτώσεις**

Αποτυπώνονται στη συνέχεια οι σημαντικότερες των επιπτώσεων του τουρισμού στην οικονομία, σε ό,τι αφορά τα ζητήματα:

- απασχόληση. Η τουριστική βιομηχανία, όντας ένας τομέας εντάσεως εργασίας, έχει ως αποτέλεσμα την δημιουργία πολλών θέσεων απασχόλησης. Όμως, λόγω της εποχικότητας που παρουσιάζει ο κλάδος, αυτές τις θέσεις πολλές φορές αποκτούν ανειδίκευτο και περιστασιακού χαρακτήρα προσωπικό. Επίσης, ενισχύεται η αυτοαπασχόληση και σε μεγάλο βαθμό ενισχύονται τα οικογενειακά εισοδήματα με παράλληλη απασχόληση σε κάποιο άλλο κλάδο της οικονομίας (π.χ. γεωργία, βιομηχανία). Η πολλαπλή απασχόληση με επίκεντρο τον τουρισμό ευνοείται ιδιαίτερα σε τουριστικές περιοχές που λειτουργούν εποχικά.
- περιφερειακή ανάπτυξη. Η συμβολή του τουρισμού στην ενίσχυση της ανάπτυξης αποβιομηχανοποιημένων περιφερειών, γεωγραφικά απομονωμένων, ορεινών και μειονεκτικών ή με υποβαθμισμένο αγροτικό τομέα είναι πολύ μεγάλη. Ειδικότερα, (α) αύξησε τα εισοδήματα, την απασχόληση, τις επενδύσεις, (β) επέκτεινε την παραγωγική βάση της τοπικής οικονομίας, (γ) περιόρισε την μετανάστευση και βελτίωσε το επίπεδο και την ποιότητα ζωής.
- πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στην τοπική οικονομία. Είναι ευρέως αποδεκτό ότι η τουριστική ανάπτυξη επιφέρει μια πολλαπλασιαστική επίδραση στους άλλους κλάδους μίας εθνικής οικονομίας, δηλαδή γίνεται λόγος για έναν κοινό «πολλαπλασιαστή του

τουρισμού». Οι κυριότεροι κλάδοι, οι οποίοι επηρεάζονται από την τουριστική δραστηριότητα και αυτή η επίδραση χαρακτηρίζεται θετική είναι η βιομηχανία, η βιοτεχνία, οι κατασκευές, η γεωργοκτηνοτροφία, οι υπηρεσίες, οι μεταφορές, το εμπόριο κ.λπ.

- ισοζύγιο πληρωμών. Οι επιδράσεις του τουρισμού στο ισοζύγιο πληρωμών κινούνται προς δύο κατευθύνσεις: (α) την επιβάρυνση του ισοζυγίου των τουριστικών χωρών από τα εισαγόμενα είδη και αναγκαία προϊόντα για τη λειτουργία του τουριστικού τομέα καθώς και (β) τη θετική επίδραση των συναλλαγματικών εισροών από τον τουρισμό στο ισοζύγιο. Οι δύο παραπάνω επιδράσεις εμφανίζονται στις περισσότερες χώρες με τουριστική ανάπτυξη, και ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες, αλλά το αν τελικά η επίπτωση θα είναι θετική ή αρνητική σχετίζεται με το πόσο κάθε χώρα ασχολείται με τον προγραμματισμό της γενικότερης λειτουργίας του τουρισμού.
- φορολογικά έσοδα για το κράτος. Τα φορολογικά έσοδα του τουριστικού κλάδου αποτελούν μία σημαντική κρατική εισροή, κυρίως μέσω των τουριστικών επενδύσεων, από την δημιουργία πολλών μικρών επιχειρήσεων αλλά και από τον μεγάλο αριθμό των εργαζομένων στον τομέα, όταν ειδικά πρόκειται για υψηλά εισοδήματα και καταναλωτικές δαπάνες.
- πληθωρισμός και αύξηση των τιμών της γης σε τοπικό επίπεδο. Απόρροια της τουριστικής δραστηριότητας είναι και οι πληθωριστικές πιέσεις, ιδιαίτερα σε πολύ ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές όπως και η υπερβολική αύξηση στις τιμές της γης εξαιτίας της ταχύτατης οικοπεδοποίησης.

### **2.3.2 Κοινωνικές και πολιτισμικές επιπτώσεις**

Οι σημαντικότερες επιπτώσεις του τουρισμού στην κοινωνία και τον πολιτισμό αφορούν στα ακόλουθα ζητήματα:

- κοινωνική δομή. Η τουριστική ανάπτυξη έχει την δύναμη να αλλάξει τα χαρακτηριστικά και οι λειτουργίες της τοπικής κοινωνίας, κυρίως σε περιοχές της υπαίθρου, σε γεωγραφικά απομονωμένες περιοχές (π.χ. ορεινές κοινότητες ή νησιά) ή σε αγροτικές περιοχές. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται ένας νέος τύπος «αστικοποιημένης» κοινωνικής δομής, ο οποίος διακατέχεται σε όλα τα επίπεδα από τον τουρισμό.
- επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα. Τα ολοένα υψηλότερα εισοδήματα από τον τουρισμό όπως και η μεγαλύτερη κοινωνική αποδοχή των συναφών επαγγελματιών επιφέρει μία έντονη επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα. Η τάση αυτή σε πρώτο

στάδιο διαχέει τα εισοδήματα του τουρισμού σε ευρύτερα στρώματα του πληθυσμού, ενώ σε δεύτερο στάδιο οδηγεί στην σταδιακή, άμεση ή έμμεση, εγκατάλειψη κλάδων όπως η γεωργο-κτηνοτροφία, η βιομηχανία ή οι υπηρεσίες, με παράλληλη στροφή στον τουρισμό.

- το πλαίσιο και τα αποτελέσματα της επικοινωνίας των ντόπιων με τους τουρίστες. Η επικοινωνία των ντόπιων με τους τουρίστες συγκέντρωσε μεγάλο επιστημονικό ενδιαφέρον λόγω των επιπτώσεων του τουρισμού στην κοινωνική συμπεριφορά και τις αντιλήψεις και αξίες των ντόπιων. Το πλαίσιο αυτής της επικοινωνίας επηρεάζεται από τον τύπο ανάπτυξης του τουρισμού, τις «εμπορικές» διαστάσεις αυτής της συνάντησης, τις διαφορές των πολιτισμικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών τουριστών και ντόπιων κ.λπ. Όσον αφορά στα αποτελέσματα, λόγω της μαζικοποίησης του τουρισμού, τόσο οι ντόπιοι όσο και οι τουρίστες καταλήγουν απλώς σε μία σχέση εμπορικής συναλλαγής.
- αλλαγές στις κοινωνικές σχέσεις, τα ήθη και τα έθιμα. Ο «αστικοποιημένος» χαρακτήρας του τουρισμού και η ανάπτυξή του σε παραγωγικές δομές τροποποιεί σε μεγάλο βαθμό τις κοινωνικές σχέσεις, τα ήθη και τα έθιμα. Τέτοιες αλλαγές παρατηρούνται στις σχέσεις των δύο φύλων, στον τρόπο ζωής και συμπεριφοράς, στην εκτίμηση της τοπικής παράδοσης, στα έθιμα, στις σχέσεις ανάμεσα στα άτομα της ίδιας κοινότητας, κλπ.
- εμπορευματοποίηση δραστηριοτήτων και προϊόντων του τοπικού πολιτισμού και της παράδοσης. Η ανάπτυξη οργανωμένων υποδομών και υπηρεσιών τουρισμού οδηγεί σε συστηματική προώθηση των εμπορικών χαρακτηριστικών του τομέα, με στόχο την εξυπηρέτηση του τουρίστα - καταναλωτή, ιδιαίτερα αυτού που επιλέγει τα οργανωμένα «πακέτα ταξιδιών». Έτσι, μορφές του τοπικού πολιτισμού, όπως πολιτιστικές εκδηλώσεις, βιοτεχνικά προϊόντα, χειροτεχνήματα κ.λπ., μετατρέπονται σε τουριστικά προϊόντα και πωλούνται στους τουρίστες ως δείγμα της τοπικής πολιτιστικής παράδοσης ή ως αναμνηστικό του ταξιδιού.

### **2.3.3 Περιβαλλοντικές επιπτώσεις**

Καταγράφονται ακολούθως οι σημαντικότερες των επιπτώσεων του τουρισμού στο περιβάλλον, σε ό,τι αφορά τα ζητήματα:

- φυσικό περιβάλλον. Η τουριστική ανάπτυξη, είτε με την επέκτασή της στο χώρο της υπαίθρου είτε με την ανάπτυξη μεγάλης έκτασης και όγκου υποδομών, έχει σαν αποτέλεσμα να επηρεάζει την ισορροπία του φυσικού περιβάλλοντος. Σε περιοχές που μπορεί να θεωρηθούν οικολογικά «ευαίσθητες», όπως: παραθαλάσσιες περιοχές,

ορεινές, υγροβιότοποι κ.λπ. οι επιπτώσεις αυτές είναι πολύ πιο εμφανείς. Η επίδραση της τουριστικής δραστηριότητας στο φυσικό περιβάλλον απασχόλησε πολλούς μελετητές, οι οποίοι επισήμαναν την ανάγκη σχεδιασμού, προγραμματισμού και διαχείρισης της τουριστικής ανάπτυξης.

- συγκρούσεις στις χρήσεις γης. Με την επέκταση του τουρισμού δημιουργούνται συχνά συγκρούσεις για τη χρήση της γης, κυρίως λόγω φαινομένων οικοπεδοποίησης, σε περιοχές με αγροτικές εκμεταλλεύσεις ή παραθαλάσσιες. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα ο τουρισμός να απορροφά εκτός από τη γη και το νερό και τις επενδύσεις που είναι απαραίτητες για την παραγωγική ανάπτυξη του αγροτικού τομέα.
- μετατροπή οικιστικών συνόλων ή χωρικών ενότητων σε τουριστικούς πόρους. Παραδοσιακοί οικισμοί και περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους (χωρικές ενότητες με λίμνες, ποτάμια, φαράγγια, υγροβιότοπους, εθνικούς δρυμούς κ.λπ.), εξαιτίας του δομημένου και του φυσικού τους περιβάλλοντος γίνονται πόλος έλξης τουριστών. Για τους «ευαίσθητους» τουριστικούς αυτούς πόρους επιβάλλεται η αναζήτηση νέων τρόπων σχεδιασμού και διαχείρισής τους.
- φέρουσα ικανότητα τουριστικών περιοχών. Με τον όρο «φέρουσα ικανότητα» κάποιας τουριστικής περιοχής γίνεται αναφορά στις δυνατότητες της κοινωνικοοικονομικής δομής και του περιβάλλοντος της συγκεκριμένης περιοχής να απορροφήσουν συγκεκριμένο όγκο υποδομών και αριθμό τουριστών. Έχουν γίνει προσπάθειες για την μέτρηση αυτού του δείκτη, ώστε να εκτιμηθούν οι καταλληλότεροι τύποι τουριστικής ανάπτυξης για την φέρουσα ικανότητα της κάθε περιοχής.
- προβλήματα ανάπτυξης, λειτουργίας και διαχείρισης τουριστικών περιοχών. Η αύξηση του αριθμού και των τύπων των τουριστικών θέρετρων στη μεταπολεμική περίοδο έθεσε ζητήματα λειτουργίας και διαχείρισής τους σε σχέση με το περιβάλλον, τη χωροταξία και την πολεοδομία. Πολλά από αυτά τα ζητήματα αφορούν και στην ευρύτερη περιοχή όπου είχαν αναπτυχθεί αυτά τα θέρετρα, έτσι ώστε να διαμορφωθούν κανόνες και πρότυπα διαχείρισης, προστασίας και ελέγχου του σύνθετου περιβάλλοντος των περιοχών αυτών. Κοινή παράμετρος σε αυτές τις προσπάθειες υπήρξε η αναζήτηση προτύπων που συνδέονται με την έννοια της «βιώσιμης» τουριστικής ανάπτυξης (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001).

## 2.4 Μαζικός τουρισμός

Κατά την διάρκεια των πρώτων δεκαετιών του 20<sup>ου</sup> αιώνα, ο χαρακτήρας των ταξιδιωτικών μετακινήσεων μεταβάλλεται και ο χειμερινός τουρισμός της υψηλής κοινωνικής τάξης σε παράκτιες ζώνες της βόρειας Μεσογείου, αντικαθίσταται από τον καλοκαιρινό παραθεριστικό τουρισμό. Βέβαια, στην εξέλιξη αυτή συνέβαλλε σε πολύ μεγάλο βαθμό η αρχή της υιοθέτησης των διακοπών μετ' αποδοχών, που μετέτρεψε το τουριστικό προϊόν από προνόμιο των εισοδηματιών και των λίγων σε καθολικό καταναλωτικό αγαθό. Με αυτόν τον τρόπο, ο εκδημοκρατισμός των διακοπών οδήγησε σε μία διευρυμένη δυνατότητα των ατόμων να συμμετέχουν σε ταξίδια που με την σειρά του έφερε στο προσκήνιο το φαινόμενο του μαζικοποιημένου τουρισμού και την συνεχώς αυξημένη ζήτηση για τουριστικά αγαθά και υπηρεσίες. Η έννοια του μαζικού τουρισμού έρχεται πολύ αργότερα από την θεσμοθέτηση των διακοπών (1936). Πρώτη φορά ο όρος χρησιμοποιείται το 1950-1960 και περιγράφεται από μια σειρά δομικών μεταβολών στις διαμορφούμενες τουριστικές ροές (Βαρβαρέσος, 2000).

Τα βασικά χαρακτηριστικά ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού είναι τα εξής:

- οι εκτεταμένες και οργανωμένες υποδομές και υπηρεσίες που προσφέρει,
- η καθοριστική παρουσία του μαζικού τουρισμού στην παραγωγική δομή της κάποιας περιοχής, που οδηγεί το σύνολο των υπόλοιπων κλάδων να εξαρτώνται σταδιακά από τον τουρισμό,
- οι συχνά δυσμενείς επιπτώσεις της ανάπτυξής του στην τοπική κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον,
- η εξάρτηση της ζήτησής του συνήθως άμεσα από τις αναπτυγμένες χώρες αποστολής τουριστών,
- ο επηρεασμός των επιλογών των τουριστών από την πολιτική των tour-operators λόγω της εκτεταμένης ζήτησης για οργανωμένα «τουριστικά πακέτα»,
- η εποχικότητα της ζήτησης με αιχμή (ανάλογα με την τουριστική περιοχή) το καλοκαίρι ή το χειμώνα.

Οι περιοχές που αναπτύσσουν τον μαζικό τουρισμό έχουν πλούσιους περιβαλλοντικούς και πολιτισμικούς πόρους, και προοδευτικά εξελίσσονται σε τουριστικά θέρετρα είτε καλοκαιρινά είτε χειμερινά με εμφανή διαφημιστική εικόνα σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001). Παρόλα αυτά, ο μαζικός τουρισμός πρόκειται για μία βιομηχανία η οποία δεν λαμβάνει υπόψη της τις περιβαλλοντικές αρχές σε υψηλή ιεραρχικά κλίμακα, καθώς προσθέτει



νέα προϊόντα με παράλληλη διατήρηση των ήδη υπαρχόντων. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα το περιβάλλον να επιβαρύνεται με δυσμενή τρόπο από τις κατά τόπους τουριστικές δραστηριότητες.

Σύμφωνα με πολλές ενδείξεις, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται στον μαζικό τουρισμό κρίση η οποία δεν προκύπτει από ποσοτικά αλλά από κοινωνικά οργανωτικά χαρακτηριστικά. Οι κύριοι παράγοντες που την επιβεβαιώνουν είναι οι εξής:

- Η αύξηση του ανταγωνισμού μεταξύ των προορισμών, λόγω της εμφάνισης νέων ειδικών προορισμών που «παραγκωνίζουν» τους παραδοσιακούς.
- Η μείωση της χρονικής παραμονής σε κάθε ταξίδι αλλά και η αύξηση του αριθμού των ταξιδιών κατά τη διάρκεια του έτους σε σύγκριση με τις μεγάλης διάρκειας διακοπές παραθερισμού.
- Η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού (π.χ. οικοτουρισμός) οι οποίες εστιάζουν σε κοινωνικές αξίες όπως το φυσικό περιβάλλον και ο πολιτισμός.

Με βάση τα τελευταία δεδομένα, το σχετικά τυποποιημένο προϊόν του μαζικού τουρισμού των 4S (Sun, Sand, Sea and Sex) απαξιώνεται επειδή δεν καλύπτει πλέον τις ανάγκες των τουριστών και τη θέση του έρχεται να καλύψει το μοντέλο των 4E (Environment and clean nature, Educational tourism, Culture and history, Event and mega event, Entertainment and fun). Το νέο μοντέλο δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε ιδιαιτερότητες που παραπέμπουν στις αναζητήσεις των ατόμων (ποιότητα, περιβαλλοντική προστασία και αναψυχή) και λιγότερη στο χωρικό υπόβαθρο (Σωτηριάδης, Φαρσάρη & Βαρβαρέσος, 2009).

## **2.5 Εξελίξεις, τάσεις και προοπτικές στον ελληνικό τουρισμό**

Ο τουρισμός αποτελεί για την ελληνική οικονομία έναν από τους σημαντικότερους πυλώνες ανάπτυξης και εισροής εσόδων. Η συμμετοχή του στο ΑΕΠ είναι σταθερά μεγαλύτερη από 15%, ενώ κατά περιόδους έχει ξεπεράσει το 18%. Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι ακόμα και εν μέσω οικονομικής κρίσης, το ποσοστό συμβολής της τουριστικής οικονομίας στο ΑΕΠ της Ελλάδας παραμένει σημαντικό, φτάνοντας το 16,5% για το 2011. Όμως, τα έτη 2009 και 2010 παρουσίασαν υστέρηση τουριστικών μεγεθών σε σχέση με το 2008, κατά το οποίο τα μεγέθη ήταν υψηλότερα, όπως φαίνεται Πίνακα 2.1. Πρέπει όμως να τονιστεί ότι το έτος 2011 εμφανίζεται ανάκαμψη (Έκθεση Αξιολόγησης της Εφαρμογής του Θεσμοθετημένου Ειδικού Πλαισίου του Τουρισμού, 2012).

Ο διεθνής τουρισμός αναπτύχθηκε στην Ελλάδα με εξαιρετικά γρήγορους ρυθμούς. Στις αρχές του 1950 οι αφίξεις ήταν λιγότερες από 70.000, το 1960 ξεπέρασαν τις 520.000, το 1970 τα 1,4 εκατομμύρια, το 1980 τα 6,5 εκατομμύρια, το 1990 έφτασαν σχεδόν τα 9 εκατομμύρια, το 2000 τα 13 εκατομμύρια και το 2011 άγγιξαν τα 16,5 εκατομμύρια, σημειώνοντας αύξηση 9,5% σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. Στον Πίνακα 2.2 παρουσιάζονται οι πιο πρόσφατες μεταβολές στις διεθνείς εγχώριες τουριστικές αφίξεις (Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων – ΣΕΤΕ, 2013α). Ο διεθνής τουρισμός στη χώρα προβλέπεται να αυξηθεί την επόμενη δεκαετία, γρηγορότερα από τον προβλεπόμενο ευρωπαϊκό μέσο όρο, παρόλο τον εντεινόμενο ανταγωνισμό στην ευρύτερη περιοχή από φθηνότερους προορισμούς (Τουρκία, Κροατία, Αίγυπτο, Τυνησία κ.λπ.).

**Πίνακας 2.1:** Μεγέθη Ελληνικού Τουριστικού Προϊόντος<sup>2</sup>.

	1990	2000	2008	2009	2010	2011
ΑΕΠ	15,2%	15,9%	16,5%	15,2%	15,3%	16,5%
Άμεση και έμμεση απασχόληση (% επί συνολικής απασχόλησης)	19,5%	19,8%	19,3%	18,5%	17,9%	18,4%
Άμεση και έμμεση απασχόληση ('000)	731,8	781	817,1	774,2	746,2	758,3

**Πίνακας 2.2:** Διεθνείς αφίξεις τουριστών στην Ελλάδα<sup>3</sup>.

Έτη	2007	2008	2009	2010	2011
Διεθνείς Αφίξεις	16,2 εκ.	15,9 εκ.	14,9 εκ.	15 εκ.	16,4 εκ.

<sup>2</sup> Έκθεση Αξιολόγησης της εφαρμογής του θεσμοθετημένου ειδικού πλαισίου του τουρισμού Ιαν. 2012.

<sup>3</sup> Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων – ΣΕΤΕ, 2013α.

Η συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση είναι σημαντική, ιδίως στην περίοδο της οικονομικής κρίσης και της μεγάλης ανεργίας που παρατηρείται. Με το δεδομένο ότι ο τουρισμός είναι εντάσεως εργασίας, παρατηρείται ότι σχεδόν ένας στους πέντε κατοίκους της χώρας μας απασχολείται άμεσα ή έμμεσα στον τουριστικό τομέα. Το 2011, η συνολική απασχόληση στην τουριστική οικονομία (758.300 θέσεις εργασίας) αντιστοιχεί στο 18,4% των απασχολουμένων, όπως φαίνεται στον Πίνακα 2.1.

Βάσει πρόσφατων μελετών (Η σημασία του τουρισμού για την ελληνική οικονομία / κοινωνία και προτάσεις πολιτικής για την τουριστική ανάπτυξη – Μελέτη Πανεπιστημίου Αιγαίου, Φεβρουάριος 2010), εκτιμάται ότι μέχρι το 2019 η απασχόληση στην τουριστική οικονομία δύναται να αυξηθεί τουλάχιστον κατά 360.000 άτομα, διαμορφώνοντας το μέγεθος της συνολικής απασχόλησης σε ένα επίπεδο ικανό να καλύψει το 100% των ανέργων του 2010. Σήμερα, έχει ιδιαίτερα αυξηθεί ο αριθμός των ανέργων και δεν υπάρχουν στοιχεία για τις δυνατότητες του τουρισμού να καλύψει τις θέσεις αυτές. Μελέτη του Παγκόσμιου Συμβουλίου Ταξιδιών και Τουρισμού (World Travel and Tourism Council –WTTC, 2011) αναφέρει ότι η συνολική συνεισφορά - επίδραση του τουρισμού στην απασχόληση (758.300 για το 2011) εκτιμάται ότι μπορεί να αυξάνεται κατά 2,1% κατ' έτος για να φθάσει τις 944.000 θέσεις το 2021 αντιστοιχώντας στο 21,7% του συνόλου.



**Σχήμα 2.2:** Ανταγωνιστικότητα ελληνικού τουριστικού προϊόντος ως προς τους γειτονικούς προορισμούς<sup>4</sup>.

Σύμφωνα με προβλέψεις του Παγκόσμιου Συμβουλίου Τουρισμού και Ταξιδιών (WTTC, 2007), η Ελλάδα θεωρείται δημοφιλής τουριστικός προορισμός με προοπτικές να καθιερωθεί ως ισχυρή παρουσία στη διεθνή τουριστική σκηνή. Βάσει της παγκόσμιας κατάταξης, η Ελλάδα είναι μεταξύ των τριάντα πιο ανταγωνιστικών χωρών στον τουρισμό και κατέχει την 29<sup>η</sup> θέση

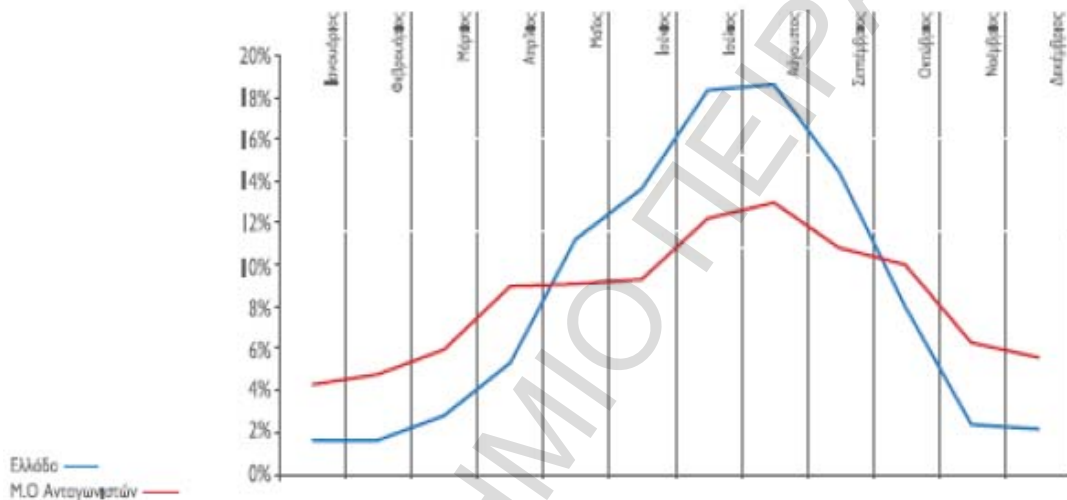
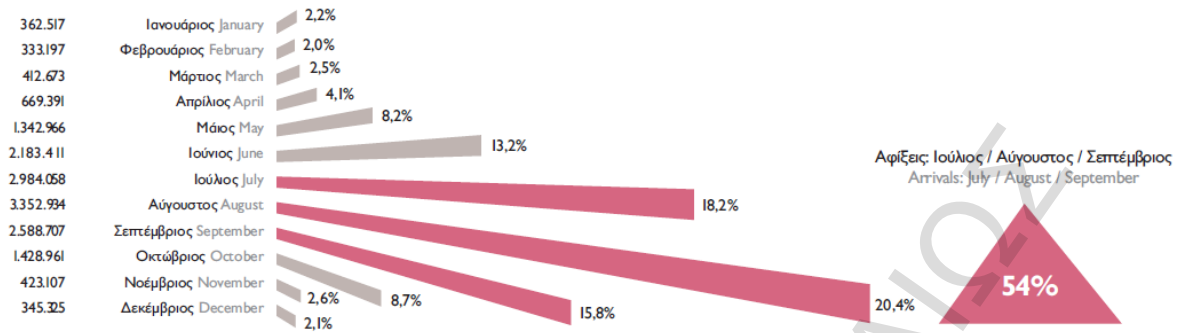
<sup>4</sup> Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων-ΣΕΤΕ, 2013β.

(Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού και Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ, 2011). Το ελληνικό τουριστικό προϊόν παρουσιάζει πολλά συγκριτικά πλεονεκτήματα, όπως το πλούσιο και ποικίλο φυσικό περιβάλλον, οι ακτές και τα νησιά, το ήπιο μεσογειακό κλίμα, η πλούσια ιστορία και πολιτισμική παράδοση, τα οποία προσφέρονται για την ικανοποίηση κάθε ιδιαίτερης επιθυμίας του επισκέπτη - τουρίστα (Κοκκώσης, Τσάρτας & Γκρίμπα, 2011). Ωστόσο, ενώ η ανταγωνιστικότητα του τουριστικού κλάδου είναι σχετικά υψηλή, συγκριτικά με τη θέση που καταλαμβάνει η χώρα στο Γενικό Δείκτη Ανταγωνιστικότητας (83<sup>η</sup> θέση στην παγκόσμια κατάταξη), είναι σχετικά χαμηλή αποτιμώμενη σε όρους διεθνών συγκρίσεων.

Η χαμηλή ανταγωνιστικότητα αποτελεί σοβαρή αδυναμία του τουρισμού μας και αποδίδεται κατά κύριο λόγο στα διαρθρωτικά προβλήματα της τουριστικής οικονομίας και στην αναποτελεσματικότητα της τουριστικής πολιτικής ως προς τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος και τη διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς. Είναι σημαντικό ότι η χώρα μας δεν έχει κατορθώσει να διατηρήσει το μερίδιο της στην παγκόσμια και στην Ευρωπαϊκή αγορά, παρά το γεγονός ότι υπάρχει αύξηση στον αριθμό ταξιδιών και στην περιοχή της Νοτιο-Ανατολικής Ευρώπης. Το μερίδιο της παγκόσμιας αγοράς μειώνεται από 1,74% το 2008 σε 1,6% το 2010 και δυστυχώς, αντίστοιχα μειώνεται από 3,29% σε 3,15% το μερίδιο στην Ευρωπαϊκή αγορά. Ειδικότερα διαπιστώνονται τα εξής (Εκθεση Αξιολόγησης της Εφαρμογής του θεσμοθετημένου Ειδικού Πλαισίου του Τουρισμού, 2011):

- Το βασικό κίνητρο του ταξιδιού προς την Ελλάδα εξακολουθεί να παραμένει «ο ήλιος και η θάλασσα» (sunlust). Αυτό σημαίνει ότι το ελληνικό τουριστικό προϊόν παραμένει τυπικά «μεσογειακό» και δεν έχει επιτύχει ακόμη να διαφοροποιηθεί, ώστε να αμβλύνει την εξάρτησή του από τον οργανωμένο παραθεριστικό τουρισμό και να επιμηκύνει την περίοδο ζήτησής του.
- Διατηρείται η εξάρτηση από τον οργανωμένο παραθεριστικό τουρισμό, που χαρακτηρίζεται από χαμηλή τιμή πακέτου και χαμηλή συναλλαγματική απόδοση για τη χώρα – προορισμό και καθοριστική συγκέντρωση της ζήτησης στο χρόνο (υψηλή εποχικότητα) και στο χώρο (προορισμοί καθίστανται μόνο οι περιοχές που δέχονται ναυλωμένες πτήσεις).
- Εντοπίζονται ελλείψεις στη γενική υποδομή και τις μεταφορές (κυρίως περιφερειακά αεροδρόμια, αλλά και οδικό δίκτυο, λιμάνια, κατάσταση σιδηροδρόμων, ακτοπλοΐας, ανυπαρξία αερομεταφορέα για ναυλωμένες πτήσεις, κ.λπ.).

### Αφίξεις Arrivals



**Σχήμα 2.3:** Εποχικότητα τουριστικής ζήτησης, Ελλάδα και μέσος όρος ανταγωνιστών έτους 2009<sup>5</sup>.

Η τουριστική κίνηση είναι έντονα εποχική, όπως φαίνεται στο διάγραμμα (Σχήμα 2.3), παρά τις προσπάθειες που έχουν γίνει για να περιοριστεί αυτό το φαινόμενο. Οι επόμενες ενέργειες της πολιτείας θα πρέπει να εστιάσουν τόσο στην άμβλυνση της εποχικότητας του τουρισμού αλλά και στην αντιμετώπιση της υψηλής συγκέντρωσης της τουριστικής προσέλευσης σε συγκεκριμένες περιοχές της ελληνικής επικράτειας. Από τους βασικούς στόχους τους θα πρέπει να είναι η δωδεκάμηνη τουριστική δραστηριότητα και η γεωγραφική διάχυση του τουριστικού προϊόντος, με επιθυμητό αποτέλεσμα τη μείωση της διακύμανσης της πληρότητας και την επέκταση της τουριστικής περιόδου με την ένταξη στο τουριστικό προϊόν περιοχών, που είναι δυνατό να διαφοροποιηθούν και παράλληλα, με την ανάπτυξη ειδικών - εναλλακτικών μορφών τουρισμού και με ολοκληρωμένα προγράμματα αναψυχής.

<sup>5</sup> Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων - ΣΕΤΕ, 2013α.

Οι ειδικές – εναλλακτικές μορφές τουρισμού χαρακτηρίζονται από ποικιλία, απευθύνονται σε τουρίστες κάθε οικονομικής δυνατότητας και προσαρμόζονται δυναμικά στις προτεραιότητες και τις απαιτήσεις τους. Στόχος της ανάπτυξής τους είναι ο περιορισμός ή και η εξάλειψη της εποχικότητας, μέσω της επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου και η ποιοτική αναβάθμιση και ο εμπλουτισμός του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος. Ενδεικτικές ειδικές – εναλλακτικές μορφές τουρισμού με μεγάλο ενδιαφέρον για την Ελλάδα αποτελούν οι εξής:

- Τουρισμός Υγείας και Ευεξίας και Ιαματικός Τουρισμός / Θερμαλισμός
- Συνεδριακός Τουρισμός
- Θαλάσσιος Τουρισμός (Τουρισμός Κρουαζιέρας, Γιότινγκ, κ.ά.)
- Αθλητικός Τουρισμός (διάφορα αθλήματα αναψυχής)
- Θρησκευτικός Τουρισμός

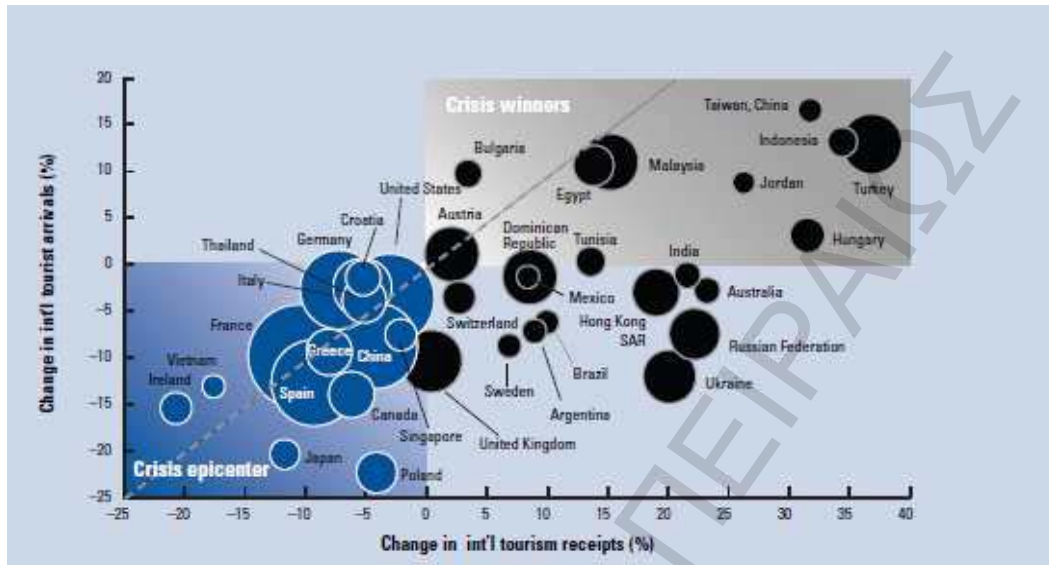
Σε ορισμένες περιπτώσεις, η μειωμένη ανταγωνιστικότητα οφείλεται και σε υστέρηση επικαιροποίησης ή αναμόρφωσης του θεσμικού πλαισίου που διέπει ειδικές μορφές τουρισμού, ενώ βρίσκονται υπό εξέλιξη αρκετά σχέδια νόμων που αντιμετωπίζουν τα θέματα αυτά. Σε άλλες περιπτώσεις, η μειωμένη ανταγωνιστικότητα οφείλεται σε ελλείψεις υποδομών ή ειδικών εγκαταστάσεων ή ακόμα και σε αδυναμίες προσέλκυσης επενδυτών.

Η διεθνής χρηματοοικονομική κρίση που βρίσκεται σε εξέλιξη από το 2008 που επηρέασε σημαντικά και τη χώρα μας, είχε τη βάση της σε καίρια δομικά προβλήματα, τα αποτελέσματα της οποίας εκτείνονται και επηρεάζουν κάθε τομέα της οικονομικής και κοινωνικής δομής. Πιο συγκεκριμένα, στον κλάδο του τουρισμού, τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν ότι τόσο ο ελληνικός όσο και ο παγκόσμιος τουρισμός, εξακολουθούν να βιώνουν τις δυσμενείς επιπτώσεις από την παγκόσμια οικονομική κρίση. Οι περισσότερες από τις ανταγωνίστριες της Ελλάδας χώρες σε τουριστικό επίπεδο παρουσίασαν μείωση τόσο στις αφίξεις όσο και στις εισπράξεις (διάγραμμα Σχήματος 2.4).

Όσον αφορά τη χώρα μας, σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, για το διάστημα Ιανουάριος - Δεκέμβριος 2010:

- οι τουριστικές εισπράξεις ανήλθαν στο ποσό των 9.611,3 εκατ. Ευρώ, έναντι 10.400,2 εκατ. Ευρώ στο αντίστοιχο διάστημα το 2009, σημείωσαν δηλαδή μείωση 7,6%.
- η Μέση κατά Κεφαλή Δαπάνη (ΜΚΔ) των τουριστών που μας επισκέφτηκαν μειώθηκε κατά 8,18%, δηλαδή από 697 ευρώ το 2009 σε 640 ευρώ το 2010. Η μείωση της ΜΚΔ

οφείλεται στη μείωση της μέσης διάρκειας παραμονής τους αλλά και στη συρρίκνωση του ταξιδιωτικού τους προϋπολογισμού.



**Σχήμα 2.4:** Επίπτωση της οικονομικής κρίσης σε μεγάλους τουριστικούς προορισμούς (2007 - 2009)<sup>6</sup>.

Τα παραπάνω μεγέθη σημείωσαν ελαφρά βελτίωση το 2011. Όσον αφορά το 2012, με τις πολιτικές εξελίξεις και την αβεβαιότητα που εμφανίστηκε στις ημέρες πριν τον διορισμό της παρούσας Κυβέρνησης συνεργασίας, που συνέπεσε με τη διοργάνωση της διεθνούς τουριστικής Έκθεσης WTM (2011) στο Λονδίνο, δόθηκε μία αίσθηση «ανασφάλειας» και οι αντιδράσεις των διεθνών tour operators δεν ήταν θετικές για τη χώρα αυτή την περίοδο. Έτσι, η μείωση των προκρατήσεων, όσο και η έλλειψη ρευστότητας των τουριστικών επιχειρήσεων (στοιχεία που προκύπτουν από καταγραφή του ΣΕΤΕ), κατέδειξαν τη διάνυση μίας περιόδου για το ελληνικό τουριστικό προϊόν που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως δύσκολη (τουλάχιστον για το 2012).

Ο εισερχόμενος τουρισμός το 2013 βίωσε την καλύτερη χρονιά όλων των εποχών. Σύμφωνα με τον Σύνδεσμο Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ), τα έσοδα μαζί με την κρουαζιέρα θα διαμορφωθούν φέτος περίπου σε 12,2 δισ. ευρώ, ενώ το 2014 μπορεί να αναρριχηθούν στα 13 δισ. ευρώ. Η χρονιά βάσει των τελευταίων προβλέψεων του Συνδέσμου, θα κλείσει με αφίξεις της τάξης των 17,5 εκατ. ξένων τουριστών, αριθμός-ρεκόρ όλων των εποχών για τη χώρα μας. Οι υψηλότερες αυξήσεις σε σχέση με τις βασικές αγορές

<sup>6</sup> World Economic Forum 2011.

καταγράφηκαν φέτος από τη Ρωσία, τη Γαλλία και τις ΗΠΑ. Για το 2014 υπάρχουν προσδοκίες για περαιτέρω αύξηση της εισερχόμενης ταξιδιωτικής κίνησης, καθώς ο ΣΕΤΕ εκτιμά ότι οι αφίξεις τουριστών από το εξωτερικό μπορεί να ξεπεράσουν τα 18 εκατ. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι σε ορισμένους δημοφιλείς προορισμούς το 2014 θα ξεκινήσει η περίοδος νωρίτερα από άλλες χρονιές, ενώ οι επιπλέον διαθέσιμες αεροπορικές θέσεις για Ελλάδα φθάνουν σε 1 εκατομμύριο (Κουσουνής, 2013).

Οι κύριες προκλήσεις για το μέλλον του ελληνικού τουρισμού άπτονται της δυνατότητας εμπλουτισμού του τουριστικού προϊόντος με μορφές και δράσεις που θα απευθύνονται τόσο στη διεθνή ζήτηση – και μάλιστα από αναδιδόμενες αγορές, όπως η Ρωσία, η Κίνα, η Ινδία – όσο και στην εγχώρια αγορά που πλήττεται καίρια από τη συνεχιζόμενη συρρίκνωση του διαθέσιμου εισοδήματος. Επιπλέον, στο πλαίσιο του εντεινόμενου ανταγωνισμού στον κλάδο του τουρισμού από τις γείτονες χώρες, η ελληνική πολιτική, χρειάζεται και να προωθήσει τις κατάλληλες συνεργασίες και συμπληρωματικότητες με τους γειτονικούς προορισμούς, προσφέροντας υπηρεσίες υψηλής ποιότητας στις κατάλληλες κάθε φορά αγορές, ώστε να αποσπάσει μέρος της τουριστικής δραστηριότητας, που σήμερα διοχετεύεται σε μεγάλο βαθμό σε εκτός Ελλάδος, προορισμούς της ευρύτερης γεωγραφικής περιοχής της χώρας.



## 3 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

### 3.1 Σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος

Η σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος είναι ιδιαίτερα στενή και πολύπλοκη. Πολλές από τις δραστηριότητες του τουρισμού, λόγω του μεγέθους του και της διεθνούς κλίμακας του, μπορούν να αποφέρουν αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Τις τελευταίες δεκαετίες, σε όλες τις χώρες του πλανήτη έχει παρατηρηθεί μεγάλη ανησυχία για το γεγονός ότι η τουριστική ανάπτυξη αποτελεί τη βασική αιτία υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Από την άλλη πλευρά, με τον κατάλληλο σχεδιασμό τουριστικής πολιτικής και την ενθάρρυνση οικολογικών δραστηριοτήτων, ο τουρισμός και το περιβάλλον δύναται να καταστούν δύο έννοιες αλληλένδετες (Lickorish & Jenkins, 2004).

Το κεφάλαιο πάνω στο οποίο βασίζεται ο τουρισμός είναι οι διάφοροι φυσικοί και ανθρωπογενείς πόροι αλλά και οι ίδιες οι ανθρώπινες κοινωνίες. Ταυτόχρονα όμως, αποτελούν, και αποδέκτες των θετικών και αρνητικών επιδράσεων της τουριστικής δραστηριότητας. Αυτοί οι πόροι, λόγω των διάφορων χρήσεων και πιέσεων που υφίστανται από την τουριστική δραστηριότητα, κινδυνεύουν να χαθούν, να αλλοιωθούν και να υποβαθμιστούν (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001).

Τα τελευταία χρόνια, η σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος είναι ιδιαίτερα σημαντική λόγω:

- Αύξησης του διεθνούς ανταγωνισμού στον τουρισμό καθώς νέες χώρες και προορισμοί εισέρχονται στην αγορά, προσφέροντας νέο και σχετικά ανέπαφο «περιβάλλον» ως «τουριστικό προϊόν» στον τουρίστα – επισκέπτη.
- Γενικότερης αναζήτησης του ανθρώπου για βελτίωση της ποιότητας ζωής και καλύτερο περιβάλλον, όχι μόνο στον τόπο διαμονής του αλλά και ιδίως στον τόπο προορισμού του για αναψυχή και διακοπές.

Η σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος αποτελεί ένα κεντρικό θέμα πολιτικής, τόσο από την πλευρά της τουριστικής ανάπτυξης όσο και από την πλευρά της προστασίας των πολιτιστικών και φυσικών πόρων μιας περιοχής.

### **3.2 Τουριστική ανάπτυξη και περιβαλλοντικά προβλήματα στη Μεσόγειο**

Η περιφέρεια της Μεσογείου αποτελεί τον δημοφιλέστερο τουριστικό προορισμό. Αποτελείται από τα νότια παράλια της Πορτογαλίας, της ηπειρωτικής Ισπανίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας, της Ελλάδας, της Τουρκίας, τη Μάλτα και την Κύπρο, τις Βαlearίδες Νήσους καθώς και τα βόρεια παράλια της Αιγύπτου, της Τυνησίας, της Αλγερίας, του Ισραήλ και του Μαρόκου. Η τουριστική δραστηριότητα κατανέμεται κατά 95% περίπου σε κράτη της Ε.Ε (Middleton & Hawkins, 2004).

Παρά το γεγονός ότι η τουριστική βιομηχανία αναπτύχθηκε με ταχύτετους ρυθμούς, η ανάπτυξη των υποδομών δεν ακολούθησε την ίδια πορεία, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν τοπικά προβλήματα ρύπανσης και συμφόρησης. Επίσης, η ανάπτυξη του «μαζικού τουρισμού», ως πακέτο διακοπών που εξυπηρετεί κυρίως τις ανάγκες των τουριστών για ήλιο και θάλασσα, η εξάρτηση του τουρισμού της μεσογειακής περιφέρειας από τις αγορές της Βόρειας Ευρώπης και η μεγάλη εποχικότητα της βιομηχανίας επέτειναν τα παραπάνω προβλήματα.

Η περιφέρεια της Μεσογείου είναι χωρίς αμφιβολία η πιο επιτυχημένη τουριστική περιοχή στον κόσμο. Παράλληλα, όμως, η υπερβολική της ανάπτυξη, τόσο στον τουριστικό κλάδο όσο και σε άλλους, έχει σαν αποτέλεσμα να αντιμετωπίζει μεγάλους κινδύνους λόγω της μόλυνσης και της ρύπανσης. Ενδεικτικά, ορισμένα περιβαλλοντικά προβλήματα είναι τα εξής:

- Η Μεσόγειος θάλασσα κατέχει μία θέση ανάμεσα στις πιο μολυσμένες θάλασσες στον κόσμο. Ο όγκος των βιομηχανικών και αστικών λυμάτων που δέχεται κάθε χρόνο ξεπερνάει τα 10 δις. τόνους και πολύ μικρό ποσοστό τους υφίσταται κάποια επεξεργασία.
- Πολλές παραλίες της Γαλλίας δεν πληρούν τα πρότυπα της Οδηγίας Περί Υδάτων Κολύμβησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Πάνω από 70 ποτάμια εκβάλλουν στη Μεσόγειο και πολλά από αυτά είναι ανοιχτοί αγωγοί μεταφοράς βιομηχανικών, γεωργικών και αστικών λυμάτων.
- 120.000 τόνοι πετρελαίου χύνονται στη θάλασσα από τις εργασίες άντλησής του και σχεδόν 1 εκατ. τόνοι αργού πετρελαίου από δραστηριότητες κάθε είδους.
- Η μόλυνση που προκαλείται από τις εκπομπές καυσαερίων και οι πιέσεις που ασκούν οι τουρίστες εντάσσουν αρκετά μνημεία και πόλεις στις πρώτες θέσεις της λίστας των πιο μολυσμένων πόλεων.

- Πολλά είδη οδηγούνται σε εξαφάνιση, όπως π.χ. η χελώνα Καρέτα-Καρέτα και η μεσογειακή φώκια (Μονάχους-Μονάχους).
- Πολλά δάση της Μεσογείου καταστρέφονται από την ανεύθυνη συμπεριφορά τουριστών και κατοίκων της περιοχής.
- Η ζήτηση πόσιμου νερού είναι μεγαλύτερη από την προσφορά με αποτέλεσμα το φαινόμενο της ερημοποίησης να απειλεί την Ισπανία, την Ελλάδα και την Κύπρο.

### 3.3 Αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις του τουρισμού

Αρνητικές επιπτώσεις από τον τουρισμό εμφανίζονται όταν το επίπεδο χρήσης από τους επισκέπτες είναι μεγαλύτερο από την ικανότητα του περιβάλλοντος να αντέξει αυτή τη χρήση μέσα σε αποδεκτά όρια αλλαγών. Ανεξέλεγκτες συμβατικές τουριστικές δραστηριότητες αφενός μεν αποτελούν πιθανές απειλές για πολλές φυσικές περιοχές ανά τον κόσμο, αφετέρου αποτελούν τροχοπέδη στην περαιτέρω ανάπτυξη ή και διατήρηση της τουριστικής δραστηριότητας. Οι περιβαλλοντικές συνέπειες του τουρισμού αποκτούν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στο πλαίσιο του αυξανόμενου ανταγωνισμού μεταξύ χωρών και μεταξύ περιοχών, αλλά και ευρύτερων αλλαγών στην τουριστική ζήτηση, που φαίνεται να οδηγούν σε αυξανόμενη εξάρτηση του τουρισμού από την ποιότητα του περιβάλλοντος. Οι επιπτώσεις του τουρισμού δύναται να διακριθούν σε τέσσερις γενικές κατηγορίες ως προς το:

- φυσικό περιβάλλον, φυσικά οικοσυστήματα και τους φυσικούς πόρους: έδαφος, χλωρίδα, πανίδα, τοπίο, αέρας, θάλασσα, νερά.
- δομημένο περιβάλλον, ειδικότερα στην αρχιτεκτονική κληρονομιά αλλά και στη δομή, λειτουργία και δυναμική των ανθρώπινων οικισμών.
- κοινωνικό περιβάλλον, θεσμούς, ήθη και έθιμα.
- οικονομικό περιβάλλον, τοπική, περιφερειακή και εθνική κλίμακα (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001).

#### 3.3.1 Φυσικοί πόροι

Στη παρούσα ενότητα εξετάζονται οι αρνητικές επιπτώσεις στους φυσικούς πόρους:

- υδάτινοι πόροι. Το νερό, και ειδικά το γλυκό νερό, είναι ένας από τους πιο κρίσιμους φυσικούς πόρους. Η τουριστική βιομηχανία υπερκαταναλώνει υδάτινους πόρους για ξενοδοχεία, πισίνες, γήπεδα γκολφ και προσωπική χρήση νερού από τους τουρίστες. Σημειώνεται ότι ένας μέσος τουρίστας καταναλώνει περίπου 450 λίτρα νερό την ημέρα

σε πολυτελές ξενοδοχείο και περί τα 280 στα περισσότερα άλλα. Οι υψηλές απαιτήσεις σε ποσότητες νερού, κατά τους μήνες αιχμής, αποτελούν σημαντικό πρόβλημα, ιδιαίτερα για πολλά νησιά και τις παράκτιες περιοχές. Ακόμη, η αυξημένη εποχιακή ζήτηση νερού για τουριστικές ανάγκες πολλές φορές έρχεται σε σύγκρουση με τις ανάγκες για άλλες χρήσεις, π.χ. τα φυσικά οικοσυστήματα με φυσική βλάστηση (υγρότοποι), τη γεωργία, κτηνοτροφία κλπ (Καρβούνης & Γεωργακέλλος, 2003. Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001).

- Γη – έδαφος. Η τουριστική ανάπτυξη δύναται να συνεπάγεται εξόρυξη άμμου, διάβρωση της ακτής και αμμολόφων, διάβρωση εδάφους και αστικοποίηση. Η κατασκευή οδικών δικτύων και αεροδρομίων μπορούν να οδηγήσουν σε υποβάθμιση της γης, απώλεια της άγριας ζωής και γενικά υποβάθμιση του περιβάλλοντος.
- θαλάσσιοι πόροι. Η κατασκευή ξενοδοχείων και εγκαταστάσεων αναψυχής οδηγεί σε αυξημένη ρύπανση από λύματα. Τα υγρά απόβλητα ρυπαίνουν τις θάλασσες γύρω από τουριστικούς προορισμούς, καταστρέφοντας την χλωρίδα και την πανίδα, απειλώντας την ανθρώπινη ζωή και επιτείνοντας το φαινόμενο του ευτροφισμού. Επίσης, διάφορες δραστηριότητες αναψυχής μπορούν να καταστρέψουν πολύτιμους πόρους, όπως τους κοραλλιογενείς υφάλους.
- αέρας. Ο τουρισμός όπως και κάθε δραστηριότητα επιβαρύνει την κατάσταση της ατμόσφαιρας. Η εκτεταμένη χρήση οχημάτων εσωτερικής καύσης και αεροπλάνων για τη μετακίνηση των τουριστών αλλά και η αύξηση της καύσης ορυκτών καυσίμων για την παραγωγή ενέργειας ικανής να αντιμετωπίσει την αυξημένη ζήτηση, συμβάλλουν στην αύξηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, αλλά και στο μικροκλίμα της περιοχής, ενώ επηρεάζει και το κλίμα γενικότερα (π.χ. συμβάλλοντας στο φαινόμενο του θερμοκηπίου).

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι οι μεταφορές που συνδέονται με τον τουρισμό εκτιμάται ότι καταναλώνουν το 3% της συνολικής καταναλισκόμενης ενέργειας στην Ευρώπη (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001). Οι εκπομπές από τις μεταφορές και οι εκπομπές από παραγωγή ενέργειας και από τη χρήση αυτής συνδέονται με την όξινη βροχή, τη θέρμανση του πλανήτη και τη φωτοχημική ρύπανση (Lickorish & Jenkins, 2004). Αν και η ενέργεια δεν αποτελεί φυσικό πόρο, μπορεί να ενταχθεί σε αυτή την κατηγορία διότι η παραγωγή ενέργειας τις περισσότερες φορές απαιτεί την κατανάλωση κάποιου μη ανανεώσιμου φυσικού πόρου, όπως οι υδρογονάνθρακες. Η τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής συνεπάγεται την αύξηση της κατανάλωσης ενέργειας και κατ' επέκταση και την παραγωγή της. Η αυξημένη τουριστική ζήτηση αλλά και η δημιουργία νέων καταναλωτικών προτύπων (π.χ. η χρήση air conditioning) αλλάζουν τις κατά κεφαλήν απαιτήσεις για ενέργεια. Επίσης, λόγω του τουρισμού μπορεί να δημιουργηθούν πιέσεις σε

άλλους τοπικούς πόρους όπως τα τρόφιμα και άλλες πρώτες ύλες που μπορεί να βρίσκονται σε στενότητα προσφοράς (Καρβούνης & Γεωργακέλλος, 2003. Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001).

### 3.3.2 Φυσικά οικοσυστήματα και βιότοποι

Η κατασκευή τουριστικών μονάδων και σχετικών εγκαταστάσεων και προσβάσεων, εκτός του ότι καταλαμβάνει χώρο συνήθως σε εξωαστικές περιοχές όπου αναπτύσσονται τα φυσικά οικοσυστήματα, επιβαρύνει και τη λειτουργία τους παρεμβαίνοντας στον υδρολογικό κύκλο, στο μικροκλίμα, στη διακίνηση και επικοινωνία των ειδών, περιορίζοντας τον ζωτικό τους χώρο τόσο με τη φυσική διακοπή (λόγω δόμησης), όσο και με λειτουργικές διαταραχές λόγω θορύβου, παρουσία ανθρώπων, διακίνησης οχημάτων, υγρών αποβλήτων κ.λπ. Οι απειλές και οι πιέσεις σε αυτά τα οικοσυστήματα συχνά είναι έντονες λόγω του ότι τέτοια μέρη είναι ελκυστικά, τόσο στους τουρίστες όσο και σ' αυτούς που εκμεταλλεύονται τέτοιες περιοχές.

### 3.3.3 Μορφές ρύπανσης προερχόμενες από τον τουρισμό

Όπως και κάθε άλλη βιομηχανία, έτσι και ο τουρισμός μπορεί να προκαλέσει διάφορες μορφές ρύπανσης και μόλυνσης, από τις οποίες οι σημαντικότερες αφορούν:

- ρύπανση του εδάφους με στερεά απόβλητα και σκουπίδια. Τα στερεά απόβλητα και τα σκουπίδια μπορεί να μολύνουν την χλωρίδα και την πανίδα των διαφόρων περιοχών και να προξενήσουν το θάνατο ζώων.
- ατμοσφαιρική ρύπανση. Η μεταφορά των τουριστών σε τοπικό αλλά και σε διεθνές επίπεδο ρυπαίνει την ατμόσφαιρα, κυρίως μέσω των εκπομπών CO<sub>2</sub>, που προέρχονται από την χρήση ενέργειας για μεταφορά, κλιματισμό αλλά και θέρμανση των τουριστικών εγκαταστάσεων.
- ρύπανση των υδάτων. Οι υδάτινες περιοχές (θάλασσες, λίμνες ποτάμια κ.λπ.) μολύνονται με υγρά απόβλητα από ξενοδοχεία, εγκαταστάσεις αναψυχής και κρουαζιερόπλοια (στην Καραϊβική υπολογίζονται 70.000 τόνοι απόβλητα κάθε χρόνο). Τα λύματα υποβαθμίζουν φυσική εμφάνιση των νερών και των ακτών και μπορούν να προξενήσουν το θάνατο θαλάσσιων ζώων.
- αισθητική ρύπανση. Συχνά ο τουρισμός δεν μπορεί να ολοκληρώσει τις δομές του με τα φυσικά χαρακτηριστικά και την τοπική αρχιτεκτονική. Μεγάλα κυρίαρχα κτίρια τουριστικών εγκαταστάσεων με πρωτόγνωρη σχεδίαση μπορεί να αλλοιώσουν το τοπίο σε κάθε φυσικό περιβάλλον καθώς έρχονται σε αντίθεση με το τοπικό οικιστικό σχέδιο.

- ηχορύπανση. Ο θόρυβος που δημιουργείται από τη συγκέντρωση τουριστών, τουριστικών οχημάτων ή και τουριστικών αξιοθέατων μπορεί να φτάσει σε ενοχλητικά ή δυσάρεστα επίπεδα (Καρβούνης & Γεωργακέλλος, 2003. Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001).

### **3.4 Θετικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις του τουρισμού**

Αν υπάρξει σωστός σχεδιασμός και έλεγχος, ο τουρισμός δύναται να βοηθήσει με πολλούς τρόπους στη διατήρηση και τη βελτίωση του περιβάλλοντος. Παρακάτω αναφέρονται κάποιοι από αυτούς (Lickorish & Jenkins, 2004):

- Συμβολή στην προστασία και αναβάθμιση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων μιας περιοχής λόγω της τουριστικής ανάπτυξης είτε μέσω κρατικών κονδυλίων είτε μέσω ιδιωτικών πρωτοβουλιών, που διαφορετικά ίσως εγκαταλείπονταν σε φθορά.
- Προστασία αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων.
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής και του περιβάλλοντος λόγω έργων υποδομής που δε θα κατασκευάζονταν ή θα αργούσαν να κατασκευαστούν ελλείψει τουρισμού.
- Αναβάθμιση του περιβάλλοντος με σωστό σχεδιασμό τουριστικών εγκαταστάσεων, εμπλουτίζοντας με αυτό τον τρόπο ένα φυσικό ή αστικό περιβάλλον που διαφορετικά δε θα παρουσίαζε ενδιαφέρον.
- Βελτίωση της περιβαλλοντικής αισθητικής.

### **3.5 Συμμετοχή του τουρισμού στην διατήρηση του περιβάλλοντος**

Ο τουρισμός μπορεί να συμμετάσχει στη διατήρηση του περιβάλλοντος με (Καρβούνης & Γεωργακέλλος, 2003):

- χρηματοοικονομική συμμετοχή για τη διατήρηση ευαίσθητων περιοχών και οικοσυστημάτων, είτε άμεση με τα έσοδα από τα εισιτήρια στα πάρκα και σε παρόμοια μέρη, είτε έμμεση με συμμετοχή σε κυβερνητικά κονδύλια (π.χ. με πληρωμή ειδικών φόρων).
- Βελτιωμένη περιβαλλοντική διαχείριση και προγραμματισμό διαφόρων τουριστικών εγκαταστάσεων και ιδιαίτερα των ξενοδοχείων. Με αυτό τον τρόπο, διάφορες αλληλοσυγκρουόμενες χρήσεις θα μπορέσουν να γίνουν συμβατές.
- Βελτίωση της περιβαλλοντικής συνειδήσεως μέσω της αναγνώρισης της ανεκτίμητης αξίας διαφόρων φυσικών περιοχών.

- Εναλλακτική εκμετάλλευση μιας φυσικής περιοχής με σκοπό να αποφευχθούν αναπτυξιακά σενάρια που πιθανώς να έχουν μεγαλύτερες περιβαλλοντικές συνέπειες.
- Ρυθμιστικά μέτρα τα οποία συμβάλλουν στην εξισορρόπηση των αρνητικών επιπτώσεων (π.χ. διάφοροι έλεγχοι στην τουριστική δραστηριότητα σε προστατευόμενες περιοχές).

### **3.6 Η ανάγκη βιώσιμης - αειφόρας τουριστικής ανάπτυξης**

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης εμπεριέχει κάθε τύπο ανάπτυξης ο οποίος αναλαμβάνει ισόρροπη δράση στο τοπικό, κοινωνικό, οικονομικό, πολιτιστικό και περιβαλλοντικό πεδίο της εκάστοτε περιοχής και ταυτόχρονα προβαίνει στη διαμόρφωση όρων, υπηρεσιών, τεχνογνωσίας με κύριο αιτούμενο τη διηλεκτική ανατροφοδότηση της (Κοκκώσης & Τσαρτας, 2001). Περαιτέρω, η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης συναρτάται με την επικράτηση της παγκόσμιας προβληματικής για το εύρος των ηθικών ζητημάτων που ανακύπτουν από την περιβαλλοντική διαχείριση συνδυαστικά πάντα με τις υφιστάμενες ανάγκες για ανάπτυξη της ανθρωπότητας. Σε αδρές γραμμές, η βιώσιμη ανάπτυξη συνεπάγεται ότι το εύρος των αναπτυξιακών και περιβαλλοντικών πολιτικών δομείται μέσω μιας ενδεδειγμένης ανάλυσης του συνεπαγόμενου κόστους – οφέλους, συγκεκριμένης πάντα με μια ενδεδειγμένη ανάλυση οικονομικής υφής. Η οικονομική αυτή ανάλυση θα ενισχύει σε σημαντικό βαθμό τη προστασία του περιβάλλοντος και ταυτόχρονα θα ανοίγει το δρόμο για διαρκώς αυξανόμενα αλλά και διαχρονικά επίπεδα ευημερίας του πλανήτη. Απαραέγκλιτη προϋπόθεση της βιώσιμης ανάπτυξης είναι η παράμετρος της βιωσιμότητας να εκλαμβάνεται ως πρυτανεύουσα αρχή όπως επίσης και το αποτέλεσμα το οποίο παράγεται μέσω της χρήσης του αποθεματικού κεφαλαίου να είναι σε θέση να διατηρείται είτε σταθερό είτε προϊόντος του χρόνου να δύναται να αυξηθεί (Ριζοπούλου, 2010).

Σύμφωνα με τα όσα επισημαίνουν οι Καρβούνης, & Γεωργακέλλος, (2003), η βιώσιμη ανάπτυξη στοχεύει στη διαχείριση των πόρων του πλανήτη κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να δύναται να διασφαλιστεί σε βάθος χρόνου η ποιότητα και η αφθονία πόρων και για τις γενιές που έπονται. Επιπλέον, είναι κοινώς αποδεκτό ότι η έννοια της βιωσιμότητας συνιστά μια διαδικασία ιδιαζόντως δυναμική, η οποία και κατά κύριο λόγο εδράζεται σε τρεις πυλώνες, τουτέστιν τον πυλώνα της οικονομίας, της κοινωνίας και απαρεγκλίτως του περιβάλλοντος. Με την έννοια της βιωσιμότητας ή εναλλακτικά διατυπωμένης της αειφορίας διασφαλίζεται η μετεξέλιξη των συστημάτων των ανθρώπων και του περιβάλλοντος ή του οικοσυστήματος αρμονικά τόσο σε θέματα τεχνοκρατικού χαρακτήρα όσο και σε ζητήματα αξίων. Αναπόδραστα λοιπόν το

ζητούμενο της κατανόησης αλλά και της εμπάθυνσης στην έννοια της βιωσιμότητας εμπεριέχει την απόκτηση γνώσης σε ό,τι άπτεται του τρόπου με τον οποίο δομείται και λειτουργεί το ανθρώπινο και το περιβαλλοντικό σύστημα. Τα συστήματα αυτά εγκολπώνουν τις συνιστώσες της οικονομίας αλλά και της κοινωνίας (Καρβούνης, & Γεωργακέλλος, 2003).

Συνοψίζοντας, καθίσταται προφανές ότι προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης απαιτείται πρώτα και κύρια η ύπαρξη ειδικού σχεδιαστικού πλαισίου, το οποίο θα αποσκοπεί στην ισόρροπη ανάπτυξη κοινωνικού, οικονομικού και περιβαλλοντικού ιστού. Επιπλέον, απαιτείται να ενισχυθούν όλα τα μέτρα τα οποία συνδράμουν στις διαδικασίες ανατροφοδότησης και ανάπτυξης, δηλαδή ενίσχυση των τοπικών αναπτυξιακών πρωτοβουλιών, ύπαρξη λειτουργικών διασυνδέσεων μεταξύ των διαφορετικών κλάδων της οικονομίας, της έρευνας, της εκπαίδευσης και του marketing. Απαραίτητη ταυτόχρονα κρίνεται και η θεσμοθέτηση ειδικού πλαισίου το οποίο θα στοχεύει στην προώθηση των διαδικασιών της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και θα ενθαρρύνει ταυτόχρονα τη συμμετοχή τοπικών παραγόντων. Εξίσου όμως σημαντική κρίνεται και η διαδικασία προώθησης μέτρων και πολιτικών τα οποία συνδράμουν στο ζήτημα της προστασίας και της ανάδειξης τόσο του τοπικού όσο και ευρύτερα του δομημένου περιβάλλοντος. Ταυτόχρονα, εξίσου κεφαλαιώδους σημασίας για την επίτευξη αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης κρίνεται και η αξιοποίηση και ανάληψη προωθητικών ενεργειών σε ότι σχετίζεται με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, οι οποίες και είναι αδήριτη ανάγκη να αποτελέσουν τον θεμελιώδη άξονα της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης (Κοκκώσης & Τσαρτας, 2001).

Ο βιώσιμος τουρισμός, κατά την κραταιά προσεγγιστική του θεώρηση, εκλαμβάνεται ως ακόμα ένα είδος εναλλακτικού προτύπου του ήδη υφισταμένου τουρισμού. Παρά τη διαμάχη που υφίσταται ως προς την εννοιολογική του προσέγγιση, ο βιώσιμος τουρισμός θα πρέπει να αποτελεί τον κυριότερο μοχλό επικράτησης ενός ηπιότερου τρόπου ζωής. Ο βιώσιμος τουρισμός δεν πρέπει απλά και μόνο να αποβλέπει στην συρρίκνωση των δεινών του επιπτώσεων ως προς το περιβάλλον, χωρίς όμως να δύναται να τις εξαλείψει ή να τις αποτρέψει. Ο βιώσιμος τουρισμός κατά τα κελεύσματα της αυστηρότερης εκδοχής του πρέπει αφενός να στοχεύει στο να προστατεύει την φύση κατά σοβαρότερο και πληρέστερο τρόπο και αφετέρου στο να αφυπνίσει τον κοινωνικό ιστό στο να ακολουθεί έναν πιο φυσικό τρόπο ζωής. Αναντίρρητα, η αειφόρος ανάπτυξη αποτελεί και την μοναδική λύση επιβίωσης της ανθρωπότητας και του πλανήτη δεδομένου του ότι η αειφορία θα πρέπει να συμπορευτεί με την ανάπτυξη και όχι να συγκρούεται με αυτήν. Προκειμένου όμως πραγματικά να επιτευχθεί η σύζευξη αειφορίας και ανάπτυξης, επιβάλλεται να καταβληθεί παγκόσμια υπερπροσπάθεια,



πληροφόρηση και κυρίως αλλαγή του τρόπου σκέπτεσθαι σε σχέση με το περιβάλλον. Χρειάζονται συντονισμένες προσπάθειες και σύζευξη περιβάλλοντος και οικονομίας τόσο σε προσωπικό επίπεδο, όσο και σε κυβερνητικό, εταιρικό. Απαιτείται δηλαδή η προθυμία αλλαγής περιβαλλοντικής νοοτροπίας όλων των συμμετεχόντων στα κοινωνικά και οικονομικά δρώμενα (Ριζοπούλου, 2010).

### **3.7 Συμβολή Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού (ΕΕΜΤ) στο περιβάλλον**

Στην περίοδο που ακολουθεί μετά το 1980, εμφανίζεται ένας αριθμός νέων σε χαρακτηριστικά προϊόντων τουρισμού, τα οποία προστίθενται στο κυρίαρχο ως τότε προϊόν, αυτό του ταξιδιού διακοπών. Μερικά από αυτά τα προϊόντα, όπως ο εκθεσιακός και ο συνεδριακός τουρισμός, ο αγροτουρισμός και ο οικοτουρισμός, υπήρχαν ήδη στην αγορά και μάλιστα με ικανή ζήτηση. Όμως, η αλματώδης αύξηση της ζήτησής και του αριθμού τους, η συνεχής εξειδίκευσή και τμηματοποίηση των προσφερόμενων υποδομών και υπηρεσιών τους όπως και η διαμόρφωσή τους συνέβησαν μετά το 1980 (Κοκκώσης, Τσάρτας & Γκρίμπα, 2011).

Η κύρια διαφοροποίηση αυτών των νέων «τουριστικών προϊόντων» είναι τα ειδικά χαρακτηριστικά τόσο της ζήτησης αλλά και της προσφοράς και η εξειδίκευσή τους οφείλεται συνήθως στην ύπαρξη ειδικών κινήτρων στην ζήτηση των τουριστών. Αυτά τα κίνητρα αφορούν είτε τις δραστηριότητες στον τόπο προορισμού είτε στο συνολικό τρόπο οργάνωσης των ταξιδιών, σε σχέση πάντα με τον τουρισμό διακοπών. Συνεπώς, την τελευταία εικοσαετία εμφανίστηκε το νέο δυναμικά αναπτυσσόμενο και διακριτό τμήμα της ζήτησης για ταξίδια (διεθνούς ή εσωτερικού τουρισμού) που πλαισιώνει την ήδη υπάρχουσα ζήτηση. Εκτός από τον αγροτουρισμό και τον οικοτουρισμό, που εν μέρει προκύπτουν από την αγάπη και το ενδιαφέρον του τουρίστα για το περιβάλλον, προέκυψαν πολλές άλλες Ε.Ε.Μ.Τ. μέσω διαφορετικών κινήτρων, όπως ο αθλητικός, ο πολιτισμικός, ο θαλάσσιος, ο ιαματικός κ.λπ. τουρισμός.

Η ανάπτυξη των Ε.Ε.Μ.Τ. έχει σαν σκοπό τον περιορισμό των αρνητικών επιπτώσεων του τουρισμού και των περιβαλλοντικών προβλημάτων, συμβάλλοντας στην (Σωτηριάδης, Φαρσάρη & Βαρβαρέσος, 2009):

- αποδοχή και την οριοθέτηση της αειφόρου ανάπτυξης,
- ορθολογική αξιοποίηση και χρήση των φυσικών και ανθρωπογενών πόρων,

- διαφύλαξη του φυσικού περιβάλλοντος και χρήση φιλικών προς το περιβάλλον μορφών ενέργειας,
- ανάπτυξη έργων προστασίας του περιβάλλοντος,
- δημιουργία παρεμβάσεων ανάπλασης σε παραδοσιακούς οικισμούς και περιοχές φυσικού κάλλους,
- περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας,
- ανάδειξη της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

## 4 ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

### 4.1 ISO 14001 & Environmental Management System - ΕΜΑΣ

Δεδομένου του ενδιαφέροντος της παρούσας συγκυρίας σε σχέση με ζητήματα προστασίας του περιβάλλοντος, ανέκυψε αφενός η υιοθέτηση νέων τεχνολογικών λύσεων, αφετέρου ο εμπλουτισμός της νομοθεσίας με μια σειρά αυστηρότερων διατάξεων. Κατά συνέπεια, το ισχύον θεσμικό πλαίσιο περιβαλλοντικής προστασίας στοχεύει στην θεσμοθέτηση ρυθμίσεων εθνικής ευρωπαϊκής και διεθνούς εμβέλειας. Παράλληλα, οι διάφορες επιχειρήσεις του ξενοδοχειακού κλάδου, επιδιώκοντας την ανάπτυξη ενός εταιρικού προφίλ κοινωνικά υπεύθυνης επιχείρησης, προβαίνουν στην υιοθέτηση των Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (ΣΠΔ), αξιοσημείωτες εκφάνσεις των οποίων συνιστούν η ύπαρξη τόσο του ISO 14001 όσο και η εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Κανονισμού Περιβαλλοντικής Διαχείρισης ΕΜΑΣ (Ρειζάκη, 2010).

Το ISO 14001 συνιστά την εφαρμογή του διεθνούς προτύπου σχετιζόμενου με τη σειρά ISO 14001, εκδιδόμενου αρχικά το 1996 μέσω του Διεθνούς Οργανισμού Τυποποίησης (ISO), και δύναται να εφαρμοστεί σε εθελοντική βάση από τις επιχειρήσεις. Παράλληλα, το 2004 κυκλοφόρησε και η αναθεωρημένη νέα έκδοση το ISO 14001: 2004 μέσω του οποίου ορίζονται οι συναφείς απαιτήσεις για την ύπαρξη ενός συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης ικανού να προσφέρει σε μια επιχείρηση την εναλλακτική δυνατότητα διαμόρφωσης της περιβαλλοντικής της πολιτικής, θέτοντας ταυτόχρονα την ύπαρξη αντικειμενικών στόχων (Πολύζου, 2010).

Αυτός είναι και ο λόγος όπου μέσω του ISO 140001 υπολογίζονται τα κελεύσματα της νομοθεσίας και των πληροφοριών που άπτονται των επιπτώσεων στο περιβάλλον από τη δράση της ίδιας της επιχείρησης. Επιπλέον, το πεδίο εφαρμογής του σχετίζεται με το σύνολο των επιχειρήσεων και οργανισμών ή φορέων δραστηριοποίησης σε οποιοδήποτε επιχειρηματικό κλάδο και ανεξαρτήτως μεγέθους ή αντικείμενου δραστηριοποίησης (Πολύζου, 2010).

Ταυτόχρονα, το ΕΜΑΣ συνιστά την αποτύπωση ενός Ευρωπαϊκού Κανονισμού σχετιζόμενου με το ζήτημα της Οικολογικής Διαχείρισης, ο οποίος τίθεται σε εθελοντική εφαρμογή από το 1995. Μέχρι το 2001 σχετιζόταν μόνο με τον κλάδο των βιομηχανικών κατασκευών μέχρι την αναθεώρηση του τον ίδιο χρόνο με σκοπό την επέκταση του πεδίου

εφαρμογής του σε κάθε κλάδο επιχειρηματικής δράσης. Τοιούτοτρόπως το ΕΜΑΣ καταφέρνει να συνάδει περισσότερο με το ISO 14001 (Ρειζάκη, 2010).

Παράλληλα, μέσα από την ύπαρξη του προαναφερθέντα κανονισμού καθίσταται εφικτή η διηνεκής βελτίωση των επιχειρηματικών επιδόσεων των οργανισμών σε οτιδήποτε άπτεται του περιβάλλοντος μέσα από τη διενέργεια πληθώρας δράσεων. Οι ενέργειες αυτές σχετίζονται με ζητήματα συναφή με την εφαρμογή διαφόρων συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης, με την αξιολόγηση των υφιστάμενων αυτών συστημάτων, με την κατάρτιση και την ενεργή συμμετοχή των υπαλλήλων των επιχειρήσεων ή οργανισμών αλλά και με ζητήματα σχετιζόμενα με την ενημέρωση του κοινού ευρύτερα και όλων των εμπλεκόμενων φορέων. Το σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης κατά ISO 14001 / ΕΜΑΣ δύναται να έχει ένα ευρύ πεδίο εφαρμογής, καλύπτοντας τόσο επιχειρήσεις όσο και οργανισμούς κάθε μεγέθους και κάθε κλάδου και αντικειμένου δράσης. Τα σημαντικότερα συγκριτικά του πλεονεκτήματα άπτονται επιπλέον ζητημάτων της εταιρείας, του προσωπικού της αλλά και ευρύτερα του περιβάλλοντος και του κοινωνικού συνόλου (Πολύζου, 2010).

Επιβάλλεται ταυτόχρονα να σημειωθεί ότι κεντρικά σημεία και θεμελιώδεις προϋποθέσεις για ζητήματα βέλτιστης οργάνωσης και απόδοσης ενός συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης συνιστούν θέματα σχετιζόμενα με την πολυπλοκότητα του εκάστοτε συστήματος και την ύπαρξη πόρων. Οι πόροι βρίσκονται σε συνάρτηση τόσο με θέματα μεγέθους της επιχείρησης όσο και με θέματα σχετικά με το ισχύον οργανωσιακό επίπεδο της επιχείρησης αλλά και της δράσης της. Γενικότερα, η ύπαρξη ενός απλού και εύκολου στην εφαρμογή συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης συνιστά καίριο σημείο για την διασφάλιση της επιτυχημένης λειτουργίας του. Ακόμα, απαραίτητη κρίνεται και η συνδρομή της διοίκησης της επιχείρησης στην οικονομική υποστήριξη των εν λόγω συστημάτων (Ρειζάκη, 2010).

Σημαντική κρίνεται, πέραν της ενεργούς συμμετοχικής δράσης της διοίκησης και του προσωπικού, η ύπαρξη συστηματικής μεθοδολογικής προσέγγισης περάτωσης του αλλά και εποπτείας της λειτουργίας του. Επιπλέον, ένα ορθό σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης απαιτεί συνειδητοποίηση του διηνεκού χαρακτήρα λειτουργίας του στον τρόπο λειτουργίας της επιχείρησης. Αυτός είναι και ο λόγος που απαιτείται τόσο η αποδοχή και η συνδρομή των εργαζομένων της επιχείρησης αλλά και η θετική διάθεση τους μαζί με την τάση διαρκούς εξέλιξης του. Απαραέγκλιτη βέβαια προϋπόθεση για την εφαρμογή όλων των προαναφερθέντων στοιχείων συνιστά η ορθή επιλογή προσωπικού (Πολύζου, 2010).

Χρειάζεται παράλληλα να τονιστεί ότι προκειμένου να εφαρμοστούν κατά εύρυθμο τρόπο συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης ISO 14001 / ΕΜΑΣ επιβάλλονται ζητήματα καθορισμού της περιβαλλοντικής πολιτικής, η οποία άπτεται των συνολικών στόχων και των αρχών της επιχείρησης σχετικά με τα περιβαλλοντικά ζητήματα. Σημαινόμενα κρίνεται επίσης και η οργάνωση αλλά και η ισόποση κατανομή δραστηριοτήτων σε ό,τι αφορά την περιβαλλοντική διαχείριση. Επιτάσσεται η επιχείρηση να είναι πρόθυμη να προβεί σε αναγνώριση και ανάλυση των δράσεων της και των συναφών επιπτώσεων αυτής στο περιβάλλον (Τσάρτας, et. al., 2010).

Επιπροσθέτως καίριος είναι ο ρόλος της ύπαρξης περιβαλλοντικού σχεδιασμού σε μια επιχείρηση μέσα από την συνεκδοχική θέσπιση αντικειμενικού χαρακτήρα και στόχου περιβαλλοντικών προγραμμάτων. Έπεται ταυτόχρονα το ζήτημα της συγγραφής σχετικά με την τεκμηρίωση ενός συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης και της συνακόλουθης τήρησης αρχαιακού υλικού. Ένα εκπαιδευμένο προσωπικό κατάλληλα είναι ικανό να συνδράμει και σε ζητήματα ανίχνευσης και μη συμμόρφωσης της επιχείρησης σε σχέση με την προστασία του περιβάλλοντος και ταυτόχρονα να είναι σε θέση να προβεί στην αντίστοιχη ανάληψη διορθωτικών ενεργειών. Όπως προαναφέρθηκε, μετά την εγκατάσταση ενός συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης ISO 14001 / ΕΜΑΣ είναι απαιτητός ο αδιάλειπτος έλεγχος της εύρυθμης λειτουργίας του και της συνεκδοχικής μέτρησης των περιβαλλοντικών του επιπτώσεων σε σχέση με τους υφιστάμενους στόχους του, ώστε να ορίζονται διορθώσεις σε περίπτωση επισημανθισών αποκλίσεων από τους αρχικούς του στόχους (Ρειζάκη, 2010).

Τα συστήματα ISO 14001 / ΕΜΑΣ είναι απαραίτητο να υπόκεινται σε εσωτερικές επιθεωρήσεις μέσω της διοίκησης της εκάστοτε επιχείρησης, ώστε να διαπιστώνεται η αποδοτικότητα τους και παράλληλα η διοίκηση να είναι σε θέση να προβαίνει σε ανασκόπηση στόχων ανάλογα με τα αποτελέσματα του προαναφερθέντος ελέγχου. Σε τελικό στάδιο η διοίκηση μέσα από τον έλεγχο των αποτελεσμάτων της λειτουργίας του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης είναι σε θέση να διαπιστώσει την συνάφεια ή μη αυτών με τους στόχους του συστήματος και συνακόλουθα να προβεί σε διορθωτικές κινήσεις (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2009, Ρειζάκη, 2010).

Ταυτόχρονα, επιχειρώντας την συγκριτική αποτίμηση μεταξύ ISO 14001 και ΕΜΑΣ επισημαίνεται αρχικά η ύπαρξη διεθνούς ισχύος του ISO 14001 συγκριτικά με το ΕΜΑΣ, το οποίο συνιστά κανονισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, το ΕΜΑΣ εμπεριέχει το σύνολο των απαιτήσεων του ISO 14001 αλλά ταυτόχρονα εμπλουτίζεται και με ένα σύνολο πρόσθετων απαιτήσεων, ανάμεσα στις οποίες διακρίνονται ζητήματα σύνταξης και κοινοποίησης στο κοινό της σχετικής Περιβαλλοντικής Δήλωσης Δημοσιοποίησης της Περιβαλλοντικής απόδοσης της

επιχείρησης, αλλά και ζητήματα αυξημένης συμμετοχικής διαδικασίας των εργαζομένων και συναφούς διαλεκτικής με το σύνολο των ενδιαφερομένων μερών και το κοινό καθώς και ζητήματα ελέγχου υπερβολάβων σε θέματα όπου άπτονται της περιβαλλοντικής πολιτικής (Ρειζάκη, 2010).

Παράλληλα, το ΕΜΑΣ βρίσκει εφαρμογή σε οριοθετημένους χώρους καθώς μια επιχείρηση ή οργανισμός η οποία διαθέτει πέρα από ένα υποκαταστήματα υποχρεούται να καταχωρίσει σύμφωνα με τα όσα ορίζει το ΕΜΑΣ το κάθε υποκατάστημα ξεχωριστά, άλλη μια ειδοποιός της διαφορά δηλαδή με το ISO 14001 καθώς η συγκεκριμένη παράμετρος δεν ισχύει για αυτό (Τσάρτας, et. al., 2010).

Χρήζει επισήμανσης το γεγονός του ότι το δομικό στοιχείο της χρηστικής αξίας του ΕΜΑΣ συνιστούν τα περιεχόμενα της περιβαλλοντικής του δήλωσης. Η εν λόγω περιβαλλοντική δήλωση στοχεύει στην ανάπτυξη ενός συνόλου πληροφοριών σε ότι άπτεται των επιδόσεων και των επιπτώσεων του συγκεκριμένου οργανισμού ή επιχείρησης στο πεδίο εφαρμογής της επίτευξης περιβαλλοντικής προστασίας αλλά και της αδιάλειπτης παροχής πληροφοριών σχετικά με τη διαρκή βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης της επιχείρησης (Ανθουλίδης, 2013, Ρειζάκη, 2010).

Ακόμα αξίζει να επισημανθεί ότι κατά τα όσα ορίζει ο Κανονισμός των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ο υπ' αριθμόν δηλαδή 1221/2009 Κανονισμός θεσπισθείς από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο οι εκούσιες δεσμεύσεις στις οποίες προβαίνουν οι επιχειρήσεις περί περιβαλλοντικής διαχείρισης συνιστούν ουσιαστικό στοιχείο (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2009).

Συνεκδοχικά, κατά τον προαναφερθέντα κανονισμό κρίνονται νευραλγικής σημασίας τα ζητήματα ευρύτερης συμμετοχής των επιχειρήσεων στις δράσεις του κοινοτικού συστήματος για την οικολογική διαχείριση και τον οικολογικό έλεγχο ΕΜΑΣ. Απαραίτητες ταυτόχρονα θεωρούνται και οι δράσεις οι οποίες αποσκοπούν σε ζητήματα ανάπτυξης πρωτοβουλιών σχετικά με ότι άπτεται της ενθάρρυνσης των επιχειρήσεων και των οργανισμών προκειμένου να προβαίνουν στη δημοσίευση εμπειριστατωμένων εκθέσεων περιβαλλοντικών επιδόσεων ή αιφόρου ανάπτυξης. Σημειώνεται ότι κατά τα κελεύσματα του συγκεκριμένου κανονισμού θεωρείται κεφαλαιώδους σημασίας η επαλήθευση των εν λόγω εκθέσεων περιβαλλοντικών επιδόσεων από τρίτους ανεξάρτητου χαρακτήρα φορείς (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2009).

## **4.2 Παράμετρος κόστους και εφαρμογή Συστημάτων Περιβαλλοντικής Προστασίας μιας επιχείρησης**

Στο σημείο αυτό επιβάλλεται να επισημανθεί ότι η επιχείρηση που στοχεύει να ενστερνιστεί ένα σύστημα περιβαλλοντικής προστασίας χρειάζεται να λάβει υπόψη τις παραμέτρους του κόστους όπου συνδέονται με τα ζητήματα της αμοιβής του συμβούλου, του κόστους πιστοποίησης, των διακριβώσεων των οργάνων, των προτύπων προδιαγραφών αλλά και του εξοπλισμού των μετρήσεων. Όλα τα προαναφερθέντα ζητήματα βρίσκονται σε συνάρτηση με το βαθμό συμμόρφωσης της με την κείμενη νομοθεσία αλλά και της εφαρμογής περιβαλλοντικού προγράμματος, συγκερασμένου με το χρόνο που απαιτείται να αφιερώσει σε αυτή τη δραστηριότητα το προσωπικό της επιχείρησης (Ρειζάκη, 2010).

Επιδιώκοντας τώρα μια συνοπτική αποτίμηση των οφελών της εφαρμογής ενός συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης, αξίζει να επισημανθεί το εύρος των συνεπαγόμενων πλεονεκτημάτων όπου η επιλογή αυτή δύναται να αποδώσει στην επιχείρηση (Ρειζάκη, 2010).

Αρχικά λοιπόν εξασφαλίζεται η βελτίωση της οργάνωσης / τεκμηρίωσης αλλά και της εταιρικής εικόνας της επιχείρησης τόσο προς τους δανειστές αυτής όσο και προς το κράτος, την τοπική Αυτοδιοίκηση αλλά και ως προς τους απασχολούμενους της. Γενικότερα δηλαδή το σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης δύναται να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα της επιχείρησης όπου το υιοθέτει (Ανθουλίδης, 2013).

Παράλληλα είναι εφικτή η ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων και των κυρώσεων από ενδεχόμενη μη τήρηση της νομοθεσίας σε συνδυασμό με την επίτευξη αποδοτικότερης χρήσης των πόρων της ενέργειας, του ύδατος, των υλικών από μέρους της επιχείρησης. Έτσι, συνεπάγεται περιορισμός του ενδεχόμενου κόστους όπου επισείει η αξιοποίηση πόρων και οι συνεκδοχικές αυτής διεργασίες (Μουζιούρας, 2010).

Επιπλέον, ένα σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης δύναται να συνδράμει στην μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων μέσα από την αντίστοιχη μείωση του κόστους επεξεργασίας και απόρριψης λυμάτων και ταυτόχρονα να συνδράμει στη βελτίωση των σχέσεων και συνεργασιών της επιχείρησης με τους αρμόδιους φορείς (Ρειζάκη, 2010).

Οι επιχειρήσεις που εφαρμόζουν συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης συνιστούν πρότυπα και για άλλες επιχειρήσεις του κλάδου τους και παράλληλα εξασφαλίζουν νέες ευκαιρίες προκειμένου να εισαχθούν σε αγορές που διέπονται από χρήση φιλικών ως προς το περιβάλλον προϊόντων (Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη - ICAP, 2007, Ρειζάκη, 2010).

Η χρήση συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης συμβάλλει στην ύπαρξη ελεγχόμενης λειτουργίας και βελτιστοποίησης των διεργασιών της επιχείρησης, βελτιώνοντας ταυτόχρονα τα φλέγοντα ζητήματα της ασφάλειας του περιβάλλοντος και των συνθηκών εργασίας της επιχείρησης, επιφέροντας συνεκδοχικά μείωση και περιορισμό των ατυχημάτων και ταυτόχρονη αναβάθμιση του προσωπικού της επιχείρησης (Μουζιούρας, 2010).

Επισημαίνεται επιπρόσθετα ότι το προσωπικό μιας επιχείρησης που εφαρμόζει ένα σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης δύναται να επωφεληθεί ποικιλοτρόπως, καθώς καθίσταται εφικτή η περαιτέρω ενημέρωση και εκπαίδευση του σε ότι άπτεται περιβαλλοντικών ζητημάτων. Καθίσταται εφικτή η βελτίωση των επικρατούσων συνθηκών ασφαλείας και υγιεινής στους χώρους παραγωγής. Αδιαμφισβήτητο ένα σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης εξασφαλίζει συρρίκνωση των ρύπων, αλλά και ελαχιστοποίηση των αποβλήτων και του παραγόμενου θορύβου, ενισχύοντας παράλληλα την υπευθυνότητα του προσωπικού (Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη - ICAP, 2007).

Τα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης είναι επωφελή ευρύτερα και για το κοινωνικό σύνολο καθώς συντελούν σε ζητήματα μείωσης της περιβαλλοντικής μόλυνσης και των φυσικών πόρων όπου καταναλίσκονται με συνακόλουθη την επίτευξη εναρμόνισης και τήρησης της κείμενης περιβαλλοντικής νομοθεσίας (Μουζιούρας, 2010).

#### **4.3 Συνδρομή του Επιχειρησιακού Προγράμματος για την Ανταγωνιστικότητα και την Επιχειρηματικότητα της περιόδου 2007-2013**

Η συμβολή του Επιχειρησιακού Προγράμματος περί Ανταγωνιστικότητας και Επιχειρηματικότητας εστιάζει σε ζητήματα αναπτυξιακής στρατηγικής για την ενίσχυση τόσο των παραμέτρων που άπτονται της ανταγωνιστικότητας όσο και της εξωστρέφειας στην επιχειρηματικότητα της δράσης της Ελληνικής οικονομίας. Το πρόγραμμα κινείται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ανάπτυξης στρατηγικής εθνικού επιπέδου και καλύπτει την περίοδο 2007-2013 (Μουζιούρας, 2010).

Θεμελιώδους σημασίας συνιστώσα του συγκεκριμένου προγράμματος δεν είναι άλλη από το ζήτημα περιβαλλοντικής προστασίας και αιεφόρου ανάπτυξης. Επισημαίνεται ότι η δράση της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων συνεισφέρει στον καθορισμό, την περιγραφή και την εκτίμηση των σημανισών και αμέσου και εμμέσου χαρακτήρα επιπτώσεων του τρόπου εφαρμογής του Επιχειρησιακού Προγράμματος περί



Ανταγωνιστικότητας και Επιχειρηματικότητας (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα 2007-2013, 2007).

Σημειώνεται ότι η έγκριση του συγκεκριμένου προγράμματος τελέστηκε μέσω της υπ' αριθμόν Ε (2007) 5338/26.10. 2007 απόφασης, εκδοθείσας από την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Η άντληση πόρων για το συγκεκριμένο πρόγραμμα πραγματοποιείται μέσα από τη δράση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ), του Ελληνικού Δημοσίου και μέσα από την συνδρομή οικονομικών πόρων ιδιωτικής φύσεως (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα 2007-2013, 2007).

#### **4.4 Δράση του Ελληνικού Οργανισμού Τυποποίησης - ΕΛΟΤ**

Χρήζει ιδιαίτερης μνείας η δράση του Ελληνικού Οργανισμού Τυποποίησης – ΕΛΟΤ<sup>7</sup>, του οποίου η ίδρυση χρονολογείται από το 1976 και λειτουργεί υπό το καθεστώς Νομικού Προσώπου Ιδιωτικού Δικαίου με μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα. Ο ΕΛΟΤ είναι κρατικά επιχορηγούμενος και τελεί υπό την εποπτεία του Υπουργού Βιομηχανίας. Ταυτόχρονα, από το 1997 ο ΕΛΟΤ λειτουργεί υπό το καθεστώς της ανώνυμης εταιρείας, φέροντας τον διακριτικό τίτλο ΕΛΟΤ Α.Ε. Οι τομείς δράσεις του άπτονται των πεδίων της τυποποίησης, της πιστοποίησης, των εργαστηρίων δοκιμών αλλά και του πεδίου της πληροφόρησης και της εκπαίδευσης (Ρειζάκη, 2010).

Επισημαίνεται αρχικά ότι η διαδικασία της τυποποίησης είναι εκείνη η οποία συνδράμει στη δημιουργία προτύπων. Ο ΕΛΟΤ αποτελεί τον μοναδικό καθ' ύλην αρμόδιο φορέα προκειμένου να εκπονηθούν, εγκριθούν, εκδοθούν και να διατεθούν Ελληνικά Πρότυπα. Το γεγονός της ένταξης και της ενεργού συμμετοχής του ΕΛΟΤ στα τεκταινόμενα των ευρωπαϊκών και διεθνών διαδικασιών τυποποίησης προσδίδει στα Ελληνικής προελεύσεως πρότυπα διεθνούς εμβέλειας κύρος. Διεθνές κύρος αποκτά ο ΕΛΟΤ κατ' επέκταση και μέσα από τη συμμετοχή του στους συναφείς με διαδικασίες τυποποίησης οργανισμούς διαχείρισης αυτών. Επί παραδείγματι, ο ΕΛΟΤ συμμετέχει στους οργανισμούς ISO<sup>8</sup> & IEC<sup>9</sup>, οι όποιοι ευθύνονται για ζητήματα Διεθνούς Τυποποίησης (Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης – ΕΛΟΤ, 2008).

---

<sup>7</sup> <http://www.elot.gr>, (15/11/2013).

<sup>8</sup> ISO-International Organization for Standardization

<sup>9</sup> IEC-

Σχετικά με το πεδίο της πιστοποίησης, ο ΕΛΟΤ προβαίνει στην ανάπτυξη και εφαρμογή συστημάτων πιστοποίησης, αποσκοπώντας αμφότερα στα ζητούμενα της απονομής σημάτων συμμόρφωσης και της χορήγησης πιστοποιητικών συναφών με τη συμμόρφωση. Ταυτόχρονα ο ΕΛΟΤ φέρει διαπίστευση πιστοποίησης συστημάτων διαχείρισης, η οποία έχει αποκτηθεί τόσο μέσω της δράσης του Εθνικού Συστήματος Διαπίστευσης, του επονομαζόμενου ΕΣΥΔ<sup>10</sup>, όσο και μέσω της δράσης του Ιταλικού Φορέα Διαπίστευσης ACCREDIA<sup>11</sup> (Ρειζάκη, 2010).

Ο ΕΛΟΤ, ως προς τις εργαστηριακές δοκιμές, μέσω κρατικής υποστήριξης το 1978 προχώρησε στην ίδρυση του πρώτου εργαστηρίου ηλεκτρικών οικιακών συσκευών. Οι συναφείς χορηγηθείσες εκθέσεις δοκιμών του ΕΛΟΤ φέρουν την αναγνώριση των αρμοδίων αρχών καθώς και δεκάδων Ευρωπαϊκών και Διεθνών εργαστηρίων. Ενδεικτικά ο ΕΛΟΤ διαθέτει εργαστήριο χαμηλής τάσης καθώς και εργαστήριο ηλεκτρικών καλωδίων. Επίσης διαθέτει εργαστήριο παιδικών παιχνιδιών καθώς και εργαστήριο ελέγχου πολυμερών αντικειμένων και ελαστικών (Ρειζάκη, 2010).

Για ζητήματα πληροφόρησης και εκπαίδευσης αξίζει να επισημανθεί ότι ο ΕΛΟΤ δύναται να παράσχει πληροφόρηση, αφενός μέσω του διαδικτύου, αφετέρου μέσω της ανάκτησης επικοινωνίας με τις εξειδικευμένες υπηρεσίες του, υπηρεσίες δηλαδή σχετιζόμενες με τυποποίηση, πιστοποίηση, δοκιμές ποιότητας αλλά και κοινοτική νομοθεσία. Ο ΕΛΟΤ ακόμη προβαίνει στη διοργάνωση εκπαιδευτικού χαρακτήρα σεμιναρίων είτε με σκοπό την ευρύτερη ενημέρωση του κοινού, είτε σεμιναρίων φέροντα διεπιχειρησιακό χαρακτήρα και καθοριζόμενα από φορείς και οργανισμούς (Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης – ΕΛΟΤ, 2008).

#### **4.5 Green Globe & Agenda 21**

Η Green Globe αρχικά εδραζόταν στις αρχές που τέθηκαν μέσω της Agenda 21 και άπτονταν της αειφόρου ανάπτυξης. Έχει εγκριθεί από 182 αρχηγούς κρατών εντός των πλαισίων όπου τέθηκαν από τα Ηνωμένα Έθνη στο Ρίο Ντε Τζανέιρο το 1992 (Ρειζάκη, 2010).

Η Green Globe εδραζόμενη στην Agenda 21 μεριμνά για ένα σύνολο αρχών σχετιζομένων με την ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας, της πολιτείας, αλλά και της δράσης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο περί αειφόρου ανάπτυξης. Απότοκο της συνάφειας της Green Globe με την Agenda 21 ήταν η στοχοποίηση μιας περιβαλλοντικά βιώσιμης ανάπτυξης σε ότι άπτεται των δράσεων της βιομηχανίας ταξιδιών και τουρισμού. Η προαναφερθείσα βιώσιμη ανάπτυξη

---

<sup>10</sup> <http://www.esyd.gr>, (15/11/2013).

<sup>11</sup> <http://www.accredia.it>, (15/11/2013).

απαρτίζεται από ένα σχέδιο δράσης, το οποίο εμπεριέχει μια ακολουθία γενικής υφής στόχων. Οι προαναφερθέντες στόχοι της Agenda 21 συναρτώνται με τον τρόπο λειτουργίας του κλάδου της βιομηχανίας του τουρισμού (Ρειζάκη, 2010, Πολύζου, 2010)

Το σύνολο του σχεδίου της Agenda 21 απτόταν δέκα συγκεκριμένων στόχων, οι οποίοι και είχαν συνάφεια με ζητήματα ελαχιστοποίησης αποβλήτων, επαναχρησιμοποίησης τους αλλά και ανακύκλωσης τους. Ταυτόχρονα, η Agenda 21 ασχολήθηκε με ζητήματα ενεργειακής απόδοσης, διατήρησης, και διαχείρισης. Επιπλέον, έθεσε ζητήματα σχετιζόμενα με τη διαχείριση τόσο των υδάτινων πόρων όσο και των υγρών αποβλήτων. Ασχολήθηκε ακόμη με θέματα επικίνδυνων ουσιών, μεταφορών, σχεδιασμού χρήσης γης αλλά και διαχείρισης. Η Agenda 21 ασχολήθηκε επιπρόσθετα με ζητήματα συμμετοχής προσωπικού, πελατών αλλά και κοινοτήτων σχετικά με την επίλυση περιβαλλοντικών ζητημάτων. Μελετήθηκαν επίσης ζητήματα βιωσιμότητας και συμπράξεων περί αειφόρου ανάπτυξης καθώς και Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (Πολύζου, 2010).

Στο σημείο αυτό επιβάλλεται να σημειωθεί ότι το 1994 η δράση του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού και Ταξιδιών (WTTC<sup>12</sup>) επιδόθηκε στην έναρξη του προγράμματος Green Globe, θέτοντας ως στοχο ζητήματα παροχής καθοδήγησης, αλλά και υποστηρικτικού υλικού για τα μέλη της τουριστικής βιομηχανίας. Η ανάληψη της δράσης αυτής πραγματοποιήθηκε προκειμένου η βιομηχανία τουρισμού να έχει την ευχέρεια να δραστηριοποιηθεί σε ζητήματα επίτευξης αειφόρου ανάπτυξης της Agenda 21 στις στοχευόμενες περιοχές. Η επέκταση του συγκεκριμένου προγράμματος πραγματοποιήθηκε το 1999 μέσω της εισαγωγής του επονομαζόμενου Green Globe Standard και της συνακόλουθης ενάρξεως ανεξαρτήτου χαρακτήρα ελέγχου (Τσάρτας, et. al., 2010. Πολύζου, 2010).

Επισημαίνεται ταυτόχρονα ότι μέσω της διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών του 1992 δόθηκε το εναρκτήριο λάκτισμα της πρώτης συνόδου ηγετών διεθνώς για την ενδεδειγμένη εξέταση ζητημάτων περιβαλλοντικής ανάπτυξης. Μέσω της Agenda 21 εξετάστηκαν ενδεδειγμένα τα διεθνούς εμβέλειας προβλήματα της καταστροφής του περιβάλλοντος αλλά και ζητήματα υπανάπτυξης κοινωνικού και οικονομικού χαρακτήρα. Χρειάζεται παράλληλα να δοθεί έμφαση στο γεγονός της αναγνώρισης του γεγονότος ότι ουσιαστικά δεν είναι εφικτό για κανένα κράτος να μπορέσει να προβεί αυτόνομα στην αντιμετώπιση πάσης φύσεως ανισοτήτων (Ρειζάκη, 2010).

---

<sup>12</sup> World Travel and Tourism Council

Κατά συνέπεια οι συμμετέχοντες στα τεκταινόμενα της Συνόδου Κορυφής προέβησαν στον ενστερνισμό της Διακήρυξης του Ρίο ντε Τζανέιρο και της Ατζέντας 21, αναγνωρίζοντας το ως ένα σχέδιο δράσης ικανό και ολοκληρωμένο. Ένα σχέδιο που φέρει δηλαδή τη δυνατότητα να ενημερώσει άμεσα σχετικά με τον κρίσιμο χαρακτήρα της υφιστάμενης κατάστασης και να προσφέρει τα μέγιστα στο ζητούμενο της διασφάλισης της βιώσιμης ανάπτυξης του πλανήτη τον 21<sup>ο</sup> αιώνα (Ρειζάκη, 2010. Τσάρτας, et. al., 2010).

#### **4.6 Νομικό πλαίσιο προστασίας περιβάλλοντος στον Ελλαδικό χώρο**

Το ζητούμενο της διασφάλισης ισορροπημένων σχέσεων τουριστικής και περιβαλλοντικής ανάπτυξης καλύπτεται μέσω Ευρωπαϊκών και διεθνών διακηρύξεων αλλά και άτυπων συμφωνιών, οι οποίες συνεκδοχικά φέρουν δεσμευτικό χαρακτήρα εφαρμογής και για την Ελλάδα. Στην Ελλάδα παράλληλα υφίσταται ένα ευρείας κλίμακας νομικό πλαίσιο κανόνων, οι οποίοι ρυθμίζουν περιβαλλοντικά ζητήματα με απώτερη επιδίωξη την προστασία του περιβάλλοντος (Ρειζάκη, 2010).

Χαρακτηριστικά λοιπόν επισημαίνεται ότι το Σύνταγμα μέσα από το θεμελιώδες άρθρο 24 προβαίνει στη ρητή αναφορά ότι η προστασία τόσο του φυσικού όσο και του πολιτισμικού περιβάλλοντος συνιστά απαρρέγκλητη κρατική υποχρέωση. Η κρατική αυτή υποχρέωση επιβάλλεται να προστατεύεται μέσα από τη λήψη αναγκαστικών προληπτικών και κατασταλτικών μέτρων. Το Ελληνικό Σύνταγμα στο άρθρο 24 τονίζει χαρακτηριστικά ότι η περιβαλλοντική και πολιτισμική προστασία συνιστά όχι μόνο κρατική υποχρέωση αλλά και θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα. Κάθε ευνομούμενο κράτος οφείλει να προβαίνει σε δέσμη μέτρων προληπτικών ή ενίοτε κατασταλτικών προκειμένου να διασφαλίζει την αειφόρο ανάπτυξη του (Ρειζάκη, 2010).

Το Ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο κάνει ειδική μνεία σε ζητήματα προστασίας των δασικών εκτάσεων της Ελληνικής επικράτειας, αλλά και των περιοχών όπου χαρακτηρίζονται ως παραδοσιακές. Παράλληλα προβαίνει σε ειδική αναφορά ζητημάτων χωροταξικού χαρακτήρα αλλά και για πολεοδομικά ζητήματα. Προκειμένου να είναι σε θέση τα προαναφερθέντα συνταγματικά κελεύσματα να εφαρμοστούν, η Ελληνική πολιτεία έχει προβεί στην έκδοση ειδικών νόμων. Εκφάνσεις των νόμων αυτών συνιστούν ο Νόμος 1650/86 περί περιβαλλοντικής προστασίας, αλλά και ο Νόμος 998/79 περί δασικής προστασίας και συναφούς προστασίας δασικών εκτάσεων (Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως 1986). Ακόμα ειδικοί Νόμοι σχετιζόμενοι με την προστασία του περιβάλλοντος είναι ο Νόμος 1337/83 περί οικιστικής προστασίας ο επονομαζόμενος Νόμος περί αιγιαλού και παραλίας καθώς και ο Νόμος 3551/32

σε συνδυασμό με τον Νόμο 1469/50 οι λεγόμενοι Νόμοι για την αρχαιολογική προστασία. Οι προαναφερθέντες αρχαιολογικοί Νόμοι διήλθαν και το στάδιο της αναθεώρησης. Παράλληλα εκφάνσεις ειδικών νόμων συνιστούν ο Νόμος περί προστασίας του περιβάλλοντος της θάλασσας και δη το Προεδρικό Διάταγμα 55/98. Αξίζει επίσης να αναφερθεί μέσα στο πλαίσιο των ειδικών περιβαλλοντικών νόμων ο Νόμος 2742/99 σχετιζόμενος με ζητήματα χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης (Οργανόπουλος, 2011, Ρειζάκη, 2010).

Το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο συμπληρώνει την ισχύ του μέσα από την ύπαρξη του Πρωτογενούς δικαίου, του σχετιζόμενου με τις καταστατικές συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παράλληλα συμπληρώνεται μέσα από τη δράση του παράγωγου δικαίου. Το παράγωγο δίκαιο άπτεται των κοινοτικών οδηγιών περί ζητημάτων περιβαλλοντικής προστασίας και ευρύτερων πολιτικών και δράσεων προώθησης της αειφορίας (Αμμανατίδης, 2004).

Όλο το φάσμα του ισχύοντος νομικού πλαισίου άπτεται και του τουριστικού πεδίου αλλά και του συναφούς πεδίου τουριστικής δράσης σε σχέση με το περιβάλλον. Το Ελληνικό νομικό πλαίσιο καλύπτει μέσα από τις υφιστάμενες ειδικές ρυθμίσεις του περί τουριστικών δραστηριοτήτων συναφείς εγκρίσεις περιβαλλοντικού χαρακτήρα όρων σχετικά με το ζήτημα της ίδρυσης τουριστικού ύφους εγκαταστάσεων. Καλύπτει ακόμη ζητήματα εγκρίσεων χωροθέτησης δραστηριοτήτων σχετιζόμενων με τον τουρισμό καθώς και αδειών λειτουργίας καταστημάτων που διέπονται από υγειονομικό ενδιαφέρον. Επιπλέον υφίσταται νομικό πλέγμα σε σχέση με την ύπαρξη συστημάτων βιολογικού καθαρισμού. Νομικό πλαίσιο στην Ελλάδα υπάρχει και περί ζητημάτων του τρόπου διάθεσης των ξενοδοχειακών απόβλητων σε στερεή μορφή. Νομικό καθεστώς καλύπτει και ζητήματα όπου άπτονται των όρων σχετικά με την πυρασφάλεια που πρέπει να διέπει τις τουριστικές εγκαταστάσεις (Ρειζάκη, 2010).

Μολονότι υφίσταται πληθώρα κανονιστικών ρυθμίσεων περί της περιβαλλοντικής προστασίας στην περίπτωση της Ελλάδας, η κατάσταση με το περιβάλλον τείνει να είναι εκτός ελέγχου. Παρά το γεγονός της υφιστάμενης νομικά δυνατότητας ενός πλαισίου ρύθμισης της αλληλεπίδρασης τουρισμού και περιβάλλοντος, τα Ελληνικά πεπραγμένα τείνουν να απομακρύνονται από το όραμα της σφυρηλάτησης μιας τουριστικής ανάπτυξης πραγματικά βιώσιμης. Ο βασικότερος λόγος όπου η Ελλάδα τείνει να απάδει από το όραμα της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης εδράζεται στο γεγονός ότι οι νόμοι δεν τίθενται σε εφαρμογή τόσο σε προληπτικό όσο και σε κατασταλτικό επίπεδο (Αμμανατίδης, 2004. Ρειζάκη, 2010).

## 4.7 Προβλήματα εφαρμογής περιβαλλοντικής διαχείρισης στην Ελλάδα & Προοπτικές

Μολονότι υφίστανται πληθώρα εργαλείων για την αντιμετώπιση του προβλήματος της περιβαλλοντικής διαχείρισης στην Ελλάδα, ο τουριστικός κλάδος παραμένει εφεκτικός. Ο Ελληνικός τουριστικός κλάδος σε πολλές περιπτώσεις εμφανίζει περιορισμένο ενδιαφέρον στην οικιοθελή υιοθέτηση σχημάτων και προτύπων. Επισημαίνεται βέβαια ότι το ζήτημα της ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής διάστασης του Ελληνικού τουριστικού προϊόντος συνιστά ιδιαίδωντως επίπονη διαδικασία. Ευρύτερα το θέμα της ανάπτυξης εθνικού χαρακτήρα πολιτικής περί της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης συνιστά σημαίνουσα προτεραιότητα (Ρειζάκη, 2010. Τσάρτας, et. al., 2010).

Ένα από τα κυριότερα προβλήματα εφαρμογής των εργαλείων περιβαλλοντικής διαχείρισης συνιστά το γεγονός της ύπαρξης ελλειπτικού και αποσπασματικού τύπου πληροφόρησης. Οι επιχειρήσεις του τουριστικού κλάδου αλλά και ευρύτερα όλα τα εμπλεκόμενα μέρη δεν έχουν επαρκή ενημέρωση για τα οφέλη αλλά και τις συνεπαγόμενες υποχρεώσεις της περιβαλλοντικής διαχείρισης. Η πλημμελής ενημέρωση συνιστά τον πιο σημαντικό ανασχετικό παράγοντα περαιτέρω ενημέρωσης και διάδοσης ενός λυσιτελούς τρόπου αξιοποίησης του περιβάλλοντος. Τονίζεται ότι ιδιαίτερη απουσία ενημέρωσης υφίσταται σε τουριστικές επιχειρήσεις με μικρό ή μεσαίο μέγεθος (Ρειζάκη, 2010).

Η κοινώς παραδεδεγμένη άποψη περί υιοθέτησης πρακτικών και εργαλείων περιβαλλοντικής διαχείρισης από τις επιχειρήσεις του Ελληνικού τουριστικού κλάδου σχετιζόταν κατά κύριο λόγο με ζητήματα ανάληψης υψηλού κόστους από μέρους των επιχειρήσεων. Συνακόλουθα, ήταν κραταιά η αντίληψη του τουριστικού κλάδου ότι κοστίζει ακριβά τόσο η απόκτηση τεχνολογικού εξοπλισμού όσο και η αμοιβή εξωτερικών συμβούλων και φορέων πιστοποίησης. Ακριβό ταυτόχρονα εκλαμβάνονταν και το κόστος πρόσληψης μόνιμης απασχόλησης εκπαιδευμένου και εξειδικευμένου προσωπικού. Εν ολίγοις, το κέντρο βάρους ενδιαφέροντος είχε μετατεθεί στο κόστος της περιβαλλοντικής διαχείρισης και ουδόλως στα συνεπαγόμενα σημαίνοντα οφέλη αυτής, τα οποία δεν φάνταζαν ικανά στους επιχειρηματίες του τουρισμού να αντισταθμίσουν επαρκώς τις ανάγκες απασχόλησης προσωπικού και ανεύρεσης οικονομικών πόρων. Οι πόροι αυτοί απέρρεαν από φιλικά περιβαλλοντικά προσκείμενες επιλογές (Hotel Energy Solutions, 2011).

Η υφιστάμενη συρρικνωμένη ζήτηση τουριστικών υπηρεσιών φιλικών προς το περιβάλλον σε επίπεδο εγχώριας αγοράς προέτρεψε στη διατήρηση των παραδοσιακών

τουριστικών υπηρεσιών. Επιπρόσθετα αποτρεπτικά επέδρασε και επιδρά και η συνεκδοχική έμφαση στο θέμα του κόστους ως νευραλγικής σημασίας κριτήριο για την επιλογή τουριστικού καταλύματος (Ρειζάκη, 2010).

Χρήζει επίσης επισήμανσης η παντελής απουσία παροχής κινήτρων και επιδοτήσεων στις επιχειρήσεις του τουριστικού κλάδου, οι οποίες προβαίνουν στην υιοθέτηση πράσινων πρακτικών. Ακόμα αρνητικά συνέδραμαν στο θέμα της αποδοχής εργαλείων περιβαλλοντικής διαχείρισης κάποια θεμελιώδη χαρακτηριστικά γνωρίσματα του κλάδου του τουρισμού. Τουτέστιν, αρνητική ήταν η συνδρομή του μεγάλου αριθμού τουριστικών μονάδων με μικρό ή μεσαίο μέγεθος σε συνδυασμό με το θέμα της εποχιακής λειτουργίας τους. Ακόμα αρνητικά επέδρασε στην υιοθέτηση εργαλείων περιβαλλοντικής διαχείρισης το ζήτημα της παροχής τουριστικών υπηρεσιών ως έκφραση υποστηρικτικής επιχειρηματικής δραστηριότητας. Όλοι οι προαναφερθέντες παράγοντες δυστυχώς συνέδραμαν ιδιαίτερα αρνητικά στο ζήτημα της ορθής περιβαλλοντικής διαχείρισης από ένα ευρύ φάσμα Ελληνικών επιχειρήσεων (Hotel Energy Solutions, 2011).

Σε αντιπαράβολή με τις μικρού ή μεσαίου μεγέθους τουριστικές επιχειρήσεις, οι μεγάλης εμβέλειας τουριστικές επιχειρήσεις επισημαίνεται ότι εμφάνισαν και εμφανίζουν σημαίνουσα κινητικότητα σε σχέση με το ζήτημα υιοθέτησης εργαλείων περιβαλλοντικής διαχείρισης. Το προαναφερθέν ισχύει καθώς οι μεγάλοι φάσματος τουριστικές επιχειρήσεις είναι σε θέση να έχουν πρόσβαση σε αρκούντως εξειδικευμένο προσωπικό. Επιπλέον, έχουν στη διάθεση τους επαρκή κεφάλαια για την κάλυψη εργαλείων περιβαλλοντικής διαχείρισης (Τσάρτας, et. al., 2010).

Ο κυριότερος όμως λόγος που οι μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες είναι ευκολότερο να ανταποκριθούν στην υιοθέτηση πράσινων πρακτικών σχετίζεται με το γεγονός ότι είναι σε θέση να προβαίνουν στη δόμηση σταθερών συνεργασιών με εκπροσώπους των διεθνών αγορών. Οι μεγάλης εμβέλειας ξενοδοχειακές μονάδες δύνανται να αναγνωρίσουν τάχιστα και άμεσα τα συνεπαγόμενα οφέλη του ενστερνισμού πράσινων πρακτικών. Αυτός βέβαια είναι και ο κυριότερος λόγος όπου οι μεγάλες τουριστικές μονάδες εμφανίζουν σημαντική κινητικότητα στο ζητούμενο της οικολογικής κατεύθυνσης (Ρειζάκη, 2010. Τσάρτας, et. al., 2010).

## 4.8 Διεθνείς πολιτικές & φορείς τουριστικής ανάπτυξης & περιβαλλοντικής προστασίας

Η βιώσιμη ανάπτυξη συνιστά τον κύριο δίαυλο εξισορρόπησης και αποκατάστασης των διαταραγμένων σχέσεων τουρισμού και περιβάλλοντος. Η Agenda 21 αποτελεί εξειδικευμένο κείμενο που πραγματεύεται ζητήματα ταξιδιωτικής και τουριστικής, επιδιώκοντας μια περιβαλλοντικά βιώσιμη ανάπτυξη. Το κείμενο της φέρει την υπογραφή τόσο του Παγκοσμίου Οργανισμού Τουρισμού (WTO<sup>13</sup>) όσο και του Παγκοσμίου Συμβουλίου Ταξιδιών και Τουρισμού (WTTC<sup>14</sup>) καθώς και της Διεθνούς Γραμματείας της Πρωτοβουλίας για τον Καταστατικό Χάρτη της Γης<sup>15</sup> (Κατσούλα, 2007. Ρειζάκη, 2010).

Κύριοι αποδέκτες του σημαντικού κειμένου της Agenda 21 αποτελούν το σύνολο των ταξιδιωτικών και τουριστικών επιχειρήσεων, των κυβερνήσεων, των εθνικών οργανισμών τουρισμού όπως και το σύνολο του ταξιδιωτικού και τουριστικού κοινού. Ουσιαστικά, το μήνυμα που επιχειρείται να κοινωθεί μέσω της Agenda 21 σχετίζεται με το γεγονός ότι η τουριστική βιομηχανία έχει θεμελιώδες ενδιαφέρον για τη προστασία του φυσικού και πολιτιστικού πλούτου. Μέσα από το συγκεκριμένο κείμενο αποσαφηνίζεται η σπουδαιότητα της προστασίας των φυσικών και πολιτιστικών πόρων, προκειμένου να αποτελέσουν τη βάση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων τουριστικού ενδιαφέροντος. Η Agenda 21 προτείνει και τα αντίστοιχα μέτρα για την επίτευξη του στόχου της περιβαλλοντικής προστασίας (Ρειζάκη, 2010).

Οι αρχές που καθιερώνονται μέσα από το κείμενο της Agenda 21 και αφορούν τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη είναι επιβεβλημένο να υιοθετούνται από το σύνολο της ταξιδιωτικής και τουριστικής βιομηχανίας. Ανάμεσα σε αυτές επισημαίνεται η αρχή της παροχής βοήθειας στους ανθρώπους, ώστε να είναι σε θέση να ακολουθήσουν μια ζωή παραγωγική γεμάτη υγεία. Το γενικότερο ζητούμενο της Agenda 21 έγκειται στη διασφάλιση αρμονικής συνύπαρξης με τη φύση. Απαραέγκλιτη ακόμα είναι η αρχή της συνεισφοράς στη διατήρηση και αποκατάσταση του συνόλου των φυσικών πόρων σε συνδυασμό με την προώθηση ενός προτύπου ζωής βασισμένου σε ένα σύνολο βιωμάτων παραγωγικών και καταναλωτικών προτύπων (Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος Περιβάλλον και Αεροφόρος Ανάπτυξη 2007-2013, 2009)

---

<sup>13</sup> World Trade Organization

<sup>14</sup> World Travel and Tourism Council

<sup>15</sup> <http://earthcharterhellas.edc.uoc.gr/about.html>, (23/11/2013).



Μέσα από την Agenda 21 επιπρόσθετα προωθείται η περιβαλλοντική προστασία ως ολοκληρωμένο τμήμα της τουριστικής ανάπτυξης. Αρχή της Agenda 21 συνιστά η αντιμετώπιση ζητημάτων περιβαλλοντικής τουριστικής ανάπτυξης μέσα από τη συμμετοχική διαδικασία πολιτών που ενδιαφέρονται για το περιβάλλον. Οι πολίτες επιβάλλεται να συμμετέχουν στη λήψη των σχεδιαστικών αποφάσεων για το περιβάλλον και αντίστοιχα να λαμβάνονται αποφάσεις προσαρμοσμένες στις τοπικές ανάγκες. Η Agenda 21 εδράζεται στην αρχή της αναγνώρισης και υποστήριξης της τουριστικής ανάπτυξης, της πολιτισμικής ταυτότητας και των ενδιαφερόντων των ντόπιων πληθυσμών (Ρειζάκη, 2010).

Πρέπει να σημειωθεί ότι μέχρι στιγμής δεν υφίσταται κάποια εδραιωμένη διεθνής συμφωνία, η οποία και να φέρει αμιγώς δεσμευτικό χαρακτήρα για την προστασία της φύσης σε συνάρτηση με την τουριστική ανάπτυξη. Χρήζει όμως επισήμανσης το ότι τόσο η Agenda 21 όσο και η Συνθήκη περί Βιολογικής Ποικιλότητας<sup>16</sup> συνιστούν σημαντική ενθάρρυνση ως προς την επίτευξη βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Η ανάγκη προώθησης του βιώσιμου τουρισμού αναγνωρίζεται διεθνώς μέσω της Agenda 21. Κατά τη διάρκεια τέλεσης του διεθνούς συνεδρίου περί περιβάλλοντος και βιοποικιλότητας, οι συμμετέχοντες υπουργοί τουρισμού προέβησαν στην σύναψη της πρώτης διεθνούς συμφωνίας. Η συμφωνία αυτή στόχευε στην ενθάρρυνση των αρχών του βιώσιμου τουρισμού (Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, 2003).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσα από την συνδρομή του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Δράσης με σκοπό την αειφόρο ανάπτυξη έχει αναγνωρίσει τις σημαντικές επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον. Η ΕΕ αντίστοιχα αναγνωρίζει την επιτακτικότητα της ανάγκης ανάπτυξης δράσεων με σκοπό την ενσωμάτωση δράσεων περιβαλλοντικής πολιτικής στον τρόπο διεξαγωγής της τουριστικής ανάπτυξης (Commission of the European Communities, 2007).

Μέσω της Ανακοίνωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τον τρόπο δράσης της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής και της Επιτροπής των Περιφερειών, η Ευρωπαϊκή Ένωση προβαίνει στην ανακοίνωση του Έκτου Προγράμματος Δράσης σε σχέση με τα περιβαλλοντικά ζητήματα της ΕΕ. Από την ανακοίνωση του Προγράμματος αυτού που τιτλοφορείται «Περιβάλλον 2010: Το μέλλον μας, η επιλογή μας» μέσω της τελικής έκδοσης της COM/2001/0031 το ζήτημα του τουρισμού αναδεικνύεται ως φλέγον από την ΕΕ. Μέσα από το ανωτέρω πρόγραμμα μαζί με την ανάδειξη των ζητημάτων του τουρισμού, όπου επιβάλλεται να αντιμετωπιστούν με τη θέσπιση περιβαλλοντικών διατάξεων, αναδεικνύονται επιπρόσθετα και άλλα ζητήματα. Συνακόλουθα, το εν λόγω πρόγραμμα θεωρεί βασική και την αντιμετώπιση των

---

<sup>16</sup> [http://ethics.duth.gr/files/rio\\_convention\\_gr.pdf](http://ethics.duth.gr/files/rio_convention_gr.pdf), (23/11/2013).

ζητημάτων των μεταφορών, της γεωργίας αλλά και της βιομηχανίας. Δεν θα πρέπει να αμεληθεί η αναφορά και σε κάποια επιπλέον νομοθετήματα της ΕΕ, τα οποία άπτονται του περιβάλλοντος και επιδρούν κατά έμμεσο τρόπο και στη τουριστική ανάπτυξη. Επί παραδείγματι, η ΕΕ έχει εκδώσει σχετική οδηγία για το ζήτημα της διαχείρισης της ποιότητας των υδάτων που άπτονται της κολύμβησης. Συγκεκριμένα, πρόκειται για την Οδηγία 2006/7/ΕΚ εκδιδόμενη από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο. Επιπλέον, τον Μάρτιο του 2006 εκδόθηκε ο υπ' αριθμόν 509/2006 Κανονισμός του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και είναι συναφής με την παραγωγή των γεωργικών προϊόντων και τροφίμων, τα οποία φέρουν τον χαρακτηρισμό των εγγυημένων παραδοσιακών ιδιότυπων προϊόντων. Τον Μάιο του 2002 μέσω της Συστάσεως του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου τέθηκε το ζήτημα της εφαρμογής στον Ευρωπαϊκό χώρο ενός συστήματος πλήρους διαχείρισης των παράκτιων ζωνών. Άξια μνείας κρίνεται ταυτόχρονα και η αναφορά στην οδηγία 2001/42/ΕΚ, εκδοθείσα από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο τον Ιούνιο του 2001. Η προαναφερθείσα οδηγία αφορά την εκτίμηση των επιπτώσεων κάποιων προγραμμάτων και σχεδίων περιβαλλοντικής προστασίας (Δελατόλα, 2007).

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, έχοντας ως αποστολή του τη τουριστική ανάπτυξη ως μέσον για την προώθηση της ειρήνης σε διεθνές επίπεδο αλλά και την οικονομική ενίσχυση του εμπορίου διεθνώς προχώρησε σε δέσμες μέτρων. Οι δέσμες αυτές πρωτοβουλιών άπτονται του βιώσιμου τουρισμού και μέσω του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού εκδίδονται οδηγοί για όσους έχουν στα σχέδια τους την τοπική τουριστική ανάπτυξη. Παράλληλα, συνεργαζόμενος με το Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (UNEP<sup>17</sup>) και το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (UNDP<sup>18</sup>) προέβη στη θέσπιση κανονισμών για τις περιοχές του πλανήτη όπου χρήζουν προστασίας. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού προχώρησε και στην έκδοση οδηγού «Δέκα εντολών» σχετικά με τη προστασία των τόπων της Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Έχει προβεί επίσης στη διατύπωση αρχών περί βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης καθώς και στη διατύπωση συναφών συστάσεων με σκοπό το σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης σε επίπεδα εθνικά, περιφερειακά και τοπικά (Ρειζάκη, 2010. Πολύζου, 2010).

Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ταξιδιών και Τουρισμού (WTTC) συνιστά επιπρόσθετα μια ένωση διεθνούς χαρακτήρα, έχοντας στους κόλπους του συγκεντρώσει πάνω από ενενήντα

---

<sup>17</sup> United Nations Environment Programme

<sup>18</sup> United Nations Development Programme

εκπροσώπους των τομέων του τουρισμού και των ταξιδιών. Πρωταρχικός του στόχος αποτελεί η προώθηση ενός είδους ανάπτυξης συμβατής με την περιβαλλοντική προστασία. Επισημαίνεται ότι η επίτευξη του Παγκοσμίου Συμβουλίου Ταξιδιών και Τουρισμού δύναται να πραγματοποιηθεί μέσα από την εφαρμογή του κατάλληλου πλαισίου στρατηγικής υπό το πρίσμα των αρχών της Agenda 21 καθώς επίσης και την ανάπτυξη συναφών δράσεων του προγράμματος Green Globe (Πολύζου, 2010).

Αξίζει να επισημανθεί τέλος ότι το Green Globe αποτελεί ένα διεθνούς εμβέλειας πρόγραμμα συναφές με την περιβαλλοντική διαχείριση και ευαισθητοποίηση του κοινού. Η ύπαρξη του χρονολογείται από το 1992 μέσω της πρωτοβουλίας του Παγκοσμίου Συμβουλίου Ταξιδιών και Τουρισμού. Κύριο ζητούμενο του προγράμματος δεν είναι άλλο από την παροχή ενημέρωσης με χαμηλό κόστος και με πρακτικό τρόπο σε σχέση με όλες τις συναφείς με τουριστικές δραστηριότητες αλλά και με αναψυχή εταιρείες. Σημειώνεται ότι υπάρχουν διάφορα είδη σημάτων και σφραγίδων περιβαλλοντικής προστασίας, τα οποία έχουν ως κύριο μέλημα τους την συρρίκνωση των επιπτώσεων στο περιβάλλον. Επιπτώσεις αυτές προκύπτουν από τον τρόπο λειτουργίας των εκάστοτε τουριστικών καταλυμάτων (Πολύζου, 2010).

## 5 ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΣΗΜΑΝΣΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ

### 5.1 Ευρωπαϊκό Οικολογικό Σήμα (Eco-Label)

Το 1992 δημιουργήθηκε το Ευρωπαϊκό Οικολογικό Σήμα (EU Eco-Label) μέσω του κανονισμού 880/92/ΕΟΚ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άπτεται της υποστήριξης προϊόντων ή υπηρεσιών, τα οποία είναι φιλικά στο περιβάλλον. Το λουλούδι με τα δώδεκα αστέρια, που συνιστά το λογότυπο του Eco-Label, επιτρέπει στο καταναλωτικό κοινό να εντοπίσει σχετικά εύκολα τα οικολογικά προϊόντα. Τα συγκεκριμένα προϊόντα και υπηρεσίες ξεχωρίζουν για το γεγονός των περιορισμένων αρνητικών περιβαλλοντικών τους επιπτώσεων στη διάρκεια του κύκλου ζωής τους (Πολύζου, 2010).

Διακρίνονται επιπλέον για την πληρότητα των υψηλών κριτηρίων τους σε σχέση με την περιβαλλοντική τους επίδοση και ποιότητα σε τομείς που αφορούν τη κατανάλωση ενέργειας και νερού, αλλά και τη διαχείριση απορριμμάτων και αποβλήτων. Το Ευρωπαϊκό Οικολογικό Σήμα άπτεται επίσης της χρήσης προϊόντων τοπικού χαρακτήρα, αλλά και ζητημάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Μια περιβαλλοντική δηλαδή εκπαίδευση η οποία σχετίζεται τόσο με το προσωπικό των επιχειρήσεων όσο και με τους πελάτες σε σχέση με φλέγοντα περιβαλλοντικά ζητήματα της ευρύτερης περιοχής. Σε ό,τι αφορά το θεσμικό πλαίσιο ανάπτυξης του Ευρωπαϊκού Οικολογικού Σήματος ως προς τις τουριστικές υπηρεσίες και δη τον τρόπο λειτουργίας ξενοδοχείων και campings, σημειώνεται ότι η εφαρμογή του ξεκίνησε από τον Απρίλιο του 2003. Η σχετική απόφαση που εκδόθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι η 2003/287/EC και είναι συναφής με το ζητούμενο του καθορισμού κριτηρίων για την απονομή του σήματος (Ζιάνκας, 2007). Σχετικά με τα κριτήρια σήμανσης των campings, η έγκριση τους τελέστηκε με την 2005/338/EC απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Χρήζει βέβαια επισήμανσης το γεγονός της αναθεώρησης των οικολογικών κριτηρίων απονομής του Ευρωπαϊκού Eco-Label των τουριστικών υπηρεσιών μέσω της 2009/578/EC (Ρειζάκη, 2010).

Σε κάθε κατηγορία προϊόντος πραγματοποιείται και η αντίστοιχη θέσπιση κριτηρίων, τα οποία άπτονται συγκεκριμένων επιδόσεων και επιβάλλεται η τήρηση τους κατά περίπτωση. Η ισχύς των εν λόγω κριτηρίων είναι για τρία χρόνια, ενώ πέραν της τριετίας υπόκεινται σε αναθεώρηση. Αποτελεί πολύ βασικό στοιχείο για το Ευρωπαϊκό Οικολογικό Σήμα να μην συγχέεται με άλλα παρεμφερή εθνικού ή περιφερειακού χαρακτήρα οικολογικά σήματα, τα οποία τίθενται σε ισχύ σε διάφορες χώρες του κόσμου (Πολύζου, 2010).

Το σύστημα Eco Label διέπεται από εθελοντικό χαρακτήρα με αποτέλεσμα να καθίσταται εφικτή η πρόσβαση σε αυτό πάσης φύσεως κύριων τουριστικών καταλυμάτων ή εναλλακτικά campings με εγκεκριμένη λειτουργία από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού. Βασική προϋπόθεση της απονομής του Eco-Label είναι η εκπλήρωση των βασικών κριτηρίων του συστήματος από μέρους των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων. Ως θεμελιώδους σημασίας κριτήριο για την απονομή του Eco-Label λογίζεται ο περιορισμός των βασικών επιπτώσεων των προσφερόμενων ξενοδοχειακών υπηρεσιών στο περιβάλλον. Οι επιπτώσεις αυτές αναφέρονται μέσα από τον κύκλο ζωής της προσφερόμενης υπηρεσίας και έχουν συνάφεια με τα θέματα της αγοράς της παροχής της υπηρεσίας αλλά και τα απόβλητα (Δελατόλα, 2007).

Προς απονομή του σήματος επιβάλλεται οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις να πληρούν στον ελάχιστο βαθμό και κάποια προαιρετικά κριτήρια. Τα κριτήρια προαιρετικού χαρακτήρα σχετίζονται με ζητήματα καταναλισκόμενου νερού καθώς και διαχείρισης των απορριμμάτων και των αποβλήτων. Προαιρετικά παράλληλα θεωρούνται και τα κριτήρια τα οποία σχετίζονται με το ζήτημα της χρήσης προϊόντων που φέρουν οικολογική σήμανση. Προαιρετικός όμως είναι και ο χαρακτήρας ευρύτερων ζητημάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης του προσωπικού αλλά και ευαισθητοποίησης των πελατών σε σχέση με την προστασία του περιβάλλοντος (Ρειζάκη, 2010).

Αξίζει να επισημανθεί ότι στον Ευρωπαϊκό χώρο στην παρούσα χρονική συγκυρία λειτουργούν περί τα 30-40 παρομοίου είδους σχήματα σχετιζόμενα με την τουριστική βιομηχανία. Επίσης, για την απονομή του Σήματος οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις έχουν προχωρήσει στη θέσπιση ειδικών κριτηρίων. Συνεκδοχικά, από αυτά επιβάλλεται να πληρούνται 37 κριτήρια υποχρεωτικής υφής, ενώ σε σχέση με τα προαιρετικής υφής κριτήρια είναι αναγκαίο η βαθμολόγηση τους να κυμαίνεται τουλάχιστον μεταξύ 16,5 - 19,5 βαθμούς κατά περίπτωση (Ζιάνκας, 2007).

Κάθε κατάλυμα, πριν προβεί σε οποιαδήποτε ενέργεια προς απονομή του Ευρωπαϊκού Οικολογικού Σήματος, επιτάσσεται να επιβεβαιώσει ότι εφαρμόζεται πλήρως με ό,τι άπτεται του νομοθετικού πλαισίου των αδειοδοτήσεων. Τα κυριότερα κριτήρια για την απονομή σήματος έχουν ως κύριο μέλημα τους την συρρίκνωση των βασικότερων περιβαλλοντικών επιπτώσεων όσο διαρκεί ο κύκλος ζωής της εκάστοτε υπηρεσίας. Τα κριτήρια ειδικότερα αποσκοπούν σε ζητήματα εξοικονόμησης ενέργειας ύδατος, στην συρρίκνωση των απορριμμάτων / αποβλήτων αλλά και στη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Ταυτόχρονα, στοχεύουν στην εύρυθμη διαχείριση χημικών ουσιών αλλά και στο ζητούμενο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και επικοινωνίας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2012. Ρειζάκη, 2010).

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η χρήση ενός Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης δεν συνιστά απαρέγκλιτη απαίτηση προκειμένου να απονεμηθεί το Eco Label. Ωστόσο, σημειώνεται ότι το γεγονός της εφαρμογής του συνιστά μεγάλη διευκόλυνση προς το πεδίο της απόκτησης του Ευρωπαϊκού Οικολογικού Σήματος. Επίσης, εντός ενός ή δυο μηνών από την στιγμή που έχουν αποσταλεί τα στοιχεία της αίτησης για την απονομή του Eco-Label είναι εφικτή η απονομή του από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Το Eco Label ισχύει για χρονική περίοδο 3 ετών, ενώ έπειτα δύναται να παρέλθει μια περίοδος χάριτος ενός εξαμήνου (Ρειζάκη, 2010. Πολύζου, 2010).

Συνοπτικά, τα βήματα όπου πρέπει να ακολουθήσει μια ξενοδοχειακή επιχείρηση προκειμένου να της απονεμηθεί το Eco – Label συνίστανται στην υποβολή και συνεκδοχική αξιολόγηση της αντίστοιχης αίτησης, στην αποστολή επιπρόσθετων στοιχείων αλλά και στην αντίστοιχη επιθεώρηση από τον αρμόδιο φορέα. Ακολουθεί ο ορισμός των απαραίτητων διορθωτικών ενεργειών και μια αντίστοιχη σύντομη επιθεώρηση του αρμοδίου φορέα, ώστε ακολούθως να απονεμηθεί το Eco Label και καταληκτικά να υπογράψει η σύμβαση (Ρειζάκη, 2010).

## **5.2 Πλεονεκτήματα απονομής του Eco Label**

Οι τουριστικοί πράκτορες είθισται να εκδηλώνουν την προτίμησή τους στα καταλύματα τα οποία είναι εγκεκριμένα με Eco-Label. Η απονομή του σήματος Eco-Label συνιστά ένα επιπλέον προωθητικό εργαλείο για το σύνολο των τουριστικών καταλυμάτων που το διαθέτουν. Αποτελεί συνεπώς ένα πρόσθετο εργαλείο marketing, το οποίο δύναται να συνεισφέρει σε σημαντικό βαθμό στο ζήτημα της προσέγγισης επισκεπτών που διέπονται από το στοιχείο της υψηλής περιβαλλοντικής ευαισθησίας (Ζιάνκας, 2007). Για παράδειγμα, αξίζει να σημειωθεί ότι στην Δυτική και Βόρεια Ευρώπη ήδη 24 διεθνούς εμβέλειας τουριστικοί πράκτορες έχουν εκφράσει τη δέσμευσή τους απέναντι στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών για την προτίμησή τους σε περιβαλλοντικά φιλικά καταλύματα. Ανάμεσα στα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που επισημαίνουν οι εν λόγω τουριστικοί πράκτορες για τον χαρακτηρισμό ενός καταλύματος ως περιβαλλοντικά φιλικού αναφέρουν και την απονομή του Eco-Label. Η απόκτηση του σήματος Eco-Label για ένα ξενοδοχείο αποτελεί ένα ιδιαίτερα αξιόπιστο εργαλείο συρρίκνωσης του κόστους λειτουργίας τους. Περαιτέρω, δύναται να συνεισφέρει σε σημαντικό βαθμό στην ενθάρρυνση της πολυπόθητης ανταγωνιστικότητας του Ελληνικού Τουριστικού Προϊόντος (Ρειζάκη, 2010).

Από άποψη τουριστικής ζήτησης, αξίζει να επισημανθεί ότι οι επισκέπτες τείνουν να εκφράζουν την προτίμησή τους σε καταλύματα τα οποία διαθέτουν την πιστοποίηση Eco-Label. Το Eco-Label αναντίρρητα αποτελεί μια ιδιαίτερα αξιόπιστη απόδειξη σε ό,τι άπτεται των περιβαλλοντικών επιδόσεων του καταλύματος που το διαθέτει αλλά και σημαντική απόδειξη της συνδρομής του για τη προστασία του περιβάλλοντος. Άλλο ένα σημαντικό όφελος που δύναται να προσφέρει το Eco-Label αποτελεί το γεγονός ότι τα καταλύματα που το διαθέτουν είναι σε θέση να αποκτούν ένα σύνολο από χρήσιμες ενημερωτικές πληροφορίες σχετικά με τις τρέχουσες αρχές προστασίας του περιβάλλοντος. Όλη αυτή η ενημέρωση και εκπαίδευση που παρέχεται στα ξενοδοχεία μέσω της απόκτησης του Eco-Label δύναται να συνεισφέρει τα μέγιστα στο ζητούμενο της βιώσιμης ανάπτυξης (Δελατόλα, 2007).

Το επίσημο site της Ευρωπαϊκής Ένωσης<sup>19</sup> δύναται να παράσχει δωρεάν διαφημιστικές υπηρεσίες σε όλες τις επιχειρήσεις όπου τους έχει απονεμηθεί η επίσημη πιστοποίηση του Ευρωπαϊκού Οικολογικού Σήματος Eco-Label. Η επισκεψιμότητα του συγκεκριμένου ισότοπου είναι σε θέση να παράσχει ένα επιπλέον σημαντικό εργαλείο προβολής των οικολογικών ξενοδοχειακών καταλυμάτων (Ρειζάκη, 2010).

### **5.3 Eco Label και πλαίσιο Ενταγμένων Επιχειρήσεων**

Εντός των πλαισίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χρήζει επισημάνσης ότι η απονομή του οικολογικού σήματος έχει τελεστεί σε ένα σύνολο 190 τουριστικών καταλυμάτων. Ο μεγαλύτερος όγκος αυτών βρίσκεται στην περιοχή της Ιταλίας με 91 οικολογικά ξενοδοχεία αλλά και στην περιοχή της Γαλλίας και της Αυστρίας, οι οποίες διαθέτουν 40 και 24 αντίστοιχα πράσινα ξενοδοχεία. Παράλληλα, είναι αξιοσημείωτο το γεγονός του ότι στην περίπτωση των περισσότερων κρατών μελών υφίστανται διάφορα εθνικά σήματα που σχετίζονται με την οικολογική σήμανση πολύ πριν τεθεί σε εφαρμογή το Ευρωπαϊκό Οικολογικό Σήμα Eco Label (Ρειζάκη, 2010).

Τα συγκεκριμένα σήματα έχαιραν δημοτικότητας και προτίμησης από τα ξενοδοχεία εξαιτίας του παρατεταμένου χρονικού διαστήματος καθιέρωσης τους. Επί παραδείγματι, στην περιοχή των Σκανδιναβικών χωρών υφίστατο το Nordic Swan<sup>20</sup>, ενώ το Blau Engel<sup>21</sup> είχε εφαρμογή στην περιοχή της Γερμανίας. Αντίστοιχα, η περιοχή της Καταλονίας-Ισπανίας διέθετε

---

<sup>19</sup> [http://europa.eu/index\\_el.htm](http://europa.eu/index_el.htm), (25/11/2013).

<sup>20</sup> <http://www.nordic-ecolabel.org>, (25/11/2013).

<sup>21</sup> <http://www.blauer-engel.de>, (25/11/2013).

το Embel<sup>22</sup>, ενώ για τη Δανία ίσχυε το Green Key<sup>23</sup>. Ταυτόχρονα, η Ένωση Οικολογικού Τουρισμού για την περιοχή της Ευρώπης έθετε σε εφαρμογή το Green Suitcase (Ρειζάκη, 2010).

Στον Ελλαδικό χώρο αριθμούνται περί τα 8 ξενοδοχεία, τα οποία διαθέτουν την πιστοποίηση του Ευρωπαϊκού Οικολογικού Σήματος. Ειδικότερα, στην περιοχή της Κρήτης δραστηριοποιείται το Apollonia Beach Resort and Spa<sup>24</sup> και το Sun Wing Resort Makrigialos<sup>25</sup>, στην περιοχή του Ξυλοκάστρου λειτουργεί το Daphne's Club Hotel Apartment<sup>26</sup>, στην περιοχή της Αλεξανδρούπολης υπάρχει το Alexander Beach Hotel & Convention Center<sup>27</sup>. Στην περιοχή της Χαλκιδικής λειτουργούν τα Eagles Palace Hotel and Spa<sup>28</sup> και το Grecotel Pella Beach<sup>29</sup>, ενώ στην Ρόδο λειτουργεί το Sun Wing Resort<sup>30</sup> και το Sun Garden Rhodes<sup>31</sup> (Θεοχάρη, 2010).

Το 2009, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, μέσω της απόφασης 2009/578/EC η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προχώρησε στην αναθεώρηση των κριτηρίων για το ζήτημα της απονομής του Ευρωπαϊκού Οικολογικού Σήματος σε τουριστικές υπηρεσίες. Τον Ιούλιο του 2010 άρχισαν να τίθενται σε εφαρμογή οι τροποποιήσεις επί των αναθεωρημένων κριτηρίων του Eco Label. Καθίσταται προφανές ότι τα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης αλλά και η εφαρμογή του κοινωνικού συστήματος απονομής του Eco Label περί τουριστικών καταλυμάτων συνιστούν ένα πλαίσιο ολοκληρωμένης και τυπικής παρέμβασης περιβαλλοντικής προστασίας. Τα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης δύναται να αποδώσουν σημαντικά οφέλη και δη στις περιπτώσεις εφαρμογής κάποιου ήδη υπάρχοντος συστήματος διαχείρισης. Ο λόγος που ισχύει το προαναφερθέν σχετίζεται με το γεγονός ότι τα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης χρειάζονται κατά τη διαδικασία σχεδιασμού και υλοποίησης τους την συνδρομή εξειδικευμένου προσωπικού χρόνου αλλά και την εκταμίευση μεγάλου ποσού οικονομικών πόρων (Θεοχάρη, 2010).

---

<sup>22</sup> [http://www.aneth.gr/Leader4/prok\\_1/Parartima\\_D.pdf](http://www.aneth.gr/Leader4/prok_1/Parartima_D.pdf), (25/11/2013).

<sup>23</sup> <http://www.green-key.org>, (25/11/2013).

<sup>24</sup> <http://www.apollonia.gr>, (25/11/2013).

<sup>25</sup> <http://makrigialos.sunwing.net/start.aspx>, (25/11/2013).

<sup>26</sup> <http://www.daphnesclub.com>, (25/11/2013).

<sup>27</sup> <http://www.alexbh.gr>, (25/11/2013).

<sup>28</sup> <http://www.eaglespalace.gr/gr>, (25/11/2013).

<sup>29</sup> <http://www.grecotel.com/halkidiki/pella-beach>, (25/11/2013).

<sup>30</sup> [http://www.csrhellas.org/csr\\_last2/portal/gr/misc/441oz\\_20071113441.php3](http://www.csrhellas.org/csr_last2/portal/gr/misc/441oz_20071113441.php3), (25/11/2013).

<sup>31</sup> [http://www.csrhellas.org/csr\\_last2/portal/gr/misc/441oz\\_20071113441.php3](http://www.csrhellas.org/csr_last2/portal/gr/misc/441oz_20071113441.php3), (25/11/2013).



Κατά συνέπεια, είναι αναμενόμενο σημαντικός αριθμός επιχειρήσεων, ιδιαίτερα αυτές που εκλαμβάνονται ως μικρού ή μεσαίου μεγέθους, είναι πιθανόν να αδυνατούν να ανταποκριθούν στο σύνολο των απαιτήσεων τόσο εξειδικευμένων περιβαλλοντικών εργαλείων. Αυτός είναι και ο λόγος που έχει προωθηθεί η ανάπτυξη απλών οδηγιών πρακτικής και ένα σύνολο τελικών εγχειριδίων μέσω της δράσης διεθνών τουριστικών και περιβαλλοντικών οργανισμών. Ανάμεσα τους διακρίνεται η συνδρομή του Green Hotelier<sup>32</sup>, του Environmental Management for Hotels, του Environmental Action Park for Hotels, του Going Green Makes Cents, του Eco Nett, αλλά και του Green Globe. Τα ανωτέρω εγχειρίδια συμβάλλουν στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των επιχειρηματιών του τουρισμού σε ζητήματα περιβαλλοντικής προστασίας. Οι οδηγίες αυτές προτείνουν ένα σύνολο προσαρμογών με την συνδρομή απλών τεχνικών μέσων με σχετικά χαμηλό κόστος για όλο το φάσμα των επιχειρήσεων που σχετίζονται με την τουριστική δράση. Χαρακτηριστικά, το Environmental Action Park for Hotels άπτεται ζητημάτων περιβαλλοντικής δράσης για ξενοδοχεία και συνιστά ένα σχετικά απλό εργαλείο. Σημειώνεται ότι έχει αναπτυχθεί μέσω της δράσης της Διεθνούς Ένωσης Ξενοδοχειακών Μονάδων (International Hotel Association) αλλά και με την συμβολή του Περιβαλλοντολογικού Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών. Το Environmental Action Park for Hotels συνιστά μια πρόταση για τη δημιουργία ενός είδους κατανοητής πολιτικής για το περιβάλλον. Προβαίνει παράλληλα στην παρουσίαση με απλότητα και σαφήνεια τρόπων καταμέτρησης της περιβαλλοντικής επίδοσης μιας τουριστικής επιχείρησης. Οι μετρήσεις που προτείνει το Environmental Action Park for Hotels σχετίζονται με σημαντικούς τομείς περιβαλλοντικής διαχείρισης. Συνεπώς, άπτονται της ενέργειας, των στερεών αποβλήτων, της χρήσεως του ύδατος αλλά και της συνεργασίας με τους εκάστοτε προμηθευτές. Ακόμα, το Environmental Action Park for Hotels προσφέρει ένα σύνολο πρακτικών αλλά και εφαρμόσιμων συμβουλευτικού χαρακτήρα προτάσεων, στοχεύοντας σε θέματα βελτίωσης των τρωτών σημείων κάθε εξεταζόμενης ξενοδοχειακής μονάδας (Πολύζου, 2010. Ρειζάκη, 2010).

#### **5.4 Σπουδαιότητα του οικολογικού σήματος Green Key**

Το Green Key είναι ένα άλλο οικολογικό σήμα εθελοντικού χαρακτήρα σχετιζόμενο με τις τουριστικές εγκαταστάσεις και εν γένει την προώθηση του αειφόρου τουρισμού. Το Green Key έχει ως στόχο να συμβάλει στην πρόληψη των κλιματικών αλλαγών μέσω της απονομής και την υποστήριξης περιβαλλοντικά φιλικών ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων και μέσω της ανάληψης θετικών περιβαλλοντικών πρωτοβουλιών. Το Green Key, όπως ήδη έχει αναφερθεί, άρχισε να

---

<sup>32</sup> <http://www.greenhotelier.org>, (25/11/2013).

εφαρμόζεται στη Δανία το 1994 και εγκρίθηκε από το ίδρυμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (Foundation for Environmental Education) το 2002, όπου κατέστη το πέμπτο διεθνές πρόγραμμα περιβαλλοντικής προστασίας. Από τότε έχει εξαπλωθεί σε περισσότερες από 40 χώρες και συνεχίζει να αυξάνεται σε αριθμό και να εξαπλώνεται σε όλο τον κόσμο. Επιπλέον, το Green Key εκπαιδεύει και εξουσιοδοτεί φορείς τουρισμού, όπως επιχειρήσεις, αρχές, επισκέπτες και τοπικές κοινότητες προκειμένου να αλλάξουν τις μη αποδεκτές συμπεριφορές και να αρχίσουν επισταμένα να ασχολούνται με την προστασία του περιβάλλοντός τους. Το σύνολο των τουριστικών εγκαταστάσεων, στις οποίες απονέμεται το Green Key συμμορφώνονται με τα εθνικά ή διεθνή κριτήρια απονομής του οικολογικού σήματος Green Key. Τα εν λόγω κριτήρια έχουν σχεδιαστεί για να είναι εύκολα κατανοητά από τους τουρίστες αλλά και προκειμένου να είναι εφικτή η χρήση τους από τον τουριστικό κλάδο. Παράλληλα, τα Green Key κριτήρια είναι έτσι δομημένα ώστε να δύναται να επαληθευτούν μέσω ελέγχων (Green Key, 2013).

Η θέσπιση διεθνών κριτηρίων αντικατοπτρίζει τα πεδία τουριστικών εγκαταστάσεων βάσει του τρόπου λειτουργίας των ξενοδοχείων, των ξενώνων, των κάμπινγκ, των συνεδριακών κέντρων αλλά και των κέντρων διακοπών. Αντίστοιχα, τα εξειδικευμένα εθνικά κριτήρια αντικατοπτρίζουν την νομοθεσία της κάθε χώρας, σε επίπεδο πολιτισμού και υποδομών. Τα κριτήρια του Green Key επικεντρώνονται σε ζητήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης, τεχνικών απαιτήσεων καθώς και ανάληψης πρωτοβουλιών σε θέματα συμμετοχής επισκεπτών, προσωπικού και προμηθευτών. Μερικές από τις κατηγορίες που καλύπτουν σχετίζονται με τη διαχείριση νερού, αποβλήτων, ενέργειας, συμμετοχής και ευαισθητοποίησης του επισκεπτών σε ζητήματα, περιβαλλοντικής διαχείρισης και συμμετοχής του προσωπικού. Παράλληλα, άπτονται της χρήσης χημικών προϊόντων, της ύπαρξης ανοιχτών χώρων αλλά και της υγιεινής τροφίμων και ποτών (Πολύζου, 2010).

Οι ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις που εναρμονίζονται με τα Green Key κριτήρια εξασφαλίζουν πολλά οφέλη, όπως συνιστούν η εξοικονόμηση νερού, ενέργειας και αποβλήτων. Παράλληλα, είναι σε θέση να προσφέρουν ένα αισθητά καλύτερο περιβάλλον για τους επισκέπτες και το προσωπικό τους αλλά και μια καλύτερη περιβαλλοντική εικόνα, αυξάνοντας τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα και εμφανίζοντας ταυτόχρονα αυξημένη δραστηριότητα στις πωλήσεις τους. Τα μέλη των προγραμμάτων που έχουν πρόσβαση σε εργαλεία και υπηρεσίες διαχείρισης του Green Key θεωρείται ότι είναι σε θέση να απολαμβάνουν κορυφαία οφέλη. Κάθε συμμετέχουσα χώρα στο πρόγραμμα έχει δημιουργήσει και τον αντίστοιχο εθνικό φορέα

υλοποίησης του. Υπάρχει επιπρόσθετα η διεθνής ιστοσελίδα του Green Key<sup>33</sup>, η οποία έχει δημιουργηθεί ως ένα εργαλείο στη διάθεση των εθνικών φορέων υλοποίησης, των αιτουσών εταιρειών και του κοινού. Λαμβάνουν χώρα σε τακτά χρονικά διαστήματα διεθνείς συναντήσεις προκειμένου να απαντηθούν οι ερωτήσεις και οι ανάγκες των εθνικών φορέων, αλλά και για να διαβεβαιώσουν τη διεθνή συνοχή και τα πρότυπα μεταξύ των οργανώσεων - μελών του Green Key. Επιπροσθέτως, το βραβείο Green Key χορηγείται κάθε φορά με χρονική ισχύ ενός έτους (Green Key, 2013).

Καταληκτικά λοιπόν δύναται να επισημανθεί ότι το οικολογικό σήμα Green Key συνεισφέρει σε ζητήματα περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης των ξενοδοχειακών μονάδων και ευρύτερα των motels και των τουριστικών θέρετρων. Συνεισφέρει στην ευαισθητοποίηση τόσο του ξενοδοχειακού προσωπικού όσο και των πελατών αυτών μέσα από την ενίσχυση της αύξησης της χρήσης εκμετάλλευσης των τεχνολογικών επιτευγμάτων κατά βιώσιμο τρόπο. Συμβάλλει επίσης κατά βέλτιστο τρόπο σε ζητήματα ενεργειακής και οικονομικής επίδοσης της εκάστοτε αξιολογηθείσας επιχείρησης, προωθώντας την οικολογική και υπεύθυνη διαχείριση πόρων, μειώνοντας παράλληλα τη χρήση ενέργειας (Πολύζου, 2010).

## **5.5 Λοιποί οργανισμοί περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος και κριτήρια αξιολόγησης αυτών**

Το Energy Star<sup>34</sup> αποτελεί ένα πρόγραμμα το οποίο στοχεύει στη μείωση της καταναλισκόμενης ενέργειας. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα επιδιώκει τη μείωση ενέργειας αλλά και των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, έχει δε τεθεί σε εφαρμογή στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής σε διάφορα κτήρια ανεξαρτήτως της λειτουργίας τους. Το Energy Star σημειώνεται ότι σχετικά πρόσφατα υιοθετήθηκε και στο πεδίο του τουρισμού. Προκειμένου να αξιολογηθεί η επίδοση του, ο Portfolio Manager προβαίνει σε ένα σύστημα συγκριτικής αξιολόγησης. Μέσα από την ανωτέρω σύγκριση, οι επιδόσεις της εκάστοτε ξενοδοχειακής μονάδας καταχωρούνται σε μια βάση δεδομένων και ακολούθως αξιολογούνται. Η αξιολόγηση τους τελείται σε μια διαβάθμιση κλίμακας από το 1-100, όπου το ξενοδοχείο το οποίο συγκεντρώνει βαθμολογία που υπερβαίνει το 75 δύναται να λάβει το ενεργειακό - οικολογικό σήμα Energy Star. Σημειώνεται ότι η Green Seal δύναται να παρέχει περιβαλλοντική πιστοποίηση κατά τρόπο επιστημονικό στη βιομηχανία καταλυμάτων, διαδικασία που έχει τεθεί σε εφαρμογή από το

---

<sup>33</sup> <http://www.green-key.org>, (23/11/2013).

<sup>34</sup> <http://www.energystar.gov>, (23/11/2013).

1995. Η ειδοποιός διαφορά του οικολογικού σήματος της Green Seal από τα άλλα προγράμματα άπτεται του γεγονότος ότι το Green Seal συνιστά ένα αναγνωρισμένο εμπορικό σήμα πέρα από τη βιομηχανία της φιλοξενίας, όπου αντιπροσωπεύει ένα σήμα αριστείας και βιωσιμότητας για περισσότερο από σαράντα κατηγορίες προϊόντων και υπηρεσιών. Η Green Seal παράσχει πιστοποίηση στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις μέσω του GS-33<sup>35</sup> (Environmental Protection Agency - EPA, 2012, Πολύζου, 2010).

Μια ξενοδοχειακή επιχείρηση, προκειμένου να αποκτήσει την Green Seal, επιβάλλεται να ακολουθεί βέλτιστες περιβαλλοντικές πρακτικές σε τομείς σχετιζόμενους με την ελαχιστοποίηση, επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση των απορριμμάτων αλλά και σε τομείς που άπτονται ζητημάτων βέλτιστης ενεργειακής απόδοσης και αντίστοιχης διατήρησης και εύρυθμης ενεργειακής διαχείρισης. Σημαντικό κριτήριο απονομής της Green Seal αποτελεί η διαχείριση του νερού που έχει χρησιμοποιηθεί, αλλά και η βέλτιστη διαχείριση επικίνδυνων ουσιών. Κριτήριο επίσης συνιστά και το ζήτημα των προμηθειών της επιχείρησης με υλικά φιλικά ως προς το περιβάλλον. Προκειμένου να απονεμηθεί η Green Seal σε μια ξενοδοχειακή μονάδα, χρειάζεται σε αρχικό στάδιο να μεσολαβήσει η εκτίμηση της παρούσας κατάστασης της. Η εκτίμηση της τρέχουσας κατάστασης της ξενοδοχειακής μονάδας δύναται να λάβει χώρα μέσα από αρχικές επισκέψεις των εκπρόσωπων της Green Seal, στον προς πιστοποίηση χώρο. Έπεται βέβαια και η σχετική επανεκτίμηση των ζητημάτων απόδοσης της εν λόγω ξενοδοχειακής μονάδας σε σχέση με τα κριτήρια που αναφέρθηκαν ανωτέρω ανά έτος. Η διαδικασία αυτή λαμβάνει χώρα, ώστε να είναι εφικτός ο έλεγχος της εκπλήρωσης των όρων της πιστοποίησης σε διαχρονική βάση (EcoGreen Hotel, 2013).

Η απονομή πιστοποίησης μέσω του GS-33 διέπεται από τρία επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο κατάταξης, που ονομάζεται χάλκινο, συνεπάγεται την εκπλήρωση των βασικών όρων της Green Seal. Το δεύτερο επίπεδο, το αργυρό, ισοδυναμεί με την εκπλήρωση από μέρους της αξιολογηθείσας μονάδας κριτηρίων πέραν των βασικών. Στην ανώτερη βαθμίδα κατάταξης, το τρίτο δηλαδή επίπεδο που λέγεται χρυσό, απαιτείται η εκπλήρωση κριτηρίων πρόσθετου χαρακτήρα από μέρους του αξιολογηθέντος ξενοδοχείου. Συνεπώς, η εκπλήρωση και πρόσθετων κριτηρίων δύναται να κατατάξει το ξενοδοχείο σε ηγετική θέση από άποψη ζητημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης (Πολύζου, 2010).

---

<sup>35</sup> <http://www.wbdg.org/ccb/GREEN/STDS/g33.pdf>, (23/11/2013).

Το Green hotel Program<sup>36</sup> αποτελεί ένα επιπρόσθετο πρόγραμμα, το οποίο εντάσσεται στη λίστα των προϊόντων - υπηρεσιών που προσφέρονται από την Green Suites International. Οι ξενοδοχειακές μονάδες με βάση το ανωτέρω πρόγραμμα κατατάσσονται στη διαβάθμιση κατηγοριών από το 1-5, σε συνάρτηση πάντα με τις περιβαλλοντολογικές τους επιδόσεις. Και σε αυτήν την περίπτωση, είναι αξιοσημείωτο ότι η κατηγοριοποίηση γίνεται βάσει χρήσης φύλλων, σχεδίου δηλαδή το οποίο υιοθετείται και μέσω του εμβλήματος της Green Suites International. Η χρήση των 3 φύλλων που υιοθετεί η Green Suites International συνιστά τον συμβολισμό του νερού, του αέρα και της γης (Πολύζου, 2010).

Αξίζει επίσης να γίνει μνεία και στο πρόγραμμα Green Tourism Business Scheme<sup>37</sup>, το οποίο συνιστά ένα μοναδικής σπουδαιότητας και αναγνωρισιμότητας φορέα που δραστηριοποιείται σε θέματα πιστοποίησης πράσινων επιχειρήσεων. Το Green Tourism Business Scheme χάρει της αναγνώρισης του Visit Britain<sup>38</sup>, ο οποίος και αποτελεί τον επίσημο οργανισμό τουρισμού της Αγγλίας. Σημειώνεται ότι μια ξενοδοχειακή μονάδα, προκειμένου να πιστοποιηθεί από Green Tourism Business Scheme, απαιτείται η μέτρηση της επίδοσης της στο πλαίσιο 150 διαφορετικού χαρακτήρα κριτηρίων σε δέκα περιοχές κατηγοριοποίησης. Κατά συνέπεια λοιπόν η απονομή του Green Tourism Business Scheme προϋποθέτει την εναρμόνιση της εταιρείας με τις κείμενες από νομική πλευρά περιβαλλοντικές ρυθμίσεις. Επιβάλλεται ταυτόχρονα σε θέματα διοικητικής λειτουργίας και marketing η εταιρεία να παρέχει την δέουσα εκπαίδευση στο προσωπικό της και παράλληλα να τηρεί και να επιβλέπει τα αρχεία του προσωπικού της. Προϋπόθεση του Green Tourism Business Scheme συνιστά η συμμετοχή και επικοινωνία της επιχείρησης στα κοινά, δηλαδή η ανάπτυξη αποτελεσματικού τρόπου επικοινωνίας της επιχείρησης με τους πελάτες της σε ό,τι άπτεται του στρατηγικού σχεδιασμού και των πολιτικών της (EcoGreen Hotel, 2013. Πολύζου, 2010).

Στο πεδίο της ενέργειας είναι αναγκαίο να υφίσταται ένα λυσιτελές σύστημα κλιματισμού, όπως και τα κατάλληλα συστήματα θέρμανσης και φωτισμού της επιχείρησης. Η διαχείριση των υδάτινων πόρων από μέρους της επιχείρησης χρειάζεται να τελείται με σύνεση, ασφάλεια και αποτελεσματικότητα. Σε θέματα αγορών, είναι απαραίτητο η εταιρεία να προβαίνει σε αγορές προϊόντων φιλικά προσκείμενων ως προς το περιβάλλον. Ομοίως, η εταιρεία χρειάζεται να

---

<sup>36</sup> [https://www.ecogreenhotel.com/ecogreen-newsletter/EGH\\_Jan/green\\_certifications.html](https://www.ecogreenhotel.com/ecogreen-newsletter/EGH_Jan/green_certifications.html), (23/11/2013).

<sup>37</sup> <http://www.green-tourism.com>, (23/11/2013).

<sup>38</sup> <http://www.visitbritain.com/en/Accommodation/Green-tourism/Green-tourism-and-accreditation-scheme.htm>, (23/11/2013).

διαχειρίζεται τα απορρίμματα της κατά τρόπο τέτοιο, ώστε να ενθαρρύνεται η επανάχρηση και ανακύκλωση αυτών (Πολύζου, 2010).

Σε ό,τι άπτεται του πεδίου των μεταφορών για την εναρμόνιση μιας εταιρείας με τα κελεύσματα του Green Tourism Business Scheme απαιτείται η επιχείρηση να συμβάλλει στην προώθηση των μαζικών μέσων μεταφοράς. Ακόμα, χρειάζεται η εκάστοτε ξενοδοχειακή μονάδα να διάκειται φιλικά στο ζήτημα της χρήσης εναλλακτικών μορφών καυσίμων. Είναι απαραίτητο οι δράσεις της επιχείρησης σε ζητήματα φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς να υποστηρίζουν το φλέγον θέμα της βιοποικιλότητας. Σε ό,τι αφορά την καινοτομία, είναι βασικό η επιχείρηση να προγραμματίζει και να προβαίνει σε βελτιωτικές υποστηρικτικές κινήσεις της αειφορίας της (EcoGreen Hotel, 2013).

Χρήζει αναφοράς ένα ακόμη πρόγραμμα (Sustainable Travel International<sup>39</sup>), το οποίο προωθείται μέσω του διεθνούς οργανισμού βιώσιμων ταξιδιών. Ο οργανισμός αυτός έχει προχωρήσει στην απονομή του προγράμματος οικολογικής σήμανσης για τον βιώσιμο τουρισμό (Sustainable Tourism Eco-Certification Program - STEP<sup>40</sup>). Το ανωτέρω πρόγραμμα άπτεται των επιχειρήσεων φιλοξενίας ανεξάρτητα από το μέγεθος που διαθέτουν. Το πρόγραμμα STEP κάνει χρήση του συστήματος των αστέρων, προκειμένου οι απολογηθείσες επιχειρήσεις να κριθούν και να καταταγούν σε αντιστοιχία με τα επίπεδα περιβαλλοντικής επίδοσης που παρουσιάζουν (EcoGreen Hotel, 2013). Ο οργανισμός Sustainable Travel International δραστηριοποιείται επίσης και στη παροχή ενός προγράμματος πιστοποίησης πολυτελών ξενοδοχειακών μονάδων (Luxury Eco Certification Standard - LECS<sup>41</sup>). Το πρόγραμμα αυτό έχει σχεδιαστεί προς επικουρία των πολυτελών ξενοδοχείων, ώστε να δημιουργηθεί και να εφαρμοστεί ένα πλαίσιο διαχείρισης της αειφορίας. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα αποτελείται από ένα σύνολο εκατό ερωτήσεων – κριτηρίων, τα οποία είναι συναφή με τα πεδία της πολιτικής και τεκμηρίωσης καθώς και των μεθόδων εξοικονόμησης ενέργειας. Το Luxury Eco Certification Standard θέτει κριτήρια τα οποία σχετίζονται και με την ορθή διαχείριση των υδάτινων πόρων και του τρόπου όπου επιτυγχάνεται η εξοικονόμηση νερού. Εμφανίζει συνάφεια και με το ευρύτερο πεδίο της ανακύκλωσης σε συνάρτηση με την κοινωνία (Leading Quality Assurance-LQA, 2013. Πολύζου, 2010).

---

<sup>39</sup> <http://sustainabletravel.org>, (23/11/2013).

<sup>40</sup> <http://sustainabletravel.org/programs/sustainable-tourism-education-program>, (23/11/2013).

<sup>41</sup> [https://www.leadingquality.com/services\\_LECS.aspx](https://www.leadingquality.com/services_LECS.aspx), (23/11/2013).

## 6 ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΥΠΑΡΞΗΣ ΠΡΑΣΙΝΩΝ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ

### 6.1 Ελληνική Τουριστική Βιομηχανία

Βάσει μαρτυριών των νεότερων μετρήσεων για την ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας από το Παγκόσμιο Συμβούλιο Τουρισμού και Ταξιδιών (WTTC<sup>42</sup>), για το 2008 προβλεπόταν ότι ο τουριστικός τομέας θα ήταν σε θέση να καλύψει το 17,2% του Ελληνικού Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Αντίστοιχα, η πρόβλεψη για την χρονική περίοδο που εκτείνεται ως το 2018 είναι ότι θα υπάρξει αύξηση του προαναφερθέντος ποσοστού σε 18%. Παράλληλα, τα μεγέθη της απασχόλησης του τουριστικού τομέα εκτιμώνται σε 963 χιλιάδες θέσεις εργασίας για το 2008 με συνεισφορά 20,9% στο συνολικό ποσοστό απασχόλησης. Η εκτίμηση για την χρονική περίοδο που εκτείνεται ως το 2018 επισημαίνει ότι η τουριστική απασχόληση θα σχετιστεί με 1.349 εργασιακές θέσεις, προβλέπεται δηλαδή ένα ποσοστό 21,9% συνεισφοράς του τουρισμού στην συνολική απασχόληση (Icar Group AE, 2012).

Μολονότι ο τουρισμός δεν αποτελεί φαινόμενο το οποίο ανέκυψε τις τελευταίες δεκαετίες, εντούτοις είναι καινοφανές τόσο το μέγεθος που καλύπτει ο σύγχρονος μαζικός τουρισμός όσο και η φύση, το είδος των παρεχόμενων υπηρεσιών του τουριστικού πεδίου. Καινοφανής εξίσου αποτελεί και η διαδικασία οργάνωσης και λειτουργίας των επιχειρήσεων της τουριστικής βιομηχανίας, καθώς και η έμφαση που αποδίδει σε αυτή τόσο ο κρατικός μηχανισμός όσο και η συμβολή του ιδιωτικού επιχειρηματικού τομέα. Δεδομένης της πολυσύνθετης εννοιολογικής τοποθέτησης του σημερινού τουρισμού ως μιας δραστηριότητας που άπτεται της μεταφοράς, της διανομής, της εξυπηρέτησης και της διασκέδασης των τουριστών, είναι απαραίτητη η μνεία στις συνιστώσες που απαρτίζουν την τεράστια αυτή βιομηχανία (Χατζηαθανασίου & Σταυρινίδης, 2013).

Δομικά στοιχεία της τουριστικής βιομηχανίας συνιστούν τόσο οι υφιστάμενες καταλυμάτικες μονάδες, μέσα στις οποίες νοείται η ύπαρξη ξενοδοχείων, μοτέλ, ενοικιαζόμενων δωματίων, διαμερισμάτων, ξενώνων, όσο και το σύνολο των επισιτιστικών μονάδων. Ως επισιτιστικές μονάδες ορίζονται οι μονάδες εκείνες που προβαίνουν στην κάλυψη των

---

<sup>42</sup> <http://www.wttc.org>, (23/11/2013).

διατροφικών αναγκών του ταξιδιωτικού κοινού, τούτέστιν δύναται να συμπεριληφθεί όλο το φάσμα των εστιατορίων, ταβερνών, μπαρ, ταχυφαγείων (fast-food) κ.ο.κ. Επιπλέον, οι υφιστάμενες επιχειρήσεις μεταφοράς συνιστούν δομικά στοιχεία της τουριστικής βιομηχανίας. Οι επιχειρήσεις μεταφοράς είναι εκείνες οι οποίες προβαίνουν στην κάλυψη των αναγκών μετακίνησης των ταξιδιωτών. Στην κατηγορία αυτή συγκαταλέγεται όλο το φάσμα των αεροπορικών και ναυτιλιακών εταιρειών, καθώς και των επιχειρήσεων μεταφοράς επί χερσαίου εδάφους, ήτοι τρένα και λεωφορεία αλλά και το σύνολο των επιχειρήσεων που ενοικιάζουν αυτοκίνητα. Σημαντικό επίσης δομικό στοιχείο της τουριστικής βιομηχανίας αποτελούν και τα διάφορα γραφεία τουρισμού / ταξιδιών. Εν αντιθέσει με τους υπόλοιπους κλάδους της βιομηχανίας του τουρισμού, το πλήθος των οικονομικών μονάδων που εμπεριέχεται στο τμήμα αυτό είθισται να έχει εγκατασταθεί στο σημείο εκκίνησης του ταξιδιώτη. Ο εκάστοτε ταξιδιωτικός πράκτορας παρέχει απαντήσεις σε ενδεχόμενες ερωτήσεις του ταξιδιώτη και ενεργεί εκ μέρους τους σε ό,τι άπτεται του σχεδιασμού των ταξιδιών και των α priori απαραίτητων ενεργειών προκειμένου να διενεργηθεί το ταξίδι. Εντός των δραστηριοτήτων του ταξιδιωτικού γραφείου εμπεριέχονται τα ζητήματα κράτησης εισιτηρίου και καταλύματος, έκδοσης εισιτηρίων και διαβατηρίων, αδειών παραμονής, εξασφάλισης ενοικιαζόμενου αυτοκινήτου όπως και η κάλυψη λοιπών αναγκών μετακίνησης του ταξιδιώτη (Χατζηαθανασίου & Σταυρινίδης, 2013).

Μέρη της τουριστικής βιομηχανίας αποτελούν και το σύνολο των μονάδων - εγκατάστασης αναψυχής. Η δόμηση του συγκεκριμένου τομέα άπτεται ενός συνδυασμού επιχειρήσεων και δραστηριοτήτων. Για παράδειγμα, οι μονάδες αναψυχής αποτελούνται τόσο από πάρκα όσο και από την ύπαρξη ειδικά διαμορφωμένων φυσικών πόρων με σκοπό την αναψυχή. Αποτελούνται επίσης από την ύπαρξη χιονοδρομικών κέντρων αλλά και από τη διενέργεια εκδρομών μέσω ειδικά διαμορφωμένων πλοιαρίων καθώς επίσης δραστηριοποιούνται και στη διεξαγωγή πολιτιστικών εκδηλώσεων. Η τουριστική βιομηχανία διαθέτει επιπρόσθετα πλήθος άλλων επιχειρήσεων, οι οποίες δραστηριοποιούνται στην ικανοποίηση δευτερευουσών ταξιδιωτικών αναγκών. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται επιχειρήσεις σχετικές με την πώληση διαφόρων ειδών εθνικού ή τοπικού χαρακτήρα ως αναμνηστικών αλλά και πλήθος καταστημάτων όπου σχετίζονται με φωτογραφικά είδη, κ.ο.κ. Πέρα από τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που παρέχονται μέσω των ανωτέρω τομέων, είθισται οι τουρίστες να προβαίνουν στη χρήση προϊόντων ή υπηρεσιών που προσφέρονται στους κατοίκους που διαμένουν στις επισκεπτόμενες περιοχές. Τέτοιου είδους προϊόντα ή υπηρεσίες παρέχονται μέσω των υπαρχόντων ανά τουριστικά επισκέψιμη περιοχή ταχυδρομείων, πρακτορείων τύπου, κομμωτηρίων, κινηματογράφων, καταστημάτων πωλήσεων τροφίμων κ.ο.κ. (Icar Group AE, 2012).



Συνεπώς, οι δυο θεμελιώδεις πόλοι όπου αποτελούν την τουριστική βιομηχανία είναι τόσο το σύνολο των τουριστών όσο και το σύνολο των καταλυμάτων στα οποία πρόκειται να μετακινηθούν οι τουρίστες. Η δράση τόσο των καταλυμάτων όσο και της παροχής συμπληρωματικών υπηρεσιών ευθύνονται για τη διαμόρφωση της παροχής του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος. Τα βασικότερα στοιχεία που συνθέτουν κάθε προορισμό σχετίζονται με ζητήματα ανωδομής, προσπελασιμότητας και παραστάσεων, που συντείνουν στη διαμόρφωση των επισκεπτών του αλλά και άπτονται της συνεπαγόμενης τιμής του παρεχόμενου τουριστικού προϊόντος (Χατζηαθανασίου & Σταυρινίδης, 2013).

Ως προς τους τουρίστες που επιλέγουν να ταξιδέψουν μεμονωμένα, η επιλογή καταλύματος υπάγεται στη διακριτική τους ευχέρεια, ενώ η επιλογή των παρεχόμενων συμπληρωματικών υπηρεσιών επιλέγεται κατά το χρονικό διάστημα παραμονής τους στον τόπο προορισμού. Σε αντιπαραβολή με τους μεμονωμένους τουρίστες, οι τουρίστες που ταξιδεύουν μέσω γκρουπ πραγματοποιούν ομαδικές μετακινήσεις μέσω της συνδρομής κάποιου ταξιδιωτικού γραφείου. Ταυτόχρονα, ο τουριστικός πράκτορας είναι εκείνος που προβαίνει στη διαμόρφωση ενός προϊόντος, το οποίο και φέρει την ονομασία του γνωστού τουριστικού πακέτου. Είθισται εντός του τουριστικού πακέτου να εμπερικλείονται τόσο υπηρεσίες μεταφοράς όσο και υπηρεσίες διαμονής ή παροχής πλήρους διατροφής ή ημιδιατροφής. Σε αρκετές περιπτώσεις το πακέτο συμπληρώνεται και μέσω της παροχής υπηρεσιών ψυχαγωγικού χαρακτήρα ή και ξεναγήσεων. Η ευθύνη της επιλογής των επιμέρους υπηρεσιών από τις οποίες αποτελείται το πακέτο άπτεται του τουριστικού πράκτορα, καθώς ο εκάστοτε τουρίστας προβαίνει στην αγορά ενός ολοκληρωμένου και τυποποιημένου προϊόντος. Κατά τις εκτιμήσεις των εκπροσώπων του τουριστικού τομέα σε ό,τι άπτεται ενός μέσου τουριστικού πακέτου, η εκτίμηση για την παράμετρο της διανυκτέρευσης φαίνεται να καλύπτει σε ποσοστό το 40% της συνολικής αξίας του πακέτου (Χατζηαθανασίου & Σταυρινίδης, 2013, Βασιλοπούλου, 2012).

Κάθε τουριστικός πράκτορας, έχοντας πλήρη γνώση των εναλλακτικών δυνατοτήτων που δύναται να του παρασχεθούν μέσα από την επίσκεψη ενός προορισμού και ταυτόχρονα κάνοντας χρήση της διαπραγματευτικής τους δύναμης μέσα από την πιθανή επίτευξη μαζικών αγορών, καταφέρνει να επιτύχει αρκετά χαμηλές τιμές. Σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα δύναται να επιβάλλει τους δικούς του κανόνες στη λειτουργία του τουριστικού κυκλώματος. Συνεπώς, ο τρόπος λειτουργίας του ανωτέρω μηχανισμού έχει συντείνει στη διάρθρωση μιας ολιγοπολιακού χαρακτήρα παγκόσμιας αγοράς τουριστικών πρακτόρων, η οποία και καθιστά τον ρόλο του τουριστικού πράκτορα δεσπίζοντα στη διαδικασία της τουριστικής βιομηχανίας (Χατζηαθανασίου & Σταυρινίδης, 2013).

Επισημαίνεται ότι σήμερα πλέον ο τουρίστας δεν υποχρεούται να καταφύγει στις υπηρεσίες ενός ταξιδιωτικού γραφείου, καθώς υπάρχει απόλυτη πληρότητα πληροφόρησης. Μέσα από τη χρήση του διαδικτύου (internet), έκαστος τουρίστας είναι σε θέση να προβεί στην επιλογή καταλύματος, μέσου μεταφοράς αλλά και πλήθους άλλων παρεχόμενων υπηρεσιών της αρεσκείας του. Αποκύημα αυτής της νέας πραγματικότητας είναι ο τουρίστας να βρίσκεται σε θέση να διαμορφώσει το δικό του πακέτο τουρισμού. Επιπλέον, είναι διαρκώς αυξανόμενο και το ποσοστό νέων τουριστικών υπηρεσιών, οι οποίες και διατηρούν την δική τους διαδικτυακή σελίδα ενημέρωσης του κοινού, ώστε τα προϊόντα και οι υπηρεσίες τους να μορφοποιηθούν και προβληθούν στο διαδίκτυο. Βάσει των ανωτέρω, εκτιμάται ότι ενισχύεται ο σημαντικός ρόλος του καταλύματος ως δομικού στοιχείου της τουριστικής βιομηχανίας. Παράλληλα, ο εκάστοτε υποψήφιος τουρίστας αποκτά δυνατότητα άμεσης επικοινωνίας με τους παραγωγούς της κάθε τουριστικής υπηρεσίας (Χατζηαθανασίου & Σταυρινίδης, 2013).

## **6.2 Ελληνική Ξενοδοχειακή Βιομηχανία**

Η διάκριση των ξενοδοχειακών μονάδων πραγματοποιείται με βάση το επίπεδο της παροχής των προσφερόμενων αγαθών και υπηρεσιών, το ιδιοκτησιακό τους καθεστώς αλλά και τη γεωγραφική περιοχή στην οποία ασκούν τη λειτουργία τους. Με βάση την περιοχή στην οποία βρίσκονται, τα ξενοδοχεία δύναται να διακριθούν σε αστικά, δηλαδή σε ξενοδοχεία που έχουν εγκατασταθεί σε αστικά κέντρα και λειτουργούν υπό το καθεστώς δωδεκάμηνης βάσης, και σε εποχιακής λειτουργίας ξενοδοχεία, που γεωγραφικά είναι διασπαρμένα στο σύνολο της ευρύτερης περιφέρειας και στο μεγαλύτερο ποσοστό τους έχουν κτιστεί σε περιοχές παραθαλάσσιες και δη νησιωτικού χαρακτήρα (Icar Group AE, 2012).

Επισημαίνεται ότι στο διάστημα των τελευταίων ετών παρουσιάζεται ιδιαίτερη άνθιση στο σύστημα λειτουργίας ξενοδοχειακών μονάδων που παράσχουν το all inclusive πακέτο διακοπών. Το συγκεκριμένο πακέτο περιλαμβάνει ένα σύνολο υπηρεσιών διαμονής, εστίασης, αναψυχής εντός του χώρου που βρίσκεται το κάθε ξενοδοχειακό συγκρότημα. Σημειώνεται ότι σε πολλές περιπτώσεις οι τοπικές κοινωνίες δυσαρεστούνται από την παροχή τέτοιων πακέτων, καθώς ο τουρίστας είθισται με τον τρόπο αυτό να δαπανά όλα τα χρήματα του εντός του ξενοδοχείου (Icar Group AE, 2012).

Σημειώνεται επίσης ότι οι περιοχές που κατά μείζονα λόγο βασίζουν την ανάπτυξη τους στην συνδρομή του τουρισμού παρουσιάζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά σε ό,τι άπτεται της δομής λειτουργίας τους και των ζητημάτων οικονομικής απόδοσης των ξενοδοχειακών μονάδων που είναι εγκατεστημένες σε αυτές, σε περιοχές δηλαδή που φέρουν τον χαρακτηρισμό των

κορεσμένων ή των περιοχών ελεγχόμενης τουριστικής ανάπτυξης. Αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα της Ελληνικής τουριστικής ανάπτυξης ότι το ήμισυ του ξενοδοχειακού δυναμικού έχει συγκεντρωθεί στις προαναφερθείσες περιοχές. Συνεκδοχικά, τα κίνητρα που παρέχονται μέσω του αναπτυξιακού νομοθετικού πλαισίου δεν αφορούν κορεσμένες τουριστικά περιοχές ως προς την ανέγερση και επέκταση των μονάδων ξενοδοχειακού χαρακτήρα (Icar Group AE, 2012).

Οι ξενοδοχειακές υποδομές που διατίθενται από μια περιοχή συνιστούν την υποδήλωση έως ενός σημείου της έκτασης της τουριστικής ανάπτυξης της συγκεκριμένης περιοχής. Από το γεγονός αυτό καθίσταται προφανές ότι ο κλάδος των ξενοδοχείων αποτελεί το σημαντικότερο τμήμα της τουριστικής βιομηχανίας. Ένα αξιόλογο μέρος της τουριστικής συνδρομής της Ελληνικής περιφερειακής ανάπτυξης αφορά την ύπαρξη πολυάριθμων ξενοδοχειακών επιχειρήσεων. Το στοιχείο της ποιότητας αλλά και του μεγέθους της τουριστικής δραστηριότητας μιας περιοχής συναρτώνται με το είδος της ποιότητας χώρων και υπηρεσιών των παρεχόμενων ξενοδοχειακών μονάδων της περιοχής. Συναρτώνται επίσης με την ποιότητα του δικτύου μεταφορών και συγκοινωνιών, παροχής υπηρεσιών υγείας, ύπαρξης κέντρων ψυχαγωγίας, αλλά και του φυσικού κάλλους κάθε περιοχής. Διαπιστώνεται μέσω της εξέτασης των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων των Ελληνικών ξενοδοχειακών επιχειρήσεων μια αλληλουχία σημαντικών διαφοροποιήσεων ως προς το φάσμα των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων που έχουν εγκατασταθεί σε νησιωτικές και παραθαλάσσιες περιοχές της Ελλάδας και των μονάδων που υφίστανται σε ορεινές περιοχές. Ο κύριος όγκος των ανωτέρω διαφορών εντοπίζεται στο υφιστάμενο πρότυπο που προωθείται όσο αναπτύσσεται ο μαζικός παραθεριστικός τουρισμός. Ένα δεσπόζον δηλαδή πρότυπο, το οποίο επιφέρει συνακόλουθα την προβολή και την οικονομική ωφέλεια των περιοχών που διαθέτουν θάλασσα. Με βεβαιότητα δύναται να ειπωθεί ότι αν υπερκεραστούν τα αναφερόμενα εμπόδια από τις ανωτέρω αποκλίσεις μέσα από την κατάλληλη αξιοποίηση όλων των περιοχών, δύναται να αντιμετωπιστούν και τα ενδεχόμενα προβλήματα που έχουν να υπερνικήσουν οι ξενοδοχειακές μονάδες, ανάλογα δηλαδή με την περιοχή δραστηριοποίησής τους (Δέλλα, 2011. Αλμπάνη, 2010).

Σχετικά με την ισχύουσα τουριστική πολιτική, σημειώνεται ότι ο θεμελιώδης άξονας ανάπτυξης αυτής συνίσταται στην ανάσχεση δημιουργίας νέων κλινών. Εξαιρέση στην περίπτωση αυτή συνιστούν όσες περιοχές χαρακτηρίζονται ως ειδικής πολεοδομησης, όπως και οι περιοχές που δεν έχουν αναπτυχτεί τουριστικά, με σκοπό την συρρίκνωση των αρνητικών επιπτώσεων της υπερσυγκέντρωσης κλινών στις κατά κύριο λόγο αναπτυγμένες περιοχές. Αυτό συνιστά και το χαρακτηριστικό σημείο πάνω στο οποίο εδραζόταν το μοντέλο ανάπτυξης του Ελληνικού τουρισμού, καθώς πολλές δυσχέρειες του τουρισμού σχετίστηκαν με το ζήτημα της

υπερσυγκέντρωσης τουριστικών δραστηριοτήτων σε ένα περιορισμένο εύρος συγκεκριμένων περιοχών (Icar Group AE, 2012).

Βάσει όσων ίσχυαν μέχρι πρότινος στην Ελλάδα, η κατάταξη των ξενοδοχείων γινόταν με βάση έξι διαφορετικού χαρακτήρα κατηγορίες. Η κατηγοριοποίηση αυτή εδραζόταν σε κριτήρια κατά κύριο λόγο κατασκευαστικά και λιγότερο ποιοτικά. Η κατηγοριοποίηση αποτελούνταν από ένα φάσμα έξι κατηγοριών (πολυτελείας-Lux, Α τάξης, Β τάξης, Γ τάξης, Δ τάξης και Ε τάξης). Πρόσφατα προωθήθηκε ένας άλλος τρόπος κατηγοριοποίησης των ξενοδοχείων με βάση τα αστέρια στην διαβάθμιση του 1-5. Η κατηγοριοποίηση των ξενοδοχείων βασιζόμενη στα αστέρια συναρτάται όχι μόνο με την επίδραση παραγόντων κατασκευαστικής υφής αλλά και με τα επίπεδα ποιότητας των προσφερόμενων ξενοδοχειακών υπηρεσιών (Χατζηαθανασίου & Σταυρινίδης, 2013).

Η τροποποίηση του σχετιζόμενου με την ξενοδοχειακή κατάσταση συστήματος εκτιμάται ότι δύναται να αποδώσει μελλοντικά μια νέα και πληρέστερη εικόνα της ξενοδοχειακής υποδομής, η οποία δύναται να πολλαπλά οφέλη στο καταναλωτικό και το επιχειρηματικό κοινό. Επιπρόσθετα, καθοριστικής σημασίας επιπτώσεις δύναται να προκληθούν και μέσω των αλλαγών αυτών στη τιμολογιακή πολιτική των ξενοδοχειακών μονάδων. Σημειώνεται ότι τα επίπεδα της τιμολογιακής πολιτικής των ξενοδοχείων συναρτώνται, λαμβάνοντας ως δεδομένο τον επουσιώδη ρόλο όπου παίζουν οι πίνακες ανάρτησης των ελάχιστων τιμών, οι οποίοι εκδίδονται σε ετήσια βάση από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (ΕΟΤ). Στον καθορισμό των τιμών των ξενοδοχειακών μονάδων ρόλο διαδραματίζει και το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο της Ελλάδας<sup>43</sup>. Σημαντικός όμως είναι και ο ρόλος της διαπραγματευτικής ικανότητας της κάθε ξενοδοχειακής επιχείρησης. Η διαπραγματευτική ικανότητα του κάθε επιχειρηματία του ξενοδοχειακού κλάδου σχετίζεται με το προσφερόμενο της προϊόν. Σχετίζεται επίσης με τα επίπεδα της οικονομικής της κατάστασης και εν γένει με το σύνολο των μακροπρόθεσμων στόχων της σε ό,τι άπτεται της δόμησης των συνεργασιών της σε σχέση με τον τομέα του μεγαλύτερου εύρους των τουριστικών οργανισμών, οι οποίοι και καλύπτουν το πιο μεγάλο κομμάτι των υποδομών των Ελληνικών ξενοδοχείων (Icar Group AE, 2012. Δέλλα, 2011).

Ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας βάσει του οποίου προκύπτει η διαμόρφωση της τιμολογιακής πολιτικής που εφαρμόζεται τα τελευταία χρόνια αφορά τη δυναμική του ελληνικού τουριστικού προϊόντος στις διεθνείς αγορές. Αυτό συνεπάγεται ότι σε σχέση με την ελκυστικότητα της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού, ρόλο διαδραματίζουν ζητήματα

---

<sup>43</sup> <http://www.grhotels.gr>, (23/11/2013).

σχετιζόμενα του επιπέδου υποδομών της χώρας, του είδους των καταλυμάτων όπου διαθέτει. Λαμβάνονται επίσης υπόψη ζητήματα απόστασης της Ελλάδας από τις χώρες προέλευσης της, το επίπεδο των δημοσίων σχέσεων της καθώς και το είδος του τουρισμού που προωθεί (Χατζηαθανασίου & Σταυρινίδης, 2013).

### **6.3 Περιβαλλοντικές επιπτώσεις της ξενοδοχειακής ανάπτυξης**

Τα ξενοδοχεία τοποθετούνται στο επίκεντρο της τουριστικής βιομηχανίας, συνιστώντας έναν νευραλγικής σημασίας τομέα αυτής, μέσω των οποίων οι δραστηριότητες τους δύνανται να επιφέρουν καταλυτική επίδραση σε περιβαλλοντικά ζητήματα. Τούτέστιν, δραστηριότητες κατασκευής κτηριακών εγκαταστάσεων και περιβάλλοντα χώρου αυτών, σίτισης και διάθεσης αποβλήτων, χρήσης νερού και ενέργειας δύνανται να προκαλέσουν σημαντική φθορά στο περιβάλλον όταν δεν υπάρχει εύλογη διαχείριση αυτών. Ακόμη, ο τομέας των παρεχόμενων υπηρεσιών των ξενοδοχείων σε συνδυασμό με στοιχεία συγκέντρωσης τους σε περιοχές που φημίζονται για την φυσική ομορφιά τους επιδρούν στο περιβάλλον. Ένα άλλο στοιχείο των ξενοδοχείων που δύνανται να επιδράσει στο περιβάλλον αφορά το μέγεθος των ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων. Για παράδειγμα, σε μικρότερο βαθμό επιβαρύνει το περιβάλλον ένα μικρό ξενοδοχείο λίγων δωματίων και σε καταφανέστατα μεγαλύτερο βαθμό ένα ξενοδοχείο 600 κλινών. Κατ' επέκταση οι νευραλγικής σημασίας τομείς όπου μια ξενοδοχειακή βιομηχανία δύνανται να επιδράσει στο φυσικό περιβάλλον άπτονται αφενός της εξάντλησης φυσικών πόρων, αφετέρου της πρόκλησης ρύπανσης (Πετρόπουλος, 2006. Ριζοπούλου, 2010).

Αρχικά, εξετάζοντας την παράμετρο εξάντλησης των φυσικών πόρων εξαιτίας της τουριστικής ανάπτυξης χρειάζεται να τονιστεί ότι η εξάντληση αυτή επισημαίνεται στην περίπτωση επισήμανσης υπέρμετρης κατανάλωσης υδάτινων πόρων σε περιοχές με περιορισμένη διαθεσιμότητα νερού. Αναμφίβολα, το νερό ως φυσικό συστατικό και δη το πόσιμο νερό αποτελεί μια από τις πλέον σημαντικές φυσικές πηγές. Σε ό,τι άπτεται του ξενοδοχειακού κλάδου, επισημαίνεται ότι η συγκεκριμένη υπερκατανάλωση λαμβάνει χώρα μέσα από τις πισίνες που καλύπτουν τον περιβάλλοντα χώρο του ξενοδοχείου. Ταυτόχρονα, και οι πελάτες ενός ξενοδοχείου δύνανται να προκαλέσουν υπερκατανάλωση ύδατος (Πετρόπουλος, 2006).

Απότοκο της δράσης των δυο ανωτέρω συνιστωσών είναι ο συγκερασμός έλλειψης υδάτινων πόρων και κακής ποιότητας νερού. Ειδικότερα στη νησιωτική περιοχή του Αιγαίου, το πρόβλημα της λειψυδρίας είναι ιδιαίτερα σημαντικό. Η παράμετρος της επικράτησης πολύ θερμών κλιματολογικών συνθηκών στην περιοχή του Αιγαίου, συγκεκριμένα τους θερινούς μήνες, αυξάνει την τάση του τουριστικού κοινού να προβαίνει σε περισσότερη κατανάλωση

ύδατος συγκριτικά με το οικιακό νερό που καταναλώνουν συνήθως. Χαρακτηριστικά, τα επίπεδα της κατανάλωσης ύδατος δύνανται να αγγίξουν και τα 440 λίτρα νερού ημερησίως. Αυτό σημαίνει ότι καταναλώνεται στη διάρκεια των θερινών διακοπών διπλάσια ποσότητα ύδατος συγκριτικά με τα επίπεδα της μέσης κατανάλωσης νερού ενός Ευρωπαίου σε ένα αστικό κέντρο. Η διαρκής χρήση της πισίνας σε συνδυασμό με τη συντήρηση του περιβάλλοντα χώρου καθιστούν απαιτητή την κατανάλωση τεραστίων ποσοτήτων καθαρού νερού σε καθημερινή βάση. Στην περίπτωση μάλιστα όπου η υπεράντληση ύδατος για το γέμισμα των πισινών τελείται από πηγάδια, προκαλείται το φαινόμενο της εισχώρησης του θαλασσινού ύδατος στο πεδίο του υδροφόρου ορίζοντα με απότοκο την οριστική καταστροφή του περιβάλλοντος. Άλλη μια περιβαλλοντική επίδραση της ξενοδοχειακής ανάπτυξης συσχετίζεται με την πίεση που ασκείται στα αποθέματα των τοπικών και φυσικών πόρων. Είναι αδιαμφισβήτητη αλήθεια ότι η ανάπτυξη του τουρισμού δύναται να προκαλέσει σημαντικά επίπεδα άσκησης πίεσης σε ζητήματα ενέργειας, τροφίμων και άλλων πρώτων υλών οι οποίες κάθε άλλο παρά εμφανίζονται να είναι πλεονάζουσες. Κατά συνέπεια, όσο αυξάνεται η εκμετάλλευση και μεταφορά των τοπικών και φυσικών πηγών τόσο προξενείται επιτάχυνση των περιβαλλοντικών επιδράσεων. Αξίζει να τονιστεί ότι ειδικά λόγω της εποχικότητας που διέπει την τουριστική ζήτηση, πολλαπλοί προορισμοί, όπως για παράδειγμα συνιστούν τα νησιά του Αιγαίου, δύναται να εμφανίσουν μέχρι και δεκαπλάσιο πληθυσμό κατά την διάρκεια της τουριστικής περιόδου (Κατσούλα, 2007).

Μέσω της συνεχιζόμενης ξενοδοχειακής ανάπτυξης, προκαλείται αντίστοιχη υποβάθμιση του εδάφους. Σημαντικοί εδαφικοί πόροι συνιστούν το πλήθος των μεταλλευμάτων, τα ορυκτά καύσιμα, το καλλιεργήσιμο έδαφος καθώς και η ύπαρξη άγριας χλωρίδας και πανίδας. Κατά συνέπεια, τα επίπεδα αυξανόμενης κατασκευαστικής δραστηριότητας του ξενοδοχειακού κλάδου προξενούν αύξηση των πιέσεων που υφίστανται οι ανωτέρω πόροι. Πίεση ταυτόχρονα προξενείται μέσω της υπερβολικής δόμησης ξενοδοχειακών μονάδων και σε ζητήματα μορφολογίας του εδάφους. Κατά συνέπεια, το περιβάλλον υποβαθμίζεται μέσα από την κάκιση ενσωμάτωση ενός πλήθους ογκωδών και σύγχρονων κατασκευών στο πεδίο του φυσικού περιβάλλοντος και σε μέρη που χαρακτηρίζονται από το στοιχείο παραδοσιακής αρχιτεκτονικής (Πετρόπουλος, 2006).

Ως προς το φαινόμενο της ρύπανσης, επισημαίνεται ότι μέσω των ξενοδοχείων συντελείται η μεγαλύτερη κατανάλωση ενέργειας προκειμένου να καλυφθούν οι πελατειακές ανάγκες. Η κατανάλωση ενέργειας λαμβάνει χώρα μέσω της θέρμανσης του νερού χρήσης, της προετοιμασίας γευμάτων, της θέρμανσης και της ψύξης των δωματίων, της θέρμανσης της πισίνας αλλά και του φωτισμού. Αποκύημα όλης αυτής της κατανάλωσης ενέργειας είναι η

αρνητική συνδρομή των ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων κατά ένα ποσοστό στο σημαντικό ζήτημα όξυνσης του φαινομένου του θερμοκηπίου συνδυαστικά με την ρίψη όξινης βροχής αλλά και την πρόκληση ρύπανσης φωτοχημικού χαρακτήρα (Πετρόπουλος, 2006).

Σε περιοχές που εμφανίζουν ποσοστά μεγάλης συγκέντρωσης ξενοδοχειακών μονάδων, σημαντικό περιβαλλοντικό πρόβλημα αποτελεί η υπερσυγκέντρωση στέρεων αποβλήτων και απορριμμάτων. Το φαινόμενο της ακατάλληλης διάθεσης πλήθους στέρεων αποβλήτων και σκουπιδιών προξενεί συνακόλουθα σημαντικά ποσοστά ρύπανσης του περιβάλλοντος. Με βάση τα ευρήματα μελέτης, διενεργηθείσας από την επιτροπή του Τέξας που δραστηριοποιείται στη διατήρηση φυσικών πηγών, προέκυψε ότι η παραγωγή αποβλήτων από μια μεγάλη ξενοδοχειακή μονάδα δύναται σε ημερήσια βάση να ανέλθει έως και 8 τόνους αποβλήτων, όπου το 40% αυτών αποτελείται από χαρτί, 30% αποτελούν τα υπολείμματα προερχόμενα από τροφές ενώ 25% προέρχεται από την συγκέντρωση οργανικών αποβλήτων, προερχομένων από τη διαδικασία περιποίησης του περιβάλλοντα χώρου. Από όλο το φάσμα των αποβλήτων ενός ξενοδοχείου, σημειώνεται ότι το 60% αυτών δύναται να ανακυκλωθεί (Πετρόπουλος, 2006).

Η ύπαρξη αρκετών ξενοδοχειακών μονάδων δύναται να προξενήσει επιπρόσθετα αυξημένα ποσοστά ρύπανσης βιολογικών αποβλήτων. Το γεγονός της διάθεσης βιολογικών αποβλήτων χωρίς προηγουμένως να έχουν υποστεί επεξεργασία, δύναται να προκαλέσει σημαντική μόλυνση των θαλασσών, των λιμνών αλλά και των ποταμών που βρίσκονται πέριξ των ξενοδοχείων. Περαιτέρω σημειώνεται ότι η πρόκληση θαλάσσιας ρύπανσης προξενεί την ανάπτυξη ενός συνόλου παρασιτικών οργανισμών, οι όποιοι κατ' επέκταση επιφέρουν ποσοστά μείωσης της ύπαρξης οξυγόνου αλλά και αντίστοιχη καταστροφή της θαλάσσιας χλωρίδας και πανίδας (Κατσούλα, 2007).

Η ανάπτυξη περιβαλλοντικής διαχείρισης (environmental management<sup>44</sup>) άρχισε να εξελίσσεται στη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, συνιστώντας έναν καινοφανή αλλά ιδιαίτερα σημαντικό τομέα διαχείρισης. Η περιβαλλοντική διαχείριση άρχισε να υιοθετείται από έναν σημαντικό αριθμό επιχειρήσεων περί τα τέλη της δεκαετίας του 1990. Σημειώνεται βέβαια ότι η ευρεία εφαρμογή της από τους εμπλεκόμενους φορείς της ξενοδοχειακής βιομηχανίας παρουσίασε ιδιαίτερη ενίσχυση εξαιτίας της ολοένα αυξανόμενης ανησυχίας των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του τουρισμού, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω στην ανάπτυξη του σχετικού θεσμικού πλαισίου (Πετρόπουλος, 2006).

---

<sup>44</sup> <http://www.springer.com/environment/environmental+management/journal/267>, (23/11/2013).

## 6.4 Ανάπτυξη ειδικού πλαισίου χωροταξικού σχεδιασμού και αιιφόρου ανάπτυξης για τον τουρισμό

Σε αντικατάσταση του χωροταξικού πλαισίου περί τουρισμού του 2007, το 2012 προέκυψε η δημιουργία νέου χωροταξικού πλαισίου για τον τουρισμό μέσα από το οποίο υπάρχουν περιθώρια δημιουργίας μεγάλης έκτασης χωροταξικών εγκαταστάσεων ακόμα και σε περιοχές που θεωρούνται Natura<sup>45</sup>. Στόχος του ανωτέρω πλαισίου αποτελεί η μετάβαση από τα πλαίσια του μαζικού, αδιαφοροποίητου, μονοθεματικού τουρισμού στο πλαίσιο ενός ποιοτικού διαφοροποιημένου και πολυθεματικού τουρισμού, αποδοτικότερου οικονομικά σε σχέση με τον υφιστάμενο. Εντός του πλαισίου ανάπτυξης του νέου χωροταξικού, αποδίδεται μέριμνα και επιδιώκεται η επέκταση της χρονικής διάρκειας της τουριστικής περιόδου. Επιτυγχάνεται η κατηγοριοποίηση του εθνικού χώρου, βασιζόμενη σε συγκεκριμένα κριτήρια, τα οποία αφορούν τόσο των αναπτυσσόμενων περιοχών όσο και των αναπτυσσόμενων περιοχών τουρισμού στις οποίες επισημαίνονται αναπτυξιακά περιθώρια για τον ποιοτικό μαζικό τουρισμό. Μέριμνα παράλληλα υφίσταται και για τα περιθώρια ανάπτυξης των περιοχών που θα ήταν ιδανικές για την εξέλιξη ήπιων μορφών τουρισμού σε σχέση με τον ειδικό εναλλακτικό τουρισμό (Μαχαίρα, 2012).

Εντός επίσης του πλαισίου του νέου χωροταξικού σχεδιασμού, μεριμνάται και η τουριστική ανάδειξη περιοχών που μειονεκτούσαν τουριστικά, όπου οι δεσπόζουσες χρήσεις αυτών εστιάζονταν σε πρωτογενή και δευτερογενή παραγωγή. Παράλληλα, εντός του σχεδίου συγκαταλέγονται και ρυθμιστικά πλαίσια περί βραχονησίδων αλλά και ακατοίκητων νήσων, εντός των οποίων εφεξής θα είναι επιτρεπτή η ανάπτυξη εγκαταστάσεων τουριστικής υφής, με την προϋπόθεση ότι η δόμηση των συγκεκριμένων εγκαταστάσεων θα περιορίζεται στο 3% της εδαφικής έκτασης του νησιού, ενώ θα τηρείται και η υπόλοιπη νομοθεσία. Εντός των στόχων του νέου χωροταξικού σχεδιασμού για τον τουρισμό τίθεται και το ζητούμενο της ανάδειξης στοιχείων ταυτότητας, στοιχείων που άπτονται της αναγνωρισιμότητας της περιοχής. Αποδίδεται επίσης μέριμνα προς ανάδειξη στοιχείων με αρχιτεκτονικά και ιστορικά χαρακτηριστικά των περιοχών. Μέσα από τους στόχους του ανωτέρω σχεδιασμού επιδιώκεται η σημαντική παράμετρος της βελτίωσης του τρόπου πρόσβασης στα νησιά όσο και η γενναία χρηματοδότηση των οργανωμένων υποδοχέων, οι οποίοι αναπτύσσουν τουριστική δραστηριότητα. Για παράδειγμα, στο σύνολο των υπαρχουσών μορφών οργανωμένης τουριστικής δόμησης συγκαταλέγεται επιπλέον και το σύνολο των δημοσίων ακινήτων

<sup>45</sup> <http://www.ypeka.gr/?tabid=504>, (23/11/2013).



τουριστικού προορισμού καθώς και των επιχειρηματικών πάρκων ειδικού τύπου. Νησιά που εμφάνιζαν αναπτυξιακά προβλήματα και δη τα νησιά που είχαν εκτός σχεδίου περιοχές με επιτρεπτή την χρήση μόνο campings, πλέον υπάρχει μέριμνα σχεδιασμού οργανωμένων υποδοχών. Ως τότε βέβαια θα τίθεται σε ισχύ η αρτιότητα 15 στρεμμάτων με μέγιστο περιθώριο δυναμικότητας τις 100 κλίνες. Επιπλέον, στα νησιά που εμφάνιζαν αναπτυγμένη και αναπτυσσομένη δραστηριότητα και στα οποία για τις εκτός σχεδίου περιοχές ήταν επιτρεπτή η δόμηση μόνο σε εύρος περιοχών καθορισμένων από τα όσα ορίζει ο πολεοδομικός σχεδιασμός, πλέον το πλαίσιο δόμησης αλλάζει. Καθίσταται αντίστοιχα επιτρεπτή και η δημιουργία οργανωμένων υποδοχών, μέχρι όμως το σημείο εκείνο, θα τίθεται σε ισχύ η απαίτηση αρτιότητας 8-9 κλινών ανά στρέμμα. Το πλέον όμως αξιοσημείωτο του σχεδίου αποτελεί η δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων σε βραχονησίδες ακατοίκητες ως τώρα (Μαχαίρα, 2012).

Ως προς τις προστατευόμενες περιοχές, επισημαίνεται ότι το σχέδιο αφήνει περιθώρια τουριστικής ανάπτυξης μέσω της δημιουργίας υποδοχών σε κάθε σημείο τους πλην του θεμελιώδους πυρήνα τους. Ταυτόχρονα, η δόμηση δύναται να επιτρέπεται και σε κάθε σημείο των Natura, στα σημεία δηλαδή όπου δεν έχει περατωθεί η διαδικασία ζωνοποίησης τους. Σε ό,τι αφορά τον διαχωρισμό για πρώτη φορά των κορεσμένων τουριστικά περιοχών, αυτός υφίσταται σε δυναμικά αναπτυγμένες αλλά και σε αναπτυσσόμενες περιοχές που εμφανίζουν φθίνουσα πορεία. Στις συγκεκριμένες περιοχές παρέχεται η δυνατότητα δημιουργίας οργανωμένων υποδοχών και παράλληλα μέχρι να καθοριστούν οι ζώνες, παρέχεται ως όριο αρτιότητας το εύρος των 20 στρεμμάτων με αντίστοιχο περιθώριο μέγιστης πυκνότητας το μέγεθος των 8-9 κλινών ανά στρέμμα. Παράλληλα, στις περιοχές που εμφανίζουν φθίνουσα τουριστική ανάπτυξη παρέχεται η δυνατότητα δημιουργίας νέων μονάδων 4 και 5 αστέρων. Οι μονάδες αυτές δύναται να δημιουργηθούν τόσο εντός όσο και εκτός σχεδίου αλλά υπό τον όρο ότι θα αποσυρθούν τα παλαιά καταλύματα (Μαχαίρα, 2012).

Οι αναπτυσσόμενες περιοχές εξακολουθούν να διαχωρίζονται σε περιοχές φέρουσες περιθώρια ανάπτυξης σε σχέση με τον ποιοτικό μαζικό τουρισμό. Ακόμα διαχωρίζονται και σε περιοχές φέρουσες δυνατότητα ήπιας μορφής εναλλακτικού τουρισμού καθώς και σε ένα σύνολο περιοχών με στοιχεία τουριστικής ανάπτυξης μαζικού τουρισμού μέσα στα πλαίσια των περιοχών που χαρακτηρίζονται ως αναπτυσσόμενες. Στην κατηγορία των πρώτων αρχικά ήταν επιτρεπτή η δημιουργία νέων εγκαταστάσεων 3-5 αστέρων ανά σειρά προτεραιότητας, ενώ τώρα προτείνεται η δόμηση σύνθετων τουριστικών κατοικιών καθώς και νέων εγκαταστάσεων με οργανωμένες υποδοχές. Στην κατηγορία αυτή, μέχρι να πραγματοποιηθεί καθορισμός της αρτιότητας τους στα 20 στρέμματα, το μέγεθος της μέγιστης πυκνότητας προσδιορίζεται στις 8-9

κλίνες ανά στρέμμα. Στη δεύτερη όμως κατηγορία περιοχών το μέγεθος της αρτιότητας συρρικνώνεται στο μέγεθος των 15 στρεμμάτων με δημιουργία νέων καταλυμάτων σε έκταση 3-5 στρεμμάτων και δημιουργία οργανωμένων υποδοχέων ειδικού τύπου σε ότι άπτεται των εκτός σχεδίου περιοχών. Ως προς την τρίτη κατηγορία, επισημαίνεται αύξηση της αρτιότητας από το μέγεθος των 8 στα 20 στρέμματα μαζί με τη δημιουργία οργανωμένων υποδοχέων (Μαχαίρα, 2012). Τα τουριστικά περιθώρια ανάπτυξης των μητροπολιτικών περιοχών επισημαίνεται ότι, αντί του μεγέθους της ελάχιστης αρτιότητας των δέκα στρεμμάτων για τις εκτός σχεδίου περιοχές, πλέον παρέχεται η δυνατότητα δόμησης με νέες τουριστικές εγκαταστάσεις μέσα από τη δημιουργία οργανωμένων υποδοχέων. Σχετικά με τον θαλάσσιο τουρισμό, πλέον μέσω του σχεδίου προωθείται ο τουρισμός που σχετίζεται με τις κρουαζιέρες. Συνακόλουθα, ο τουρισμός κρουαζιέρας ενισχύεται για τις περιοχές της Θεσσαλονίκης, του Κατάκολου, της Ρόδου, του Βόλου, της Καβάλας, της Κω και της Πάτμου (Μαχαίρα, 2012).

## 6.5 Οριοθέτηση και αναγκαιότητα των Green Hotels

Βάσει της ένωσης Πράσινων Ξενοδοχείων (Green Hotel Association<sup>46</sup>), πράσινα ξενοδοχεία χαρακτηρίζονται οι φιλικά διακεείμενες ως προς το περιβάλλον ιδιοκτησιακές μονάδες, των οποίων τα διευθυντικά στελέχη εκδηλώνουν μια προθυμία θέσπισης προγραμμάτων ανάπτυξης περιβαλλοντικής δράσης. Εντός των πλαισίων αυτών, η ανάληψη περιβαλλοντικής δράσης προσδιορίζεται στην ανάληψη πρωτοβουλιών εξοικονόμησης νερού και ενέργειας, αλλά και τη μείωση της παραγωγής των στερεών απόβλητων αυτών. Παράλληλα, ως πράσινα ξενοδοχεία οριοθετούνται τα ξενοδοχεία που προβαίνουν στην ανάληψη δράσεων εξοικονόμησης χρημάτων με απώτερο σκοπό το ζήτημα περιβαλλοντικής προστασίας του πλανήτη. Ένας άλλος ορισμός περί Green hotel προβαίνει στην σύνδεση της πράσινης επιλογής με θέματα αποτελεσματικότητας του ξενοδοχείου, δύναται δηλαδή ένα πράσινο ξενοδοχείο να οριστεί ως μια εγκατάσταση φιλική προς το περιβάλλον που προβαίνει στην εφαρμογή πράσινων αρχών και προγραμμάτων, προκειμένου τα συγκεκριμένα προγράμματα να συνδράμουν στη περιβαλλοντική προστασία. Κατά τον τελευταίο αυτό ορισμό, τα ξενοδοχεία επιβάλλεται να συνδράμουν και στη βελτίωση της ξενοδοχειακής αποτελεσματικότητας (Green Hotel Association, 2013).

Χρήζει επισήμανσης το γεγονός ότι στο πλαίσιο της Ελλάδος δεν έχει οριστεί το αντίστοιχο νομικής μορφής υπόβαθρο, το οποίο και να είναι σε θέση να προβαίνει στην

---

<sup>46</sup> <http://greenhotels.com>, (23/11/2013).

οριοθέτηση των πράσινων ξενοδοχείων. Εκτιμάται προς αυτή την κατεύθυνση ότι συντελούνται διάφορα βήματα, όπως για παράδειγμα η κτιριακή αξιολόγηση μέσω της δράσης της Ενεργειακής Επιθεώρησης καθώς και η διενεργηθείσα πρόταση του Υπουργού Τουριστικής Ανάπτυξης περί τα τέλη του 2008 προς διεξαγωγή μελέτης με αντικείμενο τη πιστοποίηση των οικολογικών ξενοδοχειακών μονάδων στην Ελλάδα. Τονίζεται ότι στο διάστημα των τελευταίων ετών ο αριθμός των ξενοδοχειακών ομίλων που ενδιαφέρονται για την ανάπτυξη και προώθηση της εφαρμογής περιβαλλοντικής πολιτικής τείνει να εμφανίζει διαρκώς αυξανόμενες τάσεις. Ανάμεσα στους διάφορους αυτούς ομίλους, χαρακτηριστική είναι και η περίπτωση του ομίλου Jury's Inn Hotels<sup>47</sup>, με περιοχή ανάπτυξης δράσης της την περιοχή της Μεγάλης Βρετανίας (Πολύζου, 2010).

Οι αιτίες ανάπτυξης αυτής της οικολογικής τάσης στα τεκταινόμενα της ξενοδοχειακής βιομηχανίας άπτονται του γεγονότος ότι τα πράσινα ξενοδοχεία δύνανται να συνεισφέρουν τα μέγιστα στην εξοικονόμηση φυσικών πόρων του πλανήτη. Μέσα από την ανάπτυξη πράσινων ξενοδοχείων είναι εφικτή η ενίσχυση της βιωσιμότητας των επιχειρήσεων αλλά και της προώθησης της έννοιας της περιβαλλοντικής ηθικής στο πελατειακό κοινό των ξενοδοχείων. Μια ακόμη αιτία που καθιστά αναγκαία την ύπαρξη πράσινων ξενοδοχείων άπτεται της ύπαρξης τουριστών ιδιαίτερα περιβαλλοντικά ευαίσθητοποιημένων, οι οποίοι προβαίνουν σε εφαρμογή νέων πρακτικών εξοικονόμησης φυσικών πόρων στον τρόπο καθημερινής διαβίωσης τους και έτσι επιθυμούν να διαπιστώσουν την εφαρμογή παρόμοιων πρακτικών και στα μέρη όπου πρόκειται να τους φιλοξενήσουν. Δεδομένου ότι, για παράδειγμα, ένα ξενοδοχείο 150 κλινών εμφανίζει κατανάλωση ύδατος και ενέργειας σε χρονικό διάστημα μιας εβδομάδας ίση με την ετήσια οικιακή κατανάλωση 1004 νοικοκυριών, η υιοθέτηση πράσινων τακτικών καθίσταται κάτι παραπάνω από επιβεβλημένη. Το καταναλωτικό κοινό των ξενοδοχείων έχοντας επίγνωση του κόστους της οικιακής χρήσης ύδατος και ενέργειας κάνει πιο περιορισμένη χρήση. Αντίθετα, στα ξενοδοχεία γίνεται υπερκατανάλωση καθώς αυτή η υπερκατανάλωση δεν έχει επίπτωση στην τιμή των υπηρεσιών του ξενοδοχείου. Πολλαπλά περιβαλλοντικά ζητήματα αποκτούν δεσπόζουσα θέση στους μεσογειακούς προορισμούς, ανάμεσα στους οποίους συγκαταλέγεται και η Ελλάδα. Στα μέρη που διέπονται από το στοιχείο επέλασης του μαζικού τουρισμού αρκετοί επισκέπτες έρχονται αντιμέτωποι με την οδυνηρή διαπίστωση της διάψευσης των προσδοκιών τους. Ειδικά όταν το δέλεαρ για ένα τουρίστα δεν είναι άλλο από τις επικρατούσες κλιματολογικές συνθήκες, τον ήλιο, τη θάλασσα, τις παραλίες καθώς και άλλες παρομοίου

---

<sup>47</sup> <http://www.jurysinns.com>, (23/11/2013).

τύπου ειδυλλιακές εικόνες, η πραγματικότητα φαίνεται ιδιαίτερα σκληρή. Η επικράτηση του συνωστισμού των λουομένων σε ακάθαρτες παραλίες και ακτές, το πρόβλημα της λειψυδρίας σε συνδυασμό με τις διακοπές ρεύματος, τη κυκλοφοριακή συμφόρηση, την επικράτηση θορύβων, καθιστούν αναγκαία την ύπαρξη εναλλακτικών ξενοδοχείων. Ομοίως, αναγκαία την καθιστούν και ζητήματα αισθητικής ρύπανσης καθώς και ατελεύτητων ουρών ταλαιπωρίας σε τραπεζικές και ταχυδρομικές θυρίδες, όπως και τα αναφερόμενα διαρκώς προβλήματα επισημανθεισών αυθαιρεσιών στη δόμηση (Ρειζάκη, 2010).

Αναμφίβολα ο τουρισμός βρίσκεται σε διαρκή σχέση αλληλεξάρτησης με το φυσικό περιβάλλον σε ποσοστό 90% συμφωνά με ορισμένες εκτιμήσεις. Κατά συνέπεια, το φυσικό περιβάλλον συνιστά απαραίτητη παράμετρο για την τουριστική εξέλιξη μιας περιοχής. Το κεφάλαιο της εκάστοτε τουριστικής περιοχής καλείται να αναδειχτεί και να αξιοποιηθεί μέσω του τουρισμού, με απώτερο σκοπό την παραγωγή οικονομικών, κοινωνικών, πολιτισμικών και περιβαλλοντικών οφελών. Συνακόλουθα, αν απώτερος σκοπός της τουριστικής ανάπτυξης είναι η αιφορία των πλεονεκτημάτων που προσφέρονται μέσω του τουρισμού, ανηφορική θα πρέπει να είναι και η διαδικασία εκμετάλλευσης του κεφαλαίου του τουρισμού, δηλαδή των περιοχών όπου είναι έμπλεες φυσικού κεφαλαίου και του συνακόλουθου σεβασμού αυτού του κεφαλαίου στο διηνεκές του χρόνου. Προκειμένου λοιπόν να καταστεί δυνατή η επίτευξη της αιφόρου ανάπτυξης του τουρισμού, απαιτείται η αρμονική και ισορροπημένη ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ φυσικού περιβάλλοντος και τουρισμού. Πρακτικά, προκειμένου να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ φυσικού περιβάλλοντος και τουρισμού, συνεπάγεται ότι καθίσταται ανέφικτη η μονομερής ανάπτυξη του τουρισμού. Η μονοδιάστατη ανάπτυξη του τουρισμού εις βάρος του φυσικού περιβάλλοντος, η οποία και συνεπάγεται την υπερβολική αξιοποίηση των φυσικών πόρων και την συνεκδοχική υποβάθμιση τους (Ρειζάκη, 2010).

## **6.6 Παράγοντες ενθάρρυνσης ή αναστολής της εφαρμογής προγραμμάτων περιβαλλοντικής προστασίας**

Αποτυπώνονται ακολούθως οι παράγοντες που ενδέχεται να ασκήσουν θετική ή αρνητική επίδραση στην εφαρμογή προγραμμάτων περιβαλλοντικής προστασίας. Τονίζεται αρχικά ότι το μέγεθος της επιχείρησης συνιστά σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα της ανάληψης περιβαλλοντικής δράσης από μέρους της ξενοδοχειακής επιχείρησης. Ο λόγος είναι ότι το μέγεθος συνιστά έναν παράγοντα που είναι εμφανής στο σύνολο των ενδιαφερομένων μερών. Αντίστοιχα, το μέγεθος της εκάστοτε επιχείρησης δύναται να συσχετιστεί και με το εύρος του φάσματος των περιβαλλοντικών επιπτώσεων της εκάστοτε επιχείρησης (Πολύζου, 2010).

Ένα ακόμη στοιχείο που δύναται να επιδράσει στην ανάληψη ή απόρριψη υιοθέτησης πρασίνων πρακτικών από μέρους των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων συναρτάται με το είδος του τουρισμού που στοχεύει να προσελκύσει το εκάστοτε ξενοδοχείο. Ειδικότερα, ξενοδοχεία που χωροταξικά βρίσκονται σε ηλιόλουστες περιοχές ή κοντά σε όρη ενδέχεται να εμφανίζουν πιο θετική στάση στην υιοθέτηση πράσινων πρακτικών. Αντίθετα, τα αστικά ξενοδοχεία τείνουν να εμφανίζονται πιο εφεκτικά στον ενστερνισμό υιοθέτησης περιβαλλοντικών πρακτικών. Καθοριστικής σημασίας προσδιοριστικός παράγοντας της δημιουργίας ή μη πράσινων ξενοδοχείων αποτελεί το ιδιοκτησιακό καθεστώς του εκάστοτε ξενοδοχείου. Ξενοδοχειακές μονάδες που υπάγονται σε αλυσίδες ξενοδοχείων, αναμένεται να είναι σε θέση να επωφεληθούν από τις οικονομίες κλίμακας, οι οποίες προκύπτουν κατά τη διάρκεια εφαρμογής πράσινων προγραμμάτων στις κατά τόπους ξενοδοχειακές μονάδες. Σε αντιπαραβολή με τις αλυσίδες ξενοδοχείων, οι ανεξάρτητες ξενοδοχειακές μονάδες εμφανίζονται με λιγότερα κίνητρα στην υιοθέτηση τέτοιων πρωτοβουλιών εξαιτίας του μεγέθους του κόστους δημιουργίας πράσινου ξενοδοχείου. Τέλος, η εμπειρία αποτελεί παράγοντα επίδρασης στην υιοθέτηση ή μη πράσινων πρακτικών, ο βαθμός δηλαδή κατά τον οποίο η παράμετρος της εμπειρίας εφαρμογής περιβαλλοντικών προγραμμάτων από μέρους των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων δύναται να συνδράμει στη διευκόλυνση εφαρμογής αυτών (Πολύζου, 2010).

## **6.7 Ανάπτυξη πράσινων ξενοδοχειακών επενδύσεων**

Ο πράσινος τουρισμός αποτελεί μια σημαίνουσα μορφή των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Η μορφή του πράσινου τουρισμού άπτεται της υλοποίησης επενδύσεων σχετιζόμενων με αυτόν τον κλάδο του τουρισμού μέσω της δραστηριοποίησης επιχειρήσεων που αναλαμβάνουν επιχειρηματικές δράσεις με τη μορφή ξενοδοχείων ή τουριστικών καταλυμάτων. Γενικότερα, γνώμονας των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στο πεδίο του πράσινου τουρισμού δεν είναι άλλος από την εκδήλωση σεβασμού ως προς το περιβάλλον και την συνεκδοχική αρχή της αειφόρας και της βιώσιμης ανάπτυξης. Ειδικότερα, οι στόχοι του πράσινου τουρισμού εντοπίζονται στην ανάπτυξη περιβαλλοντικής ηθικής όλων των μερών που εμπλέκονται στην τουριστική βιομηχανία. Ταυτόχρονα, οι δράσεις του πράσινου τουρισμού συνδέονται με το ζήτημα της αναβάθμισης των υπηρεσιών που προσφέρουν οι τουριστικές υπηρεσίες των τουριστικών μονάδων. Έγκειται επίσης στην συνεπαγόμενη βελτίωση των προσφερόμενων υπηρεσιών της τουριστικής βιομηχανίας αλλά και των επιδόσεων της ως προς το περιβάλλον. Επιπρόσθετα, οι δράσεις του πράσινου τουρισμού τελούνται με γνώμονα τη δημιουργία υποδομών αλλά και την ανάληψη δραστικών σχεδίων και την πλήρωση οικολογικών κριτηρίων πιστοποίησης. Αντίστοιχα, μέσα στα πλαίσια της κατεύθυνσης του πράσινου

τουρισμού οι εκάστοτε τουριστικές μονάδες καλούνται να συνδράμουν τα μέγιστα στη βελτίωση των λειτουργικών τους υποδομών. Καλούνται ακόμα να προσδώσουν οικολογικό προσανατολισμό σε όλο το φάσμα δράσης των επιχειρησιακών τους διαδικασιών, ενισχύοντας οικολογικά το φάσμα των ιδιαίτερων τοπικών, γεωγραφικών και ποιοτικών τους χαρακτηριστικών. Ειδικότεροι στόχοι των ανωτέρω ενεργειών σχετίζονται με τη βελτιστοποίηση της απόδοσης των κτιριακών εγκαταστάσεων των επιχειρήσεων που επιλέγονται αλλά και με ζητήματα μεθόδων εξοικονόμησης ενέργειας. Επιπρόσθετοι στόχοι των πράσινων ξενοδοχειακών μονάδων αποτελούν η διαχείριση των υδάτινων πόρων κατά σωστό και υπεύθυνο τρόπο σε συνδυασμό με την ορθή διαχείριση των αποβλήτων / απορριμμάτων. Σημειώνεται επίσης το ζήτημα της υλοποίησης πάσας μορφής δράσεων φιλικών ως προς το περιβάλλον, χωρίς δηλαδή να το επιβαρύνουν, και παράλληλα να επιλέγουν ενέργειες προώθησης της ευαισθητοποίησης όλων των εμπλεκόμενων φορέων σχετικών με το περιβάλλον (Μαχαίρα, 2012).

Η βελτίωση του περιβάλλοντος και η αντίστοιχη μείωση του λειτουργικού κόστους των ξενοδοχειακών μονάδων αποτελεί σημαντικό κίνητρο υιοθέτησης οικολογικών συστημάτων λειτουργίας και πιστοποίησης. Η τάση που διαφαίνεται τα τελευταία χρόνια από μέρους των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων αλλά και των τουριστών, αφορά την ευαισθητοποίηση τους σε περιβαλλοντικά ζητήματα και παροχών πιστοποιήσεων περιβαλλοντικού χαρακτήρα των καταλυμάτων του τουρισμού. Όλη αυτή η διαφαινόμενη τάση για ανάπτυξη δράσεων με γνώμονα το περιβάλλον συνιστά ένα επιπρόσθετο κίνητρο για την ενίσχυση των πράσινων επενδύσεων. Η άνθιση των πράσινων ξενοδοχείων αποτελεί περίτρανο παράδειγμα του γεγονότος ότι το ζήτημα των περιβαλλοντικών και οικονομικών στόχων των ξενοδοχείων δύναται να επιτευχθεί παράλληλα με το σεβασμό στο περιβάλλον. Το ερώτημα που αναφέρεται λοιπόν σχετίζεται με τον βαθμό κατά τον οποίο δύναται να υπάρξει πολυτέλεια στο ξενοδοχειακό τομέα χωρίς ταυτόχρονα να συνεπάγεται και πολλαπλές περιβαλλοντικές καταστροφές. Το ερώτημα αυτό δύναται να απαντηθεί μέσα από την εκτίμηση της ύπαρξης των πολυάριθμων τεχνολογιών που άπτονται για παράδειγμα της αποταμίευσης νερού και της συνεκδοχικής μείωσης των λειτουργικών δαπανών. Με βάση τα αποτελέσματα ερευνών διαφαίνεται ξεκάθαρα ότι οι ξενοδοχειακές μονάδες που προβαίνουν σε χρήση σύγχρονων τεχνολογιών σχετικά με την εξοικονόμηση ύδατος είναι σε θέση να καταναλώνουν μόλις το ένα πέμπτο του νερού ανά τουρίστα συγκριτικά με τις ξενοδοχειακές μονάδες οι οποίες δεν ακολουθούν αυτή την τακτική. Το πλέον όμως σημαντικό στοιχείο της παραπάνω πρακτικής σχετίζεται με το γεγονός ότι οι πελάτες αφενός στο ζήτημα της παρεχόμενης πολυτέλειας δεν επισημαίνουν καμία διαφορά, επιπλέον οι προαναφερθείσες συσκευές επιτελούν διπλό ρόλο,

από τη μία δηλαδή επιτυγχάνουν την μείωση της κατανάλωσης του ύδατος, από την άλλη συνδράμουν στη καταναλισκόμενη ενέργεια προς θέρμανση του νερού (Ρειζάκη, 2010. Μαχαίρα, 2012).

## 6.8 Κίνητρα για πράσινα ξενοδοχεία

Κατά τα όσα επισημαίνει ο ανεξάρτητος φορέας RICS (Royal Institution of Chartered Surveyors)<sup>48</sup>, τα κίνητρα που παρέχει η δημιουργία αειφόρων κτιρίων είναι πολλά και σημαντικά. Ο RICS δραστηριοποιείται στην αντιπροσώπευση επαγγελματιών ακινήτων και εκτιμητών στην περιοχή του Ηνωμένου Βασιλείου και άλλων κυρίαρχων χωρών. Ως φορέας είναι υπεύθυνος για την προσφορά εκπαίδευσης και πρότυπων κατάρτισης, αλλά και προστασίας των καταναλωτών μέσα από τη δημιουργία αυστηρών κωδικών. Ταυτόχρονα, ο RICS παρέχει υπηρεσίες συμβουλευτικού χαρακτήρα σε τράπεζες και επιχειρήσεις και, βάσει διαπιστώσεων του, το θεμελιώδους σημασίας κίνητρο για την εφαρμογή πράσινων επενδύσεων από μέρους των επιχειρήσεων άπτεται της συνεπαγόμενης κερδοφορίας της επένδυσης. Αυτή η δυνατότητα κερδοφορίας οποία δύναται να ανακύψει μέσω της μείωσης της ενεργειακής κατανάλωσης της (Μαχαίρα, 2012. Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, 2009).

Τα όσα τονίζει ο RICS στις έρευνες του εφαρμόστηκαν και στο πεδίο του τουριστικού τομέα με πρωτοπόρους Ευρωπαϊκές και Αμερικανικές χώρες. Αξίζει να τονιστεί ότι πλέον οι ιδιοκτήτες ξενοδοχειακών επιχειρήσεων των ΗΠΑ στρέφονται στην παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης εξειδικευμένων επαγγελματιών-μηχανικών με απώτερο σκοπό να καταστήσουν τις επιχειρήσεις τους μέρος της πράσινης βιώσιμης ανάπτυξης. Στόχος τους αποτελεί η συμβολή τους στον περιορισμό των αρνητικών επιπτώσεων του τουρισμού στο περιβάλλον και σαφέστατα να εξοικονομήσουν σημαντικά έξοδα σε ό,τι άπτεται της λειτουργίας και της συντήρησης των μονάδων τους. Ακόμη, στον Ευρωπαϊκό χώρο πολλές μεγάλης έκτασης ξενοδοχειακές μονάδες και αλυσίδες ξενοδοχείων προωθούν τα καινούρια ή ανακαινισμένα πράσινα ξενοδοχεία τους. Στόχος τους δεν είναι άλλος από την αύξηση των εσόδων τους, επιδιώκοντας να αποτελέσουν πιο ελκυστικά στο target group των τουριστών που διέπονται από αυξανόμενη περιβαλλοντική ευαισθησία. Ειδικότερα, τα τρία σημαντικά διαδικτυακά ταξιδιωτικά γραφεία (online travel agencies) της Αμερικής τα Travelocity<sup>49</sup>, Orbitz<sup>50</sup> και<sup>51</sup> Expedia

---

<sup>48</sup> <http://www.rics.org/gr>, (25/11/2013).

<sup>49</sup> <http://www.travelocity.com>, (25/11/2013).

<sup>50</sup> <http://www.orbitz.com>, (25/11/2013).

<sup>51</sup> <http://www.expedia.com>, (25/11/2013).

ενδιατρίβουν σε μια προσπάθεια προώθησης των περιβαλλοντικά φιλικών ξενοδοχείων, δηλαδή green hotels και eco eco friendly hotels. Ειδικότερα, η διευθύντρια του Travelocity και υπεύθυνη της εφαρμογής του προγράμματος “Travel for Good”<sup>52</sup> τονίζει ότι το ζήτημα της ενότητας του βιώσιμου τουρισμού του Travelocity ξεκίνησε την ανάπτυξη του από τον Αύγουστο του 2006. Στην συνέχεια, άρχισε η προσάρτηση του καταλόγου των πράσινων ξενοδοχείων και στο τέλος του 2009 προσαρτήθηκε και η ενότητα “Travel for Good”. Αποτέλεσμα όλης αυτής της προσπάθειας είναι η λίστα με τα πράσινα ξενοδοχεία να εμπεριέχει 700 ξενοδοχειακές μονάδες, οι οποίες επιλέχτηκαν μέσω της δράσης σημαντικών πράσινων οργανισμών, όπως για παράδειγμα συνιστούν οι Green Seal<sup>53</sup>, Green Key Global<sup>54</sup>, Audubon Green Leaf Eco – Rating Program<sup>55</sup> και Rainforest Alliance<sup>56</sup> (Πολύζου, 2010. Μαχαίρα, 2012).

Αξίζει να τονιστεί ότι το Travelocity εδράζει το σύνολο των κριτηρίων του βάσει των οποίων προβαίνει στην επιλογή της λίστας των πράσινων ξενοδοχείων στη λίστα των προτύπων που τίθενται μέσω του Συμβουλίου περί Βιώσιμου Τουρισμού. Το Συμβούλιο από το 2008 προσφέρει εκτεταμένη κατανόηση των ζητημάτων του Βιώσιμου Τουρισμού, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στις πιο βασικές πτυχές του. Εστιάζει δηλαδή σε ζητήματα μεγιστοποίησης των κοινωνικού και οικονομικού χαρακτήρα πλεονεκτημάτων των πράσινων επενδύσεων στο φάσμα των τοπικών κοινοτήτων σε συνδυασμό με τον περιορισμό των αρνητικών τους επιδράσεων στο πεδίο του τοπικού πολιτισμού. Παράλληλα εστιάζει σε ζητήματα πράσινων επενδύσεων με γνώμονα τη μείωση της προσκληθείσας ζημιάς στο περιβάλλον και εν γένει στο ζητούμενο του ευρύθμου προγραμματισμού της ανάπτυξης του τουρισμού κατά βιώσιμο τρόπο (Πολύζου, 2010. Μαχαίρα, 2012).

Με αργούς ρυθμούς έχει ξεκινήσει και το ζήτημα της εφαρμογής εξοικονόμησης πόρων και στον Ελλαδικό χώρο σε ό,τι άπτεται της ξενοδοχειακής βιομηχανίας. Η Ελληνική πολιτεία προβαίνει στην παροχή κατάλληλων κίνητρων για τη δημιουργία πράσινων ξενοδοχείων παρέχοντας τόσο επιδοτήσεις στους ξενοδόχους όσο και προβαίνοντας στη βράβευση τους με βάση τα αποτελέσματα του περιβαλλοντικού τους αποτυπώματος. Πολλαπλές πράσινες επενδύσεις επιδοτούνται, όπως για παράδειγμα οι ξενοδοχειακές μονάδες οι οποίες προβαίνουν

---

<sup>52</sup> <http://www.travelocity.com/c/content/site/en/TRAVELOCITY/public-relations/microsite/travel-for-good/travel-for-good.html>, (25/11/2013).

<sup>53</sup> <http://www.greenseal.org>, (25/11/2013).

<sup>54</sup> <http://www.greenkeyglobal.com>, (25/11/2013).

<sup>55</sup> [http://www.epa.gov/region02/p2/hospitality/documents/webinar\\_1.19\\_realbuto.pdf](http://www.epa.gov/region02/p2/hospitality/documents/webinar_1.19_realbuto.pdf), (25/11/2013).

<sup>56</sup> <http://www.rainforest-alliance.org>, (25/11/2013).



στη χρήση νέων μορφών ενέργειας. Οι ξενοδοχειακές μονάδες που ασχολούνται με μεθόδους εξοικονόμησης ενέργειας χαίρουν πρόσθετων πλεονεκτημάτων, που παρέχονται εντός του πλαισίου αναπτυξιακών προγραμμάτων (Πολύζου, 2010).

Μέσω της δράσης των ανωτέρω αναπτυξιακών προγραμμάτων προωθείται και ενισχύεται το ζήτημα της ανάληψης επενδυτικών πρωτοβουλιών, οι οποίες συνδράμουν στη περιβαλλοντική προστασία. Μια περιβαλλοντική αυτή προστασία προωθείται και αναπτύσσεται μέσα από τη χρήση και εφαρμογή συστημάτων που άπτονται των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο πεδίο του τουρισμού και δη από μέρους της ξενοδοχειακής βιομηχανίας. Η χρήση συστημάτων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας συνιστά σημαντικό κίνητρο για τους επιχειρηματίες του ξενοδοχειακού κλάδου αλλά και για το ζητούμενο της προσέλκυσης νέων επενδυτών, οι οποίοι παρωθούνται να εντάξουν στις νέες επιχειρηματικές τους πρωτοβουλίες την πράσινη επιχειρηματικότητα. Ενδεικτικά χρήζουν αναφοράς ορισμένα αναπτυξιακά προγράμματα αλλά και αντίστοιχες βραβεύσεις οι οποίες και άπτονται αποκλειστικά των τουριστικών επενδύσεων, συνιστώντας θεμελιώδες κίνητρο της κατασκευής και λειτουργίας αυτών στην Ελληνική Επικράτεια. Ευρύτερα το ζητούμενο της εκτεταμένης εφαρμογής τεχνολογικών επενδύσεων που στοχεύουν στο ζήτημα της εξοικονόμησης ενέργειας δύναται να συνεισφέρει σημαντικά στο ζητούμενο ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας του Ελληνικού ξενοδοχειακού κλάδου. Η ανταγωνιστικότητα αυτή των ξενοδοχειακών μονάδων μπορεί να ενισχυθεί με την παροχή ταυτόχρονης διασφάλισης της ουσιαστικής προστασίας του περιβάλλοντος (Πολύζου, 2010. Μαχαίρα, 2012).

## 6.9 Απονομή βραβείων B-Green

Το περιοδικό Real Estate & Development<sup>57</sup> προχώρησε στη διεξαγωγή του διαγωνισμού B-Green<sup>58</sup>. Ο διαγωνισμός διεξήχθη εντός των πλαισίων της ανάπτυξης οικολογικής συνείδησης, η οποία και εκφράζεται μέσω της περιβαλλοντικής προστασίας και της συνεκδοχικής προσπάθειας μείωσης του ενεργειακού αποτυπώματος στο δομημένο Ελλαδικό περιβάλλον. Ο διαγωνισμός αυτός πραγματοποιήθηκε το 2011 υπό της αιγίδα τόσο του Υπουργείου Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής<sup>59</sup> όσο και της συνδρομής των δράσεων όπου πραγματοποιούνται από το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος<sup>60</sup>. Στόχος του

---

<sup>57</sup> <http://www.ered.gr/gr/index.php>, (25/11/2013).

<sup>58</sup> [http://www.greenawards.com/press\\_and\\_media/media\\_partners/bggreen](http://www.greenawards.com/press_and_media/media_partners/bggreen), (25/11/2013).

<sup>59</sup> <http://www.ypeka.gr>, (25/11/2013).

<sup>60</sup> <http://web.tee.gr>, (25/11/2013).

διαγωνισμού B-Green ήταν η ανάδειξη και βράβευση των υλοποιημένων αιφόρων κτιρίων της Ελλάδας, τα οποία και είναι σύμφυτα με την εκπλήρωση των βασικών πράσινων κριτηρίων. Σκοπός της απονομής του ετήσιου βραβείου του οργανισμού B-Green ήταν να αναδειχτούν τα κτίρια για τα οποία κατά τον σχεδιασμό τους λήφθηκαν υπόψη παράμετροι περιορισμού της ενέργειας που καταναλώνουν και συνεκδοχικά της ανάπτυξης περιβαλλοντικής προστασίας (Μαχαίρα, 2012).

Ζητήματα βιοκλιματικού σχεδιασμού και εξοικονόμησης ενέργειας καθώς και χρήσης περιβαλλοντικά φιλικών δομικών υλικών, όπως και στοιχεία προσπελασιμότητας και ένταξης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην ανάδειξη των κτιρίων. Τα κτίρια ήταν απαραίτητο να καλύπτουν τις ανάγκες και τις συνθήκες άνεσης των χρηστών και ταυτόχρονα να συμβάλλουν στην ενθάρρυνση τεχνολογιών καινοτομίας. Τεχνολογίες δηλαδή ικανές να συνδράμουν στην αιφόρο και ορθολογική διαχείριση τόσο των υδάτινων πόρων όσο και των αποβλήτων / απορριμμάτων. Για την ανάδειξη των αιφόρων κτιρίων, μια άλλη παράμετρος που έπαιξε ρόλο συσχετίστηκε με την συνεκτίμηση της συνολικής δαπάνης του κύκλου ζωής και του τρόπου που δύναται να είναι αποδοτική η επένδυση σε συνάρτηση με τον χρόνο απόσβεσης του συνεπαγόμενου κόστους αυτής (Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, 2009).

Μέσα από τον παραπάνω διαγωνισμό αναδείχτηκαν συνολικά 13 κτίρια συμπεριλαμβανομένων μιας τράπεζας, της εστίας της Αμερικανικής Γεωργικής Σχολής της Θεσσαλονίκης, της υπεραγοράς AB Βασιλόπουλος, κτιρίων γραφείων, κατοικιών και φυσικά δυο ξενοδοχειακών μονάδων. Τα κτίρια των ξενοδοχειακών μονάδων ήταν στην περιοχή Νότιος Μαρμαράς της Χαλκιδικής και συγκεκριμένα το Ξενοδοχείο με την επωνυμία «Μελίτων» όπου εντάσσεται στην κατηγορία των ξενοδοχείων πολυτελείας και απαρτίζεται από 1203 κλίνες αλλά και το «Σιθωνία». Το βραβευμένο ξενοδοχείο «Σιθωνία». ομοίως βρίσκεται στην περιοχή του Νότιου Μαρμαρά Χαλκιδικής, είναι εξίσου πολυτελές και έχει δυναμικότητα 1.135 κλίνες. Τα ξενοδοχεία αυτά υψηλής δυναμικότητας κλινών βραβεύτηκαν για την ενσωμάτωση στον τρόπο λειτουργίας τους συστημάτων βιοκλιματικού σχεδιασμού. Χαρακτηριστικά σε ό,τι άπτεται του βιοκλιματικού σχεδιασμού, τα ξενοδοχεία αυτά είχαν προβεί στην ενσωμάτωση χρήσης γεωθερμίας στα συστήματα κεντρικού κλιματισμού για όλη την επιφάνεια του ξενοδοχείου. Επιπρόσθετα, βραβεύτηκαν λόγω της ενσωμάτωσης χρήσης υγραερίου ως βασικού καυσίμου παραγωγής ζεστού νερού, αλλά και για την ύπαρξη μονάδας αφαλάτωσης με σκοπό της επεξεργασίας την παραγωγή και νερού χρήσης απευθείας από το θαλασσινό νερό. Ταυτόχρονα διέθεταν μονάδα βιολογικού καθαρισμού τριτοβάθμιας επεξεργασίας των λυμάτων τους καθώς

και σύστημα Building Energy Management System (BEMS)<sup>61</sup>. Στην οικολογική βράβευση τους συνετέλεσε η χρήση triplex ανακλαστικών υαλοπλασμάτων καθώς και η ύπαρξη κεντρικού συστήματος ελέγχου της πίεσης του δικτύου παροχής νερού με σκοπό την επίτευξη οικονομικής κατανάλωσης. Τέλος, διέθεταν χώρους βαμμένους με οικολογικά χρώματα, λαμπτήρες εξοικονόμησης ενέργειας ή led, ενώ είχαν τοποθετήσει και φωτοκύτταρα για όλο το μήκος που σχετίζεται με τον οδικό και περιπατητικό φωτισμό της μονάδας (Μαχαίρα, 2012. Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, 2009).

---

<sup>61</sup> <http://www.wisegeek.com/what-is-building-energy-management.htm>, (25/11/2013).

## 7 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ & ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ

### 7.1 Διαδικασία μετατροπής ξενοδοχειακής μονάδας σε πράσινη

Ένα ξενοδοχείο δύναται με σχετικά απλό τρόπο και χωρίς την συνδρομή ιδιαίτερα ακριβών επενδύσεων να μετατραπεί σε πράσινο. Η διαδικασία μετατροπής μιας ξενοδοχειακής μονάδας σε πράσινη επί της ουσίας αποτελεί μια συνάρτηση παρεμβάσεων στον τρόπο δόμησης των κτηριακών δεδομένων ενός ξενοδοχείου, στο σύνολο των μηχανολογικών του στοιχείων αλλά και σε ευρύτερη περιβαλλοντική εκπαίδευση του προσωπικού του. Παράλληλα, στα πλαίσια της ανωτέρω διαδικασίας συμπεριλαμβάνονται και κινήσεις που αποκοπούν στην οικολογική αφύπνιση των πελατών του (Μαχαίρα, 2012).

Οι μηχανολογικού τύπου επεμβάσεις σε μια ξενοδοχειακή μονάδα αποσκοπούν στην αναβάθμιση της ώστε να καταστεί περιβαλλοντικά φιλική κατά τη διάρκεια της λειτουργίας της. Βασικές συνισταμένες της ανωτέρω διαδικασίας αποτελούν οι δράσεις περιορισμού της ενεργειακής κατανάλωσης μια μονάδας καθώς και κινήσεις περιορισμού της κατανάλωσης νερού. Σε πολλές περιπτώσεις στα ξενοδοχεία διαπιστώνεται κατασπατάληση νερού, μια πραγματικότητα που καθιστά επιβεβλημένη τη μετατροπή της λειτουργίας του ξενοδοχείου από συμβατική σε πράσινη. Παράλληλα, μέρος της διαδικασίας αναβάθμισης μιας ξενοδοχειακής μονάδας συνιστά και η εύρεση οικονομικότερων λύσεων αντικατάστασης παλιών συσκευών μέσα από τη χρήση gadgets, προκειμένου να συρρικνωθεί η καταναλισκόμενη ενέργεια. Μια άλλη προσέγγιση στο ζήτημα διαχείρισης του νερού σχετίζεται με την επιμελή παρακολούθηση ενδεχόμενων διαρροών στις βρύσες, δεδομένου ότι σε ένα ξενοδοχείο όταν υπάρχει διαρροή βρύσης δύναται να απολεσθούν έως και 2000 λίτρα νερού. Ένα απλού τύπου οικονομικό παράδειγμα οικολογικής διαχείρισης του νερού σχετίζεται με την προσάρτηση οικολογικών κεφάλων στα τηλέφωνα του ντους μέσω της ανάμιξης νερού και αέρα. Σημειώνεται ότι η χρήση των συγκεκριμένων κεφαλών δύναται να επιφέρει μείωση της κατανάλωσης ύδατος έως και 30% (Πετρόπουλος, 2006).

Η ενημέρωση και εκπαίδευση του ξενοδοχειακού προσωπικού παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία μετατροπής ενός ξενοδοχείου σε πράσινο. Το ζήτημα της τήρησης συγκεκριμένων οδηγιών οικολογικής διαχείρισης και χάραξης κατευθυντηρίων γραμμών σε συνδυασμό με τη παροχή συστάσεων προς το πελατειακό κοινό των ξενοδοχείων αποτελούν

σημαντικά κριτήρια ως προς την ενεργειακή αναβάθμιση ενός ξενοδοχείου (Δρακόπουλος, 2003). Πιο διεξοδικά αξίζει να επισημανθούν ορισμένες προτάσεις βελτίωσης ενεργειακής συμπεριφοράς των ξενοδοχείων με σκοπό την εξοικονόμηση φυσικών πόρων και καταναλισκόμενης ενέργειας (Μαχαίρα, 2012).

## **7.2 Ενδεικτικές μέθοδοι εξοικονόμησης νερού**

Η εξοικονόμηση νερού στα ξενοδοχεία δύναται να επιτευχθεί με ποικίλους τρόπους, όπως για παράδειγμα μέσα από τη χρήση αισθητήρων σε όλες τις βρύσες προκειμένου να επιτυγχάνεται αυτόματο κλείσιμο της βρύσης. Η κατανάλωση μιας ανοιχτής βρύσης κυμαίνεται στα 9 λίτρα νερού το λεπτό για χρήσεις πλυσίματος πιάτων, βουρτσίσματος δοντιών κλπ. Μια άλλη μέθοδος εξοικονόμησης νερού συνίσταται στην τοποθέτηση μετρητών κατανάλωσης νερού σε όλο το φάσμα του κτιρίου, έτσι ώστε ενδεχόμενες διαρροές να εντοπίζονται και να επισκευάζονται άμεσα. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι μια σταγόνα ανά δευτερόλεπτο λόγω διαρροής δύναται σε κόστος να υπερβεί τα 4 λίτρα ημερήσιας κατανάλωσης ή αλλιώς τα 1500 λίτρα νερού σε ετήσια βάση (Μαχαίρα, 2012).

Εξοικονόμηση νερού παράλληλα δύναται να επιτευχθεί και μέσα από τον εξοπλισμό του ξενοδοχείου με καζανάκια μηχανισμού διπλής ροής, όπως και μέσω συσκευών μετατόπισης νερού (hippo bags). Τα καζανάκια ενός ξενοδοχείου, λόγω του υψηλού κόστους αντικατάστασης τους, προτείνεται να συνδυαστούν με ειδικές σακούλες, οι οποίες τοποθετούνται εσωτερικά στο καζανάκι, μετατοπίζοντας σημαντική ποσότητα νερού. Αξίζει να επισημανθεί ότι ακόμα και αν τοποθετηθεί ένα μπουκάλι εσωτερικά σε ένα καζανάκι, επιτελείται εξοικονόμηση νερού σε ποσοστό 10% (Πετρόπουλος, 2006).

Συνίσταται επίσης προς εξοικονόμηση νερού η τοποθέτηση ντους και βρυσών ψεκασμού νερού με κάποια ποσοστά αέρα. Με αυτόν τον τρόπο δύναται να εξοικονομηθούν από 12-15 λίτρα νερού σε ημερήσια βάση. Η ροή του ύδατος αναμειγμένη με αέρα δύναται να μειώσει την κατανάλωση νερού. Απαραίτητη μέθοδος εξοικονόμησης νερού είναι και η συλλογή του νερού της βροχής για να ποτίζονται οι κήποι, ενώ με τη χρήση βιολογικού καθορισμού του νερού μπορεί να καταστεί εφικτή η επαναχρησιμοποίηση αυτού (Δρακόπουλος, 2003).

## **7.3 Ενδεικτικές μέθοδοι εξοικονόμησης ενέργειας**

Προκειμένου να εξοικονομηθεί ενέργεια στον τρόπο λειτουργίας μιας ξενοδοχειακής μονάδας, απαραίτητη κρίνεται η εξοικονόμηση ενέργειας μέσω της χρήσης ηλεκτρικών συσκευών πιστοποιημένα χαμηλής ενεργειακής κατανάλωσης. Σημαντική εξοικονόμηση ενέργειας επιτελεί και η χρήση ηλεκτρικών συσκευών υψηλής ενεργειακής απόδοσης, αφού

επιτυγχάνεται αντίστοιχη μείωση έως και 60% της καταναλισκόμενης ενέργειας. Ενέργεια επίσης δύναται να εξοικονομηθεί μέσω της ρύθμισης του θερμοσίφωνα στους 50 βαθμούς Κελσίου αντί στους 60°C, όπως και μέσω της αντίστοιχης ρύθμισης του κλιματισμού στους 26 βαθμούς και στους 20°C κατά την χειμερινή περίοδο. Ενέργεια παράλληλα εξοικονομείται όταν οι υπάλληλοι κυρίως του ξενοδοχείου κλείνουν τις ηλεκτρικές συσκευές μέσω του κεντρικού διακόπτη on/off και όχι από μέσω του τηλεχειριστηρίου stand-by (Πετρόπουλος, 2006).

Ως προς τον φωτισμό του ξενοδοχείου, ενέργεια δύναται να εξοικονομηθεί μέσω της χρήσης αισθητήρων φωτός στο σύνολο των διαδρομών του ξενοδοχείου καθώς επίσης και στους κοινόχρηστους χώρους. Μέσα από τη χρήση λαμπτήρων χαμηλής κατανάλωσης δύναται να εξασφαλιστεί 8-15 φορές μεγαλύτερο προσδόκιμο ζωής των λαμπτήρων καθώς και 4-5 φορές συρρίκνωση της ενεργειακής κατανάλωσης. Η χρήση καρτών ως key card εξασφαλίζει ταυτόχρονα τον έλεγχο φωτισμού και κλιματισμού. Με χρήση ροοστατών στα φωτιστικά δύναται να επιτευχθεί μείωση της καταναλισκόμενης ενέργειας καθώς και ρύθμιση του επιθυμητού επιπέδου φωτεινότητας του χώρου του ξενοδοχείου. Εξοικονόμηση ενέργειας επιτυγχάνεται επίσης με τη χρήση ψυκτών θαλασσινού νερού για τα κλιματιστικά συστήματα (Μαχαίρα, 2012).

#### **7.4 Συστήματα βιοκλιματικού σχεδιασμού**

Μεγάλης έκτασης ποσά ενέργειας και φυσικών πόρων δύναται να εξασφαλιστούν μέσα από τη χρήση ορθού συστήματος βιοκλιματικού σχεδιασμού συγκερασμένων με ορθή λειτουργία ψυκτικών / θερμαντικών συστημάτων ετησίως. Ενδεικτικά αξίζει να αναφερθούν κάποιες από τις πλέον σημαντικές λύσεις σε ό,τι άπτεται του βιοκλιματικού σχεδιασμού και των πλεονεκτημάτων αυτού. Ένα ορθό σύστημα βιοκλιματικού σχεδιασμού δύναται να εξασφαλίσει σε μια ξενοδοχειακή μονάδα ολική ή μερική αυτονομία ενέργειας μέσω της χρήσης φωτοβολταϊκών συστημάτων, ανεμογεννητριών, ηλιακών θερμοσίφωνων και γεωθερμίας. Παράλληλα, η χρήση συστημάτων εξοικονόμησης νερού, η οποία αποσκοπεί στον καθαρισμό των λυμάτων του ξενοδοχείου, συνιστά άλλη μια απόδειξη ύπαρξης ορθού βιοκλιματικού σχεδιασμού για ένα ξενοδοχείο, που θέλει να προσδιορίζεται ως πράσινο. Το ίδιο ισχύει και για την ύπαρξη σε μια ξενοδοχειακή μονάδα κουφωμάτων με θερμοδιακόπτη και ύπαρξη δίπλων ενεργειακών τζαμιών (Μαχαίρα, 2012. Πετρόπουλος, 2006).

Η ύπαρξη ορθού βιοκλιματικού σχεδιασμού προσδιορίζεται και μέσω της χρήσης οικολογικών υλικών σε ό,τι άπτεται του τρόπου κατασκευής ή ανακαίνισης της ξενοδοχειακής μονάδας. Για παράδειγμα, οικολογικά υλικά μπορούν να ντύσουν τα δάπεδα, τις ξύλινες κατασκευές, τις χρωματικές επιλογές, τις καλωδιώσεις και τις υδραυλικές σωληνώσεις ενός ξενοδοχείου. Απαραίτητα στοιχεία ενός ορθού βιοκλιματικού σχεδιασμού είναι και συστήματα

σχετιζόμενα με το φιλτράρισμα και τον καθορισμό της εσωτερικής ατμόσφαιρας των ξενοδοχειακών μερών μέσω της χρήσης διαφορετικών μεθόδων. Επί παραδείγματι, η πλαισίωση του ξενοδοχείου με ειδικά φυτά εσωτερικού χώρου αλλά και με η χρήση μηχανικών φίλτρων ή με η χρήση επινοητικών μεθόδων αερισμού δύναται να συνδράμουν τα μέγιστα στην ορθή σχεδίαση βιοκλιματικού σχεδιασμού. Στη κατηγορία του ορθού βιοκλιματικού σχεδιασμού υπάγονται πολλαπλές λύσεις. Ανάμεσα σε αυτές διακρίνονται οι πράσινες λύσεις μέσω της τοποθέτησης ηλιακής καμινάδας, φυτέματος δωματίων και στεγών, ύπαρξης εσωτερικού θερμοκηπίου, ειδικού φωτισμού με φωτιστικά νέας τεχνολογίας, αλλά και η ύπαρξη συστημάτων σκίασης και ηλιοπροστασίας (Μαχαίρα, 2012).

Αξίζει όμως να επισημανθεί ότι το σημαντικό ζήτημα της εξοικονόμησης ενέργειας δύναται να επιτευχθεί και σε ήδη υφιστάμενες ξενοδοχειακές μονάδες. Κατά συνέπεια μέσω της προσθήκης συσκευών εξοικονόμησης ενέργειας και με παράλληλη τροποποίηση και ανακατασκευή του κτιρίου καθώς και με αντικατάσταση ορισμένων εγκαταστάσεων μηχανολογικού χαρακτήρα εξοικονομείται ενέργεια. Επί παραδείγματι, μέθοδοι εξοικονόμησης ενέργειας σε υπάρχοντα ξενοδοχεία συνιστούν η προσθήκη ηλιακού θερμοσίφωνα και ανεμιστήρα οροφής όπως και η χρήση λαμπτήρων χαμηλής κατανάλωσης. Μια άλλη ενεργειακή παρέμβαση σε υπάρχον ξενοδοχείο αποτελεί η προσθήκη κατάλληλης θερμομόνωσης βασικής συνιστώσας, δηλαδή κάθε κτιριακού οικοδομήματος προκειμένου να προστατευτεί από τις κλιματολογικές συνθήκες. Συνιστάται επίσης κατά τους θερινούς μήνες η χρήση σκιάστρων, τεντών ή περσίδων με προσανατολισμό το νότο ή τη δύση. Επίσης, η διαδικασία φυτέματος στο δώμα ή την ταράτσα του ξενοδοχείου δύναται να προσφέρει άριστη θερμομόνωση και βελτίωση της αισθητικής του χώρου. Ιδιαίτερα χρήσιμη μέθοδος αποτελεί η σύνδεση του πλυντηρίου ρούχων και πιάτων με τον ηλιακό θερμοσίφωνα, προκειμένου να παρέχεται ζεστό νερό και βέβαια η υιοθέτηση εναλλακτικών μορφών ενέργειας μέσω της χρήσης φωτοβολταϊκών συστημάτων, ανεμογεννητριών, αξιοποίησης γεωθερμικής ενέργειας και βιομάζας (Μαχαίρα, 2012. Πετρόπουλος, 2006).

## **7.5 Ενδεικτικές μέθοδοι εξοικονόμησης πόρων**

Προς επιπρόσθετη εξοικονόμηση πόρων δύναται να ανακυκλωθούν γυάλινα αντικείμενα, μαγειρικό ελαιόλαδο, πλαστικά και μπαταρίες. Στερεά απόβλητα είναι πλέον εφικτό να προωθηθούν σε εταιρείες ανακύκλωσης, οι οποίες επιδιώκουν την ανάκτηση και ανακύκλωση πόρων (Μαχαίρα, 2012). Μέσω της ανακύκλωσης μπορούν να επιτευχθούν μια σειρά από οφέλη καθώς η διαδικασία ανακύκλωσης συνεισφέρει στη μείωση απορριμμάτων και του κόστους διάθεσης αυτών αλλά και ευρύτερα συντελεί στην εξοικονόμηση ενέργειας και νερού.

Μια χρήσιμη μέθοδος άπτεται του διαχωρισμού των απορριμμάτων πλησίον του τόπου παραγωγής τους, καθώς τοιούτοτρόπως είναι εφικτή η μείωση του συνεπαγόμενου κόστους διαλογής τους. Ιδεατά η ανακύκλωση είναι επωφελές να αρχίζει με το διαχωρισμό των διαφόρων ειδών απορριμμάτων, στην συνέχεια να συλλέγονται και ακολούθως να ξεκινά η διαδικασία διαλογής και πώλησης τους με σκοπό την εκ νέου επεξεργασία ή την επαναχρησιμοποίηση αυτών. Είθισται τα πιο καθαρά απορρίμματα να έχουν και μεγαλύτερη αξία. Επί παραδείγματι, το χαρτί είναι χαμηλής αξίας υλικό καθώς συνήθως είναι αναμειγμένο με άλλου είδους απορρίμματα ή απόβλητα. Αντίθετα τα οργανικού χαρακτήρα απορρίμματα που δύναται να υποβληθούν στη διαδικασία της κομποστοποίησης είναι καλό να μην εμπεριέχουν αλλού είδους ανόργανες ουσίες ή επιπρόσθετου χαρακτήρα προσμίξεις. Με τον τρόπο αυτό αποφεύγεται η τοξικότητα τους για τα φυτά (Δρακόπουλος, 2003).

Η εξοικονόμηση πόρων μπορεί να επιτευχθεί και μέσα από τον κατάλληλο τρόπο διαχείρισης των απορριμμάτων των ξενοδοχείων. Η διαδικασία διαχείρισης απορριμμάτων για τα ξενοδοχεία δύναται να ξεκινήσει ελέγχοντας και εκτιμώντας την ποσότητα και τον τύπο αυτών. Αφού περατωθεί η διαδικασία συλλογής των αποτελεσμάτων, είναι δυνατή η εκτίμηση της δυνατότητας ενός προγράμματος διαχείρισης μέσα από την αξιολόγηση κάθε τύπου απορρίμματος. Ακολούθως δύναται να ληφθούν περαιτέρω αποφάσεις για τη διαχείριση αυτών, μπορεί δηλαδή να αποφασιστεί εάν είναι εφικτή η μείωση της ποσότητας των απορριμμάτων οργανικού και σύνθετου χαρακτήρα μέσα από την αποφυγή αγοράς και χρήσης προϊόντων υπερβολικά συσκευασμένων. Επίσης, τα απορρίμματα μπορούν να μειωθούν και μέσω της ενθάρρυνσης των προμηθευτών των ξενοδοχείων για μεταβολή της παραγωγικής τους διαδικασίας, ώστε τα περισσότερα από τα παραγόμενα απορρίμματα να είναι εφικτό ακολούθως να χρησιμοποιηθούν εκ νέου (Πετρόπουλος, 2006).

Τα αντικείμενα, όπου κρίνεται πως μπορεί να επαναχρησιμοποιηθούν, είτε επιστρέφουν στην αρχική τους κατάσταση και στην ίδια χρηστική τους αξία είτε αλλάζουν χρηστική αξία. Για παράδειγμα, τα κενά μπουκάλια μπορούν να εμφιαλωθούν ξανά, τα παλαιά υφάσματα είναι εφικτό να καθαριστούν για να χρησιμοποιηθούν και πάλι όπως και οι μπαταρίες, οι οποίες κάλλιστα επαναφορτίζονται. Γενικότερα, τα περισσότερα προϊόντα δύναται να ανακυκλωθούν για αυτό και είναι καλό οι διαδικασίες ανακύκλωσης να εξασφαλίζονται τόσο από μέρους των κατασκευαστών όσο και από μέρους των προμηθευτών (Δρακόπουλος, 2003).



## 7.6 Ενδεικτικές μέθοδοι ορθής διαχείρισης ξενοδοχειακών προμηθειών

Η υπεύθυνη κατανάλωση από την πλευρά μιας ξενοδοχειακής μονάδας αναντίρρητα συνεισφέρει στον έλεγχο του κόστους του. Μια υπεύθυνη ξενοδοχειακή μονάδα μέσα από την υποστήριξη της τοπικής οικονομίας συνδράμει σημαντικά στη διατήρηση του τοπικού περιβάλλοντος. Σε διεθνές επίπεδο, η επικράτηση μιας συνετής διαχείρισης προμηθειών από μέρους του ξενοδοχειακού κλάδου δύναται να επηρεάσει καταλυτικά και τα πρότυπα των βιομηχανιών που τροφοδοτούν και προμηθεύουν τα ξενοδοχεία. Σε πολλές περιπτώσεις, η υπεύθυνη κατανάλωση επιδρά στη μείωση του κόστους μέσω της συρρίκνωσης των απορριμμάτων. Μια ολοένα εμφανής πραγματικότητα, η οποία διαπιστώνεται καθώς οι χωματερές βαίνουν με ρυθμούς μείωσης ως απότοκο της διαδοχικής αυξητικά διαφαινόμενης τάσης του συνεπαγόμενου κόστους διάθεσης των απορριμμάτων (Δρακόπουλος, 2003).

Κατά συνέπεια ένα ξενοδοχείο μπορεί να ειπωθεί ότι εφαρμόζει ορθή διαχείριση προμηθειών όταν προβαίνει μόνο στις απαραίτητες αγορές των απολύτως αναγκαίων αγαθών για τη λειτουργία του και όταν προβαίνει σε αγορές ποιοτικού εξοπλισμού, ο οποίος παρέχει δυνατότητα να υφίσταται και να λειτουργεί για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα απρόσκοπτα όπως και να επισκευαστεί. Επίσης, ένα ξενοδοχείο δύναται να διαχειριστεί σωστά τις προμήθειες του όταν προβαίνει σε αγορές από την τοπική κοινωνία, μειώνοντας δηλαδή το κόστος μεταφοράς των προμηθειών αλλά και όταν αγοράζει τρόφιμα σε μεγαλύτερο όγκο καθώς αποδεδειγμένα τα είδη των τροφίμων τα οποία καταναλώνονται σε μεγάλες ποσότητες συμπιέζουν το ξενοδοχειακό λειτουργικό κόστος. Ένα ξενοδοχείο μπορεί επιπρόσθετα να διαχειριστεί με εύρυθμο και εύτακτο τρόπο τις προμήθειες του όταν αγοράζει απλά προϊόντα τόσο σε τρόφιμα όσο και σε εξοπλισμό. Σημειώνεται ότι όση περισσότερη επεξεργασία έχουν υποστεί τα τρόφιμα τόσο περισσότερη ενέργεια πρέπει να δαπανηθεί για την επεξεργασία τους, ενώ σε ζητήματα εξοπλισμού γραφείου καλό είναι το ξενοδοχείο να προβαίνει στις απαραίτητες αγορές ώστε και να μειώνει το κόστος λειτουργίας του αλλά και τα απορρίμματα του. Είναι ακόμη ωφέλιμο για τα ξενοδοχεία να αγοράζουν προϊόντα εξοικονόμησης ενέργειας όπως λαμπτήρες, κλιματιστικά συστήματα, θερμοσίφωνες τα οποία αν και αγοράζονται ακριβά μακροπρόθεσμα συνδράμουν στην εξοικονόμηση κόστους (Δρακόπουλος, 2003. Πολύζου, 2010).

## **7.7 Ενδεικτικές μέθοδοι ορθής διαχείρισης επικίνδυνων ξενοδοχειακών υλικών και καυσίμων**

Ως επικίνδυνα υλικά οριοθετούνται κάθε είδους υλικά, τα οποία δυνητικά μπορεί να προξενήσουν ανεπανόρθωτες βλάβες ή ακόμα και να επιφέρουν το θάνατο σε ζώντες οργανισμούς. Στην κατηγορία των επικίνδυνων υλικών συγκαταλέγονται τα υλικά που είναι σε θέση να επιφέρουν σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις εξαιτίας του γεγονότος ότι τα υλικά τους είναι είτε τοξικά, είτε εύφλεκτα, είτε διαβρωτικά ή μολυσματικά. Είθισται οι ξενοδοχειακές μονάδες στην καθημερινή λειτουργία τους να προβαίνουν σε χρήση υλικών υψηλής τοξικότητας ή υλικών, τα οποία δημιουργούν ιδιαζόντως επικίνδυνα απόβλητα και συνεκδοχικά τείνουν να καθίστανται τοξικά. Ειδικά τα υλικά αυτά συνίσταται όπως χρησιμοποιούνται με περισσή επιμέλεια από μέρους των ξενοδοχείων. Οι πλέον συνηθισμένες περιπτώσεις αυτών των υλικών απαντώνται στους χώρους της κουζίνας των ξενοδοχείων μεταξύ των ουσιών που χρησιμοποιούνται για τον καθαρισμό και την υγιεινή του ξενοδοχείου αλλά και στους χώρους πλυντηρίων των ξενοδοχείων εξαιτίας της εκτεταμένης χρήσης λευκαντικών αλλά και ιδιαίτερα δραστικών απορρυπαντικών. Επίσης, επικίνδυνα υλικά χρησιμοποιούνται από τα συνεργεία που δραστηριοποιούνται στην συντήρηση του ξενοδοχείου και προβαίνουν σε χρήση χημικών ουσιών, όπως επικινδυνότητα φέρουν και τα υλικά όπου χρησιμοποιούνται για λόγους υγιεινής στις πισίνες των ξενοδοχειακών μονάδων. Ακόμα, επικίνδυνα υλικά υφίστανται και στα γραφεία των ξενοδοχείων καθώς γίνεται εκτεταμένη χρήση διαλυτικών, μελανιών και φωτοτυπικών μηχανημάτων. Συνακόλουθα, η υιοθέτηση και εφαρμογή ενός προγράμματος σωστής διαχείρισης των επικίνδυνων ουσιών των ξενοδοχείων κρίνεται ιδιαίτερα ωφέλιμο. Ένα τέτοιο πρόγραμμα συμβάλλει στον περιορισμό των αρνητικών επιπτώσεων της χρήσης επικίνδυνων υλικών μέσω της συρρίκνωσης της εκτεταμένης χρήσης τους και της συνακόλουθης εναλλακτικής αντικατάστασης τους με πιο περιβαλλοντικά αποδεκτές λύσεις. Ο περιορισμός της χρήσης επικίνδυνων υλικών από μέρους των ξενοδοχείων μπορεί να επιτευχθεί μέσω της συνδρομής ειδικά καταρτισμένου προσωπικού, ικανού να προβεί στη διασφάλιση και εφαρμογή των περιβαλλοντικά προσηκουσών πρακτικών σε ό,τι άπτεται της φύλαξης, της σήμανσης, του ασφαλούς χειρισμού και της διάθεσης των ουσιών αυτών (Δρακόπουλος, 2003).

Μέσα στην κατηγορία των επικίνδυνων υλικών θα ήταν απόπημα να μην συμπεριληφθεί και το σημαντικό ζήτημα της διαχείρισης των καυσίμων των ξενοδοχειακών μονάδων. Ενδεχόμενη διαρροή των καυσίμων είναι εφικτό να προκαλέσει πληθώρα αρνητικών συνεπειών είτε στο έδαφος είτε στον υδροφόρο ορίζοντα, καθώς τα συγκεκριμένα υλικά είναι ιδιαίτερα εύφλεκτα. Επί παραδείγματι, η χρήση πετρελαίου και βενζίνης είναι απαραίτητη σε ένα

ξενοδοχείο για την εξυπηρέτηση των αναγκών της θέρμανσης, του μαγειρέματος και της παραγωγής ενέργειας. Είθισται η διατήρηση των προαναφερθέντων εύφλεκτων υλικών να τελείται εντός του χώρου της επιχείρησης με τη χρήση υπέργειων ή υπόγειων δεξαμενών ποικίλης χωρητικότητας από 200 έως και 50.000 λίτρα. Οι ενδεχόμενοι λοιπόν περιβαλλοντικοί κίνδυνοι αναφύονται συνήθως ως απότοκο ζητημάτων κακής διαχείρισης και αποθήκευσης αυτών εξού και κρίνεται ιδιαίτερα απαραίτητη η υιοθέτηση μιας πολιτικής με γνώμονα την ασφαλή διαχείριση αυτών και την περιβαλλοντική προστασία. Μια τέτοια ορθή πολιτική διαχείρισης έχει απώτερο σκοπό τη διασφάλιση της φύλαξης και διαχείρισης των καύσιμων δεν ενδέχεται να προκαλέσει περιβαλλοντικές επιπλοκές και μολύνσεις. Αυτός είναι και ο λόγος που οι εκάστοτε εγχώριες και διεθνείς ξενοδοχειακές μονάδες επιβάλλεται να συμμορφώνονται με τα υφιστάμενα θεσμικά πλαίσια διαχείρισης και φύλαξης των καύσιμων. Επιπλέον, η επιβολή ορθής διαχείρισης των καύσιμων υλών είναι απαραίτητο να συνίσταται στην ανά τακτά χρονικά διαστήματα επιθεώρηση των δεξαμενών αποθήκευσης και του αντίστοιχου συστήματος όπου αυτά διανέμονται αλλά και στη λήψη τεχνικής ενημέρωσης για τον τρόπο βέλτιστης συντήρησης αυτών (Δρακόπουλος, 2003).

## **7.8 Ενδεικτικές μέθοδοι ορθής διαχείρισης θορύβου των ξενοδοχείων**

Η ύπαρξη ενοχλητικών θορύβων επιφέρει συνήθως σημαντικές αρνητικές συνέπειες. Είναι αλήθεια ότι μετά το πέρας της βιομηχανικής επανάστασης ήρθαν να προστεθούν και μια σειρά από πολυάριθμους ανεπιθύμητους θορύβους πέραν των γνωστών φυσικών ήχων. Επίσης, η συνάρτηση του αστικού τρόπου ζωής με ζητήματα έκθεσης σε μια πλειάδα ανεπιθύμητων θορύβων εντείνει την παραγωγή φαινομένων ηχορύπανσης, εκφάνσεις των οποίων συνιστούν πολλαπλοί ανεπιθύμητοι ήχοι στο σπίτι, στις μεταφορές, στον εργασιακό χώρο αλλά και σε χώρους ψυχαγωγίας και διασκέδασης. Τα επίχειρα της έκθεσης σε ένα περιβάλλον ηχητικής ρύπανσης συνίστανται στη δημιουργία προβλημάτων στην ανθρώπινη υγεία παθολογικού και ψυχολογικού χαρακτήρα, σε ζητήματα υποβάθμισης της ποιότητας ζωής αλλά και στην πρόκληση αρκετών χρηματοοικονομικού τύπου συνεπειών (Τσάρτας, et. al., 2010).

Για λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας και γενικότερα για τη προάσπιση ενός άνετου περιβάλλοντος, ο έλεγχος των ενοχλητικών παραγόμενων θορύβων συνιστά και αυτός άλλη μια ιδιαίτερα βαρύνουσα σημασίας παράμετρο για την ορθή διαχείριση ενός ξενοδοχείου. Κατ' επέκταση ένα χρειώδους σημασίας πρόγραμμα με σκοπό τον έλεγχο των ηχητικών οχλήσεων δύναται να συμπεριλάβει μια ακολουθία ανάληψης ενεργειών. Ανάμεσα στις ενέργειες αυτές συγκαταλέγονται ζητήματα ορισμού στόχων περί των επιτρεπτών επιπέδων ηχητικής όχλησης με απώτερο στόχο ζητήματα βελτίωσης των επικρατουσών ξενοδοχειακών συνθηκών άνεσης.

Επίσης, ένα σύστημα ορθής διαχείρισης θορύβου συνεπάγεται τόσο τη διενέργεια μετρήσεων όσο και την ανάληψη προληπτικών μέτρων κατά του θορύβου. Ταυτόχρονα, δύναται να συμπεριλάβει ζητήματα ανάληψης επενδυτικών κινήσεων για να ελεγχθεί ο θόρυβος και να διακριθεί σε ενεργητικό και παθητικό. Δύναται ακόμη να συμπεριλάβει και ζητήματα αξιολόγησης προγραμμάτων που άπτονται του τρόπου με τον οποίο ελέγχεται ο παραγόμενος ξενοδοχειακός θόρυβος λυσιτελώς (Δρακόπουλος, 2003).

## **7.9 Ενδεικτικές μέθοδοι περιβαλλοντικής εκπαίδευσης**

Στις μεθόδους περιβαλλοντικής εκπαίδευσης αποτελεί και η χρήση περιβαλλοντικά φιλικών προϊόντων καθαριότητας και απορρυπαντικών. Σε ό,τι άπτεται της προσωπικής φροντίδας και υγιεινής, είναι ιδιαίτερα σημαντική η επιλογή προϊόντων που συνιστούν έναν συγκερασμό περιβαλλοντικής ευθύνης και προσωπικής πολυτέλειας. Απαραίτητη ακόμα μέσα στα πλαίσια ανάπτυξης περιβαλλοντικής εκπαίδευσης κρίνεται και η υιοθέτηση κάδων ανακύκλωσης σε κάθε δωμάτιο, ώστε να ανακυκλώνονται μεταγενέστερα τα γυαλιά, τα αλουμίνια αλλά και τα προϊόντα από χαρτί (Μαχαίρα, 2012).

Η δημιουργία φάρμας βιολογικών προϊόντων αποτελεί άλλη μια καθοριστικής σημασίας κίνηση περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Είναι καλό οι ξενοδοχειακές μονάδες πέραν του προσωπικού τους να προβαίνουν στην ενημέρωση των επισκεπτών για τις ενδεχόμενες μεθόδους με τις οποίες δύναται να εξοικονομηθούν φυσικοί πόροι. Παράλληλα, είναι ωφέλιμο οι επισκέπτες μέσω των πράσινων ξενοδοχειακών μονάδων να λαμβάνουν ενημέρωση για τις δυνατότητες καθαρισμού και αλλαγής σε σχέση με τα σεντόνια και τις πετσέτες που καταναλώνουν. Η διαδικασία αυτή θα ήταν καλό να μην συμβαίνει σε καθημερινή βάση, έτσι ώστε να δύναται να εξοικονομηθεί ενέργεια ακόμα και μέσα από τη μείωση του πλυσίματος σεντονιών και πετσετών. Προκειμένου να επιτευχθεί η περιβαλλοντική εκπαίδευση του προσωπικού των ξενοδοχειακών μονάδων, κρίνεται επιβεβλημένη η διαδικασία συνεχούς ενημέρωσης και αδιάλειπτης προτροπής του για ζητήματα εξοικονόμησης φυσικών πόρων. Για παράδειγμα, θα μπορούσε να υπάρχει υπόδειξη στα συνεργεία καθαρισμού να κάνουν συγκροτημένη χρήση του νερού τουαλέτας, τραβώντας μια φορά το καζανάκι (Μαχαίρα, 2012).

## 8 ΥΙΟΘΕΤΗΣΗ ΚΑΛΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ

### 8.1 Παραδείγματα πράσινων ξενοδοχείων

Αρκετές από τις ανωτέρω μεθόδους εξοικονόμησης φυσικών πόρων και ενέργειας δεν είναι ιδιαίτερα ακριβές, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις το κόστος τους δύναται να κινείται και στα όρια του μηδενός. Βέβαια, το ζήτημα της εφαρμογής τους σε συνδυασμό με την υιοθέτηση των απαραίτητων βελτιωτικών και καινοτόμων κινήσεων είναι δυνατόν να οδηγήσει σε ζητήματα εξοικονόμησης ενέργειας σε σημαντικό βαθμό. Κάποιες από τις ξενοδοχειακές μονάδες που προέβησαν στην υιοθέτηση πράσινων πρακτικών βραβεύτηκαν για τον πράσινο χαρακτήρα τους (Μαχαίρα, 2012).

Ιδιαίτερα σημαντικό παράδειγμα συνιστά το ξενοδοχείο “Jury’s Inn”<sup>62</sup>, το οποίο έχει ανεγερθεί στην περιοχή της Γλασκόβης και αποτελεί τον μεγαλύτερης έκτασης ξενοδοχειακό όμιλο στην περιοχή της Σκωτίας. Πρόκειται για ένα σύγχρονο κατασκευαστικά κτίριο που απαρτίζεται από 321 δωμάτια, για την κατασκευή των οποίων ακολουθήθηκαν αυστηρές αρχές θερμομόνωσης, τοποθέτησης τριπλών τζαμιών και σύγχρονων συστημάτων θέρμανσης και ψύξης ικανών να προσφέρουν αυξημένη ενεργειακή απόδοση στο συγκεκριμένο κτίριο. Συνεπώς το ξενοδοχείο “Jury’s Inn”, εφαρμόζοντας όλα τα προαναφερθέντα, έχει αποκομίσει πολλά πράσινα βραβεία. Στα βραβεία αυτά συμπεριλαμβάνεται και η απονομή του βραβείου Gold Award μέσω του Οργανισμού για την απονομή βραβείων σε σχέση με τον Πράσινο Τουρισμό (Green Tourism Awards Agency<sup>63</sup>). Επιπλέον, τα ξενοδοχεία που θα απολαμβάνουν βραβεύσεων και αναγνωρισιμότητας στο μέλλον δεν θα είναι εκείνα τα οποία θα είναι σε θέση προσφοράς των περισσότερων ανέσεων αλλά εκείνα στα οποία η προσφορά ανέσεων και πολυτελείας θα προξενεί τις λιγότερες περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Μια συρρίκνωση δηλαδή των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των ξενοδοχειακών μονάδων, η οποία και είναι εφικτό να επιτευχθεί μέσα από την εφαρμογή συστημάτων ανακύκλωσης απορριμμάτων και εφαρμογής ορθολογικής κατανάλωσης ενέργειας. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί και το ξενοδοχείο

---

<sup>62</sup> <http://www.jurysinns.com>, (26/11/2013).

<sup>63</sup> <http://www.green-tourism.com>, (26/11/2013).

“Couran Cove Resort”<sup>64</sup> όπου βρίσκεται στο Κουίσλαντ της Αυστραλίας. Το συγκεκριμένο ξενοδοχείο προχωρά σε βραβεύσεις των πελατών του, οι οποίοι φροντίζουν να κάνουν συγκροτημένη κατανάλωση νερού και ηλεκτρισμού καθώς το εν λόγω ξενοδοχείο εφαρμόζει μια ιδιαίτερα σημαντική περιβαλλοντική διαχείριση. Άλλη μια επινοητική ιδέα σε σχέση με την πράσινη ανάπτυξη των ξενοδοχείων προέρχεται από την Κοπεγχάγη και το ξενοδοχείο δυναμικότητας 336 κλινών “Crown Plaza”<sup>65</sup>. Το συγκεκριμένο ξενοδοχείο συνιστά πρότυπο πράσινου ξενοδοχείου διεθνώς, έχοντας εφαρμόσει ένα πράσινο πρόγραμμα για τους επισκέπτες του. Το “Crown Plaza” προσκαλεί τους πελάτες του να επισκεφτούν τους χώρους του ξενοδοχείου και να κάνουν ασκήσεις σε ποδήλατα, τα οποία παράγουν ενέργεια. Έτσι, όσοι από τους πελάτες προσφέρουν στο ξενοδοχείο 10 Watt και πάνω ενέργειας, τουτέστιν αφιερώσουν περίπου δέκα λεπτά άσκησης κερδίζουν ένα γεύμα αξίας 26 ευρώ. Λειτουργεί με αυτόν τον τρόπο ένα ανταποδοτικό σύστημα μεταξύ επιχείρησης και ξενοδοχείου, οι πελάτες δηλαδή μέσω της άσκησης προσφέρουν ενέργεια στο ξενοδοχείο και εκείνο τους ανταμείβει με ένα μεσημβρινό γεύμα, οπότε και οι πελάτες εξοικονομούν χρήματα και το ξενοδοχείο ενέργεια (Μαχαίρα, 2012).

Μελλοντικά προβλέπεται ότι θα ακολουθηθεί η θέσπιση όλο και περισσότερων βραβείων με σκοπό την επικράτηση των πράσινων ξενοδοχείων και την αντίστοιχη υιοθέτηση μιας οικολογικής νοοτροπίας ως προς τον τρόπο διαχείρισης της τουριστικής βιομηχανίας. Προβλέπεται δηλαδή η θεσμοθέτηση ενός κανονιστικού πλαισίου για τις μορφές τουριστικής ανάπτυξης αλλά και της συνεπαγόμενης μείωσης της καταναλισκόμενης ενέργειας, αλλά και για ζητήματα διάθεσης απορριμμάτων και εξοικονόμησης ύδατος. Αναμφίβολα οι ξενοδοχειακές μονάδες, προσπαθώντας να μειώσουν τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις καινοτομούν διαρκώς ενστερνιζόμενες πρακτικές που έχουν ως κύριο μέλημα τους την εξοικονόμηση πόρων, αλλά και θέματα ελαχιστοποίησης των αποβλήτων και εξοικονόμησης ενέργειας. Όλες αυτές οι δράσεις επιλέγονται χωρίς να συρρικνώνουν τα ξενοδοχεία τις παρεχόμενες ανέσεις τους στον πελάτη (Μαχαίρα, 2012).

Στο σημείο αυτό αξίζει να επισημανθεί ότι και στον Ελλαδικό χώρο υφίστανται περί των 103 πράσινων πιστοποιημένων ξενοδοχείων με την πιστοποίηση Green key. Την ευθύνη για την προβολή των ξενοδοχειακών δραστηριοτήτων των Ελληνικών επιχειρήσεων του κλάδου φέρει η εταιρεία North Events, η οποία αναπτύσσει δράση προβολής των επιχειρήσεων του

---

<sup>64</sup> <http://www.courancove.com.au>, (26/11/2013).

<sup>65</sup> <http://www.cpcopenhagen.dk/da>, (26/11/2013).

τουρισμού της Ελλάδος στο εξωτερικό και δη στις Σκανδιναβικές χώρες (Touristorama.com, 2013).

Ενδεικτικά αναφέρονται ονομαστικά κάποιες επωνυμίες ξενοδοχειακών μονάδων της Ελλάδας, όπου έλαβαν την πιστοποίηση Green Key για το 2013 μέσω της Εθνικής Επιτροπής Κρίσεων του προγράμματος. Συγκεκριμένα, στην περιοχή:

- της Θεσσαλονίκης βραβεύτηκαν οι ξενοδοχειακές μονάδες Astoria Hotel, City Hotel και το Excelsior.
- της Χαλκιδικής φέρουν πιστοποίηση Green Key τα ξενοδοχεία Agionissi Resort, Akrathos Beach Hotel - Mediterranean Resort, Anthemus Sea Beach Hotel & Spa, Eagles Palace Hotel & Spa, Cassandra Palace, Meliton Beach - Porto Carras - Grand Resort, Oceania Club αλλά και το Sithonia Beach - Porto Carras - Grand Resort. Ακόμα, όπως τονίστηκε ανωτέρω, τα ξενοδοχεία «Μέλιτων» και «Σιθωνία» πέραν της τρέχουσας πιστοποίησης Green Key έχουν βραβευτεί και για θέματα που άπτονται του βιοκλιματικού σχεδιασμού τους κατά το 2011.
- της Αττικής αξιοσημείωτο είναι ότι το 2013 απέσπασαν την πιστοποίηση Green Key και τα ξενοδοχεία που φέρουν την επωνυμία Amalia Athens Hotel, Athenaeum Intercontinental, Electra Palace, Grande Bretagne, Hilton Athens όπως και το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας (Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης, 2013).

Από όλα τα πιστοποιημένα πράσινα ξενοδοχεία που διαθέτει η Ελλάδα, αξίζει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην μελέτη του ξενοδοχειακού ομίλου Aldemar Hotels & Spa<sup>66</sup>, ο οποίος έχει βραβευτεί διεθνώς ως η καλύτερη πράσινη ξενοδοχειακή αλυσίδα στην Ευρώπη (Πολύζου, 2010). Προτού αναλυθεί ενδελεχώς η πράσινη δράση του ομίλου Aldemar Hotels & Spa, ο οποίος και θεωρείται πρότυπο στα πράσινα ξενοδοχεία και έχει αποσπάσει αρκετές διακρίσεις, είναι αξιοσημείωτο ότι και το 2013 τρία από τα ξενοδοχεία του ομίλου στην περιοχή της Κρήτης απέσπασαν την πιστοποίηση Green Key και φέρουν τις επωνυμίες: Aldemar Cretan Village<sup>67</sup>, Aldemar Knossos Royal<sup>68</sup>, Aldemar Royal Mare<sup>69</sup>. Γενικότερα, αξίζει να σημειωθεί ότι συνολικά

---

<sup>66</sup> <http://www.aldemarhotels.com>, (26/11/2013).

<sup>67</sup> <http://www.aldemarhotels.com/pages/gr/xenodocheia/cretan-village/archiki.php>, (26/11/2013).

<sup>68</sup> <http://www.aldemarhotels.com/pages/gr/xenodocheia/knossos-royal/archiki.php>, (26/11/2013).

<sup>69</sup> <http://www.aldemarhotels.com/pages/gr/xenodocheia/royal-mare/archiki.php>, (26/11/2013).

61 ξενοδοχεία της Κρήτης έχουν το κλειδί Green Key για το 2013 (Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης, 2013).

## **8.2 Μελέτη περίπτωσης της δράσης του ομίλου Aldemar στον Ελλαδικό χώρο**

Ο ξενοδοχειακός όμιλος Aldemar Hotels & Spa ιδρύθηκε το 1997 και συνιστά μιας εκ των πλέον σημαντικών ξενοδοχειακών αλυσίδων που δραστηριοποιούνται στην Ελληνική Επικράτεια. Διαθέτει μια δυναμικότητα 5.500 κλινών και συνολικά απασχολεί 1600 εργαζόμενους. Ακολουθώντας προσεκτικούς στρατηγικούς σχεδιασμούς, έχει προβεί στη μελέτη και κατασκευή αλλά και ανακατασκευή ξενοδοχειακών μονάδων, συνδυάζοντας την παροχή πολυτέλειας στους πελάτες του αλλά και εφαρμόζοντας αποτελεσματικά συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης. Κατά συνέπεια, ο όμιλος Aldemar αποτελεί ένα από τα πλέον σημαντικά πράσινα ξενοδοχεία της Ελλάδος, έχοντας αποσπάσει πλειάδα πράσινων διακρίσεων, εξού και επιλέχθηκε να αναλυθεί ως μελέτη περίπτωσης της παρούσας εργασίας (Aldemar Hotels & Spa, 2013).

Το στοιχείο στο οποίο αξίζει να μετατεθεί το κέντρο βάρους περιγραφής του ομίλου συνίσταται τόσο στο ενεργειακό όσο και στο κοινωνικό αποτύπωμα του ομίλου Aldemar Hotels & Spa, ο οποίος και συνιστά πρότυπο στο πεδίο εφαρμογής στην πράξη της βιώσιμης / αειφόρας τουριστικής ανάπτυξης. Χαρακτηριστικά η κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa, στην συνέντευξη όπου παραχώρησε για τις ανάγκες διεξαγωγής της παρούσας μελέτης αναφέρει σε ότι άπτεται της ενεργειακής επένδυσης του ομίλου : « ... Η επένδυση καταρχήν ξεκίνησε το 2000 με ηλιακούς συλλέκτες στην Κρήτη επειδή υπήρχε και ένα επιδοτούμενο πρόγραμμα από την Ευρωπαϊκή Ένωση για πράσινα ξενοδοχεία και το εκμεταλλευτήκαμε τότε έτσι. Στην πορεία αυτό το πρόγραμμα έκλεισε (ΕΠΑΝ) αλλά εμείς συνεχίσαμε μόνοι μας την επένδυση και στην Ρόδο και στην Πελοπόννησο που έχουμε ξενοδοχεία. Είδαμε από την απόδοση του προγράμματος που είχαμε στην Κρήτη πως πραγματικά η παραγωγή ήταν πολύ καλή...»

Ιδιαίτερη όμως έμφαση αξίζει να δοθεί και στον κοινωνικό χαρακτήρα του ομίλου ξενοδοχειακών επιχειρήσεων Aldemar Hotels & Spa όπως αυτός αποτυπώνεται τόσο έμπρακτα όσο και μέσα από τις αναφορές της κας Καλλιόπης Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντριας Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa, η οποία με ιδιαίτερο σεμνό και διακριτικό τρόπο κάνει μνεία στα εξής: «...Ναι ναι. Αυτά δε σας τα αναφέρω με πολύ μεγάλη... Έχουμε τη μεγαλύτερη τράπεζα αίματος στην Ελλάδα. Έχουμε εθελοντική αιμοδοσία



από το 1997 και αυτή την στιγμή έχουμε την μεγαλύτερη τράπεζα αίματος. Βοηθήσαμε πάρα πολύ στις πυρκαγιές, να σας τα αναφέρω έτσι επιγραμματικά, στις πυρκαγιές του 2007, ειδικά στην Πελοπόννησο, σιτίζοντας πάρα πολλά χωριά. Πηγαίναμε εμείς δηλαδή το τρόφιμο και το διαθέταμε, ήταν ήδη μαγειρεμένο, σαλάτα, φανητό, ψωμί, γλυκό και φρούτο και κάναμε και πρωινό και μεσημεριανό και βραδινό. Φιλοξενήσαμε πάρα πολλούς εθελοντές που ήρθαν να βοηθήσουν στην περιοχή κατά τη διάρκεια των πυρκαγιών και επίσης στη συνέχεια μαζέψαμε πάρα πολλά χρήματα από τους συναδέλφους απ' όλα τα ξενοδοχεία του ομίλου και συμπλήρωσε φυσικά χρήματα και η εταιρεία και φτιάξαμε μία παιδική χαρά σε ένα χωριό το οποίο είχε καταστραφεί από την πυρκαγιά...»



Σχήμα 8.1: Λογότυπο Ομίλου Aldemar<sup>70</sup>.

### 8.2.1 Όμιλος Ξενοδοχειακών Μονάδων Aldemar

Ειδικότερα, ο όμιλος Aldemar Hotels & Spa διαθέτει οκτώ ξενοδοχειακές μονάδες, οι οποίες εντάσσονται στην κατηγορία «De luxe» και «Α» και βρίσκονται τέσσερις εξ' αυτών στην Κρήτη, δυο στην περιοχή της Ρόδου και οι υπόλοιπες δυο στην περιοχή της Πελοποννήσου. Σε σχέση με το μερίδιο αγοράς του Ομίλου στον κλάδο των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων, σημειώνεται ότι κατέχει το 1,9% της αγοράς για το 2006 ενώ πρωταγωνίστρια για την συγκεκριμένη χρονιά είναι η αλυσίδα ξενοδοχείων Grecotel<sup>71</sup> με μερίδιο αγοράς 4.3%. Αξίζει όμως να επισημανθεί ότι για την ίδια χρονιά του 2006, το μερίδιο αγοράς του ομίλου φτάνει το 7.0% με βάση την δυναμικότητα των κλινών του ενώ το αντίστοιχο μερίδιο του ομίλου Grecotel κυμαίνεται μόλις στο 5.3% (Icar Group AE, 2007). Ειδικότερα η κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa σχολίασε τα εξής: «...Αυτή την στιγμή η ALDEMAR που είναι η μαμά εταιρεία είναι στις μεγάλες επιχειρήσεις της Ελλάδος. Δεν είναι όλες μεγάλες επιχειρήσεις. Είναι γύρω στις εκατό σε όλη την Ελλάδα. Οπότε αν δεν κάνω λάθος είμαστε στην 15<sup>η</sup> θέση. Είναι μεγάλη εταιρεία. Και σε

<sup>70</sup> <http://www.aldemarhotels.com/pages/gr/omilos-aldemar/aldemar.php>, (26/11/2013).

<sup>71</sup> <http://www.grecotel.com>, (26/11/2013).

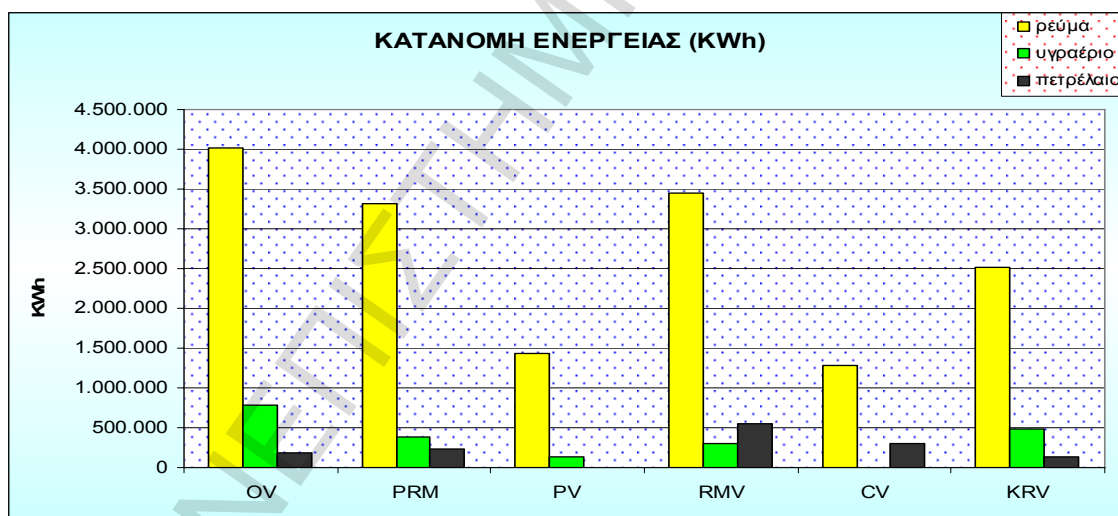
*κερδοφορία φυσικά είναι μεγάλη εταιρεία. Επίσης, κερδοφόρα επιχείρησή μας είναι και η εταιρεία μας στην Ρόδο. Η εταιρεία μας στην Πελοπόννησο, επειδή είναι η πιο νέα μας εταιρεία και έχει πάρα πολλές επενδύσεις, αυτή την στιγμή δεν είναι κερδοφόρα αλλά είναι κατά ...».*

Τονίζεται επιπλέον ότι την χρονική περίοδο του 2007 η επιχείρηση πέτυχε να αυξήσει τον κύκλο εργασιών της κατά 6,24% και να αγγίξει σε έσοδα το πόσο των 32,5 εκατομμυρίων ευρώ. Ταυτόχρονα, ο όμιλος Aldemar Hotels & Spa, προχώρησε στην πραγματοποίηση επένδυσης ύψους 1,3 εκατομμυρίων ευρώ σε ό,τι άπτεται των τριών ξενοδοχειακών μονάδων που διαθέτει στην περιοχή της Κρήτης, πετυχαίνοντας να απορροφήσει σε διάστημα λιγότερο των τεσσάρων ετών την συγκεκριμένη επένδυση παρά τις διαρκείς αυξήσεις των τιμών πετρελαίου και γκαζιού το 2008. Ο όμιλος μέσω της προαναφερθείσας επένδυσης του κατάφερε να εξοικονομήσει 400.000 ευρώ σε ετήσια βάση και παράλληλα να αφήσει το σημαντικό περιβαλλοντικό του αποτύπωμα, μειώνοντας σημαντικά τις εκπομπές ρύπων και αξιοποιώντας λυσιτελώς το ποσό της κρατικής επιχορήγησης που έλαβε αρχικά επωφελούμενος και από τις οικονομίες κλίμακας όπου αναπτύσσονται σε σημαίνουσες μεγάλες επενδύσεις (Σπένδου, 2009). Το σημαντικό ενεργειακό αποτύπωμα του ομίλου παρουσιάζεται ξεκάθαρα και μέσα από την παράθεση των στοιχείων ενεργειακής κατανάλωσης του ομίλου όπως αυτά παρουσιάζονται μέσω του Πίνακα 8.1 & του Σχήματος 8.2. Σε επίρρωση των προαναφερθέντων η κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa, επισήμανε τα κάτωθι: « ...Γιατί εμείς δε θα κάνουμε μία επένδυση των 100.000 ευρώ, δε συμφέρει. Τώρα θα πάμε ας πούμε για ένα εκατομμύριο ευρώ, επενδύσεις τέτοιας κλίμακας (δημιουργούνται οικονομίες κλίμακας). Σίγουρα είναι ένα κίνητρο και εφόσον εμείς τα επενδύουμε σωστά, δηλ. εμείς αυτά τα χρήματα θα τα πάρουμε γιατί πραγματικά θα επενδύσουμε σε εξοικονόμηση ενέργειας. Όχι, πραγματικά θα κάνουμε πράγματα για το περιβάλλον....»

## ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΕΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΕΙΣ 2010

	Σύνολο ενέργει ας	Ηλεκτρική ενέργεια	θερμική ενέργεια	Υγραέριο	Υγραέριο	θερμική ενέργεια	Πετρέλαιο	θερμική ενέργεια
	<u>KWH</u>	<u>KWh</u>	<u>KWh</u>	<u>ltr</u>	<u>kg</u>	<u>kwh</u>	<u>ltr</u>	<u>kwh</u>
<b>OV</b>	4.983.16 1	4.017.000	966.161	106.647	60.941	780.045	15.640	186.116
<b>PRM</b>	3.913.92 7	3.309.000	604.927	51.630	29.503	377.637	19.100	227.290
<b>PV</b>	1.560.45 0	1.426.500	133.950	17.500	10.000	128.000	500	5.950
<b>RMV</b>	4.304.20 6	3.457.280	846.926	39.960	22.834	292.279	46.609	554.647
<b>CV</b>	1.583.40 8	1.278.720	304.688	0	0	0	25.604	304.688
<b>KRV</b>	3.140.44 4	2.524.000	616.444	65.000	37.143	475.429	11.850	141.015
	<b>19.485.59 5</b>	<b>16.012.50 0</b>	<b>3.473.095</b>	<b>280.737</b>	<b>160.421</b>	<b>2.053.389</b>	<b>119.303</b>	<b>1.419.706</b>

Πίνακας 8.1: Συνολικές ενεργειακές καταναλώσεις ομίλου Aldemar<sup>72</sup>.



Σχήμα 8.2: Κατανομή ενέργεια του ομίλου Aldemar<sup>73</sup>.

<sup>72</sup> Στοιχεία τα οποία παρέθεσε στη διάθεση της φοιτήτριας της παρούσας μελέτης η κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa, στην συνέντευξη όπου παραχώρησε για τις ανάγκες διεξαγωγής της παρούσας έρευνας.

<sup>73</sup> Ομοίως με υποσημείωση 72.

## 8.2.2 Φιλοσοφία και δράσεις Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης

Θεμελιώδης άξονας της δράσης Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης του ομίλου Aldemar είναι από το 2000 και μετά η εφαρμογή του προγράμματος “Mare Verde”<sup>74</sup>, το οποίο αποσκοπεί στη διαφύλαξη και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και στην συνακόλουθη διαμόρφωση περιβαλλοντικής ηθικής. Μέσα στα πλαίσια δράσης του “Mare Verde” ο όμιλος προβαίνει σε μια προσφορά των ετήσιων εσόδων του, η οποία αγγίζει το 2% σε σχέση με ζητήματα υποστήριξης των τοπικών κοινωνιών σε περιβαλλοντικά ζητήματα. Χαρακτηριστικά η κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa, αναφέρει: «...Εδώ λοιπόν, εμείς τι κάνουμε. Εμείς έχουμε ένα budget κάθε χρόνο κάποιων χιλιάδων ευρώ, τα οποία τα επενδύουμε σε διάφορους είτε διαγωνισμούς που μπορούμε να πάρουμε κάποιο βραβείο και να αποδείξουμε αυτά που κάνουμε, είτε σε κάποιους φορείς τοπικούς. Γι’ αυτό η επένδυσή μας στην τοπική κοινωνία είναι πολύ μεγάλη. Επενδύουμε σε τοπικές δραστηριότητες που έχουν να κάνουν με τον πολιτισμό, το περιβάλλον, με τις δράσεις για το παιδί, με την ενημέρωση των πολιτών... Αλλά, και τα υπόλοιπα χρήματα που επενδύουμε είναι καθαρά μόνο για περιβαλλοντική δράση....»

Συνεκδοχικά, ο όμιλος συμμετέχει στην οργάνωση προγραμμάτων αναδάσωσης. Στις προαναφερθείσες επίσης δράσεις συμμετέχει εθελοντικά και το προσωπικό του ομίλου, βρισκόμενο σε αगाστή συνεργασία με μη κυβερνητικές οργανώσεις (Aldemar Hotels & Spa, 2013). Χαρακτηριστικά κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa τοποθετήθηκε επί του ζητήματος τονίζοντας ότι: «...Μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς όπως είναι η WWF, είναι ο Αρκτούρος, είναι ο Αρχέλων (χελώνες), είναι η Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης, είναι η Ελλάδα Καθαρή, τους υποστηρίζουμε όλους με μεγαλύτερη βέβαια δράση με την WWF HELLAS, όπου τρέχουμε τώρα μαζί τους το πρόγραμμα ΘΑΛΑΣΣΑ, ίσως να το έχετε δει στην τηλεόραση. Το πρόγραμμα ΘΑΛΑΣΣΑ είναι για τα θαλάσσια θηλαστικά της Μεσογείου αλλά ειδικά αυτά που υπάρχουν στις περιοχές που εμείς δραστηριοποιούμαστε... Με τον Αρκτούρο συνεργαζόμαστε στην υιοθεσία κάποιας αρκούδας κάθε χρόνο, ώστε να συντηρείται η διατροφή της και η ιατρική της περίθαλψη. Το ίδιο συμβαίνει και με τον Αρχέλωνα. Και φυσικά με την WWF που σας είπα, όταν κάνουμε τη συνεργασία μας ως μέλη κάθε χρόνο που ανανεώνεται, υιοθετούμε ένα δελφίνι. Υιοθετούμε λοιπόν, ένα δελφίνι, μία χελώνα και μία αρκούδα...»

---

<sup>74</sup> <http://www.aldemarhotels.com/blog/el/tag/mare-verde>, (26/11/2013).



**Σχήμα 8.3:** Η Aldemar ανακηρύχθηκε για δεύτερη φορά η Καλύτερη Πράσινη Ξενοδοχειακή Αλυσίδα στην Ευρώπη (Europe's Leading Green Hotel Chain 2012) μετά από ψηφοφορία<sup>75</sup>.

Μέσα από την εφαρμογή του προγράμματος “Mare Verde”, ο όμιλος Aldemar Hotels & Spa έχει καταφέρει να επιτύχει εξοικονόμηση ζεστού νερού σε ποσοστό 85%, που καλύπτεται μέσω της αξιοποίησης ηλιακής ενέργειας. Χαρακτηριστικά κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa αναφέρει ότι: «... Χρησιμοποιούμε το 85% αυτής, δηλαδή η απόδοση των ηλιακών συλλεκτών σε χρήση δική μας, δηλαδή σε νερά χρήσης είναι το 85% (αρκετά μεγάλο ποσοστό), δεν είναι το 100% ποτέ...»

Επίσης, τα ξενοδοχεία του ομίλου πλαισιώνουν 7.014 m<sup>2</sup> ηλιακοί συλλέκτες για την εξοικονόμηση ενέργειας. Τα οφέλη από την προαναφερθείσα επένδυση έκδηλα αποτυπώνονται και μέσα από την περιγραφή των στοιχείων συνολικού ενεργειακού κόστους του ομίλου Aldemar Hotels & Spa όπως αυτά αποτυπώνονται στον πίνακα 7.2. Χαρακτηριστικά κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa επισημαίνει ότι: «...η Aldemar έχει το μεγαλύτερο ηλιακό πεδίο (ηλιακοί συλλέκτες) σε ελληνική αλυσίδα (ιδιωτική επιχείρηση) και είναι 7.014 m<sup>2</sup>.»

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΟΜΙΛΟΥ ALDEMAR	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟ ΚΟΣΤΟΣ ΑΝΑ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΗ
OV	€ 396.581	€ 2,60
PRM	€ 368.002	€ 1,72
PV	€ 148.183	€ 2,23
RMV	€ 367.219	€ 3,73
CV	€ 138.410	€ 1,16
KRV	€ 276.775	€ 1,90
	<b>€ 1.695.170</b>	<b>€ 13</b>

**Πίνακας 8.2:** Αποτύπωση συνολικού ενεργειακού κόστους ομίλου Aldemar για το 2010<sup>76</sup>.

<sup>75</sup> [www.worldtravelawards.com](http://www.worldtravelawards.com), (26/11/2013).

Σημειώνεται ότι ο όμιλος διαθέτει ένα από τα μεγαλύτερα πάνελ ηλιακής ενέργειας σε Ευρωπαϊκό επίπεδο ενώ διέθεσε συνολικά 1.320.000 ευρώ για την αγορά ηλιακών συλλεκτών και επιπρόσθετη εγκατάσταση βλαβοληπτικού συστήματος ώστε να προλαμβάνονται οι βλάβες σε όλο το φάσμα ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων του ομίλου. Η αποτύπωση των ενεργειακών οφελών της παραπάνω επένδυσης είναι πρόδηλη κάτι το οποίο διαπιστώνεται και μέσω των στοιχείων όπου παρατίθενται στον Πίνακα 8.3. Χαρακτηριστικά κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa, στην συνέντευξη όπου παραχώρησε για τις ανάγκες διεξαγωγής της παρούσας μελέτης χαρακτηριστικά αναφέρει: «...πέρα ότι έχουμε επενδύσει τα τελευταία χρόνια 1.320.000 ευρώ στις νέες τεχνολογίες. Οι νέες τεχνολογίες είναι για να σε προετοιμάζουν. Εμείς ας πούμε, έχουμε ένα βλαβοληπτικό σύστημα σε όλα τα ξενοδοχεία που επίσης προλαμβάνει κάθε βλάβη που πρόκειται να συμβεί.»

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΟΜΙΛΟΥ ALDEMAR	ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΑ ΟΦΕΛΗ	ΑΠΟ ΗΛΙΑΚΑ & ΑΝΑΚΤΗΣΗ (€)	(KWh)
OV	580.443		€ 72.780
PRM	295.000		€ 35.000
PV	449.670		€ 58.678
RMV	544.720		€ 67.530
CV	228.770		€ 28.455
KRV	395.000		€ 51.980
	2.493.603		€ 314.423

**Πίνακας 8.3:** Αποτύπωση ενεργειακών οφελών μέσω ηλιακής ανάκτησης για τον όμιλο Aldemar για το 2010<sup>77</sup>.

Στο ξενοδοχείο εφαρμόζονται επιπρόσθετα συστήματα τριτοβάθμιου βιολογικού καθαρισμού, εξασφαλίζοντας έτσι 35% σε ετήσια βάση εξοικονόμηση ύδατος. Μέσα από τη χρήση υδρόψυκτων ψυκτών θαλασσινού νερού, ο όμιλος Aldemar καταφέρνει να εξασφαλίσει

<sup>76</sup> Στοιχεία τα οποία παρέθεσε στη διάθεση της φοιτήτριας της παρούσας μελέτης η κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa, στην συνέντευξη όπου παραχώρησε για τις ανάγκες διεξαγωγής της παρούσας έρευνας.

<sup>77</sup> Ομοίως με υποσημείωση 76.

40% ετήσια εξοικονόμηση ενέργειας σε ό,τι άπτεται των κλιματιστικών συστημάτων του. Εντός του πλαισίου της πράσινης ανάπτυξης, τα ξενοδοχεία Aldemar επιτυγχάνουν μείωση της άεργου ισχύος μέσω της προσθήκης ενός κεντρικού συστήματος πυκνωτών και αύξηση που αγγίζει το 0.99. Επιπλέον, 25 στρέμματα γης του ξενοδοχείου ποτίζονται με νερό, το οποίο εξοικονομείται από την εφαρμογή του συστήματος βιολογικού καθαρισμού. Επί των προαναφερθέντων αξίζει να συμπεριληφθούν και τα όσα αποκαλύπτει η κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa, : «...Επίσης, έχουμε επενδύσει στην μετάψυξη από θάλασσα. Τι σημαίνει αυτό `ότι σε πολύ μεγάλο βάθος μέσα στη θάλασσα υπάρχουν σωλήνες οι οποίοι φέρνουν παγωμένο νερό και το διοχετεύουμε στους ψύκτες, δηλ. στο air-condition, οπότε δε χρησιμοποιούμε ηλεκτρική ενέργεια. Μετάψυξη από θάλασσα λέγεται αυτό `το νερό όμως αυτό είτε θα διοχετεύεται ως ζεστό οπότε το περνάμε από το βιολογικό καθαρισμό, το διηθούμε και ξανά το διοχετεύουμε στο πότισμα, εκεί δηλαδή γίνεται μία πλήρης παραγωγή καλού νερού, να το πούμε έτσι καλού νερού».

Αξίζει ακόμη να σημειωθεί ότι το 25% των αναγκών του ξενοδοχείου κατά τη διάρκεια των θερινών αναγκών καλύπτεται μέσα από τα προϊόντα βιολογικής καλλιέργειας της φάρμας του ομίλου Aldemar Hotels & Spa. Χαρακτηριστικά κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa εστιάζει στο ότι: «Όλα τα προϊόντα που χρησιμοποιούμε στο ξενοδοχείο είναι δικής μας βιολογικής παραγωγής, πιστοποιημένα από την Bio Hellas και είναι μόνο στο 25%, γιατί δεν μπορούμε να πιάσουμε όλα τα είδη που χρησιμοποιούμε στην κουζίνα και δεν έχουμε αυτή τη στιγμή τη δυνατότητα και του προσωπικού για να μπορούμε να αναπτύξουμε αυτό το κομμάτι. Δεν είμαστε μία μονάδα παραγωγής κηπευτικών, είμαστε μία ξενοδοχειακή μονάδα που κάνουμε και βιολογική καλλιέργεια.»

Η συνεισφορά του ομίλου και σε ζητήματα ανακύκλωσης καθώς σε όλες τις μονάδες του ανακυκλώνονται 9000 κιλά χαρτί, 32000 κιλά γυαλιού, 12000 κιλά μαγειρικού λαδιού, 491 κιλά ηλεκτρολογικού υλικού και 230 είδη εξοπλισμού υπολογιστικών συστημάτων (Σπένδου, 2009. Aldemar Hotels & Spa, 2013). Χαρακτηριστικά κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa δίνει έμφαση στην συνεισφορά του ομίλου στα φλέγοντα ζητήματα της αναδάσωσης και της ανακύκλωσης τονίζοντας την αυτόβουλη πρωτοβουλία οικονομικής συνδρομής της επιχείρησης στις εταιρείες όπου δραστηριοποιούνται σε αυτούς τους τομείς :«...Εθελοντικά προγράμματα που κάνουμε είναι κυρίως ότι έχει να κάνει με το περιβάλλον. Δηλαδή κάνουμε αναδάσωση, κάνουμε ανακύκλωση

*εθελοντική, γιατί αυτή τη στιγμή δεν υπάρχουν πολλοί φορείς που να στα παίρνουν δωρεάν τα ανακυκλώσιμα. Εμείς πληρώνουμε για να έρχονται να τα παίρνουν...»*

### **8.2.3 Εταιρική φιλοσοφία, ποιότητα & επιμόρφωση προσωπικού**

Η έννοια της ποιότητας συνιστά θεμελιώδες στοιχείο της εταιρικής κουλτούρας του ομίλου Aldemar Hotels & Spa, καθώς είναι αυτή που συντείνει στον καθορισμό των στόχων του ομίλου. Όταν το 1997 η επιχείρηση προέβη στη δημιουργία του πρωτοποριακού για το φάσμα των Ελληνικών δεδομένων τμήματος ποιότητας, θεωρήθηκε σημαντικό γεγονός. Αντίστοιχα, η επιχείρηση προβαίνει κατά τη διάρκεια της επιχειρηματικής δραστηριότητας της στη διαμόρφωση και υλοποίηση μιας σαφούς πολιτικής σε ό,τι άπτεται των παρεχόμενων υπηρεσιών της (Aldemar Hotels & Spa, 2013). Χαρακτηριστικά κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa εστιάζει στο ότι: *«...Το τμήμα μας είναι Ανθρώπινου Δυναμικού και Ποιότητας. Παλαιότερα ήταν μόνο Ποιότητας και ήταν ξεχωριστό το τμήμα Ανθρώπινου Δυναμικού. Αλλά έγιναν συγχωνεύσεις των τμημάτων. Υπάρχουν τα λειτουργικά τμήματα, όπως τα λέμε εμείς, και τα κοινά τμήματα, τα μη λειτουργικά, αλλά είναι supportive ως πούμε στη λειτουργία των ξενοδοχείων. Αυτά τα τμήματα τι κάνουν... Κάνουν όλο το χρόνο υποστήριξη των μονάδων αλλά και των εργαζομένων...»*

Κατά συνέπεια μέσα σε αυτό το κλίμα δράσης πραγματοποιούνται από τον όμιλο Aldemar Hotels & Spa, αδιάλειπτοι και συστηματικοί έλεγχοι παρεχόμενης ποιότητας των υπηρεσιών του και διεξάγονται μικρές έρευνες σχετικά με την ικανοποίηση των πελατών. Παράλληλα, υλοποιούνται συνεχόμενοι ποιοτικοί έλεγχοι συστηματικού χαρακτήρα (Quality Audits) για τη διασφάλιση των ποιοτικών προδιαγραφών των υπηρεσιών του και του τρόπου όπου αυτοί ασκούνται. Εκφάνσεις αυτών των ελέγχων συνιστούν τα λεγόμενα Mystery Guest Programmes, Shopping Calls και Check list Audit. Ακόμα, ο όμιλος μελετά ενδελεχώς και αναλύει το σύνολο των στατιστικών στοιχείων που προκύπτουν μέσω των ερευνών οικονομικών δεικτών και αντίστοιχα ενημερώνει όλα τα εμπλεκόμενα τμήματα του στην παροχή υπηρεσιών (Σπένδου 2009. Aldemar Hotels & Spa, 2013).

Ως προς το τρόπο χειρισμού του ανθρώπινου δυναμικού της, ο όμιλος Aldemar Hotels & Spa επιδιώκει τη δημιουργία ενός εργασιακού περιβάλλοντος που είναι ικανό να συνεισφέρει στην μεγιστοποίηση των δυνατοτήτων των εργαζομένων του. Αυτός είναι και ο βασικός λόγος όπου η επιχείρηση επενδύει κατά συστηματικό τρόπο στην εκπαίδευση των ανθρώπων που την πλαισιώνουν μέσα από την εφαρμογή επιμορφώσεων και εξατομικευμένων πλάνων. Σε ότι άπτεται του προαναφερθέντος ζητήματος αξιοσημείωτα κρίνονται τα όσα υποστηρίζει η κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar



Hotels & Spa η οποία συγκεκριμένα αναφέρει τα εξής: : «...Επενδύουμε σε νέες τεχνολογίες οι οποίες βοηθούν φυσικά τον εργαζόμενο οπότε θα αγοράσουμε ας πούμε κάποια ERPs τα οποία θα βοηθήσουν την εργασία τους και θα εκπαιδεύουν σίγουρα οι άνθρωποι που έρχονται πρώτοι σε επαφή με τον πελάτη μας, είτε αυτοί είναι στην υποδοχή, είτε αυτοί είναι στα εστιατόρια. Επενδύουμε σε εκπαίδευση που έχει να κάνει με την οροφοκομία (housekeeping) και το buttlering, πώς να εξυπηρετήσεις καλύτερα τον πελάτη αλλά και πώς να κάνεις καλή χρήση όλων αυτών των προϊόντων καθαρισμού και για την δική σου ασφάλεια...»

Ο όμιλος Aldemar Hotels & Spa αποσκοπεί στη ανάπτυξη των ιδιαίτερων δεξιοτήτων κάθε εργαζομένου. Κατά συνέπεια, ζητήματα καλής απόδοσης των εργαζομένων αναγνωρίζονται και αντίστοιχα επιβραβεύονται τόσο σε ατομικό όσο και σε ομαδικό επίπεδο (Aldemar Hotels & Spa, 2013). Ειδικότερα η κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa δίνει έμφαση στο ότι «...Πραγματικά η Aldemar είναι μία πρωτοπόρα εταιρεία και κάνει και πάρα πολλά πράγματα για το προσωπικό. Πάντα υπάρχουν βέβαια δύσκολοι καιροί... Προσπαθούμε πάρα πολύ να έχουμε καλούς ανθρώπους κοντά μας και να δίνουμε ότι μπορούμε. Τουλάχιστον αυτό που μπορώ με βεβαιότητα να σας πω είναι ότι η Aldemar είναι ένα πάρα πολύ καλό σχολείο και ένα πάρα πολύ καλό πρώτο βήμα για να εξελιχθεί κανείς περισσότερο...Η συνεισφορά μας στην πολιτική και την ασφάλεια των τροφίμων είναι πολύ μεγάλη επίσης, στην εκπαίδευση, όπως σας είπα στις τοπικές κοινωνίες με διάφορες υποτροφίες, με εκδρομές που κάνουμε για το προσωπικό μας...»

#### **8.2.4 Έργο δημιουργίας πράσινου δωματίου**

Το «Πράσινο Δωμάτιο» ως έργο του ομίλου Aldemar Hotels & Spa συνιστά μια καινοτόμο δράση, η οποία εφαρμόζεται σε πιλοτική μορφή. Ο όμιλος Aldemar Hotels & Spa, ως μέλος του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ) αλλά και του Συμβουλίου Ιδεών & Δράσης σε συνεργασία με εκπροσώπους του ξενοδοχειακού κλάδου στην έκθεση XENIA, το 2008 συμμετείχε στην ιδέα του πράσινου δωματίου. Στόχος του είναι να αποτελέσει ένα είδος οπτικού ερεθίσματος προς την κατεύθυνση όπου είναι εφικτό να ακολουθηθεί σε μελλοντικές κατασκευές σε ό,τι άπτεται του πεδίου του τουρισμού. Το πράσινο δωμάτιο αποτελούν προϊόντα και τεχνολογικά επιτεύγματα όπου αποσκοπούν στην εξοικονόμηση ενέργειας. Εντύπωση στο πράσινο δωμάτιο προξενεί ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του με σκοπό την προσέλκυση του κοινού και την επικοινωνία του μηνύματος του. Συνεπώς, στα πλαίσια του πράσινου δωματίου επιλέγεται η χρήση κρυστάλλων, ώστε να είναι εφικτή η διάκριση των χώρων από τους διαδρόμους ενώ χρησιμοποιούνται μεγάλοι φάσματος εφαρμογές γραφικών, στις οποίες ενυπάρχει ειδική σήμανση για κάθε ενδιαφέρον σημείο του συγκεκριμένου δωματίου (Hrma.gr,

2008). Έμφαση ιδιαίτερη αξίζει να δοθεί και σε ότι σχετίζεται με τον έμπρακτα διαπιστωμένο πράσινο χαρακτήρα του ομίλου Aldemar Hotels & Spa και την συνεκδοχική απόκτηση των διαπιστευτηρίων Green Keys αλλά και του Προγράμματος «Γαλάζιες Σημαίες»<sup>78</sup>. Αξιοσημείωτες είναι οι πληροφορίες που παρέχει η κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa η οποία και επισημαίνει τα εξής: «...Το green key είναι μία πιστοποίηση αποδεκτή σε ένα διεθνές επίπεδο. Αν θέλεις όμως να πας σε ένα επίπεδο παραπάνω, πας σε ένα ISO το οποίο τώρα στον πράσινο τουρισμό έχουμε καταθέσει για να πάμε να πιστοποιήσουμε τα ξενοδοχεία με ISO 14000, που είναι το περιβαλλοντικό πρότυπο....Εμείς όλα τα κριτήρια. Όλα τα έχουμε. Και είμαστε και από τις πρώτες εταιρείες τις οποίες πιστοποίησε το green key. Την πρώτη χρονιά πιστοποιήσαμε μόνο το Olympian Village γιατί το μάθαμε λίγο αργά και ήμασταν πιο έτοιμοι εκεί και στη συνέχεια πήγαμε και για την Ρόδο και για την Κρήτη. Τι τεχνολογίες χρησιμοποιήσατε στα ξενοδοχεία... Αυτοματισμοί πάρα πολύ, ηλιακοί συλλέκτες, φωτοβολταϊκά ακόμα δεν έχουμε, παρόλο που έχουμε καταθέσει πάλι για να πάρουμε κάποια επιχορήγηση γι' αυτό, για να βάλουμε δικά μας panel...»

### **8.2.5 Πράσινες Διακρίσεις του ομίλου**

Ο όμιλος Aldemar Hotels & Spa, κατόπιν ψηφοφορίας που διοργανώθηκε από τον Διεθνή Τουριστικό Οργανισμό World Travel Awards, φέρει τα εύσημα της Καλύτερης Πράσινης Ξενοδοχειακής Μονάδας. Παράλληλα, ο όμιλος Aldemar Hotels & Spa, είναι εξίσου πρωτοπόρος στο πεδίο των θεραπειών θαλασσοθεραπείας (Spa) από την στιγμή που τα διοικητικά του στελέχη έκαναν το 1997 αυτό το βήμα στο πεδίο του Ελληνικού τουρισμού. Έτσι, οι πρωτοποριακές υπηρεσίες του ομίλου φέρουν τη βράβευση του θεσμού Παγκοσμίων Τουριστικών Βραβείων (World Travel Awards<sup>79</sup>). Ειδικότερα, η παροχή του πρωτοποριακής σημασίας προϊόντος του ομίλου Aldemar Hotels & Spa, όπου δραστηριοποιείται στην παροχή πολυτελών διακοπών ευεξίας, ανέδειξε το 2006 τα ξενοδοχεία Royal Mare Thalasso της Κρήτης και το Olympian Village της Ηλείας ως τα καλύτερα διεθνώς ξενοδοχεία. Ειδικότερα η κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa αναφέρει μετ' επιτάσεως το εξής: «...Η θαλασσοθεραπεία (Spa) που δεν την αναφέραμε που επίσης είναι για μας πολύ σημαντική και πολυβραβευμένη...».

---

<sup>78</sup> <http://www.bathingwaterprofiles.gr/galazies-simaies>, (26/11/2013).

<sup>79</sup> <http://www.worldtravelawards.com>, (26/11/2013).

Επιπλέον, το 2006 ο όμιλος Aldemar Hotels & Spa, βραβεύτηκε για όλες τις μονάδες που διαθέτει στις περιοχές της Κρήτης, της Ρόδου και της Δυτικής Πελοποννήσου με το βραβείο του πράσινου πλανήτη (Green Planet Award<sup>80</sup>) μέσω του Τουριστικού Οργανισμού Κυοπι της Ελβετίας. Το 2008 ο όμιλος Aldemar Hotels & Spa βραβεύτηκε στα πλαίσια του διαγωνισμού **Best Workplaces 2008**<sup>81</sup>, για την συνέπεια που έχει επιδείξει η επιχείρηση από τις απαρχές της ίδρυσης της το 1985 σε ζητήματα διαμόρφωσης ενός επιτυχούς και λειτουργικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Η συγκεκριμένη βράβευση αναφέρεται προς επισήμανση της συνέπειας του ομίλου στην αειφόρα τουριστική ανάπτυξη μέσω της δόμησης ενός επιχειρηματικού περιβάλλοντος, όπου οι εργαζόμενοι αξιοποιούνται κατάλληλα και είναι ικανοποιημένοι από την συμπεριφορά της εργοδοσίας (Δίκτυο Υπεύθυνων Οργανισμών και Ενεργών Πολιτών - Quality.Net, 2008. Aldemar Hotels & Spa, 2013). Ειδικότερα η κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa δίνει έμφαση στον αδιάβλητο χαρακτήρα του προαναφερθέντος διαγωνισμού τονίζοντας ότι: «...Λοιπόν, πως γίνεται. Δεν είναι ένας διαγωνισμός. Εμείς κάνουμε αίτηση στην *Best Workplace* και μετά τους στέλνουμε λίστες του προσωπικού με τις διευθύνσεις των σπιτιών τους. Αυτοί, λοιπόν, στέλνουν στο σπίτι καθενός ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο είναι ανώνυμο όμως, δηλαδή θα το απαντήσει αλλά ανώνυμα, δηλαδή δε θα γράψει το όνομά του. Και έχουν πληρώσει και το τέλος για να το επιστρέψει, οπότε απλώς το ταχυδρομεί και τα αποτελέσματα βγαίνουν αυτόματα από αυτούς. Εμείς δεν έχουμε καμία εμπλοκή στην διαδικασία...»



**Σχήμα 8.4:** Τα ξενοδοχεία του ομίλου Aldemar Royal Mare και Thalasso έλαβαν το πρώτο βραβείο Seven Star Global Luxury Award<sup>82</sup>.

---

<sup>80</sup> <http://www.greenplanetawards.org>, (26/11/2013).

<sup>81</sup> <http://www.greatplacetowork.net/best-companies/europe/greece/best-workplaces-in-greece>, (26/11/2013).

<sup>82</sup> <http://www.sevenstaraward.com>, (26/11/2013).

## 8.2.6 Συμπερασματικές επισημάνσεις & μελλοντικά σχέδια του ομίλου

Συνολικά, ο όμιλος πέτυχε μείωση του ετησίου λειτουργικού του κόστους κατά 600.000 ευρώ σε ετήσια βάση, συνδράμοντας στον περιορισμό των περιβαλλοντικών του επιπτώσεων. Ο όμιλος αυτός μέσα από τις πράσινες τακτικές που ακολούθησε και ενδεικτικά αναφέρθηκαν, συνιστά παράδειγμα προς μίμηση για τον Ελληνικό ξενοδοχειακό κλάδο. Δεδομένου του διπλού χαρακτήρα των πλεονεκτημάτων που επιφέρει η υιοθέτηση πρασίνων τακτικών, συνίσταται η υιοθέτηση πράσινων μεθόδων διαχείρισης ενεργειακών πόρων από μέρους των ξενοδοχείων, αφενός διότι με τον τρόπο αυτό στρέφονται σε φυσικές μορφές ενέργειας, αφετέρου γιατί έτσι μειώνονται σε δραστικά επίπεδα οι εκπομπές επιβλαβών ουσιών στην ατμόσφαιρα. Τέλος, αξίζει να τονιστεί ότι η συγκριμένη ξενοδοχειακή επιχείρηση, προκειμένου να επιτευχθούν οι ανωτέρω δράσεις του εκσυγχρονισμού της έλαβε ενίσχυση με την μορφή επιχορηγήσεων μέσα στα πλαίσια δράσεως του Επιχειρησιακού Προγράμματος με γνώμονα την ψηφιακή σύγκλιση με συνεκδοχική άντληση πόρων από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Aldemar Hotels & Spa, 2013).

Στα μελλοντικά σχέδια του ομίλου συμπεριλαμβάνεται το ζήτημα της αναμονής του για το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας και Επιχειρηματικότητας (ΕΠΑΝ) σε σχέση με τον πράσινο τουρισμό καθώς στοχεύει στην πιστοποίηση του με ISO 14000. Ειδικότερα, η κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa επ' αυτού χαρακτηριστικά αναφέρει ότι: *«Είμαστε σε αναμονή για το ΕΠΑΝ του πράσινου τουρισμού, όπου θα κάνουμε πιστοποίηση με (ISO)14000...»*. Επιπλέον, ο όμιλος στοχεύει στην αγορά ενός μηχανήματος κομποστοποίησης στην περιοχή της Πελοποννήσου. Ομοίως, για το εν λόγω ζήτημα η κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa επισήμανε ότι: *«...Θέλουμε να αγοράσουμε ένα μηχάνημα κομποστοποίησης στην Πελοπόννησο γιατί εκεί έχουμε πάρα πολύ μεγάλη παραγωγή φύλλων από τα δέντρα που πέφτουν, αλλά και από τα γκαζόν αλλά και από τα κουρέματα των φραχτών, από τους φοίνικες που είναι εκατοντάδες μέσα στα ξενοδοχεία...»*. Επιπρόσθετα, ο όμιλος στοχεύει στην ανανέωση ορισμένων στοιχείων που πλαισιώνουν τα δωμάτια του, τα οποία κατά κύριο λόγο σχετίζονται με τα panels των παραθύρων του ώστε να είναι εφικτή η αυτόματη ενεργοποίηση ενδεχόμενων απωλειών. Συγκεκριμένα, η κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa επισήμανε ότι: *«...Μέσα σ' αυτές τις ενέργειες που θα κάνουμε για το περιβάλλον είναι λίγο να ανανεώσουμε κάποια πράγματα, όπως κλιματιστικά, αεροκουρτίνες, που βοηθάνε περισσότερο την ασφάλεια και την υγιεινή αλλά και τα δωμάτια ας πούμε. Να ανανεώσουμε*

κάποια πράγματα στα δωμάτια που έχουν να κάνουν κυρίως με τα panels των παραθύρων, ώστε αυτόματα να ενεργοποιούν τις απώλειες ενέργειας είτε από τον κλιματισμό, είτε από τον φυσικό αερισμό και μας ενδιαφέρει ο φυσικός αερισμός πολύ αλλά ο πελάτης φυσικά θέλει και το air – condition του. Καταλαβαίνω, βέβαια, κάποιος που προέρχεται από βόρεια κλίματα δεν είναι εύκολο να συνηθίσει τη ζέστη, όπως και εμείς στο κρύο δεν μπορούμε να αντέξουμε το ίδιο και αυτοί στη ζέστη....».

Βασικό ταυτόχρονα ζητούμενο του ομίλου είναι το management ορισμένων ξενοδοχείων ειδικά στην περιοχή της Βόρειου Ελλάδος όπως και η δημιουργία συνεδριακών κέντρων καθώς και η δημιουργία δυο εξάστερων ξενοδοχείων σε βάθος χρόνου δεκαπενταετίας. Η κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa μετ' επιτάσεως τονίζει την πρόθεση του ομίλου να επενδύσει στο διηνεκές του χρόνου στην Ελλάδα, αναφέροντας επί παραδείγματι τα κάτωθι: «...Ναι. Εμάς μας ενδιαφέρει να επενδύσουμε στην Ελλάδα και να κάνουμε management κάποια ξενοδοχεία. Υπάρχουν κάποια σχέδια εκεί, κυρίως για την Βόρεια Ελλάδα. Στην Πελοπόννησο αυτή την στιγμή ετοιμάζουμε ένα συνεδριακό κέντρο, δηλαδή σχεδόν έχει ολοκληρωθεί, δύομισι χιλιάδων θέσεων και διακόσια καινούργια δωμάτια...\_έχουμε ήδη σχέδια για δύο, έχουμε δηλαδή τα σχέδια στα χέρια μας, δηλαδή είναι οι άδειες έτοιμες, για δύο καινούργια ξενοδοχεία, δύο εξάστερα στην Πελοπόννησο. Αυτός είναι ένας ορίζοντας δεκαπενταετίας όπως καταλαβαίνετε, όπου εμείς θέλουμε να επενδύσουμε στην Ελλάδα...».

Ταυτόχρονα, εντός του περιβάλλοντος της τρέχουσας οικονομικής κρίσης θεμελιώδης στόχος του ομίλου είναι και η διατήρηση στο μέτρο του εφικτού των θέσεων των εργαζομένων τόσο του σταθερού προσωπικού της εταιρείας όσο και του εποχικού της προσωπικού. Τέλος, η κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (2011), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας της Aldemar Hotels & Spa ανέφερε συγκεκριμένα τα ακόλουθα: «...Ελπίζουμε ότι τα πράγματα θα είναι ευοίωνα και να διατηρήσουμε όλοι τις θέσεις μας, αυτό είναι το πολύ σημαντικό... Αυτό προσπαθούμε να κάνουμε. Να διατηρήσουμε όλες τις θέσεις των εργαζομένων, και αυτών που εργάζονται τον χειμώνα που είναι αρκετοί, αλλά και αυτών που εργάζονται το καλοκαίρι.»

## 9 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

### 9.1 Σύνοψη

Ο τουρισμός συνιστά μια διεθνούς εμβέλειας οικονομική δράση, η οποία δύναται να επιφέρει πολλαπλές σημαντικές θετικές επιδράσεις σε ζητήματα ανάπτυξης, απασχόλησης και προβολής των εκάστοτε τουριστικών υπηρεσιών (Middleton & Hawkins, 2004). Παράλληλα όμως, η αχαλίνωτη τουριστική ανάπτυξη επέφερε και πολυάριθμα προβλήματα ανάπτυξης στον τρόπο λειτουργίας των τουριστικών περιοχών και αντίστοιχη πρόκληση σημαντικότερων περιβαλλοντικών προβλημάτων. Ειδικότερα, η ανεξέλεγκτη ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού και η αντίστοιχη κατασπατάληση των φυσικών πόρων και δη της ενέργειας και του νερού, κατέστησαν την ανάγκη για τη δημιουργία λυσιτελών συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης ιδιαίτερα επιβεβλημένα και επίκαιρα. Μια περιβαλλοντική διαχείριση που επιτάσσεται να προσφέρει λύσεις προς ανάκτηση του σεβασμού των φυσικών πόρων. Ταυτόχρονα όμως χρειάζεται να ασχοληθεί και ευρύτερα με ζητήματα χωροταξικού, βιοκλιματικού και πολεοδομικού σχεδιασμού αλλά και περιβαλλοντικής ενημέρωσης τόσο των εμπλεκόμενων φορέων του ξενοδοχειακού - τουριστικού κλάδου αλλά και εν γένει των πολιτών. Με λίγα λόγια το ζήτημα της καλλιέργειας περιβαλλοντικής συνείδησης σε όλους τους πολίτες διεθνώς καθίσταται άκρως επιτακτικό για τη δόμηση μιας βιώσιμης και αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης. Αυτός είναι και ο βασικότερος λόγος που στο διάστημα των τελευταίων δεκαετιών σε διεθνή κλίμακα έχει επισημανθεί ιδιαίτερη ανησυχία σε ό,τι άπτεται της συνειδητοποίησης του γεγονότος ότι μέσω της τουριστικής ανάπτυξης και δη του μαζικού τουρισμού, υποβαθμίζεται το περιβάλλον. σε εξαιρετικά μεγάλο βαθμό Ο κορεσμός που επήλθε σε σχέση με την τουριστική ανάπτυξη, η οποία κατά κόρον βασίστηκε στο πρότυπο του μαζικού τουρισμού σε συνδυασμό με την συνεχόμενη απειλή εξάντλησης των φυσικών πόρων από το 1980 και μετά, έδωσαν ώθηση και στην ανάπτυξη νέων εναλλακτικών προϊόντων τουρισμού.

Σταδιακά ως νέες εναλλακτικές μορφές τουρισμού άρχισαν να προωθούνται ο εκθεσιακός και ο συνεδριακός τουρισμός, ο αγροτουρισμός και ο οικοτουρισμός και ευρύτερα ζητήματα πράσινης ανάπτυξης και καλλιέργειας περιβαλλοντικής ευαισθησίας (Κοκκώσης, Τσάρτας & Γκρίμπα, 2011). Οι ανωτέρω τουριστικές εξελίξεις κατέστησαν αδήριτη την ανάγκη ύπαρξης κατάλληλου σχεδιασμού τουριστικής πολιτικής με γνώμονα την ενθάρρυνση οικολογικών δραστηριοτήτων ικανών να καταστήσουν τις συνιστώσες του τουρισμού και της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος ως έννοιες αλληλένδετες και όχι διαρκώς αντικρουόμενες. Με δεδομένο

το ενδιαφέρον της τρέχουσας χρονικής συγκυρίας για ζητήματα προστασίας του περιβάλλοντος και των προσφορών του στον άνθρωπο σε θέματα ενέργειας και ύδατος, ανέκυψε αφενός η υιοθέτηση νέων τεχνολογικών λύσεων, αφετέρου ο εμπλουτισμός της νομοθεσίας με μια σειρά αυστηρότερων διατάξεων. Προέκυψε δηλαδή μια αλληλουχία διεθνών και Ευρωπαϊκών ρυθμίσεων με κύριο στόχο την ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου περιβαλλοντικής προστασίας αλλά και την ενθάρρυνση υιοθέτησης αποτελεσματικών συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης. Παράλληλα, οι διάφορες επιχειρήσεις του ξενοδοχειακού κλάδου, επιδιώκοντας να αναπτύξουν ένα εταιρικό προφίλ κοινωνικά υπεύθυνης επιχείρησης, προχώρησαν στην υιοθέτηση των νευραλγικής σημασίας Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (ΣΠΔ). Αξιοσημείωτες εκφάνσεις των ανωτέρω συνιστούν η ύπαρξη τόσο του ISO 14001 όσο και η εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Κανονισμού Περιβαλλοντικής Διαχείρισης EMAS (Ρειζάκη, 2010).

Ο τρόπος με τον οποίο ένα σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης μπορεί κάλλιστα να συνεισφέρει σε θέματα συρρίκνωσης των ξενοδοχειακών περιβαλλοντικών επιπτώσεων έγκειται στην συνακόλουθη μείωση του κόστους επεξεργασίας και απόρριψης λυμάτων αλλά και στη βελτίωση των σχέσεων και συνεργασιών της επιχείρησης με τους αρμόδιους φορείς. Παράλληλα, στον Ελλαδικό χώρο υφίσταται ένα ευρείας κλίμακας νομικό πλαίσιο κανόνων, οι οποίοι συνεισφέρουν σε ζητήματα περιβαλλοντικών ρυθμίσεων με απώτερη επιδίωξη τους την προστασία του περιβάλλοντος. Βέβαια, ένα κύριο πρόβλημα σε σχέση με την περιβαλλοντική διαχείριση στην Ελλάδα άπτεται της εφεκτικότητας του τουριστικού κλάδου. Μολονότι υφίσταται πληθώρα εργαλείων, ο φόβος ανάληψης ενός ιδιαίτερα επαχθούς κόστους για τις μικρές επιχειρήσεις του κλάδου σε συνδυασμό με την έλλειψη πληροφόρησης δύναται να δράσουν ανασταλτικά στη διαδικασία πρασινίσματος της μονάδας τους. Σημειώνεται ότι αντίθετα οι μεγάλες ξενοδοχειακές αλυσίδες όπου δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα είναι πολύ πιο εύκολο μέσω της συμμετοχής τους σε οικονομίες κλίμακας να προβούν στην υιοθέτηση πράσινων αλλαγών και να εκδηλώσουν αμείωτο ενδιαφέρον για την απόκτηση των περισσότερων υφισταμένων σημάτων οικολογικής σήμανσης (Τσάρτας, et. al., 2010). Από τα υπάρχοντα οικολογικά σήματα ιδιαίτερα σημαντικά είναι το Eco Label και το Green Key καθώς χαίρουν διεθνής αναγνώρισης (Πολύζου, 2010. Ρειζάκη, 2010).

Ανεξάρτητα από τις όποιες δυσκολίες ενσωμάτωσης πράσινων πρακτικών σε ένα ευρύ φάσμα ξενοδοχειακών επιχειρήσεων, η ανάγκη ύπαρξης και προώθησης των πράσινων ξενοδοχείων και ευρύτερα του πράσινου τουρισμού παραμένει αδήριτη. Αυτός είναι και ο βασικότερος λόγος που η τάση των πράσινων ξενοδοχείων είναι σαφώς διαφαινόμενη τα τελευταία χρόνια όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και διεθνώς. Οι αιτίες ανάπτυξης αυτής της

οικολογικής τάσης στα τεκταινόμενα της ξενοδοχειακής βιομηχανίας άπτονται του γεγονότος ότι τα πράσινα ξενοδοχεία δύνανται να συνεισφέρουν τα μέγιστα στην εξοικονόμηση φυσικών πόρων του πλανήτη. Μέσω της συνεκδοχικής προώθησης των πράσινων ξενοδοχείων είναι εφικτή η ενίσχυση της βιωσιμότητας των επιχειρήσεων αλλά και της ενίσχυσης της έννοιας της περιβαλλοντικής ηθικής στο πελατειακό κοινό των ξενοδοχείων (Ρειζάκη, 2010).

Σε ότι άπτεται τώρα της διαδικασίας μετατροπής μιας ξενοδοχειακής μονάδας σε πράσινη, ανακεφαλαιώνοντας σημειώνεται ότι επί της ουσίας αποτελεί μια συνάρτηση παρεμβάσεων, εκφάνσεις των παρεμβάσεων αυτών έγκειται στον τρόπο δόμησης των κτηριακών δεδομένων ενός ξενοδοχείου, στο σύνολο των μηχανολογικών του στοιχείων αλλά και σε ευρύτερη περιβαλλοντική εκπαίδευση του προσωπικού του. Παράλληλα, στα πλαίσια της ανωτέρω διαδικασίας συμπεριλαμβάνονται και κινήσεις που αποσκοπούν στην οικολογική αφύπνιση των πελατών του (Μαχαίρα, 2012). Στο σημείο αυτό αξίζει να επισημανθεί ότι και στον Ελλαδικό χώρο υφίστανται περί των 103 πράσινων πιστοποιημένων ξενοδοχείων με την πιστοποίηση Green key (Touristorama.com, 2013). Από όλα τα πιστοποιημένα πράσινα ξενοδοχεία που διαθέτει η Ελλάδα, ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην παρούσα μελέτη στην παρουσίαση και ανάλυση του ξενοδοχειακού ομίλου Aldemar Hotels & Spa, ο οποίος και έχει βραβευτεί διεθνώς ως η καλύτερη πράσινη ξενοδοχειακή αλυσίδα στην Ευρώπη (Πολύζου, 2010).

## 9.2 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Μια ενδιαφέρουσα πρόταση μελλοντικής έρευνας θα μπορούσε να αποτελέσει η ενδεχόμενη διεξαγωγή μελέτης με κύριο σκοπό την διερεύνηση των τάσεων των μικρών και μικρομεσαίων επιχειρήσεων του ξενοδοχειακού κλάδου να αποτελέσουν συμμετόχους των δράσεων του πράσινου τουρισμού. Η διενέργεια της προτεινόμενης μελέτης θα μπορούσε να παρουσιάσει εξαιρετικό ενδιαφέρον αν μελετηθεί υπό το πρίσμα της τρέχουσας οικονομικής συγκυρίας της κρίσης και της αλματώδους αύξησης των ποσοστών ενέργειας στην Ελλάδα. Προτείνεται για την συγκεκριμένη έρευνα να διενεργηθεί ενδεδειγμένη συγκέντρωση πρωτογενών δεδομένων μέσω της συγκέντρωσης και ανάλυσης απαντήσεων, που έχουν ληφθεί με τη μέθοδο της διαδικασίας εστιασμένων ομάδων συζήτησης (focus groups discussions). Δείγμα της παρούσας ποιοτικής ανάλυσης μελέτης θα μπορούσαν να αποτελέσουν ενδεικτικά κάποιοι ιδιοκτήτες μικρών και μικρομεσαίων επιχειρήσεων που επέλεξαν να υιοθετήσουν συγκροτημένες δράσεις συστήματος περιβαλλοντικής προστασίας και κάποιοι οι οποίοι αποφεύγουν να προβούν στην ανάληψη πράσινων δράσεων για την ξενοδοχειακή τους μονάδα. Τα αποτελέσματα της προτεινόμενης έρευνας θα μπορούσαν να αποτελέσουν έναν σημαντικό οδηγό για τον τρόπο με τον οποίο η Ελληνική πολιτεία και τα όργανα της δύνανται πλέον



έμπρακτα να συνεισφέρουν στο πράσινο τουρισμό, ακόμα και εντός του πλαισίου της χρηματοπιστωτικής κρίσης.

### **9.3 Περιορισμοί μελέτης**

Οι περιορισμοί της παρούσας μελέτης εδράζονται στην παραδοχή του γεγονότος ότι ενδέχεται να παρουσιάζει κάποιες ελλείψεις στην ανάλυση και εμβάθυνση ορισμένων γνωστικών πεδίων, αφενός λόγω του περιορισμού της έκτασης της, αφετέρου εξαιτίας των ραγδαίων εξελίξεων σε κάθε γνωστικό αντικείμενο. Αυτός είναι και ο λόγος όπου επιλέχθηκε η άντληση στοιχείων από πηγές ετών 2000 και εντεύθεν. Επιπλέον αξίζει να σημειωθεί ότι ανέκυψαν ορισμένες δυσκολίες στην ανεύρεση ιδιαίτερα διεισδυτικών πληροφοριών σε ό,τι άπτεται της ανάπτυξης των οικολογικών ξενοδοχειακών μονάδων στην Ελλάδα. Ακόμα, ορισμένες δυσκολίες εμφανίστηκαν σε συνάρτηση με την ευκολία προσβασιμότητας ορισμένων πηγών και των μελετών αυτών. Τέλος, παρά το γεγονός ότι η εκπρόσωπος του ξενοδοχειακού ομίλου Aldemar Hotels & Spa είχε κάθε διάθεση να συνδράμει στο έργο της ερευνήτριας, λόγω του περιορισμένου διαθέσιμου της χρόνου δεν κατέστη εφικτό να ληφθούν όλες και στο απαιτούμενο βαθμό και βάθος επιθυμητές πληροφορίες.

# Βιβλιογραφία

## I. Ξενόγλωσση

Commission of the European Communities, (2007). Communication From The Commission, Agenda for a Sustainable and Competitive European Tourism. *Publications of Commission of the European Communities*, Brussels COM (2007) 621 final, pp. 1-11.

Hotel Energy Solutions, (2011). Factors and Initiatives Affecting Energy Efficiency Use in the Hotel Industry. *Energy Efficiency Series*, pp.1-28.

World Travel and Tourism Council –WTTTC, (2011). *Travel and Tourism Economic Impact - Greece*.

World Economic Forum (2011). The Travel & Tourism Competitiveness Report 2011.

## II. Ελληνική

Αλμπάνη, Π., (2010). *Διπλωματική Εργασία: Ποιότητα της Προσφερόμενης Υπηρεσίας, Ικανοποίηση Πελατών και Διαχείριση Παραπόνων: Η περίπτωση του Ξενοδοχειακού Κλάδου*. Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Οικονομική Επιστήμη.

Αμμανατίδης, Θ. Γ., (2004). *Διπλωματική Εργασία: Κριτική Θεώρηση του Θεσμού Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων- Οι Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων ως Εργαλείο Περιβαλλοντικής Πολιτικής στην Ελλάδα*. Μυτιλήνη: Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών Περιβαλλοντική Πολιτική και Διαχείριση του Τμήματος Περιβάλλοντος ως μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση Διπλώματος Ειδίκευσης στην Περιβαλλοντική Πολιτική και Διαχείριση.

Ανθουλίδης, Ι., (2013). *Διπλωματική Εργασία: Βιωσιμότητα του Ελληνικού Τουρισμού*. Μακεδονία: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Διοίκηση Επιχειρήσεων.

Βαρβαρέσσος Σ., (1999). *Τουριστική Ανάπτυξη και Διοικητική Αποκέντρωση*, Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός.

Βαρβαρέσσος Σ., (2000). *Τουρισμός: Οικονομικές Προσεγγίσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός.

- Βασιλοπούλου, Κ., (2012). *Διπλωματική Εργασία: Περιγητικός Τουρισμός Μελέτη για το Νησί των Κυθήρων.Κρήτη: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων.*
- Δελατόλα, Ρ., (2007). *Διπλωματική Εργασία: Η Συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Θεσμικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό: Προς μία Ευρωπαϊκή Τουριστική Πολιτική. Αθήνα: Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, ΙΗ' Εκπαιδευτική Σειρά.*
- Δέλλα, Ε., (2011). *Διπλωματική Εργασία: Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις: Κλαδική & Χρηματοοικονομική Ανάλυση Πειραιάς: Πανεπιστήμιο Πειραιά Τμήμα Οργάνωσης & Διοίκησης Επιχειρήσεων, Ευρωπαϊκό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στη Διοίκηση Επιχειρήσεων-Διοίκηση Ολικής Ποιότητας (M.B.A.-T.Q.M.)*
- Δρακόπουλος, Δ., (2003). *Διπλωματική Εργασία: Συστήματα Προστασίας του Περιβάλλοντος και Διαχείρισης της Ενέργειας. Αθήνα: Πανεπιστήμιο Πειραιά & Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.*
- Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος Περιβάλλον και Αεροφόρος Ανάπτυξη 2007-2013, (2009). Έκθεση Αξιολόγησης της Εφαρμογής του Θεσμοθετημένου Ειδικού Πλαισίου του Τουρισμού (ΦΕΚ 1138/Β/11.06.2009). *Εκδόσεις της Διεύθυνσης Χωροταξίας του Υπουργείου Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, σ.σ. 1-123.*
- Έκθεση Αξιολόγησης της Εφαρμογής του Θεσμοθετημένου Ειδικού Πλαισίου του Τουρισμού, (2012).
- Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη - ICAP, (2007). *Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Κλαδική Μελέτη της ICAP, σ.σ. 1-270.*
- Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, (2003). *Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Των Περιφερειών Κεντρικής Μακεδονίας και Δυτικής Μακεδονίας, Φαση Β'. Εκδόσεις Γραφείου Μελετών Μιχαηλίδη, σ.σ.1-181.*
- Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (2009). Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1221/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Νοεμβρίου 2009 περί της Εκούσιας Συμμετοχής Οργανισμών σε Κοινοτικό Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Οικολογικού Ελέγχου (EMAS) και για την Κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 761/2001 και των Αποφάσεων της Επιτροπής 2001/681/ΕΚ και 2006/193/ΕΚ, L 342/3, σ.σ. 1-45.

- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα 2007-2013, (2007).  
 Προγραμματική Περίοδος 2007-2013- *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα. Επίσημη Υποβολή*, CCI: 2007GR161PO001, σ.σ. 1-203.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2012). Κύρια σημεία - Ετήσια Έκθεση 2012 για την Αναπτυξιακή Πολιτική και την Πολιτική Εξωτερικής Βοήθειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την Εφαρμογή τους Κατά το 2011. *Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, σ.σ.1-20.
- Ζιάνκας, Γ., (2007). Τοπικό Πρόγραμμα Προσέγγισης Leader στο Νομό Θεσσαλονίκης στο Πλαίσιο του Άξονα 4 του Προγράμματος «Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2007-2013, Εμπειρογνωμοσύνη: Καθορισμός Προδιαγραφών Σήμανσης Αξιοθέατων, Μνημείων, Υποδομών Ερμηνείας Περιβάλλοντος, Διαδρομών και Σήμανσης των Επενδύσεων με το Λογότυπο του Τοπικού Προγράμματος, *Αναπτυξιακή Νομού Θεσσαλονικείς Α.Ε.* σ.σ.1-74.
- Icar Group ΑΕ. (2007). Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις. *Κλαδική Μελέτη* σ.127.
- Icar Group ΑΕ. (2012). Γ Ενότητα της Έκθεσης: Κλαδική και Δικτυακή Διάσταση των ΜΜΕ: Εμπόριο, Υπηρεσίες, Κατασκευές και Ενέργεια, Κλαδική Ανάλυση: Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις, *Ετήσια Έκθεση 2012 με Θέμα: Η Κατάσταση και οι Προοπτικές των ΜΜΕ στην Ελλάδα*, σ.σ.1-54.
- Κατσούλα, Ο., (2007). *Διπλωματική Εργασία: Ηθική στον Τουρισμό*. Αθήνα: Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, Τμήμα Τουριστικής Οικονομίας και Ανάπτυξης.
- Καρβούνης, Σ., & Γεωργακέλλος, Δ.,(2003). *Διαχείριση του Περιβάλλοντος – Επιχειρήσεις και Βιώσιμη Ανάπτυξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη.
- Κοκκώσης Χ., & Τσάρτας, Π., (2001). *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Κοκκώσης, Χ, Τσάρτας, Π., & Γκρίμπα Ε., (2011). *Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού – Ζήτηση και Προσφορά Νέων Προϊόντων Τουρισμού*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Lickorish, L., & Jenkins, C.,(2004). *Μια Εισαγωγή στον Τουρισμό*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Μαχαίρα. Α., (2012). *Διπλωματική Εργασία: Εκπόνηση Μελέτης Σκοπιμότητας για την Κατασκευή Βιοκλιματικού Ξενοδοχείου στη Σκύρο*. Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σχολή Αγρονόμων Τοπογράφων Μηχανικών.
- Middleton V., & Hawkins R., (2004). *Τουριστικό Μάρκετινγκ για Βιώσιμη Ανάπτυξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

- Μουζιούρας, Ν., (2010). *Διπλωματική Εργασία: Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Πειραιάς: Πανεπιστήμιο Πειραιά Τμήμα Οργάνωσης & Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Διοίκηση Επιχειρήσεων, Master of Business Administration (MBA).*
- Πετρόπουλος, Α. Γ., (2006). *Διπλωματική Εργασία: Περιβαλλοντική Διαχείριση Ξενοδοχειακής Μονάδας. Περίπτωση Μεγάλης Ξενοδοχειακής Μονάδας Αιγαίου. Πειραιάς: Πανεπιστήμιο Πειραιά Τμήμα Οργάνωσης & Διοίκησης Επιχειρήσεων.*
- Πολύζου, Δ. Μ-Α., (2010). *Διπλωματική Εργασία: Οικονομοτεχνική Μελέτη Μετατροπής Ξενοδοχειακής Μονάδας σε Περιβαλλοντολογικά Φιλικό Ξενοδοχείο (Green Hotel). Πειραιάς: Πανεπιστήμιο Πειραιά Τμήμα Οργάνωσης & Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Διοίκηση Επιχειρήσεων, Management Τουρισμού.*
- Ρειζάκη, Κ., (2010). *Διπλωματική Εργασία: Πράσινος Τουρισμός. Σημερινά Δεδομένα, Εξελίξεις & Προοπτικές στο Νομό Ηρακλείου. Κρήτη: Ανώτατο Τεχνολογικό Ίδρυμα Κρήτης, Σχολή Διοίκησης & Οικονομίας, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων.*
- Ριζοπούλου, Β.Γ., (2010). *Διπλωματική Εργασία: Συστήματα Ποιότητας στον Αγροοικουρισμό. Η Περίπτωση της Περιφέρειας της Στερεάς Ελλάδας. Αθήνα: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Βιώσιμη Ανάπτυξη,*
- Σπένδου, Κ. Α-Ε., (2009). *Διπλωματική Εργασία: Τουρισμός & Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Περίπτωση Ελληνικής Τουριστικής Επιχείρησης. Πειραιάς: Πανεπιστήμιο Πειραιά Τμήμα Οργάνωσης & Διοίκησης Επιχειρήσεων, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στη Διοίκηση Επιχειρήσεων, Μάνατζμεντ Τουρισμού.*
- Σωτηριαδης, Μ., Φάρσαρη, Ι., & Βαρβαρεσος, Σ., (2009). *Εναλλακτικές και Ειδικές Μορφές Τουρισμού, Αθήνα: Εκδόσεις Interbooks,*
- Τσάρτας, Π., et. al., (2010). *Η Σημασία του Τουρισμού για την Ελληνική Οικονομία / Κοινωνία & Προτάσεις Πολιτικής για την Τουριστική Ανάπτυξη, Μελέτη Εκπονηθείσα για Λογαριασμό του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ), σ.σ. 1-258.*
- Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως (1986). *Νόμος 1650/86 Για την Προστασία του Περιβάλλοντος. ΦΕΚ 160/Α/16-10-86, σ.σ.1-31.*

Χατζηαθανασίου, Κ., & Σταυρινίδης, Μ., (2013). Διπλωματική Εργασία: Διερεύνηση των Εκπροσώπων – Υπευθύνων σειράς ξενοδοχείων με Σκοπό τη Διαπίστωση υιοθέτησης ή μη Φιλοπεριβαλλοντικών ενεργειών ή και Ολοκληρωμένης πράσινης στρατηγικής στην περιοχή της Βορείου Ελλάδος. Θεσσαλονίκη: Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης, Σχολή Διοίκησης & Οικονομίας Τμήμα Εμπορίας & Διαφήμισης.

### III. Διαδικτυακές Αναφορές

Aldemar Hotels & Spa, (2013). Ο Όμιλος Aldemar. Διαθέσιμο στη:< <http://www.aldemarhotels.com/pages/gr/omilos-aldemar/aldemar.php>> Πρόσβαση: [25 Νοεμβρίου 2013].

Δίκτυο Υπεύθυνων Οργανισμών και Ενεργών Πολιτών- Quality.Net (2008). Aldemar: Η Πιο Πράσινη Ξενοδοχειακή Αλυσίδα στην Ευρώπη. Διαθέσιμο στη:< <http://www.qualitynet.gr/displayITM1.asp?ITMID=60966&LANG=GR> Πρόσβαση: [24 Νοεμβρίου 2013].

Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης, (2013). The Green Key - Βραβευμένες μονάδες 2013. Διαθέσιμο στη:< <http://www.eepf.gr/thegreenkey/awards>> Πρόσβαση: [24 Νοεμβρίου 2013].

Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης –ΕΛΟΤ, (2008). Δραστηριότητες ΕΛΟΤ Διαθέσιμο στη: < [http://www.elot.gr/451\\_ELL\\_HTML.aspx](http://www.elot.gr/451_ELL_HTML.aspx)> Πρόσβαση: [6 Νοεμβρίου 2013].

EcoGreen Hotel (2013). Green Hotel Certification Programs Snowball, Sparks Confusion Pineapple Hospitality and Eco Green Hotel Examine Hotel Certification Programs, and Explore how Changes in the Market Will Impact your Business. Διαθέσιμο στη: <[https://www.ecogreenhotel.com/ecogreen-newsletter/EGH\\_Jan/green\\_certifications.html](https://www.ecogreenhotel.com/ecogreen-newsletter/EGH_Jan/green_certifications.html)> Πρόσβαση: [16 Νοεμβρίου 2013].

Environmental Protection Agency-EPA, (2012). Introduction to Eco-Labels and Standards. Διαθέσιμο στη: <<http://www.epa.gov/greenproducts/standards/index.html>> Πρόσβαση: [18 Νοεμβρίου 2013].

Hrima.gr, (2008). Αφιέρωμα στην Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη- Aldemar, Το Πρόγραμμα “Mare Verde” Διαθέσιμο στη: <<http://www.hrima.gr/article.asp?view=423&ref=407>> Πρόσβαση: [24 Νοεμβρίου 2013].

- Θεοχάρη, Χ., (2010). Το Πλαίσιο απονομής του Ευρωπαϊκού Οικολογικού Σήματος για Υπηρεσίες Τουριστικών Καταλυμάτων. Διαθέσιμο στη: <<http://www.halkidiki-hotels.gr/PDFs/p4.pdf>>σ.σ.1-58. Πρόσβαση: [16 Νοεμβρίου 2013].
- Green Key, (2013). Green Key History Διαθέσιμο στη: <<http://www.green-key.org/menu/green-key-history>> Πρόσβαση: [16 Νοεμβρίου 2013].
- Green Hotel Association, (2013), Why Should Hotels be Green? Διαθέσιμο στη: <<http://greenhotels.com/index.php>> Πρόσβαση: [16 Νοεμβρίου 2013].
- Κουσουίνης, Σ., (2013). Περίπου 400 εκατ. στην Οικονομία από τον Τουρισμό μόνο σε ένα 2μηνο. Διαθέσιμο στη: <[http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w\\_articles\\_economyepix\\_2\\_17/11/2013\\_540129](http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w_articles_economyepix_2_17/11/2013_540129)> Πρόσβαση: [3 Νοεμβρίου 2013].
- Leading Quality Assurance-LQA, (2013). Luxury Eco Certification Standard (LECS). Διαθέσιμο στη: <[https://www.leadingquality.com/services\\_LECS.aspx](https://www.leadingquality.com/services_LECS.aspx)> Πρόσβαση: [16 Νοεμβρίου 2013].
- Οργανόπουλος, Γ., (2011). Κατάλογος Περιβαλλοντικής Νομοθεσίας. Διαθέσιμο στη: <[http://users.sch.gr/organopoulos/nomothesia\\_perivallontos/nomothesia\\_perivallon\\_geniki.pdf](http://users.sch.gr/organopoulos/nomothesia_perivallontos/nomothesia_perivallon_geniki.pdf)> σ.σ 1-25. Πρόσβαση: [6 Νοεμβρίου 2013].
- Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων-ΣΕΤΕ (2013α). Επεξεργασία Στοιχείων Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας-ΕΛΣΤΑΤ. Διαθέσιμο στη: <<http://ypeka.gr/Default.aspx?tabid=393&sni%5B524%5D=1458&language=el-GR>> Πρόσβαση: [23 Νοεμβρίου 2013].
- Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων-ΣΕΤΕ, (2013β). Επεξεργασία Στοιχείων Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού και Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ. Διαθέσιμο στη: <[http://sete.gr/fileuploads/tourism\\_Facts\\_Figures/FACTS%20%20FIGURES%202013.pdf](http://sete.gr/fileuploads/tourism_Facts_Figures/FACTS%20%20FIGURES%202013.pdf)> σ.σ. 1-12 Πρόσβαση: [23 Νοεμβρίου 2013].
- Touristorama.com, (2013). Πράσινα Ξενοδοχεία στην Ελλάδα. Διαθέσιμο στη: <[http://www.touristorama.com/prasina\\_xenodoxeia\\_stin\\_ellada](http://www.touristorama.com/prasina_xenodoxeia_stin_ellada)>. Πρόσβαση: [24 Νοεμβρίου 2013].
- Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, (2009). Χαιρετισμός Αναπληρωτή Υπουργού ΠΕΚΑ, Νίκου Σηφουνάκη κατά την Απονομή των Βραβείων του Διαγωνισμού

[B]green.

Διαθέσιμο

στη:

<<http://ypeka.gr/Default.aspx?tabid=393&sni%5B524%5D=1458&language=el-GR>>

Πρόσβαση: [23 Νοεμβρίου 2013].

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ



## Παράρτημα

### A- Απομαγνητοφώνηση συνέντευξης

Το όνομα του ξενοδοχείου χρησιμοποιείται κανονικά στην περιγραφή του case study από τη στιγμή που δεν παρουσιάζονται οικονομικά στοιχεία της εταιρείας. Για οποιαδήποτε απορία επικοινωνούμε με την εταιρεία και δεν παραποιούμε πληροφορίες. Η συνέντευξη έλαβε χώρα τον Οκτώβριο του 2011 στα γραφεία της εταιρείας Aldemar Hotels & Spa στην Κηφισιά, με συμμετέχοντες την Χλόη Βασιλάτου (Χ.Β.) και την κα Καλλιόπη Καραντεμοίρη (Κ.Κ.), Διευθύντρια Ανθρώπινου Δυναμικού & Ποιότητας.

Χ.Β.: Πότε ξεκίνησε η επενδυτική δραστηριότητα του ομίλου;

Κ.Κ.: Η επένδυση καταρχήν ξεκίνησε το 2000 με ηλιακούς συλλέκτες στην Κρήτη επειδή υπήρχε και ένα επιδοτούμενο πρόγραμμα από την Ευρωπαϊκή Ένωση για πράσινα ξενοδοχεία και το εκμεταλλευτήκαμε τότε έτσι. Στην πορεία αυτό το πρόγραμμα έκλεισε (ΕΠΑΝ) αλλά εμείς συνεχίσαμε μόνοι μας την επένδυση και στην Ρόδο και στην Πελοπόννησο που έχουμε ξενοδοχεία. Είδαμε από την απόδοση του προγράμματος που είχαμε στην Κρήτη πως πραγματικά η παραγωγή ήταν πολύ καλή. Το κόστος της επένδυσης απορροφήθηκε αλλά όχι άμεσα (σε μία επταετία maximum) γιατί οι ηλιακοί συλλέκτες προσδευτικά γερνάνε. Έχουν μικρότερη ικανότητα απορρόφησης, πρέπει να τους αλλάζεις, υπάρχουν νέες τεχνολογίες στο προσκήνιο. Εμείς συνεχίσαμε μόνοι μας στη Ρόδο και την Πελοπόννησο όπου αυτή την στιγμή η Aldemar έχει το μεγαλύτερο ηλιακό πεδίο (ηλιακοί συλλέκτες) σε ελληνική αλυσίδα (ιδιωτική επιχείρηση) και είναι 7.014 m<sup>2</sup>. Κάποια στιγμή υπήρξε και σε ευρωπαϊκό επίπεδο αλλά τώρα αυτό έχει αλλάξει. Εμείς χρησιμοποιούμε το νερό που διοχετεύεται, στα μπάνια των πελατών και στις πισίνες της θαλασσοθεραπείας (spa) που έχουμε. Χρησιμοποιούμε το 85% αυτής, δηλαδή η απόδοση των ηλιακών συλλεκτών σε χρήση δική μας, δηλαδή σε νερά χρήσης είναι το 85% (αρκετά μεγάλο ποσοστό), δεν είναι το 100% ποτέ. Φυσικά, η εξοικονόμηση από ρεύμα είναι πολύ μεγάλη, εννοείται αυτό, και το νερό ανακυκλώνεται μετά. Δηλαδή το νερό δε φεύγει και χάνεται, γίνεται όσμωση, το νερό καθαρίζεται μετά στους βιολογικούς καθαρισμούς και διοχετεύεται σε πότισμα. Όχι πότισμα του γκαζόν αλλά σε αρδευτικά κομμάτια, δηλαδή κηπευτικά, οπωροκηπευτικά που έχουμε εμείς, οπωροφόρα δέντρα, ελιές, αμπέλια.

Χ.Β.: Όλα τα προϊόντα είναι βιολογικά και διοχετεύονται στα ξενοδοχεία;

Κ.Κ.: Όλα τα προϊόντα δε γίνεται να είναι βιολογικά γιατί υπάρχει το seasonality. Τα προϊόντα που χρησιμοποιούμε στον Ξενώνα μας είναι βιολογικά. Όλα τα προϊόντα που χρησιμοποιούμε στο ξενοδοχείο είναι δικής μας βιολογικής παραγωγής, πιστοποιημένα από την Bio Hellas και είναι μόνο στο 25%, γιατί δεν μπορούμε να πιάσουμε όλα τα είδη που χρησιμοποιούμε στην κουζίνα και δεν έχουμε αυτή τη στιγμή τη δυνατότητα και του προσωπικού για να μπορούμε να αναπτύξουμε αυτό το κομμάτι. Δεν είμαστε μία μονάδα παραγωγής κηπευτικών, είμαστε μία ξενοδοχειακή μονάδα που κάνουμε και βιολογική καλλιέργεια. Βεβαίως, εδώ έχουμε πλήρη βιολογική καλλιέργεια στην ελιά, την οποία εμείς εμφιαλώνουμε σε μπουκάλια και το χρησιμοποιούμε στα ξενοδοχεία, είτε το συσκευάζουμε σε δώρα για τους πελάτες μας. Επίσης, έχουμε και την βρώσιμη ελιά, η οποία και αυτή είναι βιολογικής καλλιέργειας, πιστοποιημένη επίσης. Την παράγουμε μόνο στην Πελοπόννησο γιατί εκεί έχουμε πολύ μεγάλους αμπελώνες και ελαιώνες. Στους ελαιώνες λοιπόν, η ελιά η βρώσιμη πάλι διοχετεύεται στους πελάτες. Φέτος πιστοποιήθηκε η ελιά και το λάδι και φέτος πιστοποιήσαμε ένα μέρος της παραγωγής του κρασιού. Έχουμε πάρα πολύ μεγάλους αμπελώνες και το κρασί αυτό το κάνουμε είτε δώρο στους πελάτες μας είτε το χρησιμοποιούμε στο house wine, δηλαδή δεν είναι κάτι πολύ ακριβό, είναι όμως ένα πολύ καλό και βιολογικό κρασί. Το παράγουμε εμείς, ξέρουμε λοιπόν πως είναι πάρα πολύ καλό και είναι πιστοποιημένο και αυτό από την Bio Hellas. Είμαστε στην διαδικασία της πιστοποίησης από την Bio Hellas και για τα καρποφόρα δηλ. λεμόνια, μανταρίνια, κίτρα, πορτοκάλι και γλυκό και ξινό, γκρέιπφρουτ και περιμένουμε του χρόνου να πιστοποιηθούν. Βασικά αυτά πιστοποιούνται ανά τριετία, αλλά επειδή ήταν πάρα πολύ καλή η παραγωγή και όντως το χρώμα ήταν πάρα πολύ καλό μας πιστοποίησαν ένα χρόνο νωρίτερα σε αυτά που σας είπα πριν, δηλ. στην ελιά και στο αμπέλι και στα βιολογικά προϊόντα ντομάτα, αγγούρι, μελιτζάνα, κολοκύθι. Στα υπόλοιπα θα έχουμε ακόμα ένα χρόνο για να πάρουμε το πιστοποιητικό. Αυτά σχετικά με τις επενδύσεις που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια και απέδωσαν πολύ καλά. Επίσης, έχουμε επενδύσει στην μετάψυξη από θάλασσα. Τι σημαίνει αυτό `ότι σε πολύ μεγάλο βάθος μέσα στη θάλασσα υπάρχουν σωλήνες οι οποίοι φέρνουν παγωμένο νερό και το διοχετεύουμε στου ψύκτες, δηλ. στο air-condition, οπότε δε χρησιμοποιούμε ηλεκτρική ενέργεια. Μετάψυξη από θάλασσα λέγεται αυτό `το νερό όμως αυτό είτε θα διοχετεύεται ως ζεστό οπότε το περνάμε από το βιολογικό καθαρισμό, το διηθούμε και ξανά το διοχετεύουμε στο πότισμα, εκεί δηλαδή γίνεται μία πλήρης παραγωγή καλού νερού, να το πούμε έτσι καλού νερού. Δεν είναι πόσιμο φυσικά, αλλά μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε άλλες χρήσεις, δηλ. μπάνιο, προς τους πελάτες ή προς το προσωπικό μας, τα δωμάτια προσωπικού και φυσικά στα αρδευτικά μας έργα. Τώρα δε θα σας πω για κάρτες, κλειδιά κ.λπ. Αυτά είναι

πολύ απλά πράγματα που τα κάνουν όλοι. Τώρα δηλ. δε θα σας πω ότι έχουμε φωτοκύτταρο στο νερό, ναι έχουμε φωτοκύτταρο σε όλους τους νιππήρες.

Χ.Β.: Στην περίπτωση που θα ήθελα να τα αναφέρω όλα αυτά...

Κ.Κ.: Αυτά αναφέρονται όλα στο προφίλ. Οπότε δε χρειάζεται να σας πω εγώ για λεπτομέρειες τώρα γι' αυτά. Θα σας πω για τα μεγάλα έργα που πραγματικά αξίζει τον κόπο να αναφερθούν και θα σας στείλω και τους πίνακες του 2010 που τους έχω σίγουρα που αναφέρονται στην εξοικονόμηση σε χρήμα και σε κwh φυσικά για να δείτε και τη μία και την άλλη. Και έχουμε σε ορίζοντα 5ετίας νομίζω, τα έχω από το 2007 τα στοιχεία που μπορείτε να δείτε έτσι ώστε να παρακολουθήσετε και την εξέλιξη αυτού του φαινομένου. Λοιπόν, ποια είναι η διαδικασία πράσινων επενδύσεων και πόσος χρόνος απαιτήθηκε. Είπα ότι εμείς ξεκινήσαμε το 2000...

Χ.Β.: Πόσο χρόνο σας πήρε αυτή η διαδικασία; Καταρχήν έπρεπε να πάρετε κάποια έγκριση; Φαντάζομαι πως ναι γιατί πήρατε επιχορήγηση.

Κ.Κ.: Ναι όμως αυτό δεν παίρνει πολύ χρόνο, δηλαδή παίρνει το πολύ 12 μήνες. Τότε έπαιρνε ίσως και λίγο λιγότερο. Τώρα που έχουμε καταθέσει από τον χειμώνα για τον πράσινο τουρισμό, τώρα στο ΕΠΑΝ το καινούργιο για να κάνουμε κομποστοποίηση που θέλουμε στα ξενοδοχεία δεν έχει εγκριθεί ακόμα γιατί είναι έτσι η κατάσταση στη χώρα που δεν μπορείς να πεις με βεβαιότητα ότι σίγουρα θα έχεις την απάντηση πολύ σύντομα δυστυχώς.

Χ.Β.: Για να γίνει μία τέτοια επένδυση χρειάζεται επιχορήγηση; Χωρίς αυτήν δεν είναι εφικτό να γίνει; Αυξάνεται πολύ το κόστος;

Κ.Κ.: Ανέφερα και πριν ότι όταν ξεκινήσαμε το 2000 εμείς πήραμε μία επιχορήγηση στη συνέχεια όμως με δικά μας χρήματα επενδύσαμε στην πρόοδο στην Πελοπόννησο.

Χ.Β.: Υπήρξε δηλαδή μόνο μία αρχική επιχορήγηση.

Κ.Κ.: Ακριβώς. Δεν συνεχίστηκε. Στο κομμάτι των ηλιακών συλλεκτών μιλάω πάντα. Τώρα για τις νέες τεχνολογίες και ότι τρέχει φυσικά το κυνηγάμε κι εμείς. Η αλήθεια είναι ότι σίγουρα αποτελεί ένα κίνητρο και ειδικά σε αυτές τις δύσκολες μέρες είναι ανάγκη με το παραπάνω, ειδικά όταν πρόκειται για πολύ μεγάλες επενδύσεις. Γιατί εμείς δε θα κάνουμε μία επένδυση των 100.000 ευρώ, δε συμφέρει. Τώρα θα πάμε ας πούμε για ένα εκατομμύριο ευρώ, επενδύσεις τέτοιας κλίμακας (δημιουργούνται οικονομίες κλίμακας). Σίγουρα είναι ένα κίνητρο και εφόσον εμείς τα επενδύουμε σωστά, δηλ. εμείς αυτά τα χρήματα θα τα πάρουμε γιατί πραγματικά θα επενδύσουμε σε εξοικονόμηση ενέργειας και δε θα τα χρησιμοποιήσουμε κάπου αλλού, θα

πούμε ότι ναι ωραία σας δίνουμε ένα ψεύτικο τιμολόγιο για να καλύψουμε τη δαπάνη. Όχι πραγματικά θα κάνουμε πράγματα για το περιβάλλον.

Χ.Β.: Διάβασα στο site σας ότι πραγματικά υπάρχει πάρα πολύ μεγάλη εξοικονόμηση και αν άλλες επιχειρήσεις εφήρμοζαν το ίδιο, ειδικά οι ξενοδοχειακές, λόγω του μεγάλου λειτουργικού κόστους, θα είχαμε πολύ καλά αποτελέσματα.

Κ.Κ.: Θα είχαμε αλλά όταν ο άλλος περιμένει απόδοση σε 5ετία ή 7ετία σου λέει θα το ρισκάρω αλλά αν δε μου βγει; Γιατί δε φτάνει μόνο να κάνεις την επένδυση, πρέπει να κάνεις και μία πολύ μεγάλη αλλαγή στο υπόλοιπο σύστημα δηλ. καλωδίωση, σωλήνες, που μπορεί να είχες ήδη όλα αυτά τα πράγματα και τώρα όμως η αυτή επένδυση επιβάλλει και κάποια άλλα που εσύ δεν τα είχες προβλέψει και λες θα μου στοιχήσει Α και τελικά πάει 2<sup>Α</sup> και εκεί τρομάζει ο κόσμος μερικές φορές.

Χ.Β.: Κάπου είδα ότι η επένδυση κόστιζε 600 ευρώ ανά κλίνη.

Κ.Κ.: Ναι. Λέμε εδώ πέρα ότι έχουμε επενδύσει τα τελευταία χρόνια 1.320.000 ευρώ στις νέες τεχνολογίες. Οι νέες τεχνολογίες είναι για να σε προετοιμάζουν. Εμείς ας πούμε, έχουμε ένα βλαβηφόρο σύστημα σε όλα τα ξενοδοχεία που επίσης προλαμβάνει κάθε βλάβη που πρόκειται να συμβεί. Σου κάνει ένα alert και σου λέει ότι ξέρεις αυτό το ψυγείο καταναλώνει περισσότερη ενέργεια απ' όση θα έπρεπε. Εμείς λοιπόν το διορθώνουμε αυτό, είτε αλλάζοντας το μηχάνημα, είτε διορθώνοντας την τάση του ρεύματος, έτσι ώστε να μην μπορεί να καταναλώσει κάτι περισσότερο. Τα προσέχουμε πάρα πολύ αυτά. Υπάρχουν δηλ. μετρητές σε όλα τα ψυγεία. Θα τα δείτε έτσι κι αλλιώς εδώ πέρα όλα αυτά που κάνουμε. Να μη σας τα λέω εγώ κα χάνουμε το χρόνο μας σ' αυτό. Λοιπόν πάμε στην 5; Ο όμιλος πήρε κάποια επιδότηση; Α το απαντήσαμε αυτό. Πάμε στην επόμενη, στην 6, σύμφωνα με ποια κριτήρια τα ξενοδοχεία του ομίλου χαρακτηρίστηκαν οικολογικά. Λοιπόν, εμείς δεν έχουμε πιστοποίηση προφανώς.

Χ.Β.: Green key έχετε.

Κ.Κ.: Green keys και γαλάζιες σημαίες.

Χ.Β.: Ήθελα να σας ρωτήσω μία επίσημη πιστοποίηση είναι το green key σωστά;

Κ.Κ.: Το green key είναι μία πιστοποίηση αποδεκτή σε ένα διεθνές επίπεδο. Αν θέλεις όμως να πας σε ένα επίπεδο παραπάνω, πας σε ένα ISO το οποίο τώρα στον πράσινο τουρισμό έχουμε καταθέσει για να πάμε να πιστοποιήσουμε τα ξενοδοχεία με ISO 14000, που είναι το περιβαλλοντικό πρότυπο. Βέβαια, και αυτό είναι ένα διεθνές πρότυπο, δεν είναι ένα υπερπρότυπο όπως είναι το EMAS που είναι ένα υπερσύνολο προτύπων, που συνδυάζει όλα

τα πρότυπα μαζί. Αλλά δεν μπορούμε να πάμε εκεί, είναι μία τεράστια επένδυση, το κόστος είναι πολύ μεγάλο για να πας να πάρεις αυτό το πιστοποιητικό. Και φυσικά, θα αρκεστούμε σε αυτά που μπορούμε να κάνουμε αυτή την χρονική στιγμή και συν ότι αν εγκριθεί και το ΕΠΑΝ θα μπορούμε να πάμε σε μία πιστοποίηση 14000 που είναι σημαντική, πάρα πολύ καλή. Θα βάλει και τον κόσμο σε άλλη σκέψη. Αλλά το green key είναι ένα απαιτητικό πρότυπο, έχει πάρα πολλές σελίδες...

Χ.Β.: Ακούγεται πολύ και το αναγνωρίζει πολύ και ο κόσμος, οπότε είναι ιδιαίτερα καλό για σας...

Κ.Κ.: Ακριβώς. Είναι μία επαναπιστοποίηση κάθε χρόνο...

Χ.Β.: Δηλαδή κάθε χρόνο έρχονται για έλεγχο...

Κ.Κ.: Ναι, ναι είναι υποχρεωτικό. Εσύ καταθέτεις την αίτηση σου, η οποία είναι γύρω στις 94 σελίδες νομίζω οι απαντήσεις που πρέπει να δώσεις και φυσικά έχεις και supportive evidence σε όλα αυτά που λες.

Χ.Β.: Γιατί μου είπε η κα Παπαδοπούλου ότι υπάρχει κάποια αίτηση στο site, αυτή που συμπληρώνουν οι ξενοδόχοι, στην οποία συμπληρώνουν ποια κριτήρια πληροί το ξενοδοχείο και μετά αυτά ελέγχονται... Εσείς ποια κριτήρια από αυτά...

Κ.Κ.: Εμείς όλα τα κριτήρια. Όλα τα έχουμε. Και είμαστε και από τις πρώτες εταιρείες τις οποίες πιστοποίησε το green key. Την πρώτη χρονιά πιστοποιήσαμε μόνο το Olympian Village γιατί το μάθαμε λίγο αργά και ήμασταν πιο έτοιμοι εκεί και στη συνέχεια πήγαμε και για την Ρόδο και για την Κρήτη. Τι τεχνολογίες χρησιμοποιήσατε στα ξενοδοχεία... Αυτοματισμοί πάρα πολύ, ηλιακοί συλλέκτες, φωτοβολταϊκά ακόμα δεν έχουμε, παρόλο που έχουμε καταθέσει πάλι για να πάρουμε κάποια επιχορήγηση γι' αυτό, για να βάλουμε δικά μας panel. Βέβαια, στην επένδυση (μελέτη) φάνηκε ότι δεν είναι συμφέρουσα. Αν εγκριθεί τελικώς μπορεί και να το προχωρήσουμε αλλά η επένδυση δεν έχει την...

Χ.Β.: Και αν δε μπορεί να σας αποφέρει εσάς αυτά που αναμένετε, από την στιγμή που δεν είναι συμφέρουσα, για ποιο λόγο θα γίνει;

Κ.Κ.: Αν γίνει. Αν γίνει θα γίνει καθαρά για μεταπώληση και όχι για χρήση προς τα ξενοδοχεία. Δηλαδή υπάρχουν πάρα πολύ μεγάλα κτήματα που εμείς μπορούμε να επενδύσουμε αλλά να τα χρησιμοποιήσουμε μόνο για μεταπώληση και όχι για χρήση προς εμάς γιατί η επένδυση δεν είναι καθόλου συμφέρουσα, αυτή την στιγμή τουλάχιστον. Βέβαια, στα οικιακά φωτοβολταϊκά είναι μια χαρά επένδυση. Δηλαδή οι γονείς μου έχουν φωτοβολταϊκά στο σπίτι τους.

X.B.: Είναι μέχρι να συνειδητοποιήσει ίσως ο κόσμος και να κατανοήσει την ωφέλεια που έχει από μία τέτοια επένδυση...

K.K.: Είναι μια χαρά. Δεν μας επηρεάζει καθόλου. Δηλαδή έχουμε και συμβατικό σπίτι και μη συμβατικό σπίτι, οπότε δε μπορείς να καταλάβεις τη διαφορά γιατί κάνεις τα πάντα που χρειάζεσαι να κάνεις. Λοιπόν, η σήμανση των ξενοδοχείων και τι βραβεία τους έχουν απονεμηθεί. Τα βραβεία επίσης νομίζω είναι εδώ, οι διακρίσεις είναι όλες εδώ πέρα, οι πιο σημαντικές αλλά έχουμε και ένα πολύ μεγάλο... Στο site μας έχουμε όλες τις διακρίσεις. Αν δεν είναι εδώ (φυλλάδιο) μπορώ να σας τις στείλω τις διακρίσεις όλων των ετών, από το 1999...

X.B.: Είχατε και το Best Workplace Award...

K.K.: Ακριβώς το 2008.

X.B.: Αυτό τι είναι ακριβώς; Έρευνα, διαγωνισμός;

K.K.: Λοιπόν, πως γίνεται. Δεν είναι ένας διαγωνισμός. Εμείς κάνουμε αίτηση στην Best Workplace και μετά τους στέλνουμε λίστες του προσωπικού με τις διευθύνσεις των σπιτιών τους. Αυτοί, λοιπόν, στέλνουν στο σπίτι καθενός ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο είναι ανώνυμο όμως, δηλαδή θα το απαντήσει αλλά ανώνυμα, δηλαδή δε θα γράψει το όνομά του. Και έχουν πληρώσει και το τέλος για να το επιστρέψει, οπότε απλώς το ταχυδρομεί και τα αποτελέσματα βγαίνουν αυτόματα από αυτούς. Εμείς δεν έχουμε καμία εμπλοκή στην διαδικασία. Το μόνο που κάνουμε είναι να τους δώσουμε τις διευθύνσεις του προσωπικού. Και ανάλογα με τη δήλωση που κάνεις, δηλαδή λες ότι έχω 1200 εργαζομένους, οπότε θα σου τυπώσει 1200 ερωτηματολόγια. Βέβαια, δεν απαντάει όλος ο κόσμος. Πολλοί φοβούνται, πολλοί νομίζουν ότι αν απαντήσουν θα είναι κακό. Ήταν ένα πάρα πολύ μεγάλο ποσοστό και γι' αυτό και διακριθήκαμε. Ήταν βέβαια, η πρώτη φορά που συμμετείχαμε. Πραγματικά η Aldemar είναι μία πρωτοπόρα εταιρεία και κάνει και πάρα πολλά πράγματα για το προσωπικό. Πάντα υπάρχουν βέβαια δύσκολοι καιροί... Προσπαθούμε πάρα πολύ να έχουμε καλούς ανθρώπους κοντά μας και να δίνουμε ότι μπορούμε. Τουλάχιστον αυτό που μπορώ με βεβαιότητα να σας πω είναι ότι η Aldemar είναι ένα πάρα πολύ καλό σχολείο και ένα πάρα πολύ καλό πρώτο βήμα για να εξελιχθεί κανείς περισσότερο. Γιατί μαθαίνεις πάρα πολλά, σου δίνονται πάρα πολλές ευθύνες και αποκτάς εμπειρίες. Λοιπόν, άρα για τα βραβεία βάζουμε ένα pending. Ποιο ήταν το κόστος των οικολογικών επενδύσεων; Συνολικά οι επενδύσεις τα τελευταία χρόνια είπαμε ότι είναι 1.320.000 ευρώ. Είναι μέσα εδώ λοιπόν η απάντηση. Ποια ήταν η εξοικονόμηση λειτουργικού κόστους για τον όμιλο και ποιο το γενικότερο όφελος; Αυτό είναι pending. Θα σας το στείλω με

e-mail. Γιατί το έχω στα στατιστικά. Ποια ήταν η εξοικονόμηση για το περιβάλλον; Εδώ τι θέλουμε; Θέλουμε αποτελέσματα;

X.B.: Ναι κυρίως αποτελέσματα.

K.K.: Ανακύκλωσης κ.λπ.;

X.B.: Ναι ας πούμε εσείς πόσους kwh εξοικονομήσατε...

K.K.: Αυτές οι kwh είναι εδώ στην εξοικονόμηση του λειτουργικού. Θα το δώσουμε εκεί.

X.B.: 'Η τι μεγέθους ανακύκλωση έγινε...

K.K.: Ωραία και αυτό υπάρχει. Θα σας το στείλω και αυτό με e-mail. Γιατί τα κρατάμε εμείς αυτά τα στατιστικά και τα δίνουμε σε διάφορες ενημερώσεις που κάνουμε. Επίσης, βραβευτήκαμε με το CRI. Δεν ξέρω αν το είδατε. Το CRI είναι η κοινωνική μας προσφορά μέσα από τους πυλώνες περιβάλλον – άνθρωπος και...

X.B.: Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη δηλαδή.

K.K.: Ακριβώς.

X.B.: Ασχολείστε και με διάφορα προγράμματα, ας πούμε εθελοντικά...

K.K.: Εθελοντικά προγράμματα που κάνουμε είναι κυρίως ότι έχει να κάνει με το περιβάλλον. Δηλαδή κάνουμε αναδάσωση, κάνουμε ανακύκλωση εθελοντική, γιατί αυτή τη στιγμή δεν υπάρχουν πολλοί φορείς που να στα παίρνουν δωρεάν τα ανακυκλώσιμα. Εμείς πληρώνουμε για να έρχονται να τα παίρνουν.

X.B.: Γίνεται ιδιωτικά δηλαδή.

K.K.: Ακριβώς.

X.X.: Διάβασα κάπου ότι ένα ποσοστό του καθαρού περιθωρίου κέρδους προορίζεται για αυτές τις εθελοντικές κινήσεις. Ισχύει;

K.K.: Στον τζίρο εννοείτε; Της κάθε επιχείρησης;

X.B.: Ναι.

K.K.: Κανονικά θα έπρεπε. Στην Ελλάδα όμως, δεν υπάρχει αυτό στο Λογιστικό Σχέδιο. Θα έπρεπε όμως, να υπάρχει ένα σημείο που να λέγεται Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη. Και να πρέπει στο Λογιστικό Σχέδιο να έχεις οπωσδήποτε μία συγκεκριμένη επένδυση χρημάτων κάθε χρόνο, η οποία πρέπει να αυξάνεται. Εδώ λοιπόν, εμείς τι κάνουμε. Εμείς έχουμε ένα budget κάθε χρόνο κάποιων χιλιάδων ευρώ, τα οποία τα επενδύουμε σε διάφορους είτε διαγωνισμούς που

μπορούμε να πάρουμε κάποιο βραβείο και να αποδείξουμε αυτά που κάνουμε, είτε σε κάποιους φορείς τοπικούς. Γι' αυτό η επένδυσή μας στην τοπική κοινωνία είναι πολύ μεγάλη. Επενδύουμε σε τοπικές δραστηριότητες που έχουν να κάνουν με τον πολιτισμό, το περιβάλλον, με τις δράσεις για το παιδί, με την ενημέρωση των πολιτών... Αλλά, και τα υπόλοιπα χρήματα που επενδύουμε είναι καθαρά μόνο για περιβαλλοντική δράση. Είτε αυτή έχει να κάνει με ανακύκλωση, είτε έχει να κάνει με κομποστοποίηση, είτε έχει να κάνει με δράσεις για την φύτευση δέντρων. Και στην Αθήνα έχουμε κάνει δράσεις, αλλά κυρίως στην Πελοπόννησο και στην Κρήτη. Και έχουμε φωτογραφίες αυτών που έχουν μεγαλώσει και τα έχουμε ονομάσει. Είχαμε κάνει πολύ μεγάλη δράση με το Υπουργείο Τουρισμού, με τον κ. Σπηλιωτόπουλο. Γενικά, είμαστε πολύ δραστήριοι σ' αυτόν τον τομέα.

Χ.Β.: Κάνετε ίσως αιμοδοσία....

Κ.Κ.: Ναι ναι. Αυτά δε σας τα αναφέρω με πολύ μεγάλη... Έχουμε τη μεγαλύτερη τράπεζα αίματος στην Ελλάδα. Έχουμε εθελοντική αιμοδοσία από το 1997 και αυτή την στιγμή έχουμε την μεγαλύτερη τράπεζα αίματος. Μπορούμε να διαχειριστούμε ας πούμε πάνω από 200 φιάλες αίμα. Αυτή την στιγμή η τράπεζά μας έχει 200 φιάλες αίμα. Νομίζω καμία τράπεζα ιδιωτική δεν... Βοηθάμε πολύ τα νοσοκομεία βέβαια γιατί το 30% των φιαλών που μαζεύουμε κάθε χρόνο, το δωρίζουμε στα νοσοκομεία για να μπορέσουν και αυτοί να χρησιμοποιούν. Αλλά, γενικά είναι προς δική τους χρήση και όταν χρειαζόμαστε εμείς το παίρνουμε ουσιαστικά. Δεν κάνουμε βέβαια, μεγάλη εμείς χρήση, πολύ μικρότερη.

Χ.Β.: Είναι υποθέτω με βάση κάποιο πιστωτικό σύστημα...

Κ.Κ.: Ακριβώς. Βοηθήσαμε πάρα πολύ στις πυρκαγιές, να σας τα αναφέρω έτσι επιγραμματικά, στις πυρκαγιές του 2007, ειδικά στην Πελοπόννησο, σιτίζοντας πάρα πολλά χωριά. Πηγαίναμε εμείς δηλαδή το τρόφιμο και το διαθέταμε, ήταν ήδη μαγειρεμένο, σαλάτα, φαγητό, ψωμί, γλυκό και φρούτο και κάναμε και πρωινό και μεσημεριανό και βραδινό. Φιλοξενήσαμε πάρα πολλούς εθελοντές που ήρθαν να βοηθήσουν στην περιοχή κατά τη διάρκεια των πυρκαγιών και επίσης στη συνέχεια μαζέψαμε πάρα πολλά χρήματα από τους συναδέλφους απ' όλα τα ξενοδοχεία του ομίλου και συμπλήρωσε φυσικά χρήματα και η εταιρεία και φτιάξαμε μία παιδική χαρά σε ένα χωριό το οποίο είχε καταστραφεί από την πυρκαγιά. Κάναμε όλη τη φύτευση εμείς και την περιφραγή του χώρου, εκτός δηλαδή από τα όργανα που βάλαμε μέσα για να παίζουν τα παιδιά, τα πολυόργανα, κάναμε μετά και την φύτευση και την υδροδότηση. Και ο γεωπόνος μας πηγαίνει αραιά και το βλέπει για να δει αν όλα πάνε καλά, αν χρειάζεται κάποια άλλη φύτευση... Η συνεισφορά μας στην πολιτική και την ασφάλεια των τροφίμων είναι πολύ μεγάλη επίσης, στην εκπαίδευση, όπως σας είπα στις τοπικές κοινωνίες με διάφορες υποτροφίες, με εκδρομές



που κάνουμε για το προσωπικό μας. Μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς όπως είναι η WWF, είναι ο Αρκτούρος, είναι ο Αρχέλων (χελώνες), είναι η Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης, είναι η Ελλάδα Καθαρή, τους υποστηρίζουμε όλους με μεγαλύτερη βέβαια δράση με την WWF HELLAS, όπου τρέχουμε τώρα μαζί τους το πρόγραμμα ΘΑΛΑΣΣΑ, ίσως να το έχετε δει στην τηλεόραση. Το πρόγραμμα ΘΑΛΑΣΣΑ είναι για τα θαλάσσια θηλαστικά της Μεσογείου αλλά ειδικά αυτά που υπάρχουν στις περιοχές που εμείς δραστηριοποιούμαστε. Από το 2012 λοιπόν, σε όλες τις κρατήσεις των πελατών θα μπει η ενίσχυση του ενός ευρώ ώστε να μπορέσουν να παίρνουν αυτά τα χρήματα, για να συγχρηματοδοτείται δηλαδή το πρόγραμμα. Γιατί κυρίως είναι με πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης και όχι με πόρους της WWF. Είμαστε στα διακεκριμένα μέλη της WWF HELLAS ως μεμονωμένα μέλη, δηλαδή η οικογένεια του κ. Αγγελόπουλου είναι σ' αυτή την κατηγορία γιατί δίνει κάποια χρήματα κάθε χρόνο για τους σκοπούς της WWF HELLAS. Με τον Αρκτούρο συνεργαζόμαστε στην υιοθεσία κάποιων αρκούδων κάθε χρόνο, ώστε να συντηρείται η διατροφή της και η ιατρική της περίθαλψη. Το ίδιο συμβαίνει και με τον Αρχέλωντα. Και φυσικά με την WWF που σας είπα, όταν κάνουμε τη συνεργασία μας ως μέλη κάθε χρόνο που ανανεώνεται, υιοθετούμε ένα δελφίνι. Υιοθετούμε λοιπόν, ένα δελφίνι, μία χελώνα και μία αρκούδα. Αυτά είναι τα ζώα που φροντίζουμε. Με την Action Aid συνεργαζόμαστε πάρα πολλά χρόνια για τα παιδιά της Χιλής, έχουμε υιοθετήσει δέκα παιδάκια. Και σ' αυτό επίσης ανανεώνεται κάθε χρόνο η συνδρομή μας. Τώρα ελπίζουμε ότι αυτά τα χρήματα όλα επενδύονται σωστά. Αυτό δεν μπορούμε δυστυχώς να το γνωρίζουμε καλά αλλά τέλος πάντων κάνουμε μία προσπάθεια... Σε τι βαθμό επηρεάζει ο οικολογικός χαρακτήρας των ξενοδοχείων τις προτιμήσεις των καταναλωτών... Κάποιοι πελάτες μας σίγουρα το προτιμούν γιατί είναι πάρα πολύ πράσινο. Οι Κεντροευρωπαίοι έχουν μεγαλύτερη γνώση του τι σημαίνει πράσινο και τι σημαίνει οικολογικό. Οι υπόλοιποι δεν μπορώ να πω ότι έχουν αυτό το κριτήριο, αλλά όταν έρθουν εκεί νιώθουν τόσο καλά και εντυπωσιάζονται που πραγματικά διαπιστώνουν πόσα πράγματα κάνουμε και έρχονται ξανά. Ευαισθητοποιούνται και πλέον είναι πιο προσεκτικοί, δεν μολύνουν το περιβάλλον το οποίο χρησιμοποιούν, το αγαπάνε, δεν κάνουν φθορές ούτε στο πράσινο ούτε στα δέντρα, γιατί και ο καθένας άμα κόβει ένα φυλλαράκι δημιουργεί ένα πρόβλημα.

Χ.Β.: Αυξήθηκε η πελατειακή σας βάση λόγω της οικολογικής σας ευαισθησίας;

Κ.Κ.: Δεν μπορώ να πω. Όχι, δε μπορώ να το απαντήσω αυτό 100%. Όχι όχι. Οι άνθρωποι το ότι αγαπάνε το ξενοδοχείο, το αγαπάνε πάρα πολύ. Και έρχονται γιατί νομίζω η αγάπη τους για την Ελλάδα και για την εταιρεία είναι μεγάλη. Φυσικά το ότι βλέπουν αυτό το πράσινο περιβάλλον γύρω τους και τόσο κοντά τους, να μπορούν να το αγγίξουν είναι πολύ σημαντικό,

αλλά δεν πιστεύω ότι κάποιος επειδή κάνουμε πολύ μεγάλη ανακύκλωση θα ευαισθητοποιηθεί περισσότερο και θα έρθει. Πρέπει να είναι πραγματικά eco-oriented μόνο. Δηλαδή δεν είμαστε ένα eco-oriented ξενοδοχείο, κάνουμε αγροτουρισμό στην Πελοπόννησο, στην ορεινή Μεσσηνία. Εκεί προσελκύουμε τέτοιου είδους πελάτες, που αγαπάνε τη φύση, το δάσος, και ναι υπάρχει ένα πολύ μεγάλο group, αλλά μιλάμε τώρα για είκοσι δύο ξενώνες, δε μιλάμε για κάτι χιλιάδες δωμάτια που διαθέτουμε σε όλη την Ελλάδα.

Χ.Β.: Οι ξενώνες πρόκειται για τις Εποχές, σωστά;

Κ.Κ.: Ακριβώς. Διενεργήθηκε κάποια μελέτη σκοπιμότητας της επένδυσης... Ναι έγινε βέβαια μία μελέτη γιατί καθετί που μπορείς να καταθέσεις σε ΕΠΑΝ, σε πρόγραμμα ανάπτυξης του Υπουργείου Ανάπτυξης έτσι κι αλλιώς πρέπει να καταθέσεις ένα στρατηγικό πλάνο, από πού ξεκινάς και που θες να φτάσεις. Οπότε βάσει αυτό εγκρίνεσαι και φυσικά είναι και περιβαλλοντική μελέτη.

Χ.Β.: Υπάρχει κάποια τέτοια μελέτη που θα μπορούσατε ίσως να μου την στείλετε;

Κ.Κ.: Περιβαλλοντική μελέτη μπορώ να σας στείλω, δεν ξέρω τι θα καταλάβετε βέβαια, εγώ θα σας τη στείλω. Άλλα αποτελέσματα οικονομικά και μη, κέρδος... Αυτό θα το δείτε στο e-mail που θα σας στείλω για την εξοικονόμηση του λειτουργικού κόστους. Εκεί θα δείτε τα οικονομικά οφέλη. Άλλες ερωτήσεις...

Χ.Β.: Είπαμε πρόσφατα οικονομικά στοιχεία έχει σ' αυτό που θα μου στείλετε... Μελλοντικά σχέδια του ομίλου;

Κ.Κ.: Είμαστε σε αναμονή για το ΕΠΑΝ του πράσινου τουρισμού, όπου θα κάνουμε πιστοποίηση με (ISO)14000. Θέλουμε να αγοράσουμε ένα μηχάνημα κομποστοποίησης στην Πελοπόννησο γιατί εκεί έχουμε πάρα πολύ μεγάλη παραγωγή φύλλων από τα δέντρα που πέφτουν, αλλά και από τα γκαζόν αλλά και από τα κουρέματα των φραχτών, από τους φοίνικες που είναι εκατοντάδες μέσα στα ξενοδοχεία. Υπάρχει πάρα πολύ μεγάλη παραγωγή τέτοιων φύλλων, τα οποία συνήθως πετιούνται στα σκουπίδια. Πρέπει να κομποστοποιούνται. Βέβαια, η κομποστοποίηση μπορεί να πάρει από δέκα μέρες έως και ένα χρόνο. Αν κάνεις φυσική κομποστοποίηση, δηλαδή σκέπασμα, χώνεμα και ανακάτεμα αυτού παίρνει ένα χρόνο σχεδόν. Κάνουμε τέτοια κομποστοποίηση αυτή την στιγμή, γιατί βάζουμε στα εποχικά φυτά μας. Αλλά η παραγωγή είναι τόσο μεγάλη που χρειάζεσαι κάποιο μηχάνημα. Άρα θέλουμε να επενδύσουμε σ' αυτό, σ' αυτήν του τύπου την κομποστοποίηση, και στα τρόφιμα φυσικά. Γιατί να μην κομποστοποιείται και το τρόφιμο; Γιατί να πετιέται; Μέσα σ' αυτές τις ενέργειες που θα κάνουμε για το περιβάλλον είναι λίγο να ανανεώσουμε κάποια πράγματα, όπως κλιματιστικά,

αεροκουρτίνες, που βοηθάνε περισσότερο την ασφάλεια και την υγιεινή αλλά και τα δωμάτια ας πούμε. Να ανανεώσουμε κάποια πράγματα στα δωμάτια που έχουν να κάνουν κυρίως με τα panels των παραθύρων, ώστε αυτόματα να ενεργοποιούν τις απώλειες ενέργειας είτε από τον κλιματισμό, είτε από τον φυσικό αερισμό και μας ενδιαφέρει ο φυσικός αερισμός πολύ αλλά ο πελάτης φυσικά θέλει και το air – condition του. Είναι απίστευτος. Καταλαβαίνω, βέβαια, κάποιος που προέρχεται από βόρεια κλίματα δεν είναι εύκολο να συνηθίσει τη ζέστη, όπως και εμείς στο κρύο δεν μπορούμε να αντέξουμε το ίδιο και αυτοί στη ζέστη.

Χ.Β.: Είναι στα πλάνα κάποιο καινούργιο ξενοδοχείο ίσως; Είδα κάπου για real estate, ισχύει; Κάνετε κάποιες κινήσεις εκεί;

Κ.Κ.: Που το διαβάσατε αυτό; Εμάς βασικά τι μας ενδιαφέρει να κάνουμε. Μας ενδιαφέρει να κάνουμε management ξενοδοχεία και φυσικά ναι το κοιτάμε λίγο, το κυνηγάμε αν θέλετε.

Χ.Β.: Όπως κάνει η STARWOOD ας πούμε...

Κ.Κ.: Ναι. Εμάς μας ενδιαφέρει να επενδύσουμε στην Ελλάδα και να κάνουμε management κάποια ξενοδοχεία. Υπάρχουν κάποια σχέδια εκεί, κυρίως για την Βόρεια Ελλάδα. Στην Πελοπόννησο αυτή την στιγμή ετοιμάζουμε ένα συνεδριακό κέντρο, δηλαδή σχεδόν έχει ολοκληρωθεί, δυόμισι χιλιάδων θέσεων και διακόσια καινούργια δωμάτια.

Χ.Β.: Αυτό θα είναι το τρίτο που θα έχετε;

Κ.Κ.: Όχι αυτό είναι μέσα στο υπάρχον ξενοδοχείο αυτή η επένδυση. Μετά έχουμε έτοιμο ένα οικιστικό, το οποίο περιμένουμε χρηματοδότηση για να ξεκινήσει και δίπλα στο ξενοδοχείο που έχουμε στην Πελοπόννησο έχουμε ήδη σχέδια για δύο, έχουμε δηλαδή τα σχέδια στα χέρια μας, δηλαδή είναι οι άδειες έτοιμες, για δύο καινούργια ξενοδοχεία, δύο εξάστερα στην Πελοπόννησο. Αυτός είναι ένας ορίζοντας δεκαπενταετίας όπως καταλαβαίνετε, όπου εμείς θέλουμε να επενδύσουμε στην Ελλάδα. Ελπίζουμε ότι τα πράγματα θα είναι ευοίωνα και να διατηρήσουμε όλοι τις θέσεις μας, αυτό είναι το πολύ σημαντικό.

Χ.Β.: Σίγουρα γιατί με την κατάσταση που επικρατεί τώρα είναι πολύ δύσκολα...

Κ.Κ.: Αυτό προσπαθούμε να κάνουμε. Να διατηρήσουμε όλες τις θέσεις των εργαζομένων, και αυτών που εργάζονται τον χειμώνα που είναι αρκετοί, αλλά και αυτών που εργάζονται το καλοκαίρι.

Χ.Β.: Γενικά έχετε πολλούς εποχικούς υπαλλήλους;

Κ.Κ.: Ναι έχουμε γύρω στους διακόσιους πενήντα μόνιμους και οι υπόλοιποι μέχρι να φτάσετε στους χίλιους τριακόσιους είναι εποχικοί. Περίπου χίλια πενήντα άτομα ας πούμε είναι εποχικά.

X.B.: Τα ξενοδοχεία σας λειτουργούν καθ' όλη τη διάρκεια του έτους;

K.K.: Όχι τα ξενοδοχεία είναι εποχικά. Δουλεύουν από τον Απρίλη έως τον Οκτώβρη. Κάτι άλλο που θα θέλατε;

X.B.: Ίσως για τα συνεδριακά κέντρα...

K.K.: Έχουμε τρία συνεδριακά κέντρα. Ένα στην Ρόδο πολύ μεγάλο που φιλοξενούμε και μεγάλα συνέδρια διεθνούς ας πούμε φήμης, ένα στην Κρήτη στο ξενοδοχείο μας Knossos Royal Village, θα σας δώσω υλικό να πάρετε μαζί, και ένα στην Δυτική Πελοπόννησο. Αυτό που έχουμε αυτή την στιγμή είναι οχτακοσίων θέσεων, είναι μικρό ουσιαστικά, αλλά ετοιμάζουμε το δεύτερο που είναι δυόμισι χιλιάδων θέσεων, με καινούργια εστιατόρια, καινούργιες κουζίνες και επιπλέον ξενοδοχεία για να μπορέσουμε να φιλοξενήσουμε όλον αυτό τον κόσμο γιατί το υπάρχον ξενοδοχείο είναι μόνο για πεντακόσια ογδόντα έξι δωμάτια. Για να φιλοξενήσεις δυόμισι χιλιάδες συνέδρους πρέπει να έχεις τουλάχιστον οχτακόσια, οπότε ναι πρέπει να πάμε σε μία μεγαλύτερη επένδυση.

X.B.: Τώρα από εκεί και πέρα εσείς αν θεωρείτε κάτι άλλο σημαντικό...

K.K.: Η θαλασσοθεραπεία (spa) που δεν την αναφέραμε που επίσης είναι για μας πολύ σημαντική και πολυβραβευμένη...

X.B.: Διάβασα κάπου ότι διακρίθηκε ως το καλύτερο spa στον κόσμο...

K.K.: Το Royal Mare Thalasso που βρίσκεται στην Κρήτη και το Royal Olympian Spa Thalasso που είναι στην Πελοπόννησο.

X.B.: Χρησιμοποιείτε οικολογικά προϊόντα;

K.K.: Εκεί χρησιμοποιούμε φύκια. Ότι προέρχεται από φύκι σε κρέμες, αλοιφές, λάσπη. Όλη η χρήση του νερού είναι από θαλασσινό νερό μόνο. Οπότε αυτό είναι πολύ σοβαρό για την ευεξία. Δεν είναι αλατισμένο νερό όπως χρησιμοποιούν άλλα κέντρα, είναι θαλασσινό νερό. Η επεξεργασία βέβαια του θαλασσινού νερού είναι πολύ πιο δύσκολη γιατί έχει πολύ μεγάλες φθορές στον μηχανολογικό εξοπλισμό, λόγω αλάτων. Αλλά, εμείς το ξέρουμε αυτό, το γνωρίζουμε και επενδύουμε και στον μηχανολογικό εξοπλισμό, ώστε να έχει μεγαλύτερη διάρκεια ζωής, να μη χρειάζεται κάθε χρόνο να κάνεις αλλαγές. Το προσωπικό μας είναι εξαιρετικά εκπαιδευμένο και είναι όλοι πιστοποιημένοι κυρίως με ιατρικά πιστοποιητικά. Δεν θα πάρουμε κάποιον που θα κάνει μασάζ ο οποίος δεν είναι μασέρ, ΤΕΙ ή κάποιο Πανεπιστήμιο ξένο. Δεν θα πάρουμε κάποιον στην υδροθεραπεία αν δεν είναι νοσηλεύτης κυρίως από ΤΕΙ. Οι άνθρωποι δεν μπορεί να είναι άσχετοι που απλώς τους εκπαιδεύεις και τους βρήκες στο δρόμο

γιατί ο πελάτης αν πάθει μία βλάβη, θα την πληρώσεις εσύ για όλη σου τη ζωή. Οπότε δε συμφέρει. Εδώ υπάρχει η ιστορική αναδρομή, οπότε θα τη δείτε ανά έτος, πότε ξεκινήσαμε και που φτάνουμε. Η επένδυση στους ανθρώπους που είναι πολύ σημαντική, οι πελάτες μας και το πελατολόγιό μας είναι εδώ πέρα σε πολύ μεγάλη ανάλυση...

X.B.: Κυρίως τι πελατολόγιο έχετε; Από ποιες χώρες;

K.K.: Εμείς έχουμε ένα 35% Ρωσία, ένα άλλο 30% από Ιταλία, Κεντρική Ευρώπη (Αυστρία, Γερμανία, Μπενελούξ, Γαλλία,). Έχουμε ένα μικρό ποσοστό στην Ιβηρική Χερσόνησο από Πορτογάλους και Ισπανούς, Άγγλους πάρα πολλούς αλλά οι κύριες μας αγορές είναι η ιταλική και η ρωσική.

X.B.: Η ρώσικη φαντάζομαι αυτή την στιγμή είναι σε άνοδο...

K.K.: Εμείς τα τελευταία δεκατρία χρόνια έχουμε πολύ μεγάλη αγορά στη Ρωσία γιατί ήμασταν οι πρώτοι που πήγαμε στη ρωσική αγορά και έχουμε και πολύ μεγάλο τμήμα. Έχουμε ένα τμήμα ας πούμε δέκα ανθρώπων που εργάζεται για μας στο εξωτερικό και πουλάει, κάνει marketing....

X.B.: Και συνεργάζεστε με πολλούς tour operators;

K.K.: Με τους μεγαλύτερους. Θα δείτε έτσι κι αλλιώς εδώ πέρα... Επενδύσεις στην Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, επενδύσεις στο περιβάλλον. Εδώ υπάρχουν κάποια αριθμητικά στοιχεία που θα σας βοηθήσουν ίσως συνοψίζοντας στους αριθμούς και για την ανακύκλωση, για το περιβάλλον, για το πόσους kwh εξοικονομούμε κάθε χρόνο, για τη διαχείριση των αποβλήτων που κάνουμε, για την κατανάλωση προϊόντων φιλικά προς το περιβάλλον δηλαδή σε μεγάλες ποσότητες, είτε είναι αυτά τα καθαριστικά μας, είτε είναι τα μανιτάρια, η ντομάτα, όλα αυτά που χρησιμοποιούμε μέσα στις κουζίνες μας τα στέλνουν σε μεγάλες ποσότητες έτσι ώστε να έχουμε και μικρότερες απώλειες στην ανακύκλωση. Κάποια από τα πιστοποιητικά μας, γαλάζια σημαία φυσικά...

X.B.: Έχετε και το μεγαλύτερο μερίδιο όσον αφορά στις κλίνες στην Ελλάδα;

K.K.: Στην Ελλάδα έχουμε πεντέμισι χιλιάδες κλίνες. Νομίζω ότι δεν είμαστε η μεγαλύτερη όχι γιατί είναι η GRECOTEL. Δεν είμαι βέβαιη έτσι όπως έχει σπάσει τώρα η GRECOTEL αν είναι κάποια άλλη.

X.B.: Τι διακυμάνσεις υπάρχουν στην κερδοφορία της εταιρείας;

K.K.: Αυτή την στιγμή η ALDEMAR που είναι η μαμά εταιρεία είναι στις μεγάλες επιχειρήσεις της Ελλάδος. Δεν είναι όλες μεγάλες επιχειρήσεις. Είναι γύρω στις εκατό σε όλη την Ελλάδα. Οπότε

αν δεν κάνω λάθος είμαστε στην 15<sup>η</sup> θέση. Είναι μεγάλη εταιρεία. Και σε κερδοφορία φυσικά είναι μεγάλη εταιρεία. Επίσης, κερδοφόρα επιχείρησή μας είναι και η εταιρεία μας στην Ρόδο. Η εταιρεία μας στην Πελοπόννησο επειδή είναι η πιο νέα μας εταιρεία και έχει πάρα πολλές επενδύσεις, αυτή την στιγμή δεν είναι κερδοφόρα αλλά είναι κατά .....σε ότι κάνει...

Χ.Β.: Οπότε σαν όμιλος έχετε ξεχωριστά business units...

Κ.Κ.: Η ALDEMAR είναι η μαμά εταιρεία, η οποία συμμετέχει και στις άλλες δύο εταιρείες ως μέτοχος. Αλλά ουσιαστικά ο όμιλος αποτελείται από τρεις εταιρείες και υποκαταστήματα.

Χ.Β.: Μία στη Ρόδο, μία στην Κρήτη και μία στην Πελοπόννησο;

Κ.Κ.: Ακριβώς. Εδώ η Αθήνα είναι υποκατάστημα της μαμάς εταιρείας φυσικά, της ALDEMAR ΑΞΤΕ.

Χ.Β.: Εδώ στην Αθήνα ουσιαστικά είναι τα κεντρικά γραφεία;

Κ.Κ.: Ακριβώς. Εδώ είναι μόνο οι κεντρικές υπηρεσίες, δεν έχουμε ξενοδοχεία. Εδώ κάνουμε πωλήσεις, κάνουμε δημόσιες σχέσεις, κάνουμε ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού, έχουμε όλη την IT υποστήριξη από εδώ, διοχετεύοντάς την στα ξενοδοχεία, έχουμε τις προμήθειες που κάνουμε εδώ πέρα, τις κεντρικές προμήθειες δηλαδή. Εντάξει δε θ' αγοράσουμε την βίδα, αλλά θα αγοραστούν τα κρεβάτια, θα αγοραστούν οι ντουλάπες, τα φώτα, τα πολύ μεγάλα πράγματα. Και η οικονομική υπηρεσία φυσικά. Κάτι άλλο;

Χ.Β.: Από την πλευρά μου όχι. Δεν ξέρω εσείς αν θα θέλατε να προσθέσετε κάτι...

Κ.Κ.: Δεν σας είπα πολλά πράγματα για την εκπαίδευση... Αλλά θα το δείτε κιόλας... Εμείς στην εκπαίδευση επενδύουμε πάρα πολλές χιλιάδες ευρώ. Ετησίως γύρω στις τριακόσιες χιλιάδες ευρώ θα επενδύσουμε σίγουρα σε εκπαιδευτικά προγράμματα. Τα προηγούμενα χρόνια ακόμα μεγαλύτερα ποσά.

Χ.Β.: Συνήθως σε τι εκπαιδευτικά προγράμματα επενδύετε;

Κ.Κ.: Επενδύουμε σε νέες τεχνολογίες οι οποίες βοηθούν φυσικά τον εργαζόμενο οπότε θα αγοράσουμε ας πούμε κάποια ERPs τα οποία θα βοηθήσουν την εργασία τους και θα εκπαιδευτούν σίγουρα οι άνθρωποι που έρχονται πρώτοι σε επαφή με τον πελάτη μας, είτε αυτοί είναι στην υποδοχή, είτε αυτοί είναι στα εστιατόρια. Επενδύουμε σε εκπαίδευση που έχει να κάνει με την οροφοκομία (housekeeping) και το buttlering, πώς να εξυπηρετήσεις καλύτερα τον πελάτη αλλά και πώς να κάνεις καλή χρήση όλων αυτών των προϊόντων καθαρισμού και για την δική σου ασφάλεια. Για να μην δημιουργηθεί κάποιο πρόβλημα, κάποιο έγκλημα, οτιδήποτε, είτε αναπνευστικό, είτε κάτι άλλο αλλά και στο να γίνεται σωστή εξοικονόμηση του προϊόντος

που αγοράζεις σε μεγαλύτερη διάρκεια ζωής μέσα στη σεζόν σου. Επενδύουμε στη ασφάλεια, όπως ανέφερα και πριν, εκτός από το τρόφιμο αλλά και στην ασφάλεια των πελατών, των εργαζομένων, με διάφορα προγράμματα πρώτων βοηθειών, πυρασφάλειας, ναυαγοσωστικής...

X.B.: Γενικά έχετε αναπτυγμένο contingency planning;

K.K.: Για την εκπαίδευση;

X.B.: Και στα ξενοδοχεία. Για οποιαδήποτε κατάσταση έκτακτης ανάγκης...

K.K.: Δεν είναι πλήρως ανεπτυγμένο για να μη λέω και ας πούμε κάτι που είναι αναληθές, είναι όμως μερικώς ανεπτυγμένο. Δηλαδή αυτή την στιγμή έχουμε ένα πλήρες πρόγραμμα διαχείρισης κρίσης σε περίπτωση σεισμού, σε περίπτωση φωτιάς και σε περίπτωση κάποιου πνιγμού τέλος πάντων που μπορεί να συμβεί μέσα στις εγκαταστάσεις μας. Στις εγκαταστάσεις μας υπάρχουν άνθρωποι εκπαιδευμένοι σε όλα τα τμήματα, υποδοχή, κοινά τμήματα ας πούμε που μπορεί να περιφέρονται γύρω γύρω, σερβιτόροι, pool bar που οι άνθρωποι είναι μπροστά στις πισίνες οπότε είναι έτοιμοι να βοηθήσουν, εκεί έχουμε ένα πλήρως ανεπτυγμένο πρόγραμμα. Τώρα θα μου πείτε δεν έχετε αναπτύξει πάρα πολλά άλλα πράγματα... Όπως για παράδειγμα όταν ήρθε η πυρκαγιά του 2007, που ήταν έξω από την πόρτα μας στο Olympian Village, δεν είχαμε διαχείριση κρίσης μιας τέτοιας κατάστασης, δεν ξέραμε ας πούμε πώς θα αντιδράσουμε στα MME. Αυτό ήταν ένα θέμα το οποίο το ζήσαμε και φυσικά το διαχειριστήκαμε, το καταγράψαμε, οπότε είμαστε έτοιμοι για το επόμενο βήμα. Δε σημαίνει όμως ότι όλοι οι κίνδυνοι μπορούν να προβλεφθούν. Είναι μέσα στις εργασίες που θέλουμε να κάνουμε στα επόμενα χρόνια, όμως είναι ένα τεράστιο βιβλίο που πρέπει να κάνεις για να γίνει όλο αυτό. Χτίζεται βήμα βήμα. Έχουμε πάρα πολλές διαδικασίες ως εταιρεία, κάθε τμήμα έχει διαδικασία, οπότε ένας νέος εργαζόμενος που έρχεται δεν έρχεται και βουτάει στο πουθενά, παίρνει ένα πολυσέλιδο, το διαβάζει και φυσικά υπάρχουν απορίες, υπάρχει και εκπαίδευση φυσικά σε αυτό. Μία φορά τον χρόνο, συνήθως κάθε Φεβρουάριο με Μάρτιο που κάνουμε εκπαίδευση στο προσωπικό μας για το τι εσωτερικές διαδικασίες υπάρχουν και πως πρέπει να διαχειριστεί ο καθένας μία κατάσταση.

X.B.: Ποια είναι τα τμήματα του ομίλου;

K.K.: Θέλετε να σας δώσω ένα οργανόγραμμα;

X.B.: Αν μπορείτε θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμο.

K.K.: Το τμήμα μας είναι Ανθρώπινου Δυναμικού και Ποιότητας. Παλαιότερα ήταν μόνο Ποιότητας και ήταν ξεχωριστό το τμήμα Ανθρώπινου Δυναμικού. Αλλά έγιναν συγχωνεύσεις των

τμημάτων. Υπάρχουν τα λειτουργικά τμήματα, όπως τα λέμε εμείς, και τα κοινά τμήματα, τα μη λειτουργικά, αλλά είναι supportive ας πούμε στη λειτουργία των ξενοδοχείων. Αυτά τα τμήματα τι κάνουν... Κάνουν όλο το χρόνο υποστήριξη των μονάδων αλλά και των εργαζομένων.

X.B.: Αυτά είναι εντός της επιχείρησης; Δεν είναι outsourcing...

K.K.: Όλα είναι εντός της επιχείρησης. Φυσικά υπάρχουν outsourcing πράγματα που μας βοηθούν αλλά δεν είναι όμως μόνιμες συνεργασίες. Είναι μικρά συμβόλαια κάποιων μηνών όταν και εφόσον τους χρειαζόμαστε. Ας πούμε, είχαμε κάποιο συμβόλαιο με την ADECCO για να μας δώσει κάποιο εποχικό προσωπικό στην Αθήνα, επειδή ήταν Χριστούγεννα και θέλαμε να καλύψουμε κάποιες ανάγκες μας. Ή είχαμε κάποιο πρόγραμμα που έπρεπε να τρέξουμε με κάποιο ERP. Φυσικά συνεργαστήκαμε με μία εταιρεία, μας το έτρεξε, τελείωσε. Τώρα ξανά θα έχουμε μία άλλη εταιρεία που θα μας τελειοποιήσει το INTRANET, γιατί όλα τα πράγματα τα δουλεύουμε εμείς σε INTRANET περιβάλλον, που όλοι έχουν πρόσβαση σε αυτό και μπορούν να πάρουν όποια πληροφορία χρειάζονται. Αυτά τώρα που πήρατε εσείς είναι μέσα από αυτό. Όλοι λοιπόν έχουν πρόσβαση και όλοι μπορούν να δουν τα πάντα. Άρα θέλουμε και οργανόγραμμα. Δεν έχουμε κάτι άλλο φαντάζομαι...

X.B.: Σας ευχαριστώ πάρα πολύ για την πολύτιμη βοήθειά σας.

#### **ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ EXCEL ΑΡΧΕΙΟΥ**

OV = OLYMPIAN VILLAGE + ROYAL OLYMPIAN

PRM = PARADISE MARE

PV = PARADISE VILLAGE

RMV = ROYAL MARE + ROYAL VILLAS

CV = CRETAN VILLAGE

KRV = KNOSSOS ROYAL

Επίσημο site ξενοδοχειακού ομίλου: <http://www.aldemarhotels.com/pages/gr/archiki.php>



## B- Ερωτηματολόγιο συνέντευξης

<u>Ερωτηματολόγιο συνέντευξης του ομίλου Aldemar Hotels &amp; Spa</u>
---

1. Πληροφορίες για την ιστορία του ομίλου Aldemar.
2. Ποιες οικολογικές επενδύσεις έχει πραγματοποιήσει ο όμιλος;
3. Τι άλλες δραστηριότητες έχουν πραγματοποιηθεί προς την κατεύθυνση της οικολογικής ευαισθησίας;
4. Ποια είναι η διαδικασία υλοποίησης πράσινων επενδύσεων και πόσος χρόνος απαιτήθηκε για την πραγματοποίησή τους;
5. Τα ξενοδοχεία πήραν κάποια επιδότηση ή επιχορήγηση για την πραγματοποίηση επενδύσεων;
6. Σύμφωνα με ποια κριτήρια τα ξενοδοχεία χαρακτηρίστηκαν οικολογικά;
7. Τι τεχνολογίες χρησιμοποιήθηκαν στα ξενοδοχεία (φωτοβολταϊκά συστήματα, αυτοματισμοί κ.λπ.);
8. Ποια είναι η οικολογική σήμανση των ξενοδοχείων και έχουν βραβευτεί για τον οικολογικό τους χαρακτήρα;
9. Ποιο ήταν το κόστος των οικολογικών επενδύσεων;
10. Ποια ήταν η εξοικονόμηση λειτουργικού κόστους για τα ξενοδοχεία και ποιο το γενικότερο όφελος;
11. Ποια ήταν η εξοικονόμηση για το περιβάλλον;
12. Αυξήθηκε η πελατειακή βάση λόγω της οικολογικής συνείδησης των ξενοδοχείων;
13. Σε τι βαθμό επηρεάζει ο οικολογικός χαρακτήρας των ξενοδοχείων τις προτιμήσεις των καταναλωτών;
14. Διενεργήθηκε κάποια μελέτη σκοπιμότητας της επένδυσης;
15. Τι άλλα αποτελέσματα, οικονομικά (κέρδος) και μη, επέφεραν οι οικολογικές επενδύσεις;
16. Πρόσφατα οικονομικά στοιχεία του ομίλου.
17. Μελλοντικά σχέδια του ομίλου.

Εκτός από τις παραπάνω ερωτήσεις, οτιδήποτε θεωρείτε ότι δύναται να αναφερθεί στα πλαίσια της μελέτης, παρακαλώ όπως αποτυπωθεί.

Σας ευχαριστώ πάρα πολύ για το χρόνο σας και την πολύτιμη συμβολή σας.